

การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน
ในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน
: ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี

นางสาววิมลรัตน์ ทวีสิทธิ์

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต

สาขาวิชามนุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4849-3

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHANGE IN THAI - CHINESE IDENTITY OF ETHNIC CHINESE IN THE CONTEXT OF CHINESE CIVIL
SOCIETY ORGANIZATIONS : A CASE STUDY OF ORGANIZATIONS
IN UBONRATCHATHANI PROVINCE

Miss Wimonrat Taveesit

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

For the Degree of Master of Arts in Anthropology

Department of Sociology and Anthropology

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-4849-3

บทคัดย่อวิทยานิพนธ์

นางสาววิมลรัตน์ ทวีสิทธิ์ : การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี. (CHANGE IN THAI - CHINESE IDENTITY OF ETHNIC CHINESE IN THE CONTEXT OF CHINESE CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS : A CASE STUDY OF ORGANIZATIONS IN UBOONRATCHATHANI PROVINCE) อ. ที่ปรึกษา : ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์, จำนวนหน้า 223 หน้า. ISBN 974-17-4849-3.

กลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้ก่อตั้งองค์กรเพื่อเป็นสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อชาวอุบลราชธานีเป็นสำคัญ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบกับศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนและพัฒนาการขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน (องค์กรชาวจีน) ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยกำหนดให้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการวิจัยด้วยการศึกษาเฉพาะกรณีองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีจำนวนทั้งหมด 26 องค์กร และใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยาในการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์เจาะลึกบุคคลในแต่ละองค์กรนั้นๆ โดยเน้นศึกษาเจาะลึก 8 องค์กร

ผลการศึกษาพบว่าจากอดีตจนถึงปัจจุบันองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะแตกต่างกันในรายละเอียดของแต่ละองค์กร แต่มีเป้าหมายดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์อันเดียวกัน คือนอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นองค์กรการกุศลเพื่อตอบสนองความต้องการด้านสวัสดิการสังคมของผู้ยากไร้แล้วองค์กรเหล่านี้ยังมีส่วนช่วยในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน อีกทั้งยังส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย ทั้งนี้เนื่องจากบริบทของกระแสความเปลี่ยนแปลงด้วยวาทกรรมการพัฒนาและความผันแปรของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในแต่ละยุคสมัย ประกอบกับเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมพื้นถิ่นของเมืองดอกบัวงามแห่งภาคอีสานนี้ด้วย

ภาควิชา.....สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา..... ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....มานุษยวิทยา..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2546..... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม (ถ้ามี).....-

ABSTRACT

4381168524 : MAJOR ANTHROPOLOGY

KEYWORD: CHINESE ETHNIC GROUP / OVERSEAS CHINESE / THAI - CHINESE PEOPLE / CHINESE IDENTITY / CIVIL SOCIETY ORGANIZATION

MISS WIMONRAT TAVEESIT : CHANGE IN THAI - CHINESE IDENTITY OF ETHNIC CHINESE IN THE CONTEXT OF CHINESE CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS : A CASE STUDY OF ORGANIZATIONS IN UBONRATCHATHANI PROVINCE. THESIS ADVISOR : PROF. DR. AMARA PONGSAPICH, 223 pp. ISBN 974-17-4849-3.

Ethnic Chinese people in Ubonratchathani Province have been building benevolent and charitable organizations for the people. This research aims to study the history of ethnic Chinese in Ubonratchathani Province, Thai – Chinese Identity, development of ethnic Chinese organizations, and the role of Chinese organizations in the formation of Thai – Chinese identity. The research is a case study of 26 organizations in Ubonratchathani Province with special focus on 8 organizations. Anthropological research method with participant observation and in - depth interview of members in each organizations were the field research techniques adopted.

The study concludes that through time ethnic Chinese organizations in Ubonratchathani Province have changed in structure, personnel, and activities. But they maintained the goal in providing welfare assistance together with social/cultural/ethnic support to those in need. These organizations can help maintain Chinese identity as well as effectively forming Thai - Chinese identity in Ubonratchathani Province. This process is the result of development discourse, social economic, and especially political, as well as the integration of local culture of the Lotus City (Ubonratchathani) of E - San.

Department....Sociology and Anthropology.....Student's signature.....

Field of study.....Anthropology.....Advisor's signature.....

Academic year.....2003.....Co-advisor's signature.....-

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลืออย่างดีจาก ศ.ดร. อมรา พงศาพิชญ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ได้ให้คำแนะนำ ปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วยนะคะ

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาสังคมและมานุษยวิทยาทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาเมตตา ประสิทธิ์ยประสาทวิชาความรู้ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยได้ศึกษา โดยเฉพาะ ศ.ดร.สุภาวดี จันทวานิช, ผศ.ดร.ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และรศ.ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ คณะกรรมการวิทยานิพนธ์ที่ให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องการศึกษาและเรื่องส่วนตัว

ขอกราบขอบพระคุณ ป้าวิฤทธิ ทวีสิทธิ์ แม่ชวนพิศ ทวีสิทธิ์ เฮียอ้อด จิระวัฒน์ เฮียอู๋ย จิระศักดิ์ และเจ้จ๋ม ดิณฉานัฐ ทวีสิทธิ์ที่ได้ให้การช่วยเหลือ สนับสนุน ลှ่นและเป็นกำลังใจให้ลูกสาว น้องสาวคนนีมาตลอดชีวิตในทุกๆ เรื่อง

ขอกราบขอบพระคุณป๊ะป้าหม่อ นายแพทย์วัชรินทร์ รักบัว และแม่แ้ว ซึ่งเป็นผู้ทำคลอดและคอยเป็นกำลังใจให้ลูกสาวคนนีเสมอมา อีกทั้งยังเป็นผู้อุดหนุนสนับสนุนเงินทุนวิจัยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการส่วนตัว ขอพระคุณมากๆ ด้วยความเคารพอย่างสูงค่ะ

ขอกราบขอบพระคุณอากง อาม่า คุณตา คุณพ่อ คุณแม่ อาแปะ อาอ้อม อาเจ็ก อาซ่ม อาโกว อาเตี้ย อาอี้อ อาเฮีย อาซ้อ อาเจี้อ อาเน็ง และพี่น้องชาวไทยเชื้อสายจีน น้าแอน น้าโอ้ ญาตี่ๆ ทุกคน เพื่อนๆ ของป้า แม่ เฮียๆ เจ้ และชาวอุบลราชธานีทุกท่านที่เมตตาให้ความร่วมมือและช่วยเหลือให้กำลังใจอาหมายคนนี้ได้ประสบความสำเร็จด้านการศึกษาก้าวหนึ่งของชีวิต

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่ได้ให้ทุนอุดหนุนวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณมู๋ย แอน หนุ่มเพื่อนรัก พี่เจิ้น พี่นุช พี่สาวทั้งสองที่แสนดี และพี่เบบี้ ให้คำปรึกษายามท้อแท้เรื่องให้ในทุกๆ เรื่อง ทั้งยังช่วยแก้ไขและเติมส่วนที่ขาดหายไปให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ พี่เอ้ (พี่กิตต์) พี่ชายที่น่ารัก พี่จ๋ม พี่นึ่งหน่อง เน้ท ปิง แด้ว และเพื่อนๆ ห้อง 8 เบ็ญจะมะมหาราชและเพื่อนสังวิค ลูกแม่โคมทั้งหลายที่มิได้เอ่ยชื่อในที่นี้ ที่คอยถามไถ่สารทุกข์ขกกัน

สุดท้ายที่ขาดไม่ได้เลย คือ อากงเป็งตัก แซ่ตั้ง คุณตา จ.ส.อ.พัลลภ หินแก้ว และอาอย่าปู้ก ทวีสิทธิ์ บรรพบุรุษและญาติผู้ล่วงลับที่จุดประกายให้หลานคนนีมีแรงบันดาลใจและความภาคภูมิใจจากต้นกำเนิดของตนเองในความหลากหลายทางชาติพันธุ์อย่างแท้จริงจนสมบูรณ์เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หลานเอี้ยทำสำเร็จและชีวิตก็ได้ข้ามขึ้นไปอีกก้าวหนึ่งแล้วนะคะ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
สมมติฐานในการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการศึกษา.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2 กรอบแนวคิดและทฤษฎี.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์จีน.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการธำรงอัตลักษณ์และองค์กรชาวจีน.....	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรประชาสังคม.....	20
กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย.....	24
แนวความคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์และการธำรงอัตลักษณ์.....	24
แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคม.....	31
นิยามศัพท์สำคัญ.....	37
วิธีการเก็บข้อมูล/วิธีการศึกษา.....	38
บทที่ 3 ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์จีน.....	42
3.1 ความเป็นมาและการย้ายถิ่นในอาณาเขตประเทศไทยของชาวจีนโพ้นทะเล.....	42
3.2 ความเป็นมาของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี.....	51
3.2.1 การสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานี.....	51
3.2.2 การอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี.....	56
3.2.2.1 สาเหตุการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนโพ้นทะเล.....	59

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.2.2.2 ลักษณะการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล.....	62
3.2.3 เส้นทาง การอพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานี.....	65
3.2.3.1 พัฒนาการเส้นทางคมนาคมในจังหวัดอุบลราชธานี.....	66
3.2.3.2 เส้นทาง การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลทั้งการคมนาคมทางน้ำและการ คมนาคมทางบก.....	68
3.2.4 การตั้งถิ่นฐานในจังหวัดอุบลราชธานี.....	69
3.2.5 การประกอบอาชีพ.....	80
3.2.6 การรวมกลุ่ม.....	87
บทที่ 4 การธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี.....	89
4.1 บทบาทองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในฐานะวาทกรรมสำคัญในจังหวัดอุบลราชธานี	89
4.1.1 ศาลเจ้า.....	90
4.1.1.1 เทพเจ้า.....	97
4.1.1.2 คณะกรรมการศาลเจ้า.....	98
4.1.1.3 จิว.....	99
4.1.1.4 ประเพณีการไหว้เจ้าในเทศกาลจิว.....	111
4.1.2 โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก.....	114
4.1.2.1 ประวัติการก่อตั้งโรงเรียน.....	114
4.1.2.2 สำนักงาน.....	121
4.1.2.3 วัตถุประสงค์.....	121
4.1.2.4 กิจกรรม.....	121
4.1.3 โรงเจ.....	124
4.1.4 ชมรมศิษย์พระอรหันต์จีกง.....	126
4.1.5 สมาคมหอการค้า.....	127
4.1.6 ชมรมแซ่ตระกูล.....	127
4.2 พิธีกรรมในบริบทของบทบาทองค์กรประชาสังคม.....	131
4.2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต.....	131
4.2.2 พิธีกรรมในรอบปี.....	132
4.3 ทักษะคิด ค่านิยม และความคิด.....	135

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.4 ภาษา บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่น.....	137
บทที่ 5 องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน.....	139
5.1 อุบลวานิชสมาคม.....	141
5.1.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	141
5.1.2 สำนักงาน.....	131
5.1.3 วัตถุประสงค์.....	132
5.1.4 กิจกรรม.....	132
5.2 สมาคมฮากกา.....	148
5.2.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	148
5.2.2 สำนักงาน.....	150
5.2.3 วัตถุประสงค์.....	151
5.2.4 กิจกรรม.....	152
5.3 มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จีตัมเกาะ.....	153
5.3.1 ประวัติการก่อตั้งมูลนิธิ.....	153
5.3.2 สำนักงาน.....	159
5.3.3 วัตถุประสงค์.....	159
5.3.4 กิจกรรม.....	160
5.4 มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน (เหม่งจุง).....	163
5.4.1 ประวัติการก่อตั้งมูลนิธิ.....	163
5.4.2 สำนักงาน.....	164
5.4.3 วัตถุประสงค์.....	165
5.4.4 กิจกรรม.....	165
5.5 สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานี.....	166
5.5.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	166
5.5.2 สำนักงาน.....	168
5.5.3 วัตถุประสงค์.....	168
5.5.4 กิจกรรม.....	168
5.6 สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี.....	170
5.6.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	170

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.6.2 สำนักงาน.....	171
5.6.3 วัตถุประสงค์.....	171
5.6.4 กิจกรรม.....	172
5.7 สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (ผ่งไถ้).....	174
5.7.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	174
5.7.2 สำนักงาน.....	174
5.8.3 วัตถุประสงค์.....	175
5.8.4 กิจกรรม.....	175
5.8 สมาคมจีน ไผเว่เล้งจังหวัดอุบลราชธานี.....	176
5.8.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม.....	176
5.8.2 สำนักงาน.....	176
5.8.3 วัตถุประสงค์.....	176
5.8.4 กิจกรรม.....	178
บทที่ 6 บทวิเคราะห์การชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนในบริบทขององค์ประชาสังคม.....	180
6.1 การสร้างบ้านแปงเมืองกับการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล.....	180
6.2 การชำระอัตลักษณ์ความเป็นของชาวจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทของ องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี.....	186
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	196
รายการอ้างอิง.....	212
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	223

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ตารางแสดงองค์กรกลุ่มชาติพันธุ์จีน.....	140
2 ตารางสรุปองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี 26 องค์กร	199
3 แผนผังแสดงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนต่อการ สร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน	209

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1	การแสดงแผนที่มณฑลต่างๆ ในประเทศจีน	44
2	การแสดงการกระจายตัวของชาวจีนโพ้นทะเลสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	48
3	การแสดงอาณาจักรเจิ้นละ	52
4	การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีสัตนาคนหุตกับนครเซียงรุ่ง	53
5	การแสดงจารึกพระสุพรรณบัฏ	56
6	การแสดงตึกดินชั้นเดียวตั้งอยู่ถนนหลวง	71
7	การแสดงตึกดินชั้นเดียวตั้งอยู่ถนนพรหมเทพ	72
8	การแสดงตึกดินในอำเภอพิบูลมังสาหาร	72
9	การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นสมัยแรกประเภทอาคารไม้ผสมปูน	73
10	การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นสมัยที่สองประเภทอาคารไม้ผสมปูน	74
11	การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นประเภทอาคารไม้ผสมปูน อำเภอวารินชำราบ	75
12	การแสดงอาคารพาณิชย์สามชั้นประเภทอาคารไม้	76
13	การแสดงอำเภอและกิ่งอำเภอจังหวัดอุบลราชธานี	77
14	การแสดงท่าขุนพงษ์หรือท่าตลาดหลวงเก่า	81
15	การแสดงศาลเจ้าพุทธก่งในปัจจุบัน	92
16	การแสดงศาลเจ้าพ่อวารินทร์ อำเภอวารินชำราบ	94
17	การแสดงศาลเจ้าปึงเต๋ากงม่า ตำบลห้วยชะยุง	94
18	การแสดงศาลเจ้าพ่อกวนอู	97
19	การแสดงงานฉลองศาลเจ้าพุทธก่งโดยมีขบวนแห่มังกรรอบเมือง	101
20	การแสดงความเคารพมังกรหลังจากได้รับการบริจาค และนักเรียนเป็นเทพธิดา	101
	ดอกบัว	
21	การแสดงกิจกรรมร่วมในขบวนแห่ของคณะกรรมการและนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญ	102
	กงฮัก	
22	การแสดงรางวัลและกิจกรรมการแจกรางวัลแก่ผู้โชคดี	104
23	การแสดงบรรยากาศโรงงิ้วหลังเวลาประมาณ 22.30 นาฬิกา	105
24	การแสดงกิจกรรมแห่เจ้ารอบเมืองพิบูลมังสาหาร	107
25	การแสดงชาวเมืองพิบูลมังสาหารร่วมจุดธูปสักการะเจ้า	107
26	การแสดงว่าผู้คนออกมาร่วมงานเทศกาลงิ้ว ตำบลห้วยชะยุง	108
27	การแสดงบรรยากาศงานงิ้วช่วงเวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา อำเภอพิบูลมังสาหาร... ..	109

28	การแสดงบรรยากาศงานวิ่งช่วงเวลาประมาณ 21.00 นาฬิกา ตำบลห้วยชะยุ้ง	110
29	การแสดงบรรยากาศงานวิ่งช่วงเวลาประมาณ 22.00 นาฬิกา อำเภอตระการพืชผล...	110
30	การแสดงพิธีการห่มฉัตร 112	112
31	การแสดงหลังจากเสร็จสิ้นพิธีห่มฉัตร 113	113
32	การแสดงโรงเรียนเจ็ยมั่งในอดีต 115	115
33	การแสดงอาคารโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮักในอดีต 118	118
34	การแสดงโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮัก อุบลราชธานีแห่งใหม่ 120	120
35	การแสดงโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮัก อุบลราชธานีในปัจจุบัน 121	121
36	การแสดงโรงเจฮกตึกฮกต้ง 125	125
37	การแสดงนายกอุบลวานิชสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. 2474-2532 144	144
38	การแสดงนายกอุบลวานิชสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. 2533-ปัจจุบัน 145	145
39	การแสดงอุบลวานิชสมาคม 146	146
40	การแสดงกิจกรรมการสาธารณกุศลของกลุ่มพ่อค้าในอุบลวานิชสมาคม ไม่จำกัด 147	147
	เฉพาะชาติพันธุ์จีน ไทย ญวน อินเดีย	
41	การแสดงสมาคมฮากกาอุบล 151	151
42	การแสดงมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ 159	159
43	การแสดงกิจกรรมเทศกาล เทศกาลกินเจ เทศกาลไหว้พระจันทร์ 162	162
44	การแสดงมูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษารธรรมสถาน (เหม่งจุง) 165	165
45	การแสดงสมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวตงฮัก 168	168
46	การแสดงสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป 175	175
47	การแสดงที่ตั้งของสมาคมจีนไผ่แดงแห่งประเทศไทย 177	177
48	การแสดงเมืองอุบลราชธานีในอาณาจักรเจนละ 180	180
49	การแสดงการเข้าเจริญสัมพันธ์ไมตรีของพ่อค้าชาวจีนที่ผ่นงหวพระบาทวัดทุ่งศรีเมือง	182

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“.....เมืองอุบลคือโลก ไทต่างด้าว มาพ้อบ่อยากหนี คำนี้มีพยานแท้ จีนไทยต่างประเทศ
ไฟผู้มาอยู่แล้ว บ่มีเอื่ออ่าวหลัง พากันสร้าง ตึกรามเดียระดาบ ตั้งตลาดไว้ ประสงค์ซื้อจ่ายขาย มีเงิน
ล้าน คำแสนนับไขว่ สนุกยิ่งล้น เมืองฟ้าบ่ปาน เหมิดบ่ทั้น เมืองอุบลไว้ชั้นหนึ่ง คราวหน้าพูน
ยังสิกว้างกว่าหลัง” (ปรีชา พิณทอง, 2535: 3)

จังหวัดอุบลราชธานีตั้งมั่นอยู่บนดินแดนอารยธรรมอันเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ และมีพัฒนาการทางด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์มาตามยุคสมัย นับแต่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานีศรีวนาไลเมื่อสองร้อยปีเศษมาแล้วได้พัฒนาเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ามาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน (ศิวะ แสงมณี, 2542) อีกทั้งยังเป็นเขตปลอดภัยของอาณาจักรต่างๆ อุบลราชธานีจึงเป็นเสมือนที่ปลอดภัยของผู้ไฟสันติในอดีต ทั้งที่เป็นชาวอุบลเชื้อสายไทยลาว เชื้อสายจีน และเชื้อสายเวียดนาม (ประจักษ์ บุญอารีย์, 2535: 301-302)

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจังหวัดที่อยู่บริเวณตะวันออกสุดของประเทศไทย มีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำมูล แม่น้ำชี แม่น้ำโขง นับเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางน้ำและป่าไม้ แม่น้ำจึงเป็นแหล่งกำเนิดในอารยธรรมต่างๆ อุบลราชธานีจึงเป็นผืนดินที่มีผู้คนหลากหลายทางวัฒนธรรมอาศัยอยู่มาก นอกจากจะเป็นชนพื้นเมืองดั้งเดิมอย่างคนเชื้อสายไทยลาว เป็นประชากรส่วนใหญ่ของภูมิภาคนี้ และได้กระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่ในจังหวัด โดยมากมีเชื้อสายไทยลาวเช่นเดียวกับชาวอีสาน โดยทั่วไป บางส่วนเป็นไทยลาวสายเวียงจันทน์ บางส่วนเป็นไทยลาวสายจำปาศักดิ์ (ประจักษ์ บุญอารีย์, 2535: 302) อีกทั้งยังมีชาวผู้ไทย (ภูไท) ชาวกุลา หรือชาวกุล่า ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานหมายถึงชาติต้องสู้ หรือตองสู้ และเป็นไทยใหญ่ (มุณีนิธิตารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 263) ชาวส่วย (กวยหรือกวยหรือกวยหรือซ่า) และชาวบลู (บรู) กลุ่มชนเหล่านี้จะกระจายตัวอยู่ต่างอำเภอ

ส่วนชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาภายหลัง คือ ชาวจีน และชาวนาน ในเขตเมืองมีชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวนานปะปนอยู่จำนวนมาก เป็นกลุ่มชนที่มีอิทธิพลทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดอย่างมาก

(ประจักษ์ บุญอารีย์, 2535: 302-303) ฉะนั้นชนกลุ่มน้อยที่มีมากที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานีคือ ชาวจีน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจการค้าต่างๆ ในชุมชนเขตเมืองทั่วไป (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 17)

ดังที่ สุวิทย์ สุทธานุกูล (2531: 8) ได้กล่าวถึงชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยว่า เดิมกลุ่มชาติพันธุ์จีนเคยมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยของสังคมไทย และเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และในปัจจุบัน แม้ว่าชาวจีนจะไม่มีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยเหมือนในอดีตที่ผ่านมา อันเกิดจากการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ และลัทธิชาตินิยม ซึ่งกลุ่มผู้นำประเทศมีความจำเป็นในการแยกพวกเรา และพวกอื่น (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 139) ผู้ที่แตกต่างจากชาวพื้นเมือง จึงมีสถานภาพเป็นพวกอื่น หรือชนกลุ่มน้อย (Minority Group) ที่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองโดยชนกลุ่มหลัก (Dominant Group) เมื่อกาลเวลาผ่านไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชาวจีนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทยได้ไม่ยากเย็นนัก จึงส่งผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม และสถานภาพของความเป็นชนกลุ่มน้อยของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในสังคมนั้น ไม่มีอีกแล้ว เหลือเพียงการธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนและการผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมของไทยได้อย่างแนบเนียน

การอพยพเข้ามาของชาวจีน โดยพิจารณาการเปลี่ยนแปลงตามประวัติศาสตร์ของสังคมไทย เป็นหลักการศึกษานั้น ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เกิดการปรับตัวในอัตลักษณ์ของตนให้เข้ากับบริบทของสภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เพื่อการธำรงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ กลุ่มชาติพันธุ์จีนก็เช่นเดียวกัน หลายคนมักมองว่า กลุ่มชาติพันธุ์จีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะทางชาติพันธุ์แบบทวีลักษณ์ (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2538: 99) นั่นก็หมายถึงบุคคลที่มีสองลักษณะในคนเดียวกัน คือ เมื่อใดที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งอยู่ในกลุ่มสมาคมร่วมกับคนกลุ่มชาติพันธุ์จีนด้วยกัน บุคคลเหล่านี้จะแสดงอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีน เช่น การพูดคุยกันด้วยภาษาจีน เป็นต้น และเมื่อบุคคลนั้นมีการติดต่อสื่อสาร การติดต่อธุรกิจการค้าต่างๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นหรืออาจเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักในสังคมนั้น จะทำให้พวกเขาสามารถแสดงบุคลิกลักษณะของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นได้ดีอีกเช่นกัน เช่น การที่ชาวจีนแสดงบทบาทของความเป็นคนไทย เป็นต้น

สถานภาพของชาวจีน จึงอยู่ในสภาพที่บางท่านมองว่าเป็น การเหยียบเรือสองแคม แต่สำหรับทัศนะของกรรชิง โชติกเสถียรนั้นมองว่า ถ้าชาวจีนตั้งใจอยากเป็นไทยและทำตัวให้เป็นไทยตลอดกายใจ คือ ครบร้อยเปอร์เซ็นต์แล้ว รัฐบาลไทยก็คงจะยินดีและให้ความสนับสนุนเสมอ เกรงแต่ว่าเงินเท่านั้น จะเป็นไทยไปไม่ตลอดเท่านั้น (กรรชิง โชติกเสถียร, 2516: 31) ดังนั้นสถานภาพทางสัญชาติของชาวจีนนั้นจึงตกอยู่ทางสองแพร่งระหว่างสัญชาติไทย และสัญชาติจีน ไม่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์จีนเท่า

นั้นที่สามารถแสดงบทบาทในลักษณะดังกล่าว กลุ่มชาติพันธุ์อื่นก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงสามารถปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันให้มากที่สุด

เมื่อสถานภาพและบทบาทของชาวจีนเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ของสังคม Skinner (2529: 2) กล่าวว่าเนื่องจากชาวจีนที่เข้ามาในรุ่นแรกๆ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ประกอบกับอุปนิสัยในการต้อนรับขับสู้ของคนไทยด้วยไมตรีจิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งความประทับใจในสตรีสยามในขณะนั้น นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งปัจจัยด้านต้องการแรงงานและความไม่รังเกียจเคียงกันที่คนชาติอื่นของพระมหากษัตริย์และคนไทย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวจีนเลือกที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทยด้วยการชั่วคราว บ้างก็มีครอบครัวกับสาวชาวพื้นเมือง หวังจะพาครอบครัวกลับไปอยู่ที่เมืองจีน บ้างก็ส่งลูกหลานไปอยู่ที่เมืองจีน เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของจีนไว้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดความผสมกลมกลืนในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในช่วงหนึ่งรัฐบาลไทยมักมองชาวจีนว่า เป็นกลุ่มที่ล่อแหลมต่อความมั่นคงและความไม่สงบภายในประเทศ จึงถูกรัฐบาลเพ่งเล็งพฤติกรรม ได้มีการออกนโยบายควบคุมกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนเป็นอย่างมาก ชาวจีนในขณะนั้นมีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของไทย ทำให้ไทยได้รู้จักการทำมาค้าขายแลกเปลี่ยนกับชาวจีน ประกอบกับชาวจีนบางคนที่มีความชำนาญทางการพาณิชย์รับความไว้วางใจจากรัฐไทยโดยแต่งตั้งให้ชาวจีนซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากรัฐบาลไทยได้ดำรงตำแหน่งทางการในการปกครองชาวจีนด้วยกัน และส่งผลต่อการปกครองและเศรษฐกิจของคนไทย

ต่อมาเมื่อกระแสจักรวรรดินิยมจากตะวันตกของชาวยุโรปเข้ามาเยือน ทำให้สถานภาพบทบาทของชาวจีนถูกลดความสำคัญลง เป็นการเปลี่ยนฐานะการครองอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองของชาวจีนมาเป็นชาวตะวันตก ประกอบกับการทำสนธิสัญญาบาวริงระหว่างไทยกับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2398 มีผลทำให้ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนมาเป็นระบบการค้าเสรี จากที่เคยผูกขาดการค้ากับพ่อค้าชาวจีน จึงทำให้ชาวจีนบางกลุ่มต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงสถานภาพบทบาทของตนให้อยู่ได้บังคับเพื่อจะได้รับความปกป้องคุ้มครองจากชาวตะวันตก เมื่อรัฐไทยเกรงว่าสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้จะทำให้การปกครองชาวจีนลำบากต่อไป จึงออกนโยบายควบคุมชาวจีนด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ กระแสชาตินิยมจีน ที่เกิดขึ้นจากกระแสของจีนแผ่นดินใหญ่ที่จีนฝ่ายคณะชาติ โดยการนำของ ดร.ซุนยัตเซ็นต้องการโค่นล้มราชวงศ์ชิง หรือชิง ในขณะนั้น ทำให้ชาวจีนในแผ่นดินใหญ่ต้องการหาสมัครพรรคพวกชาวจีน โดยการสร้างเครือข่ายกับชาวจีนโพ้นทะเลที่อยู่ทั่วโลกเพื่อให้ร่วมอุดมการณ์ทางการเมือง ต่อมากระแสชาตินิยมไทยจึงเกิดขึ้นเพื่อต่อต้านกระแสชาตินิยมจีน ทำให้ชาว

จีนในสังคมไทยต้องตกที่นั่งลำบาก ไม่ว่าจะทำกิจกรรมใดๆ ก็ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ จึงรวมกลุ่มกันเพื่อให้ความช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม และพยายามสร้างความเข้มแข็งต่อสู้เผชิญหน้ากับรัฐบาลไทยอยู่หลายครั้งแต่ก็ไม่รุนแรงเหมือนประเทศอื่นๆ

การรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นในประเทศจีนก็เช่นเดียวกัน มีลักษณะการก่อตั้งขึ้น โดยชาวจีน เป็นองค์กรเอกชน โดยรัฐไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว ก้าวก้าวหรือแทรกแซง ดังนั้น จึงถือเป็นองค์กรที่มีความเป็นเอกเทศ มีการจัดตั้งข้อกำหนดกฎระเบียบต่างๆ และมีความเป็นอิสระตลอดมา เมื่อชาวจีนย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทย จึงได้นำเอารูปแบบของการจัดตั้งองค์กรและสมาคมต่างๆ เข้ามาเมืองไทยด้วย แต่เนื่องจากว่า เหตุผลความมั่นคงของรัฐบาลไทยขณะนั้น ทำให้องค์กรและสมาคมชาวจีนต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของรัฐบาลไทย

กลุ่มที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ จากเดิมในแผ่นดินใหญ่เคยมีการจัดตั้งรูปแบบขององค์กรเหล่านี้อยู่แล้ว จึงส่งผลให้รูปแบบขององค์กรดังกล่าวมีอิทธิพลต่อรูปแบบการจัดตั้งองค์กรในสังคมไทย แต่ก็ต้องอยู่ในการควบคุมดูแลจากรัฐด้วยการจดทะเบียน และต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการก่อตั้งสมาคม องค์กรอย่างเคร่งครัด

บทบาทขององค์กรชาวจีนในยุคแรกๆ คือให้สวัสดิการและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากไม่สามารถพึ่งพาระบบสวัสดิการสังคมของประเทศไทยได้ สมาคมคนจีนท้องถิ่นให้ความช่วยเหลือผู้ยากไร้ในชุมชน คนจีนจนๆ พยายามหางานทำเพื่อสร้างฐานะและปรับสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ชนชั้นนำชาวจีนที่สร้างฐานะและเกียรติยศเงินทองได้แล้ว มักยินดีให้ความช่วยเหลือคนจน โดยการทำบุญทำทานอย่างใจกว้างด้วยความรู้สึกรับหน้าตา ในฐานะที่ตัวเองได้เคยผ่านสภาพของความยากไร้มาก่อน แนวคิดแบบพ่อลูกและการทำการกุศลเป็นรากฐานของสมาคมชาวจีนที่สร้างขึ้นและขยายตัวในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง (อมรา พงศาพิชญ์และนิตยา กัทลิตระพันธ์, 2541: 9-10)

“ศาลเจ้าพุทธกั๋ง อุบลวานิชสมาคม จิตัมเกาะ โรงเรียนจีน ฮากกา” ล้วนเป็นสถานที่ที่ผู้ศึกษาได้มีโอกาสสัมผัสและคลุกคลีกันมาตั้งแต่กำเนิด และเติบโตมาท่ามกลางชีวิตความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับสถานที่เหล่านี้ ประกอบกับในการใช้สรรพนามลำดับญาติมิตร และเพื่อนบ้านในคำที่แตกต่างกันแล้ว แต่ความเหมาะสม เมื่อเริ่มโตขึ้นทำให้ผู้ศึกษาได้มองเห็นสิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และทำให้รู้สึกและตระหนักถึง “ความเป็นลูกหลานจีน” ของตัวเอง และบุคคลอื่นๆ แท้จริงแล้ว ความเป็นลูกหลานจีนของแต่ละบุคคลนั้น อยู่ที่แห่งใด ใช้เกณฑ์อะไรมาตัดสิน หน้าตา ภาษาพูด ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ หรืออะไรอื่นๆ ที่เป็นข้อบ่งชี้ถึงความ เป็น “ลูกหลานจีน”

ไม่ว่าจะไปที่แห่งไหน ผู้ศึกษามักถูกมองว่า เป็นลูกจีน 100% ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ความมีเชื้อสายจีนของผู้ศึกษามีเพียง 25% ทั้งนี้อาจเพราะหน้าตา และการยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจีนไว้ ทั้งการเรียกสรรพนามบุคคลในครอบครัว ญาติมิตร ศักดิ์ศรัทธาของบิดามารดา เรื่องการส่งบุตรหลานเข้าเรียนใน โรงเรียนจีน การไหว้เจ้าเคารพบรรพบุรุษในวันตรุษจีน เซ็งเม้ง สารทจีนเหล่านี้ สำหรับสถานที่ต่างๆ ศาลเจ้าฯ อุบลวานิชฯ จิตมเกาะ โรงเรียนจีน ฮากกาก็ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์จีนคนอื่นๆ ด้วย เนื่องจากในอดีต สถานที่นี้อยู่ในละแวกของชุมชนชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก และหากว่าจะเปรียบย่านนี้กับกรุงเทพมหานครก็เปรียบได้กับย่านสำเพ็งเยาวราชนั่นเอง

แม้ว่าในช่วงชีวิตที่ผ่านมาของผู้ศึกษาซึ่งได้เป็นส่วนหนึ่ง และถือเป็นคนรุ่นใหม่ของชุมชน แต่ก็ได้ไม่ได้ทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนนี้เท่าใดนักว่าพื้นที่นี้อยู่กันมาที่ชั่วนครแล้ว คนเหล่านี้สร้างอะไรไว้ให้ลูกหลาน สร้างไว้เพื่อประโยชน์อันใด มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญอย่างไร ทำไมจึงสามารถยืนหยัดอยู่ได้ เมื่อถามถึงองค์กรชาวจีน หรือองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ทำไมทำให้ผู้คนต้องนึกถึงสิ่งเหล่านี้ และอะไรเป็นจุดเริ่มต้นของความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจที่สำคัญและขยายไปสู่ที่อื่นๆ คำถามที่เกิดขึ้นเหล่านี้ ได้เริ่มนำไปสู่กระบวนการค้นหาคำตอบ ดังนั้นจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ผู้คนที่เคยอยู่ก็เริ่มล้มหายตายจาก คนรุ่นลูกหลานเมื่อเติบโตใหญ่ก็ย้ายครอบครัวไปอยู่ที่อื่น ในย่านชาวจีนนี้กลับเริ่มเงียบเหงา เป็นเส้นทางหนึ่งที่คุณคนสัญจรไปมาเท่านั้น ความสำคัญต่างๆ กำลังเลือนหายไปพร้อมกับความทรงจำของผู้สูงวัย แต่เหตุใดความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนจึงทวีความสำคัญทั้งสถานภาพและบทบาทหน้าที่ต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

กลุ่มชาติพันธุ์จีนจึงมีความสำคัญต่อโครงสร้างทางสังคม เห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยในประวัติศาสตร์ไทย นักวิชาการหลายท่านทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงชาวจีนว่า เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการอพยพออกจากประเทศจีนเป็นจำนวนมาก ด้วยปัจจัยที่สำคัญหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเสถียรภาพทางการเมืองการปกครองจีน การต่อสู้กับภัยพิบัติทางธรรมชาติ ครั้งยิ่งใหญ่ ความไม่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ภูมิศาสตร์กายภาพในบางพื้นที่ ประกอบกับการเข้ามาเพื่อทำการค้ากับเมืองท่าต่างๆ ในอาณาเขตของต่างชาติ ประเทศสยามในขณะนั้นก็เป็นหนึ่งอาณาเขตที่มีการประกอบการค้าการพาณิชย์กับชาวจีนนี้ด้วย

ฉะนั้นจึงมีผู้สนใจศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในแง่มุมที่แตกต่างกัน การศึกษาเรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน โดยการนำเอาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีมาผูกโยงกับเรื่องอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน แล้วดึงเรื่ององค์กรประชาสังคมมาร่วมวิเคราะห์ถึงความคงอยู่ในสังคม ว่ามีส่วน

ผลักดันให้มีการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนมากขึ้นเพียงใด หรือเป็นปฏิกิริยาที่ตอบสนองซึ่งกันและกัน อีกทั้งมองว่าผู้ที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่ล้วนเป็นชาวไทยที่มีเชื้อสายจีน แม้จะมากบ้างน้อยบ้าง และองค์กรชาวจีน ยิ่งนานวันก็ยังมีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญต่อท้องถิ่นนี้ เพราะเป็นองค์กรที่เป็นตัวกลางประสานการทำงานที่ดีระหว่างรัฐบาล เอกชน และประชาชน

การรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของชาวจีน จึงเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่มีลักษณะการรวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้นและมีความผูกพันภายในกลุ่มสูง สังเกตได้จากการเกิดขึ้นขององค์กรต่างๆ ในสังคมไทย และสังคมอื่น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มตระกูล กลุ่มภาษาพูดเดียวกัน กลุ่มสมาคมอาชีพต่างๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือกันภายในกลุ่มเดียวกันเป็นพื้นฐาน ทำให้การรวมกลุ่มด้วยจิตสำนึกที่ดีมีลักษณะเป็นองค์กรประชาสังคม ที่หลายฝ่ายกำลังให้ความสนใจเป็นอย่างมาก องค์กรต่างๆ ในอดีตจะถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลไทย ด้วยเกรงว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ องค์กรชาวจีนจึงเปลี่ยนแปลงบทบาทของตนเป็นกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือด้านสาธารณกุศล สาธารณประโยชน์ต่างๆ และไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง

จะเห็นได้ว่า ทุกองค์กรชาวจีนที่ก่อตั้งขึ้น หากมองลึกๆ แล้วจัดเป็นสมาคมที่ก่อตั้งขึ้น โดยมีหลักการพื้นฐานมาจากสถาบันครอบครัว เนื่องจากชาวจีนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับทัศนคติ ค่านิยมทางชาติพันธุ์ และอัตลักษณ์ความเป็นจีนสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นอยู่ที่ใดก็ตาม หากมีการถามถึงแซ่และบรรพบุรุษก็สามารถนับญาติกันได้ ดังนั้น องค์กรชาวจีนจึงเปรียบเสมือนสถาบันทางสังคม องค์กรเหล่านี้ถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการรวมกลุ่มในโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงทำให้เกิดความผูกพันแน่นแฟ้นของกลุ่มชาติพันธุ์จีน และทำให้องค์กรชาวจีนทั้งหลายสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงจวบจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จึงจำเป็นต้องศึกษากรณีองค์กรต่างๆ ที่ก่อตั้งขึ้นโดยชาวจีน โฟนทะเลที่ดำเนินการด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการคนไทยเชื้อสายจีนเป็นส่วนมาก เพื่อทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ขององค์กรชาวจีนในสังคมไทย และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมต่างๆ ว่ามีแนวโน้มจะเป็นไปในทิศทางใด ความเป็นวัฒนธรรมจีนหรือไทยเพิ่มมากขึ้นหรือน้อยลง และการยอมรับความเป็นลูกหลานจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนขณะนี้เป็นอย่างไ

ดังนั้นในการศึกษานี้ จึงเป็นการศึกษาภาพรวมขององค์กรสมาคมต่างๆ เนื่องจากสังคมเงินของแต่ละจังหวัด แต่ละภูมิภาคต่างๆ ในสังคมไทยอาจมีลักษณะที่เหมือนและแตกต่างกันบ้าง ผู้ศึกษาจึงเลือกศึกษาองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนกรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อให้มองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในการสร้างอัตลักษณ์และพัฒนาการขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน อีกทั้งจะได้

เห็นภาพความสัมพันธ์ภายในองค์กรชาวจีนกลุ่มต่างๆ กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในบริบทต่างๆ ในสังคมไทยได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งมีรากฐานมาจากความคล้ายคลึงกันทางด้านศาสนา (แม้จะต่างกันด้วยความเชื่อในลัทธิและหลักปฏิบัติบางประการ แต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ หลักแห่งคุณงามความดี) แต่ในสังคมไทยก็มีการใช้นโยบายการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นตัวประสานความแตกต่างทางชาติพันธุ์ระหว่างไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในบางครั้งแม้จะเกิดความขัดแย้งทางกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ก็มี การต่อสู้กันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะที่ไม่รุนแรงอย่างในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างมาเลเซีย และอินโดนีเซีย จนรัฐบาลมาเลเซียได้เลือกที่จะใช้นโยบายพหุสังคม โดยยอมรับข้อแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และสร้างข้อตกลงระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้น โดยมีนโยบายของการสร้างชาติเป็นนโยบายหลัก (อมรา พงศาพิชญ์, 2536: 12) ประกอบกับอุปนิสัยความอดทน ขยันขันแข็ง โดยยึดถือหลักความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง ชาวจีนและชาวไทยจึงอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะต่างช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ไม่เคยสร้างความเดือดร้อนให้เป็นที่ประจักษ์และให้เกียรติแก่เจ้าบ้านและผู้อื่นเสมอ ชาวจีนจึงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อจังหวัดอุบลราชธานี

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
3. เพื่อศึกษาลักษณะพัฒนาการขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี
4. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี

สมมติฐานในการวิจัย

1. องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะแตกต่างกันจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนมีผลต่อการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
3. องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี

ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานีนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย โดยทำการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์การอพยพเข้ามาครั้งแรกของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย และชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานี นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจากเอกสาร การพูดคุย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่พบเห็นได้ในปัจจุบันถึงสาเหตุและปัจจัยของการเข้ามาตั้งรกราก ณ จังหวัดนี้ เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณีจีน อีกทั้งได้ทำการศึกษาองค์กรต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มและสร้างเป็นองค์กรโดยชาวจีนโพ้นทะเล รวมถึงการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมเพื่อให้ดำเนินไปตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่

การศึกษาเรื่องนี้ หากจะทำให้มองเห็นภาพของชาวจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้อย่างชัดเจนขึ้น ผู้ศึกษาจึงต้องแบ่งประเด็นในการศึกษาออกเป็นสองส่วน คือ การธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน และองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ทั้งสองประเด็นจึงเป็นการศึกษาแบบองค์รวม (holistic view) โดยมองผ่านพลวัตทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

ดังนั้นจากการศึกษาขั้นแรก ผู้ศึกษาได้สำรวจค้นคว้าหาจำนวนองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือในการก่อตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์จีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบองค์กรทั้งหมด 26 องค์กร ผู้ศึกษาจึงทำการจัดแยกประเภทองค์กรตามวัตถุประสงค์หลักได้ 5 ประเภท แบ่งได้ดังนี้

1. องค์กรทางศาสนา 12 องค์กร มี ศาลเจ้า 7 แห่ง วัดจีน 4 แห่ง และ โรงเจ 1 แห่ง
2. สมาคมท้องถิ่นหรือสมาคมภาษาพูด 2 สมาคม
3. สมาคมพ่อค้า 3 สมาคม
4. องค์กรทางการศึกษา 2 องค์กร มี โรงเรียน มี 1 แห่ง และสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียน มี 1 แห่ง
5. ชมรมแซ่ตระกูล 7 ชมรม

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาทั้งหมด 26 องค์กรเพื่อให้เห็นภาพโดยรวมของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี และผู้ศึกษาจึงได้ทำการศึกษาองค์กรแบบเจาะลึกมี 8 องค์กร โดยเลือกศึกษา 8 องค์กรเพราะเป็นองค์กรที่อยู่ในขอบเขตความหมายขององค์กรประชาสังคมของการวิจัยนี้ ประกอบกับเป็นองค์กรที่ช่วยในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งนี้เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

ในฐานะการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีน และบทบาทหน้าที่การสาธารณประโยชน์ เนื่องจากทั้ง 8 องค์กรเป็นองค์กรชาวจีนที่มีความสำคัญและมีความมั่นคงซึ่งได้ประจักษ์ลงความเห็นและรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมเพื่อประโยชน์สาธารณกุศลแก่ชาวอุบลราชธานีโดยไม่จำกัดชาติพันธุ์

ข้อจำกัดที่สำคัญในการศึกษา ประการแรก คือ ภาษา เนื่องจากชาวจีนแต่จิวมีจำนวนมากที่สุดในจังหวัดอุบลราชธานี ภาษาจีนที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในท้องถิ่นจึงเป็น ภาษาจีนแต่จิว แม้จะใช้ตัวหนังสือตัวเดียวกันก็ตาม จึงอาจเกิดความคลาดเคลื่อนจากการแปลภาษาที่ได้จากการสัมภาษณ์และการแปลเอกสาร

ข้อจำกัดประการที่สองคือ เอกสารของแต่ละองค์กรมีจำนวนน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประวัติการก่อตั้งองค์กรชาวจีนอย่างคร่าวๆ เป็นภาษาจีน หรืออาจมีเพียงเอกสารที่แสดงถึงการจดทะเบียนจัดตั้งองค์กรของแต่ละองค์กร หรือเป็นเอกสารขององค์กรเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่สาขาเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นในบางองค์กรนั้นไม่มีเอกสารใดๆ เลย ข้อมูลชั้นปฐมภูมิที่ได้มาส่วนใหญ่จึงมาจากการสัมภาษณ์จากบุคคลแต่ละรุ่น ทั้งที่เกี่ยวข้องกับองค์กร หรือเคยเป็นคณะกรรมการ และยังคงดำรงตำแหน่งของแต่ละองค์กรชาวจีน รวมทั้งผู้เป็นลูกหลานเหลนของคณะกรรมการชุดต่างๆ และคณะกรรมการชุดปัจจุบัน อีกทั้งบุคคลในแต่ละองค์กรชาวจีน

ข้อจำกัดประการสุดท้าย คือ การให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ตรงกัน ซึ่งอาจต่างกันด้วยระยะเวลา การถ่ายทอดรายละเอียด และประสบการณ์ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน ข้อมูลภาคสนามจึงอาจเกิดความขัดแย้งกันบ้าง ดังนั้นในการศึกษานี้ ความบกพร่องจึงอาจเกิดขึ้นได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบและเข้าใจถึงพัฒนาการองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อสร้างความตระหนักให้กลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้เล็งเห็นความสำคัญของคุณค่าในการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนแก่ลูกหลานสืบไป
3. เพื่อทราบว่าภาระชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนและองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนมีบทบาทและหน้าที่ที่สัมพันธ์กัน
4. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความเข้าใจร่วมกันขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนกับกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรอื่นๆ
5. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสังคมอื่นๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์

บทที่ 2

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี ไม่พบว่ามีการศึกษามาก่อน ในการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยต่างๆ จึงพบว่าเป็นเอกสารและงานวิจัยที่แสดงถึงภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในประเทศไทย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสามารถแยกประเภทเอกสารและงานวิจัยได้ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์จีน

Richard J. Coughlin (1960) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Double Identity : The Chinese in modern Thailand พบว่าชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มก้อนต่อมากลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าและเป็นสถานบันเทิงต่างๆ ด้วยความสำเร็จดังกล่าวจากการสนับสนุนขององค์กรทางชาติพันธุ์ ได้แก่ องค์กรทางธุรกิจการค้า เชียงหวาย สมาคมภาษาท้องถิ่น องค์กรสาธารณกุศล สมาคมแซ่ตระกูล กลุ่มทางศาสนา ทั้งของชายและหญิง สมาคมการกีฬา และชมรมทางสังคมต่างๆ องค์กรดังกล่าวยังได้ให้การช่วยเหลือชาวจีนทั้งที่เป็นกลุ่มและส่วนบุคคล

นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาลักษณะการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน ชีวิตครอบครัว ระบบความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจีน การศึกษาและโรงเรียนจีน อีกทั้งสิทธิหน้าที่ต่างๆ ที่ชาวจีนได้รับ ทำให้มองเห็นภาพรวมของสังคมจีนในประเทศไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบการถูกกลืนกลาย (Assimilation) ทั้งทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชาวจีน จนกระทั่งไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกับชาวจีนที่อยู่ในประเทศจีน เนื่องจากแบบแผนพฤติกรรมและวิถีชีวิต วัฒนธรรมจีนมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก

Boonsanong Punyodhana (1971) กล่าวถึงผลการศึกษาเรื่องการถูกกลืนกลายทางวัฒนธรรมจีนและไทยในกรุงเทพฯ (Chinese-Thai Differential Assimilation in Bangkok : An Exploratory Study) ในการศึกษาได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มชาวจีนที่ไม่ได้รับการศึกษาระบบไทย 2) กลุ่มชาวจีนที่ได้รับการศึกษาระบบไทยและสูงกว่ากลุ่มแรก และ 3) กลุ่มชาวจีนที่ได้รับการศึกษาสูงในระบบไทย

โดยมีการศึกษาเรื่องการใช้ภาษาจีน พบว่าภาษาจีนที่ใช้กันอย่างแพร่หลายคือภาษาจีนแต้จิ๋ว และแม้ว่าเรื่องการศึกษาในระยะแรกๆ จะไม่มีโรงเรียนจีนเลย ชาวจีนมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงการส่งลูกหลานของพวกเขาไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนไทย ต่อมาเมื่อมีโรงเรียนจีนเกิดขึ้น ชาวจีนมีทัศนคติที่จะส่งลูกหลานเข้าเรียนที่โรงเรียนจีนมากกว่า อย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ชาวจีนก็ยังไม่ค่อยอยากให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือ เนื่องจากลูกหลานจะได้มาช่วยทำธุรกิจการค้ากับครอบครัว ปัจจุบันทัศนคติเหล่านี้ได้เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการศึกษาของไทยได้มีการกำหนดการศึกษาภาคบังคับไว้ตั้งแต่ช่วงคริสต์วรรษ 1920 จุดกำเนิดความสนใจของชาวจีนและการมีส่วนร่วมของชาวจีนด้านการศึกษาไทยอาจขึ้นอยู่กับ

1. การเปลี่ยนแปลงทิศทางการศึกษาของไทย มีผลกระทบต่อการรับรู้และทัศนคติของชาวจีนในแนวทางเดียวกัน

2. การเปลี่ยนแปลงในบทบาทการศึกษาของไทย เช่น การรับแนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษาที่ครอบคลุม และแนวความคิดเกี่ยวกับการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้เพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงในบทบาทการศึกษาของไทยนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของชาวจีนที่เป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ด้วยวิธีการผสมผสานกลมกลืน (integrated) หรือการถูกกลืนกลาย (assimilated) จนกลายเป็นคนไทย

ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยการมีโอกาสได้งานทำที่ดีขึ้น อีกทั้งการศึกษานำมาซึ่งเกียรติยศและการมีรายได้ดี ซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่ได้รู้จักผู้คนมากมายนำไปสู่การคบค้าสมาคมกับผู้คน และคนที่มีการศึกษามักจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งที่สูงและมักจะได้ทำงานที่ดีจึงเป็นโอกาสของคนที่มีการศึกษาสูงเท่านั้น

นอกจากนี้ หากเราศึกษาความแตกต่างระหว่างชาวจีนกับชาวไทย ปัจจัยหนึ่งที่ขาดไม่ได้ นั่นคือปัจจัยทางด้านการศาสนาที่จะทำให้ผู้คนสามารถระบุว่าตนเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใด จึงอาจมองได้จากการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งจะพบเห็นได้ง่ายเพราะมีความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ ทั้งพฤติกรรมการไหว้เจ้า และการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีการงเด็กและการฝังศพในสุสาน (ฮวงจุ้ย) เป็นต้นแต่เป้าหมายในหลักการนำไปสู่จุดเดียวกันของทุกศาสนาไม่ว่าไทยหรือจีน อย่างไรก็ตามในระยะหลังได้มีการนำเอาหลักปฏิบัติของไทยบางอย่างไปรวมผสมผสานกับหลักปฏิบัติของจีน ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

พรชัย ตระกูลวรานนท์ (2538) กล่าวถึง “ความสัมพันธ์ไทย-จีน ด้านสังคมและวัฒนธรรม” ใน การสัมมนาทางวิชาการ “ความสัมพันธ์ไทย-จีน : 20 ปีแห่งมิตรภาพ” โดยโครงการจีนศึกษา

สถาบัน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยจีนแบ่งได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรกเป็นยุคสมัยเรือสำเภาจีนและได้เข้ามาแวะที่ท่าเรือประเทศไทย ทำให้ในขณะนั้นเกิดการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน เกิดเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะผิวเผิน โดยมีนายหน้าทำการค้ากับรัฐ ในยุคต่อมาเป็นยุคของแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม คือมีการเกิดชุมชนชาวจีนขึ้นไทย และประเทศอื่นแถบประเทศเอเชียอาคเนย์ และในยุคที่สุดท้ายเป็นยุคต่อเชื่อมต่อจากยุคที่แล้ว จวบจนถึงปัจจุบัน คือเกิดแบบแผนความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไทย-จีน และตัวแปรที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นคือ สังคมและวัฒนธรรมไทย-จีน ซึ่งจะขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสังคม โลกด้วย

ประเด็นแรกทีกล่าวถึง คือ เรื่องของการผสมกลมกลืนกันระหว่างไทย-จีน ในแง่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากมองว่า ปัญหาชนกลุ่มน้อยจีนในประเทศไทย หรือปัญหาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในประเทศไทยเป็นเรื่องไม่ค่อยจะมีปัญหามากนักหากเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ เนื่องจากสิ่งที่สำคัญที่สุดนั้นคือ เรื่องของการสมพงศ์ข้ามชาติพันธุ์ (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2538: 96) หรือเรื่องการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ ซึ่งถือเป็นการผสมผสานที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จีนและไทย

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงปรากฏการณ์ 'ชนาชาวนัน' ที่ไม่เคยเกิดขึ้นในสังคมไทย เนื่องจากเห็นว่า กลุ่มชาติพันธุ์จีนไม่ได้สร้างรั้วปิดกั้นความเป็นชาติพันธุ์จีนเหมือนในกลุ่มประเทศอื่นๆ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์จีน จะอาศัยอยู่ทั่วไป ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกันอย่างแนบเนียน

อีกสิ่งหนึ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งเชื่อมโยงที่สำคัญเป็นอย่างมากอีกอย่างหนึ่ง การมีสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ฝังรากลึกอยู่ภายใต้จิตสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์นี้ เป็นสิ่งที่ไม่พบในประเทศอื่นๆ เช่นกัน จึงถือว่า จุดนี้เป็นจุดเด่นมากด้วย

ประเด็นที่สอง เป็นการนำกรอบความคิดที่สำคัญมาอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ซึ่งก็ได้แก่

1. การที่ Skinner มองว่า ความสัมพันธ์ของคนจีนในสังคมไทยและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่างไทย-จีนนั้น เป็นผลอันเนื่องมาจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ เป็นผลมาจากการที่กลุ่มชาติพันธุ์จีนได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและได้ยอมรับการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของสังคมไทย

2. แนวคิดจักรวาลวิทยาแบบพุทธศาสนา คือ การมองถึงพื้นฐานด้านระบบความคิด ความเชื่อ เรื่องศาสนาที่มีพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน เป็นการมองโลกทัศน์และทัศนคติเรื่องสังคมและวัฒนธรรมที่มีความคล้ายคลึงกันด้วย

3. แนวความคิดเรื่องลัทธิชาตินิยม ความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นระหว่างไทย-จีน ในขณะนี้ เป็นผลมาจากการปลุกระดมความเป็นชาตินิยมของไทย เพื่อความอยู่รอดในสังคม ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์นี้ต้องยอมสละการแสดงอัตลักษณ์จีน และยอมปฏิบัติตามแบบแผนของสังคมไทย และ

4. เรื่องทฤษฎีกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะแบบทวีลักษณ์ ทวีลักษณ์หมายถึงมีสองลักษณะ หรือสองรูปแบบในบุคคลคนเดียวกัน แนวคิดนี้พัฒนามาจากทฤษฎีว่าด้วยพลเมืองชายขอบ ว่ากันว่าการที่คนจีนอพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทยเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวแล้วท่ามกลางกระแสเรียกร้องทางสังคมและวัฒนธรรม คนจีนที่อยู่ในประเทศไทยก็เหมือนกับลูกดิ่งที่ถูกดึงด้วยเชือกทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นเชือกที่รื้อแรงเอกลักษณ์ อีกด้านหนึ่งก็เป็นเชือกด้านกระแสเรียกร้องให้ปรับตัว ฉะนั้นบุคลิกภาพรวมไปถึงแบบแผนวัฒนธรรมของชุมชนจีนในประเทศไทย คล้ายลูกข่างแบบเด็กดิ่งเล่น (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2538: 98-99) ซึ่งทฤษฎีนี้ก็เรียกว่าเป็นชาติพันธุ์แบบทวีลักษณ์ คือ คนคนเดียว แต่ว่ามี 2 บุคลิกหรือมี 2 อัตลักษณ์ในตัว (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2538: 99)

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการชำระอัตลักษณ์และองค์กรชาวจีน

แสวง รัตนมงคลมาต (2509) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานของสมาคมจีน : บทศึกษาเฉพาะกรณีสมาคมแต้จิ๋วแห่งประเทศไทย” ได้จำแนกประเภทของสมาคมจีนใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. สมาคมเชื้อสกุลหรือสมาคมแซ่ โดยมีการรวมบุคคลที่มีแซ่ตระกูลเดียวกันจัดตั้งสมาคม เพื่อสมานความสามัคคีและมิตรภาพของคนแซ่เดียวกัน อีกทั้งยังเป็นการชำระรักษาอัตลักษณ์วัฒนธรรมของความเป็นจีนอย่างที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาชั่วรุ่นลูกหลาน ซึ่งสิ่งนี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ภายในระบบเครือญาติของชาวจีนด้วย ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มสมาคมเชื้อสกุลหรือสมาคมแซ่นั้นจะเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรตั้งแต่เกิดกระทั่งถึงวันสุดท้ายของชีวิต โดยจะมีการให้ความช่วยเหลือกันทั้งด้านกำลังกายและกำลังทรัพย์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ให้บังเกิดขึ้น

2. สมาคมด้านศาสนกิจ จัดตั้งตามความเชื่อทางศาสนาของชาวจีนที่สำคัญได้แก่ พุทธศาสนา ลัทธิมหายาน เต๋า และขงจื้อเป็นส่วนใหญ่ เป็นสมาคมที่ไม่มีข้อจำกัดในการรับสมาชิกเข้ามาในสมาคม เป็นสมาคมที่เปิดกว้างแก่ทุกคน

3. สมาคมอาชีพและธุรกิจ สมาคมนี้จะครอบคลุมทุกประเภทอาชีพของชาวจีน เช่น ไม่ว่าจะ เป็นสมาคมอาชีพกลุ่มนักธุรกิจ กลุ่มค้าขายผ้า กลุ่มแรงงาน โดยมากจะแยกกันประกอบอาชีพตามความถนัด หรือจากที่ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ และวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์กล่าวในบทความเรื่องเงินและ

มุสลิมในสังคมไทยว่า ชาวจีนจะแบ่งงานกันทำตามกลุ่มภาษา เช่น ชาวจีนฮกเกี้ยนมักจะประกอบอาชีพทำเหมืองแร่ ชาวจีนไหหลำและชาวจีนแคะมักจะทำช่างไม้ เป็นช่างฝีมือ ชาวจีนแต้จิ๋ว ทำการค้าขาย ประกอบธุรกิจการเงิน และชาวจีนกวางตุ้ง ทำภัตตาคาร และร้านอาหารเป็นต้น

โดยทั่วไปแล้ว การที่จะเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมต่างๆ ได้ จะต้องเป็นผู้ประกอบธุรกิจหรือมีอาชีพอย่างนั้น และจะต้องมีคนสำคัญของสมาคมต่างๆ รับรองด้วย ซึ่งข้อจำกัดนี้เป็นการกีดกันมิให้คนภายนอกสมัครเข้าสมาคมต่างๆ

4. สมาคมท้องถิ่นหรือภาษาพูด ในการแยกหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือ ภาษา โดยในส่วนของกิจกรรมของสมาคมนี้ จะมีทั้งการจัดตั้งศาลเจ้าและวัดจีน ตลอดจนด้านการพยาบาล ด้านสังคมสงเคราะห์ ด้านการศึกษา และสมาคมเหล่านี้ก็ยังได้ทำงานประสานงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ ด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประเภทสมาคมต่างๆ เหล่านี้ก็มักจะมีการทำงานร่วมประสานผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน และกับองค์กรอื่นๆ ด้วย ทั้งนี้ก็ได้รับการสนับสนุนปัจจัยต่างๆ จากทั้งกองทุนภายในและภายนอกประเทศด้วย

ปรารธนา โทเมน (2533) ศึกษาวิจัยเรื่อง สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488 ได้กล่าวถึงพัฒนาการและบทบาทขององค์กรสมาคมของชาวจีนในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรุงเทพฯ ตั้งแต่สมาคมลับอั้งยี่ เกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการรวมตัวและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในหมู่ชาวจีน เพื่อให้การดำรงชีวิตในต่างแดนสามารถอยู่รอดและดำเนินไปได้ด้วยดี แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น เมื่อชาติตะวันตกเข้ามาทำสนธิสัญญาบาวริงกับไทย สถาป สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และการปกครองเปลี่ยนแปลงไป ทำให้บทบาทของสมาคมอั้งยี่เปลี่ยนแปลงไปด้วยในแง่ของการถูกลดบทบาทลง ทั้งโดยการปราบปรามด้วยกำลังทหาร และมาตรการของพระราชบัญญัติต่างๆ

เมื่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ขยายตัวมากขึ้น การอพยพเข้ามาของชาวจีนก็มีมากขึ้น ต่อมาเกิดองค์กรแบบสมัยใหม่ขึ้น เรียก สมาคมชาวจีน ซึ่งชาวจีนได้เข้ามามีบทบาทในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ในช่วงนี้เกิดผู้นำในกลุ่มชาวจีนที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจสมัยใหม่ เปรียบได้กับชนชั้นกลางนั่นเอง

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความแตกต่างของสมาคมลับอั้งยี่ และสมาคมชาวจีนแบบใหม่นั้นคือ สมาคมลับอั้งยี่ เป็นองค์กรแบบดั้งเดิม ที่จัดลำดับอำนาจจากสูงมาต่ำ ผู้นำมีอำนาจค่อนข้างเด็ดขาด มีการเคลื่อนไหวในลักษณะที่ไม่เปิดเผย มีระเบียบเคร่งครัด และมีบทลงโทษที่รุนแรง การเข้ามาเป็น

สมาชิกของกลุ่มจะต้องมีการสาบานตน ส่วนสมาคมชาวจีนแบบใหม่ ก็จะมีการจัดระเบียบแบบตะวันตก โดยมีคณะกรรมการบริหาร มีวาระการประชุมที่แน่นอน มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับสมาชิกภาพ และเก็บค่าบำรุงที่ชัดเจน มีการใช้ความเป็นประชาธิปไตยในการลงคะแนนเสียง และมีการนำที่ตายตัว

ในช่วงที่เกิดการปฏิวัติที่เมืองจีน ยังได้มีการพูดถึงการแข่งขันทางการเมืองซึ่งมีทั้งฝ่ายปฏิวัติ ฝ่ายปฏิรูป และฝ่ายรัฐบาล ส่งผลให้สมาคมของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งสมาคมที่มีบทบาทในขณะนั้นคือ “สโมสรจีนกรุงเทพฯ” มีแนวโน้มสนับสนุนการปฏิวัติแบบซุนยัตเซ็น ส่วนรัฐบาลชิง ก็พยายามจัดตั้ง สโมสรพาณิชย์ขึ้น เพื่อเป็นกลไกทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงมีการผลักดันให้มีการเคลื่อนไหวจัดตั้ง “สยามพาณิชย์จีนสโมสร หรือเซี่ยงหวย” ขึ้น เพื่อขยายการติดต่อทางเศรษฐกิจระหว่างสมาคมพาณิชย์จีนในเมืองต่างๆ กล่าวคือ เพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าแก่ชาวจีนมากขึ้น และขณะนั้นประเทศไทยก็กำลังประสบปัญหาความชะงักงันทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินแก่พ่อค้าเงินบางส่วนในกรุงเทพฯ อีกด้วย

ต่อมาเมื่อเกิดกระแสชาตินิยมในจีน ทั้งสองสโมสรจึงเกิดความร่วมมือกันแต่ก็ได้เพียงชั่วขณะ เพราะเกิดความขัดแย้งกันทางการเมือง ฝ่ายเซี่ยงหวยเป็นตัวแทนที่เป็นทางการของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ ส่วนสโมสรจีนกรุงเทพฯ นั้นให้การสนับสนุนฝ่ายซุนยัตเซ็น และเป็นแกนนำขององค์กรสนับสนุนก๊กมินตั๋งในไทยด้วย รัฐบาลไทยจึงเกิดความหวาดระแวงเกรงจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ จึงออกพระราชบัญญัติควบคุมสมาคมชาวจีนให้มากขึ้น

ในช่วงที่ญี่ปุ่นมีท่าทีรุกกรานจีนมากขึ้น เจียงไคเช็ค ผู้นำใหม่ของกบฏก๊กมินตั๋งรวมประเทศได้ อีกครั้งหนึ่ง ขณะนี้เกิดพลังทางการเมืองขึ้นใหม่ที่กลายเป็นศัตรูกับฝ่ายก๊กมินตั๋ง นั่นคือ พรรคคอมมิวนิสต์จีน ส่งผลต่อไทย ทำให้ไทยเกิดลัทธิชาตินิยมต่อต้านชาวจีนในสังคมไทย สิ่งนี้ส่งผลให้สมาคมชาวจีนในไทยรวมกลุ่มกันด้วยวัตถุประสงค์ทางการเมืองมากขึ้น และจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ชาวจีนจึงรวมกลุ่มทางอาชีพและกลุ่มภาษามากขึ้นด้วย อีกทั้งยังได้เพิ่มเครือข่ายและขอบข่ายของการทำงานของสมาคมเพื่อช่วยเหลือสังคม

ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ไทยได้ทำสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้สถานภาพและบทบาทของบางสมาคมชาวจีนนั้นต้องหยุดชะงักและปิดตัวลงบ้าง แต่บางสมาคมก็มีการเคลื่อนไหว เพื่อให้การช่วยเหลือชุมชนชาวจีนด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดแล้ว บทบาทและสถานภาพของสโมสรจีนกรุงเทพฯ ต้องปิดตัวลงด้วยความกดดันจากรัฐบาลไทย ด้วยเกรงว่าจะเกิดการเผยแพร่อุดมการณ์สาธารณรัฐในไทย ส่วนพาณิชย์จีน

สโมสร หรือเซียงหวยจากที่เคยทำหน้าที่เสมือนกงสุลจีนประจำประเทศไทยอย่างไม่เป็นทางการก็ต้องยุติบทบาทลงเช่นกัน เมื่อรัฐไทยกับรัฐจีนได้ปรับปรุงสัมพันธภาพให้ดีขึ้น และหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้ ได้มีการเปิดสถานทูตจีนในประเทศไทยนั่นเอง

พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ.2485-2535) กล่าวถึงการรวมตัวของชาวจีนโพ้นทะเลในรูปของสมาคมลับชื่อ “ตัวเหี้ย” เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 5 ก็นิยมเรียกสมาคมนี้ว่า “อั้งยี่” เรื่อยมา

ในการรวมตัวกันเป็นสมาคมชาวจีนนี้ได้ดำเนินการภายใต้กฎหมายของแต่ละยุคสมัย และมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามกระแสของสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของสังคมจีนและไทย และในสมัยรัชกาลที่ 5 นี้เอง ก็ได้มีการออกพระราชบัญญัติอั้งยี่ พ.ศ. 2440 ขึ้น ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ก็มีการออกพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2460 ขึ้น ดังนั้นจากการศึกษาดังกล่าว จึงทำให้สามารถแบ่งช่วงของพัฒนาการของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ได้ดังนี้

สมาคมชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2440-2450 เป็นช่วงเริ่มต้นของการรวมตัวของชาวจีนซึ่งแยกกันแต่ละกลุ่มภาษา ได้แก่ เต๋จิว ไทหล่า กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน และ เหล่านี้ เพื่อเน้นให้ความช่วยเหลือกันทางด้านสังคม

สมาคมชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2451-2453 และสมาคมชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2454-2460 ถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่กระแสชาตินิยม ทั้งในจีน และไทย อีกทั้งยังเกิดการเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งขณะนั้นการเมืองของรัฐบาลจีนได้แตกเป็นสองก๊ก มีความขัดแย้งกันทางด้านแนวความคิด สิ่งนี้มีผลกระทบกับการเพิ่มขึ้นของการรวมตัวกันของประชาชนชาวจีนและเลือกที่จะให้ความช่วยเหลือฝ่ายรัฐบาลที่ตนพอใจ

สมาคมชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2460-2488 เป็นช่วงที่มีการขยายบทบาทหน้าที่ของสมาคมทางด้านการสังคมสงเคราะห์ สิ่งนี้ทำให้เห็นการกระจายตัวในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ทำให้สมาคมเหล่านี้มีบทบาทที่สำคัญในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ไม่ว่าจะเป็นสมาคมหอการค้าไทย-จีน หรือ เซียงหวย และสมาคมมูลนิธิต่างๆ เป็นต้น

มนตรี เทชะมนิคม (2539) ได้วิจัยเรื่ององค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนไว้ในงานวิจัยเรื่อง “เชียงหวาย : การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ. 2452-2460)” ว่า บริบททางการเมืองการปกครองที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของชาวจีนได้แก่

การเข้ามาของจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะในบริบททางการเมืองจักรวรรดินิยมอังกฤษ นั่นคือ สนธิสัญญาบาวริง โดยที่ไทยเราจะต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและมีการเปิดตลาดเสรีทางการค้า และจากที่ระบบเศรษฐกิจของไทยเคยผูกขาดการเก็บภาษีจากรัฐไทย ทำให้ชาวจีนต้องลดบทบาททางเศรษฐกิจของตัวเองลง ต่อมาชาวจีนจึงปรับเปลี่ยนตัวเองหันไปเข้ากับฝ่ายจักรวรรดิเพื่อให้ตนได้รับความคุ้มครองทางศาลภายใต้สถานกงสุลของชาวตะวันตก เพื่อให้มีอิทธิฤทธิ์ทางกฎหมายและผลประโยชน์ในด้านต่างๆ สิ่งนี้ส่งผลให้รัฐบาลไทยปกครองชาวจีนในประเทศไทยได้ยาก จึงต้องใช้มาตรการทางกฎหมายออกพระราชบัญญัติควบคุมกิจการของชาวจีนในบังคับของชาวต่างชาติ และได้กำหนดเงื่อนไขต่อชาวจีนว่า ผู้ที่จะสมัครเข้าไปอยู่ภายใต้บังคับของชาวตะวันตกได้จะต้องเกิดในดินแดนของตะวันตกเท่านั้น อีกทั้งยังได้ยกเลิกอำนาจศาลกงสุลกับอังกฤษ และชาติตะวันตกอื่นๆ ด้วย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้ชาวจีนในไทยเกิดความไม่มั่นคงในสถานภาพของตน ชาวจีนทุกกลุ่มภาษาได้รวมตัวกันเพื่อต่อรองและเคลื่อนไหวให้มีสถานกงสุลจีนในไทยด้วย อีกทั้งยังพยายามที่จะรวมตัวกันเป็น สยามพานิชจีนสโมสร (Chinese Chamber of Commerce) หรือที่รู้จักกันว่าเป็น “เชียงหวาย” นั่นเอง ต่อมาสโมสรนี้จึงได้จดทะเบียนเป็นสมาคมได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2482

มนตรียังได้กล่าวถึงการก่อตั้งเชียงหวายขึ้นด้วยการเรียกร้องของชาวจีนต่อรัฐบาลไทยและได้แสดงเจตนาของการก่อตั้งเพื่อเป็นองค์กรทางการค้า โดยปราศจากวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งก็คือ การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนกลุ่มอื่นๆ ดังนั้นหน้าที่ของเชียงหวายก็คือ การตรวจสอบสินค้าและราคาแล้วให้เชียงหวายตีตราประทับรับรองความถูกต้องก่อนที่จะจัดส่งไปเมืองท่าต่างๆ ในจีน

นอกจากนี้ ยังมีบริบททางการเมืองภายใต้กระแสชาตินิยมจีน ที่มาจากการโค่นล้มรัฐบาลของ กบฏก๊กมินตั๋ง โดยแพร่กระจายแนวคิดนี้ให้แก่ชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหลายให้ตระหนักในความเป็นจีน ทำให้รัฐบาลไทยเกิดความหวั่นเกรงต่อภัยที่อาจเกิดขึ้นกับความมั่นคงของชาติ จึงได้กำหนดนโยบายต่างๆ เพื่อควบคุมชาวจีนโพ้นทะเลให้อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย ซึ่งในทัศนะของรัฐบาลไทยมองว่า เชียงหวายเป็นการแฝงอำนาจทางอ้อมในการบังคับคนนอกสมาคม และไม่ตรงกับความมุ่งหมายและข้อบังคับที่ได้รับอนุญาต

ดังนั้นเชียงหวายจึงตกอยู่ในสถานภาพของทั้งสองฝ่าย คือ เชียงหวายอาจถูกอ้างให้เป็นส่วนหนึ่งของเพื่อนร่วมชาติของกบฏก๊กมินตั๋ง และอีกส่วนหนึ่งอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของประเทศไทย สิ่งนี้จึงทำให้เชียงหวายได้มีการปรับตัวที่มีลักษณะลื่นไหลไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์เพื่อความอยู่รอด นั่นคือ มีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เอื้อประโยชน์ให้กับตน และพยายามหาช่องทางหลบเลี่ยงการครอบงำทางการเมืองของลัทธิจักรวรรดินิยม กระแสชาตินิยมจีน และกระแสชาตินิยมไทย

สุภาวศ์ จันทวานิช (2541) ได้เสนอบทความเรื่อง “ลัทธิชาตินิยมกับเอกลักษณ์ของชาวจีนสยามในตอนต้นศตวรรษที่ 20” ว่า ในสังคมไทยได้เกิดลัทธิชาตินิยมไทยสองครั้งด้วยกัน ครั้งแรกเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 (ค.ศ. 1913-1925 หรือ พ.ศ. 2456-2478) โดยเกิดจากการที่ชาวจีนในกรุงเทพฯ ขณะนั้นนัดกันประท้วงหยุดงานเนื่องจากรัฐบาลไทยประกาศขึ้นค่าเงินรัชชูปการหรือเงินภาษีรายหัวจากชาวจีนให้เท่ากับคนไทย ส่วนรัชกาลที่ 6 เองก็ทรงได้รับอิทธิพลจากการศึกษาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเน้นความเป็นจักรวรรดินิยมในการสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้น พระองค์จึงทรงตั้งเสื่อป่าให้ทำหน้าที่รักษาพระองค์และเป็นช่องทางในการสอนอุดมการณ์ของชาติแก่ข้าราชการสมัยนั้น ประกอบกับในเมืองจีนก็ได้มีการโค่นล้มราชวงศ์ชิงและมีการสร้างสาธารณรัฐจีนขึ้นด้วย เกิดกระแสชาตินิยมจีนขึ้นเป็นครั้งแรก และครั้งที่สองก็เป็นการต่อต้านญี่ปุ่น

ส่วนลัทธิชาตินิยมไทยครั้งที่สองนั้น (ค.ศ. 1938-1950 หรือ พ.ศ. 2481-2493) เป็นช่วงของการเกิดกระแสคอมมิวนิสต์ชาวจีนและชาวจีนขึ้นก่อนหน้านั้น ทำให้ขณะนั้นเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีขณะนั้นมองว่าไทยกำลังถูกคุกคาม จึงเริ่มสร้างลัทธิชาตินิยมไทยขึ้นต่อต้านชาวจีนอีกครั้งหนึ่ง เป็นการต่อต้านความจงรักภักดีที่ชาวจีนมีต่อรัฐบาลจีน หรือเป็นพวกฝักใฝ่ในอุดมการณ์ชาตินิยมจีนนั่นเอง จึงมีการออกพระราชบัญญัติควบคุมองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวจีน

ชาวจีนที่ได้รับผลกระทบจากลัทธิชาตินิยมจึงมีทั้งกลุ่มที่ยังถือว่าตนเป็นคนต่างด้าว คือมีการยึดมั่นถือมั่นในอัตลักษณ์ความเป็นจีนอย่างเข้มแข็ง จึงมักถูกมาตรการเด็ดขาดจากรัฐไทย อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มที่ถือว่าตนเป็นพลเมืองไทยอย่างถูกต้อง และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่มีการปรับอัตลักษณ์ของตัวเองได้ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ดังนั้นเนื่องจากการเกิดขึ้นของลัทธิชาตินิยมไทย ทำให้ชาวจีนพยายามสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมา แต่เมื่อเกิดมาตรการควบคุมของจอมพล ป. ที่รุนแรง ทำให้ชาวจีนพยายามปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามสถานการณ์ที่มีลักษณะอัตลักษณ์ผสมผสาน (multiple identity) และเป็นที่น่าสังเกตว่าเอก

ลักษณะทางชาติพันธุ์ของกลุ่มภาษาพูดได้อ่อนตัวลงมากในรุ่นอายุที่สองของผู้นำชุมชนจีน เพราะได้เข้าสู่ระบบการศึกษาในต่างประเทศที่ใช้ภาษาจีนกลางแทนภาษาท้องถิ่น มีผลต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และเศรษฐกิจของคนรุ่นต่อมา

ธมฉวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนอ้อมใหญ่ ในหัวข้อของ การชำระวัฒนธรรมจีน พบว่า สมาชิกรุ่นแรกของคนไทยเชื้อสายจีนด้วยหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลเรื่องของเศรษฐกิจ การเมือง ภัยธรรมชาติ ความแออัดของจำนวนประชากรในประเทศ ความอุดมสมบูรณ์ในลักษณะทางกายภาพของประเทศไทย และเหตุผลในความต้องการตลาดแรงงาน (การรับจ้างแรงงานขั้นต่ำ) เพื่อพัฒนาประเทศ

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวจีนอพยพเข้ามาที่เพื่องานและเงิน ซึ่งในการเข้ามาของพวกเขา ทำให้พวกเขาพบความเป็นเงิน หรือวัฒนธรรมประเพณีจีนติดตัวพวกเขามาด้วย ทำให้เกิดการชำระรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นจีน ทั้งด้านเชื้อชาติ สัญชาติ ภาษา การแต่งกาย ประเพณีความเชื่อ ศาสนา ไว้ได้อย่างชัดเจน แต่ต่อมาเมื่อถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน อัตลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ก็ค่อยๆ เริ่มเกิดการปรับเปลี่ยน เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทรอบข้าง เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับไทย จนบางสิ่งบางอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ว่า จริงๆ แล้วสิ่งใดมาจากวัฒนธรรมใดกันแน่

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหากกล่าวเป็นรุ่น ก็จะเป็นรุ่นต่อมา นั่นคือ สมาชิกรุ่นที่สอง เป็นสมาชิกที่เกิดในประเทศไทย และมีสัญชาติไทยตามกฎหมาย และเป็นรุ่นที่สืบทอดการชำระรักษาวัฒนธรรมจีนของไทยไว้ และในรุ่นต่อไป จะเห็นได้อย่างชัดเจนในการเปลี่ยนแปลง ทั้งเรื่องของภาษา การแต่งกาย การถือสัญชาติ และการประพฤติปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีของไทยมากยิ่งขึ้น ประกอบกับพิธีกรรมต่างๆ ก็ได้รับอิทธิพลจากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ที่ประกอบไปด้วยทั้งสองวัฒนธรรมในหนึ่งพิธีกรรม เป็นต้น และในขณะนั้นประเทศไทยก็มีนโยบายชาตินิยมไทย ทำให้ทางเลือกของการเป็นคนไทยอย่างสมบูรณ์เป็นเหตุผลให้แต่ละคนเลือกในสิทธิของการเป็นคนไทยและยอมปฏิบัติตามเงื่อนไขต่างๆ ของรัฐอย่างสมบูรณ์ จึงส่งผลต่อการชำระอัตลักษณ์ของความเป็นจีนได้เท่าที่มีอยู่

กรณีการ์ ตันประเสริฐ (2543) และคณะผู้วิจัย ศึกษาวิจัย 90 ปี มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย : ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ว่ามูลนิธิป่อเต็กตึ๊งเป็นองค์กรสาธารณกุศลที่เกิดมาจากการช่วยเหลือเกื้อกูลของชาวนาที่ยากไร้ และเป็นการกุศลที่ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มชาวจีนเท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการให้ความช่วยเหลือทางด้านการสังคมสงเคราะห์ เช่น การกู้ภัยและบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ การเก็บศพไร้ญาติและการฌาปนกิจ หรืออาจเป็นบทบาทด้านการรักษา

พยาบาลและฟื้นฟูสุขภาพ เช่น มีโรงพยาบาล หน่วยแพทย์ชุมชน ศูนย์การแพทย์ทั้งไทยและจีน อีกทั้งยังมีบทบาทในด้านการศึกษา มีทั้งในส่วนของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย นอกจากนี้แล้วในส่วนของความเชื่อประเพณีต่างๆ ก็มีการประกอบพิธีกรรมในทุกเทศกาลที่สำคัญของจีน ได้แก่ ตรุษจีน ง่วนเซียว สารทจีน ประเพณีทิ้งกระจาดเหล่านี้ ซึ่งในแนวการปฏิบัติงานของมูลนิธินี้จะเป็นการบำเพ็ญกุศลตามแนวจริยวัตรของได้สองใจซื่อ หรือได้สองกง ซึ่งพระภิกษุจีนรูปนี้เกิดในประเทศไทยเนื่องจากมีเรื่องเล่าว่า เมื่อพ่อค้าชาวจีนคนหนึ่งเข้ามาทำการค้าขายในประเทศไทยโดยได้อัญเชิญรูปสลักได้สองกงมาปกป้องรักษาตัวให้เดินทางมาถึงประเทศไทยอย่างปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง

ขณะนั้นประเทศไทยกำลังประสบกับเรื่องของโรคระบาดร้ายแรงต่างๆ ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวจีนในหลายชุมชนที่ทราบถึงเรื่องราวของได้สองกง จึงได้เข้ามากราบไหว้เพื่อสะเดาะเคราะห์ขอพรต่อท่าน และด้วยความเวทนาสงสารต่อศพจำนวนมาก ประกอบด้วยความศรัทธาในความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนว่าการเก็บศพไว้ญาติไปฝังไว้ในสุสานเป็นมหากุศลอย่างยิ่ง จึงได้มีการอัญเชิญได้สองกงไปประดิษฐานยังสุสาน และในปี พ.ศ. 2480 ได้มีการปรับปรุงคณะเก็บศพได้สองกง ต่อมาจึงนำไปสู่การจัดองค์กรที่มีขอบข่ายสาธารณกุศลที่กว้างขวางมากขึ้น และได้มีการขอจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิ โดยใช้ชื่อว่า “มูลนิธิ อ้าวเกี้ยวป้อเด็กเซียงคั้ง” มีรูปแบบการบริหารงานโดยคณะกรรมการที่มีบทบาทที่สำคัญของชาวจีนในขณะนั้น

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์กรประชาสังคม

ชเนศ อภรณ์สุวรรณ (2540) ได้นำเสนอบทความเรื่องของมโนทัศน์ประชาสังคมของ จอห์น ล็อก (John Locke) เขาให้ความสนใจกับเรื่อง “อำนาจการเมือง” ว่าหมายถึง “สิทธิในการออกกฎหมายซึ่งมีโทษถึงตายและลดหลั่นกันไปตามความหนักเบา ในการกำกับควบคุมและรักษาทรัพย์สิน และในการใช้กำลังของชุมชน ในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว และในการป้องกันชุมชนอิสระจากอันตรายของภายนอก (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2540: 4) ทั้งหมดนี้ก็เพื่อสิ่งดีๆ จะเกิดกับสังคมและสาธารณะ และในการสร้างประชาสังคมจึงเป็นผลมาจากแนวความคิด หลักการและเหตุผลใหม่ที่ว่าด้วยเรื่องของอำนาจการเมือง แต่ต่อไปอำนาจก็จะเป็นของสังคมหรือพลเมือง ซึ่งมาจากประเพณี ศาสนา วิทยุ หรือการอ้างอิงกันเรื่อยมา

การที่ไม่ยอมให้ประชาสังคมต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ใดผู้หนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือ เขาพยายามที่จะเสนอแนวคิดที่จะปฏิเสธอำนาจการเมืองซึ่งอยู่ในกำมือของพระสันตปาปาในยุคนั้น หรือแม้กระทั่งอำนาจที่อยู่ในมือของพระมหากษัตริย์ ที่มาจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่อำนาจนั้นต้องเป็นของทุกคน

ส่วนเรื่องของการให้ความสำคัญต่อมนุษย์บนพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ซึ่งทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่มีความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ แต่ก็อยู่ในกฎแห่งธรรมชาตินั้นๆ สิ่งนี้จะนำไปสู่แนวความคิดแบบลัทธิปัจเจกชนนิยม และเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติทางเศรษฐกิจการเมืองของระบบทุนนิยม (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2540: 5) ดังนั้นจากแนวความคิดนี้ ทำให้ Locke เชื่อว่า สังคมนั้นย่อมเกิดก่อนรัฐบาล เนื่องจากพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ตามหลักธรรมชาตินั้น และสังคมเองต่างหากที่เป็นฝ่ายสร้างรัฐบาลเพื่อเป็นตัวแทนของพวกเขาให้บริหารจัดการสังคมภายใต้กฎเกณฑ์ที่สังคมได้ทำการตกลงกันเอาไว้

มองเตสกีเออร์ มองว่าสังคมและรัฐบาลเป็นของกลุ่มกันมาโดยตลอด ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นก่อนสิ่งใด และการที่ประชาชนทำการต่อต้านระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ก็เนื่องจากว่าประชาชนเหล่านี้ได้ถูกจำกัดขอบเขตของสิทธิ และเสรีภาพของพวกเขา และพวกเขาจึงต้องกระทำการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิ และเสรีภาพของพวกเขาผ่านการสร้างและก่อตั้งสถาบัน สโมสร สมาพันธ์ องค์กร สมาคม และมูลนิธิต่างๆ ขึ้นมา และมองว่าไม่มีอำนาจใดสามารถล้มล้างอำนาจฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เนื่องจากน้ำหนักของทั้งสองฝ่ายมีความสมดุลกัน

เฮเกล (Hegel) เสนอว่ามนุษย์ไม่เคยรู้จักตัวเองในฐานะที่เป็นบุคคล (persons) และเป็นประธาน (subjects) มาก่อน (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2540: 8) และตราบไคที่สังคมใดยังมีระบบทาสไพร่และเรื่องของทรัพย์สิน ตราบนั้นคนที่เกิดมาก็ยังไม่มีความเป็นบุคคลอย่างเต็มตัว ทั้งนี้ทางด้านเศรษฐกิจนั้นก็อยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่ถูกกีดขวางด้วยระบบศักดินา

นอกจากนี้ยังมองรัฐสมัยใหม่ซึ่งประกอบไปด้วยสถาบัน ซึ่งเขาเรียกว่า “Bürgerliche Gesellschaft” (Civil Society) (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2540: 9) ดังนั้นเขาจึงให้ประชาสังคมนั้นเป็นอาณาบริเวณที่ปัจเจกชนดำรงอยู่ในฐานะที่เป็นบุคคลและเป็นประธานในฐานะที่เป็นเจ้าของและผู้ทรงสิทธิในการใช้ทรัพย์สินส่วนตัว และในฐานะที่เป็นผู้เลือกกิจกรรมในชีวิตให้แก่ตนเอง (ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, 2540: 4) และเขาให้ฐานะของรัฐเป็นเพียงเครื่องควบคุมและให้ความช่วยเหลือบุคคลให้เกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นบุคคลที่มีอิสระเสรีภาพอย่างแท้จริง

ในความหมายประชาสังคมของ Hegel จะพบว่า ตราบใดที่คนยังไม่มีส่วนในความเป็นพลเมือง ตราบนั้นประชาสังคมสำหรับสังคมไทยที่มีคนส่วนใหญ่เป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคมก็จะยังไม่เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบ

วรคุดลย์ ตูลารักษ์ (2541) ได้เสนอบทความเรื่อง “ประชาสังคมแท้คือธรรมรัฐ: วิสัยทรรศน์” ใน ธรรมรัฐ : จุดเปลี่ยนประเทศไทย? แนวคิดเรื่องธรรมรัฐกับประชาสังคม ซึ่งกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมรัฐกับประชาสังคมไว้ว่า ประชาสังคมจะเติบโตได้ดี จะต้องให้ราชการท้องถิ่นมีอำนาจและบทบาทเพิ่มมากขึ้น โดยการนำเอาประชาสังคมมาเป็นแรงหนุนในการให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ และสำหรับรัฐเอง บางครั้งก็ต้องช่วยประสานงาน และต้องช่วยจัดการกับความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่า รัฐจะไม่มีมีความสำคัญอีกต่อไป เพียงแต่รัฐต้องเปลี่ยนบทบาทไปทำอย่างอื่น รวมทั้งการสนับสนุนเรื่องเงินทุนต่างๆ อีกทั้งยังกระตุ้นและสร้างเสริมความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชนด้วย

ดังนั้นการสร้างความเป็นประชาสังคม รัฐต้องลดบทบาทลง ให้ภาคเอกชนและภาคสังคมมีบทบาทมากขึ้น การเน้นประชาสังคมรวมไปถึงการสร้างเศรษฐกิจชุมชน เพราะเศรษฐกิจชุมชนจะทำให้คนเข้าสู่ระบบทุนนิยมในลักษณะของการรวมกลุ่ม รวมหมู่ เศรษฐกิจไม่ใช่เรื่องของการทำงานให้ธุรกิจร้านค้า เจริญรุ่งเรือง แต่จะทำให้ชุมชนสังคมที่แวดล้อมเจริญก้าวหน้าด้วย (วรคุดลย์ ตูลารักษ์, 2541: 213)

จามะรี เชียงทอง (2543) ได้กล่าวถึงแนวความคิดเรื่องประชาสังคมโดยเริ่มต้นจากเรื่องสิทธิ (Rights) และความเสมอภาค (Equality) ซึ่งเซนต์ โทมัส อควินาส (St. Thomas Aquinas) และฮ็อบส์ (Hobbs) คิดว่ารัฐในฐานะเป็นองค์กรดูแลควบคุมระเบียบในสังคมยังมีความสำคัญ อีกทั้งยังได้สอดแทรกแนวคิดทางมานุษยวิทยาเข้ามาพิจารณาเรื่องของการเมืองว่า พระเจ้าสร้างมนุษย์มาเท่าเทียมกัน ดังนั้นมนุษย์จึงมีความเท่าเทียมกันโดยธรรมชาติ (จามะรี เชียงทอง, 2543: 3) แต่ Hobbs ยังกล่าวถึง ความเท่าเทียมกันนี้ว่าได้นำมาสู่การปะทะต่อสู้กันอย่างต่อเนื่อง หรือ “War of all against all” ดังนั้น เพื่อรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการรวมตัวกันเป็นสังคมมนุษย์จะต้องทำการ “ตกลงกัน” เพื่อ “มอบอำนาจ” ของตนให้ผู้ปกครองคนหนึ่งซึ่งจะทำการปกครองด้วยความยุติธรรมต่อทุกคน

นอกจากนี้ มิลล์ (Mills) และเบนแธม (Bentham) ยังกล่าวถึงเรื่องของผลประโยชน์ในการมาอยู่รวมกันเป็นสังคม และ Mills ให้ความสำคัญกับสิทธิของคนส่วนน้อย (minority group) แม้ว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งจะเป็นตัวแทนให้กับประชาชน แต่ก็มีข้อจำกัดอยู่ 2 ประการ นั่นคือ

- ความขัดแย้งทางชนชั้น (class conflict) ซึ่งทำให้การประสานผลประโยชน์ หรือการกำหนดนโยบายอาจไม่สนองตอบผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างแท้จริง และ
- ความไม่รู้ (ignorance) ของคนบางคนหรือคนส่วนใหญ่ก็ตาม ซึ่งทำให้การกำหนดนโยบายโดยเสียง “ส่วนใหญ่” ซึ่ง “ไม่รู้จริง” อาจมีปัญหาได้ (จามะรี เชียงทอง, 2543: 4)

นอกจากนี้ เขายังเชื่อในความสามารถของปัจเจกบุคคลว่าน่าจะสามารถพัฒนาตัวเองได้จากการมีส่วนร่วมในการแสดงทัศนะต่างๆ การจัดการ และการตัดสินใจในกระบวนการต่างๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมกับรัฐบาลท้องถิ่นอย่างใกล้ชิดอีกด้วย

การที่กลุ่มคนมาอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งผลประโยชน์อันแรกที่เขานึกถึงนั่นคือ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จากนั้นก็จะมีปัจจัยอื่นๆ ตามมาอีก ทำให้การรวมกลุ่มของชนกลุ่มน้อยในไทยเป็นการรวมกลุ่มกันเนื่องจากความเป็นพวกพ้องเดียวกัน พูดภาษาเดียวกัน มีวัฒนธรรมต่างๆ ร่วมกัน และมีความคล้ายคลึงกัน จนทำให้กลุ่มผู้มารวมตัวกันนี้ ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มของตนแล้ว ทุกคนต้องร่วมกันสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของพวกเขาให้ได้มากที่สุด บางครั้งในการรวมตัวกันเช่นนี้ไม่จำเป็นจะต้องเป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรม ภาษา เชื้อชาติ เดียวกัน ความหลากหลายในด้านสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างกัน ก็อาจทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันได้หากมีอุดมการณ์ แนวคิดที่มีจุดหมายไปในทิศทางเดียวกัน

อมรา พงศาพิชญ์ (2543) ได้ศึกษาองค์การประชาสังคมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างมากนี้ สมาชิกต่างย่อมต้องการได้รับการตอบสนองจากสิ่งต่างๆ แต่การได้รับการตอบสนองที่หลากหลาย สถาบันการเมืองการปกครอง และสถาบันทางเศรษฐกิจ หรือพูดง่ายๆ คือ รัฐบาลและกลไกการตลาดไม่สามารถสนองตอบความต้องการตามความหลากหลายของวัฒนธรรมได้ องค์การที่เกิดขึ้นเพื่อสังคมและวัฒนธรรมอย่างองค์การประชาสังคมที่ก่อตั้งขึ้นด้วยสถาบันครอบครัว การศึกษา และศาสนา หรือกลุ่มวัฒนธรรมหรือชาติพันธุ์เหล่านี้สามารถตอบสนองสิ่งเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ และได้พอดีด้วย ฉะนั้นถ้าสังคมมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาก ภาคองค์การประชาสังคมจะแข็งแกร่ง ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าองค์การสาธารณประโยชน์ที่ก่อตั้งโดยกลุ่มศาสนาบางองค์การมีเป้าประสงค์เพื่อเผยแพร่ศาสนาอยู่ด้วย แต่ใช้การบริการสังคมเป็นกลไกดึงสมาชิก (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 209) และนอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงประเทศที่มีกลไกการตลาดที่บกพร่องว่าหน่วยงานที่สำคัญที่เข้ามามีบทบาทคือ องค์การประชาสังคม ซึ่งจะเข้ามาในลักษณะการให้ความช่วยเหลือแบบสังคมสงเคราะห์ หรือเป็นงานบริการเพื่อการกุศลต่างๆ เป็นต้น หรือหากมีการดำเนินกิจกรรมที่เก็บค่าบริการก็จะเป็นการเก็บเพื่อไปบำรุงองค์กร แต่ก็ไม่หวังกำไรจากผู้รับบริการ

Quadagno อธิบายถึง Welfare State Theory (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 84) หรือทฤษฎีรัฐสวัสดิการว่าสถานภาพและบทบาทขององค์กรทางสังคมจะขึ้นอยู่กับการที่รัฐจัดสรรสวัสดิการทางสังคมที่รัฐมีให้กับประชาชนในสังคมมากน้อยเพียงใด คือ เมื่อประเทศที่รัฐมีการจัดสรรส่วนสวัสดิการสังคมที่ดีให้กับพลเมืองอย่างเพียงพอ จะทำให้บทบาทหน้าที่ขององค์กรทางสังคมก็จะมีบทบาทที่น้อยลง หรือหากประเทศนั้นๆ มีการจัดเก็บภาษีด้วยระบบที่ดีและเหมาะสม ก็จะทำให้ประชาชนนั้นสามารถจัดสรร

การใช้เงินตราของประชาชนในลักษณะที่พอมือพอกิน หรืออาจเป็นไปได้ในลักษณะของการเหลือกินเหลือใช้ ด้วยจิตสำนึกในความเป็นพลเมือง ประกอบกับอุปนิสัยส่วนลึกที่มีความเป็นคนชอบให้การช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในมนุษยด้วยกันและกันแล้ว ประชาชนก็นำเงินส่วนนี้มาช่วยเหลือบริจาคแก่สมาคม องค์กรทางสังคม มูลนิธิต่างๆ เพื่อช่วยกันสรรสร้างสาธารณประโยชน์ให้แก่สังคม ซึ่งจะทำให้มองเห็นถึงการที่รัฐจัดสรรสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนเหล่านี้อย่างทั่วถึง แต่ถ้าเป็นในประเทศที่มีความด้อยพัฒนาแล้ว รัฐก็จะยังไม่มีควมไว้วางใจ และเชื่อใจว่าไม่มีองค์กรใดที่จะสามารถจัดสรรสวัสดิการที่ดีให้กับสังคมได้ อีกทั้งยังมองว่าองค์กรเหล่านี้จะปฏิบัติการกิจกรรมต่างๆ จะขัดแย้งและมีผลต่อความมั่นคงของชาติ ทำให้เกิดการสกตกันการเจริญเติบโตขององค์กรทางสังคมเหล่านี้ให้หยุดนิ่ง หรือหากองค์กรใดไม่เข้มแข็ง องค์กรนั้นก็จะถูกกลบตบหายไปโดยปริยาย

Weisbrod กล่าวถึง Heterogeneity Theory (อมรา พงศาพิชญ์, 2543: 85) ว่าสังคมที่มีความหลากหลายด้านต่างๆ กลุ่มต่างๆ ในสังคมมีความต้องการที่แตกต่างกัน ซึ่งความหลากหลายเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรมเหล่านี้ จะนำไปสู่ความต้องการในการตอบสนองความต้องการด้วยกันทั้งสิ้น แต่หน่วยงานใด หรือองค์กรใดเล่าที่จะสามารถตอบสนองสิ่งเหล่านี้ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการบริหารงานของรัฐก็ไม่สามารถที่จะสนองตอบความต้องการของประชาชนได้ แต่องค์กรประชาสังคมที่เกิดขึ้นสามารถทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของประชาชนเหล่านี้ได้ เพราะองค์กรสามารถเข้าถึง เข้าใจ และทำได้ดีกว่าที่รัฐทำ จึงทำให้องค์กรนั้นๆ มีความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่ในสังคมได้ อีกทั้งยังเป็นเสมือนผู้ประสานงานหรือเป็นตัวกลางให้กับรัฐและประชาชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากสังคมนั้นมีรัฐและกลไกทางการตลาดที่ไม่สามารถให้สิ่งที่สังคมมีความต้องการได้ ประชาสังคมเองก็จะเป็นองค์กรที่เป็นผู้ให้การตอบสนองสิ่งต่างๆ แก่ประชาชน และจะเป็นกลุ่มที่มีความเป็นปึกแผ่นและมีพลังในการต่อต้านอำนาจรัฐได้

กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง “การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นเงินของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี” ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับชาติพันธุ์และการธำรงอัตลักษณ์

การศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ได้มีพัฒนาการมาตั้งแต่ช่วงปลายๆ ทศวรรษ 1990 ถึงต้นศตวรรษ 2000 ของคริสตศักราช (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2546: 1) แต่เดิมแม้ว่ามนุษย์จะดำรงอยู่เป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในลักษณะทางกายภาพ ชีวิตความเป็นอยู่ ระบบความเชื่อแนวคิด และการประพฤติปฏิบัติตนต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันแล้วแต่ละบรรทัดฐานของสังคม

อนันท์ กาญจนพันธุ์ (ม.ป.ป.: 187-195) ให้ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) ว่าเป็นกระบวนการแสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชน แทนการจัดลำดับเชื้อชาติตามสีผิว ซึ่งถือเป็นกระบวนการกีดกันทางสังคม จากการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์อย่างแพร่หลาย ทำให้เกิดแนวทางในการศึกษาและความเข้าใจการแสดงความเป็นชาติพันธุ์ 3 แนวทาง คือ

แนวทางแรก คือ การศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะเป็นรากเหง้าดั้งเดิม (Primordialist View) โดยการมีพื้นฐานความเข้าใจความหมายของชาติพันธุ์ เรียกว่า สารัตถนิยม (Essentialism) หมายถึงความคิดที่ว่าชาติพันธุ์เป็นหน่วยทางสังคมที่มีแห่งมาแต่ดั้งเดิม และเป็นลักษณะที่จริงแท้แน่นอน สามารถเห็นจริงได้โดยไม่ต้องพิสูจน์ ซึ่งหน่วยทางสังคมมีความมั่นคงและยั่งยืน อาจเปลี่ยนแปลงได้เฉพาะลักษณะภายนอก แต่แก่นแท้ของลักษณะดั้งเดิมจะไม่เปลี่ยนแปลง ในแนวทางนี้สามารถแยกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1) ความเข้าใจในเชิงชีววิทยา มองว่าความเป็นชาติพันธุ์ถูกกำหนดโดยกรรมพันธุ์และปัจจัยทางภูมิศาสตร์ มีพื้นฐานทางความคิดอยู่ที่ ความเป็นชาติพันธุ์มีต้นกำเนิดที่แน่นอนในพื้นที่แห่งหนึ่ง ที่มีลักษณะบริสุทธิ์ผุดผ่อง และได้สืบทอดกันมาผ่านทางกรรมพันธุ์ ในการยึดถือในความบริสุทธิ์ของกรรมพันธุ์ร่วมกันในกลุ่มชาติพันธุ์ ถือเป็นสัญชาตญาณดั้งเดิมของมนุษย์ในการช่วยจดจำผู้เป็นญาติ เป็นสิ่งที่จำเป็นในความอยู่รอดของชีวิตในสังคมระยะแรก ต้องอาศัยความช่วยเหลือกันในฐานะญาติพี่น้อง กล่าวคือ ความเป็นชาติพันธุ์เป็นส่วนขยายของกลุ่มเครือญาตินั่นเอง

ส่วน Harold Isaacs (1972) (อ้างในจวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2546: 12) กล่าวถึง basic identity หรือ ethnic identity ว่าเป็นอัตลักษณ์ที่ได้มาโดยกำเนิดจากการเป็นสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่ง และเป็นพื้นฐานสำคัญให้มีความรู้สึกผูกพันกับคนอื่นๆ ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และร่วมพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสืบทอดคิดและกำหนดสถานการณ์ปัจจุบัน และมีอิทธิพลต่ออัตลักษณ์และชีวิตของบุคคล

2) ความเข้าใจในเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เป็นการยึดมั่นอยู่กับความคิดแบบโรแมนติกเกี่ยวกับชาวบ้าน (Folk) ในฐานะที่เป็นหน่วยรวมของสายเลือดกับผืนดิน เพราะยึดหลักความเป็นญาติพี่น้องกันในชุมชน จนทำให้มองชาติพันธุ์ว่าเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาเดียวกัน และยอมรับในต้นกำเนิดร่วมกัน อีกทั้งยังรักษาประเพณีและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ได้ด้วยการมีข้อห้ามตามจารีตต่างๆ

แนวทางที่สอง คือ การศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะเป็นเครื่องมือสำหรับกำหนดความสัมพันธภาพทางสังคม (Instrumentalist Approach) จะเป็นการมองความเป็นชาติพันธุ์เสมือนหนึ่งเป็นเครื่องมือสำหรับกำหนดความสัมพันธภาพทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธภาพที่ขัดแย้ง ทำให้มองความเป็นชาติพันธุ์ในเชิงหน้าที่ต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในสังคมหนึ่ง และถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการสร้างความเป็นตัวตนของกลุ่มชน เพื่อใช้เป็นเงื่อนไขในการกำหนดความสัมพันธภาพระหว่างกันและกัน อาจกล่าวได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะคล้ายๆ กับกลุ่มผลประโยชน์อย่างไม่เป็นทางการ ที่เกิดจากการมีคุณสมบัติทางวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน

นอกจากนี้ยังได้ศึกษาในงานของ Charles F. Keyes เรื่อง Who Are the Tai: Reflections on the Invention of Identity (1995) กล่าวว่า ความเป็นชาติพันธุ์เกิดขึ้นภายใต้กระบวนการทางการเมืองของการสร้างรัฐประชาชาติสมัยใหม่ ในฐานะที่เป็นชุมชนในจินตนาการ (Imagined Community) หมายถึงหน่วยทางการเมืองที่สร้างขึ้นมาด้วยการให้ความใหม่ในรูปของสัญลักษณ์ร่วมกัน

ดังนั้น ความเป็นชาติพันธุ์มีลักษณะเป็นสถานภาพทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่ได้ดำรงอยู่อย่างคงที่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทั้งนี้ขึ้นกับเงื่อนไขต่างๆ ทางโครงสร้างความสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ ลักษณะทางชาติพันธุ์จึงไม่มีความหมายในตัวเอง อานันท์ (ม.ป.ป.: 190) ยังได้อ้างการศึกษาของ Edmund Leach เรื่อง Political Systems of Highland Burma (1954) สรุปได้ว่า ในความสัมพันธภาพที่ขัดแย้งกัน เป็นสิ่งที่กลุ่มชนต่างๆ พยายามตอกย้ำลักษณะทางชาติพันธุ์ของตน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างกันและกัน ซึ่งคนๆ หนึ่งอาจมีสถานภาพทางสังคมได้หลายอย่างในขณะเดียวกัน ขึ้นอยู่กับว่าเขาสัมพันธกับใคร แสดงว่าลักษณะทางชาติพันธุ์นั้นเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

แนวทางที่สาม คือ การศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความหมาย (Constructivist Theories) จะเริ่มต้นจากการปฏิเสธความคิดที่ยึดมั่นอยู่กับแก่นแท้อย่างไม่เปลี่ยนแปลง (Essentialism) โดยสิ้นเชิง เชื่อว่าชาติพันธุ์เป็นเพียงความสำนึกความเข้าใจหรือรูปแบบขององค์กรทางสังคมที่ถูกสร้างความหมายขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อจัดการแยกแยะผู้คนด้วยลักษณะต่างๆ ไปที่แสดงควมมีตัวตน ซึ่งกำหนดด้วยภูมิหลังบางอย่าง ตามบริบททางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ในการศึกษาแนวนี้จะเป็นการทำความเข้าใจกับความหมายของชาติพันธุ์ ในลักษณะที่เป็นกระบวนการสร้างความหมาย ซึ่งกำหนดความสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มชนต่างๆ ขึ้นมาแทนที่

อานันท์ (ม.ป.ป.: 191) ได้นำเสนองานศึกษาของ Fredrick Barth เรื่อง Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference (1969) ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถศึกษา

ได้อย่างโดดเด่น แต่ต้องดูความสัมพันธ์ที่สร้างขึ้นมา และยังปฏิเสธด้วยว่าความเป็นชาติพันธุ์ไม่ใช่แก่นแท้ของวัฒนธรรม แต่เป็นเพียงรูปแบบที่สามารถนำเอาเนื้อหาต่างๆ เช่น ภาษา ศาสนา เครื่องแต่งกาย นิสัยในการบริโภค และอื่นๆ มาบรรจุไว้ได้ เพื่อแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มเท่านั้น ดังนั้นความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ ในแนวการศึกษาจึงมีนัยเป็นปรากฏการณ์ที่ลึกลับ ขึ้นอยู่กับการสร้างความหมาย ภายใต้บริบทและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์

ทวิช จตุรพฤษ (2541: 38-39) อ้างถึงทัศนะของ Nicolas Tabb (1989) ไว้ว่า ความเป็นชาติพันธุ์ หมายถึง จิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นจากสภาวะที่เกิดความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง โดยมีการสร้างตัวตนให้มีลักษณะเฉพาะ เพื่ออธิบายถึงความสัมพันธ์กับคนอื่นที่เกี่ยวข้องว่า เขาเป็นใคร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร เพื่อยืนยันถึงการมีอำนาจในการควบคุมหรือกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังนั้นความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่ได้พิจารณาจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่มักจะมองกันเฉพาะด้านที่ตายตัว ได้แก่ เครื่องแต่งกาย ภาษา การอยู่ร่วมดินแดนเดียวกัน หรือการมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมบางอย่าง แต่จะพิจารณาจากการตีความประวัติศาสตร์ที่แท้จริงของเผ่าพันธุ์ ซึ่งปรากฏอยู่ในตำนาน นิทาน และเพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

ความเป็นชาติพันธุ์จึงหมายถึง หลักการหรือแนวความคิดในการจัดองค์กรทางสังคมอันสลับซับซ้อน เนื่องจากได้ผ่านกระบวนการปรับเปลี่ยนหรือสร้างเครื่องมือในการนิยามปัญหา และตีความประวัติศาสตร์ของตนเองมาโดยตลอดว่ามีความพ้องหรือต่างกับกลุ่มอื่นอย่างไรบ้าง การที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะอยู่รอดเป็นกลุ่มก่อน จะต้องมึลักษณะบางอย่างที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างชัดเจน การสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์จึงต้องกระทำผ่านกระบวนการสร้างใหม่เพื่อทดแทนส่วนที่เสื่อมสลายหรือกระบวนการเสริมอำนาจให้กับส่วนที่อ่อนพลังลง เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบในระดับโครงสร้างตัวตนของความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่หยุดนิ่ง การปรับเปลี่ยนหรือการผลิตใหม่ดังกล่าวอาจจะมีประสิทธิภาพบ้างน้อยบ้าง ได้รับการเสริมแรงบ้าง ถูกกริดรอนศักยภาพบ้าง ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ที่เคลื่อนไหว

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2533: 49) กล่าวถึงแนวคิดในการธำรงชาติพันธุ์ หรือ Ethnicity ว่าหมายถึง กระบวนการที่จะรักษาความแตกต่างทางชาติพันธุ์ไว้ ซึ่งจะครอบคลุมมิติต่างๆ เช่น อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ขอบเขตชาติพันธุ์ และกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแนวความคิดในการศึกษาการธำรงชาติพันธุ์โดยแนวทางวัตถุวิสัย (Objective approach) ถึงงานของ Abner Cohen (1974) มองว่ากลุ่มชาติพันธุ์คือ กลุ่มคนที่มีแบบแผนวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ ส่วนการธำรงชาติพันธุ์ก็คือ ระดับขั้นที่สมาชิกมีส่วนร่วมในแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่ม

Abner Cohen (1974) กล่าวถึงสัญลักษณ์ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Power Relation) ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ซึ่งมองว่า สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่รอบตัวเราทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ไม่ว่าจะเป็นระบบความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน การกระทำ ความคิด รูปแบบภาษาต่างๆ ซึ่งสามารถแสดงถึงการมีอำนาจและการธำรงชาติพันธุ์โดยเกิดจากจิตสำนึกของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและนำไปสู่การเกิดกลุ่มทางการเมืองอย่างไม่เป็นทางการขึ้น โดยอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์กลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้

ในความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงหมายถึงระดับขั้นของการยึดถือบรรทัดฐานของกลุ่ม โดยสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ในตอนแรกสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นี้อาจมีลักษณะเป็นจิตวิสัย แต่พัฒนากลายเป็นวัตถุวิสัย ในแง่ที่ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของทั้งคนในกลุ่มและนอกกลุ่ม และเป็นข้อกำหนดในเชิงพฤติกรรม สำหรับปัจเจกบุคคลที่ต้องมาเกี่ยวข้องปฏิสัมพันธ์กัน (อ้างในฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2546: 11) สัญลักษณ์ในการศึกษานี้จึงมีลักษณะเป็นความรู้สึกร่วมกัน เป็นจิตสำนึกที่มีพัฒนาการมาเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อก่อตั้งองค์กรชาวจีนขึ้นมาให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ Abner Cohen (อ้างในรตพร ปัทมเจริญ, 2544: 10-11) ยังมองว่า กลยุทธ์การใช้สัญลักษณ์ของกลุ่ม กลุ่มแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการมีลักษณะที่แตกต่างกัน องค์กรแบบเป็นทางการต้องการแบบแผนทางพฤติกรรมที่แน่นอน แต่ภายในองค์กรจะมีรูปแบบการปฏิสังสรรค์ที่ไม่เป็นทางการเกิดขึ้นด้วย กลุ่มทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในองค์กรแบบทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้กลุ่มหรือองค์กรจะมีการพัฒนาและมีกลไกที่จะธำรงรักษาแก้ไขปัญหาของกลุ่มดังต่อไปนี้

1) ขอบเขตของกลุ่ม (Organization Boundaries) กลุ่มจะต้องมีการบ่งชี้ขอบเขตของตน มีการบ่งชี้อัตลักษณ์ (Identity) เพื่อสร้างขอบเขตของตนเอง ซึ่งสามารถที่จะต่อสู้กับกลุ่มอื่นๆ ได้ภายใต้โครงสร้างทางอำนาจที่ใหญ่กว่า กลุ่มแบบไม่เป็นทางการมีการใช้รูปแบบทางสัญลักษณ์ต่างๆ ในการบ่งชี้ขอบเขตของตนเอง

2) การสื่อสาร (Communication) เพื่อที่จะดำรงกลุ่มให้คงอยู่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพูดถึงปัญหาต่างๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการพัฒนาแผนการและความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม การสื่อสารอาจจะกระทำโดยผ่านบุคคล

3) การตัดสินใจ (Decision — Making) กลุ่มจะต้องมีการวางแผนสำหรับการดำเนินงานของกลุ่ม ดังนั้นการตัดสินใจจึงเป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการตัดสินใจ สมาชิกทั้งหมดอาจมีส่วนร่วมหรืออาจจะเป็นการตัดสินใจจากสมาชิกบางส่วนเท่านั้นหรืออาจกระทำโดยผู้นำของกลุ่ม

4) สิทธิอำนาจและผู้นำ (Authority and Leadership Process) ปัญหาการตัดสินใจกับเรื่องของสิทธิอำนาจ การตัดสินใจจะเป็นผลได้รับการสนับสนุนถ้าถูกรองรับด้วยสิทธิอำนาจ และสิ่งนี้แสดงให้เห็นการใช้อำนาจ สิทธิอำนาจอาจได้มาจากเศรษฐกิจ บรรทัดฐานหรือการบีบบังคับ กลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการอาจใช้ความรุนแรงทางกำลังเพื่อบีบบังคับสมาชิกให้ยอมรับการตัดสินใจ กลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่เป็นทางการจะสร้างบรรทัดฐาน สัญลักษณ์ทางอำนาจขึ้นมาเพื่อสนับสนุนโครงสร้างของอำนาจอันชอบธรรม

5) สิทธิอำนาจ (Authority) เป็นนามธรรมซึ่งสามารถเห็นได้ผ่านสัญลักษณ์และพิธีกรรม ซึ่งพิธีกรรมจะเป็นสิ่งที่แสดงถึงสิทธิอำนาจ โดยผู้จัดพิธีกรรมมักเป็นผู้ที่ครอบครองอำนาจ

6) อุดมการณ์ (Ideology) กลุ่มสามารถสร้างความเข้มแข็งได้โดยใช้ประโยชน์จากตำนาน ความเชื่อ บรรทัดฐาน ค่านิยม และสิ่งจูงใจ (Motives) เหล่านี้ถูกใช้ในการสร้างระบบทางการเมือง อุดมการณ์เป็นตัวแปรที่สำคัญในการสร้างความชอบธรรม หน้าที่ของอุดมการณ์เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง สัญลักษณ์ใหม่อาจถูกสร้างขึ้นและสัญลักษณ์ที่มีอยู่เดิมอาจถูกตีความหมายให้ใหม่ จากการเปลี่ยนแปลงวิธีการของกลุ่มเพื่อใช้กระตุ้นสมาชิกในกลุ่ม กลุ่มที่พัฒนาขึ้นมาใหม่อุดมการณ์อาจรับมาจากกลุ่มอื่น แต่นำมาใช้ในจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน สัญลักษณ์จะมีลักษณะที่ยืดหยุ่นเพื่อใช้ในระบอบอุดมการณ์

ส่วนอภิธาน เพื่อองฟูสกุล (2543: 1) เสนอว่า อัตลักษณ์ (Identity) มักถูกกล่าวควบคู่ไปกับมโนทัศน์อำนาจ และกลุ่มชาติพันธุ์ จึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นปริณิชนที่เชื่อมต่อระหว่างสองข้อ ในด้านหนึ่งคือ ความเป็นปัจเจก ที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (social aspect) อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆ มักจะกระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ และอีกด้านหนึ่งคือ มิติภายในของความเป็นตัวเราทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตัวเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลก ดังนั้นจากแนวโน้มทางทฤษฎียุคหลังสมัยใหม่ (postmodernism) การนิยามความหมายของอัตลักษณ์ (Identity) จึงสามารถเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบท

อัตลักษณ์ (Identity) (วิกิอาร์ตน์ พันธุ์ฤทธิ์คำ, 2545: 3) จึงหมายถึงความเป็นตัวตนของคนๆ หนึ่งคือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากการให้ความหมายว่าตัวเองเป็นอย่างไร อัตลักษณ์สัมพันธ์กับบริบททาง

สังคมที่คนๆ นั้นอาศัยอยู่ การรับรู้ความหมายของเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะเป็นกรอบหรือ “วาทกรรม” ที่คอยกำหนดว่า คนนั้นควรจะเป็นอย่างไร ควรทำอะไร

Chris Barker (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543: 104) แบ่งประเภทการผสมผสานของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ 6 รูปแบบ ดังนี้

- 1) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์สองแบบอยู่เคียงคู่กันแต่แยกกันเด่นชัด
- 2) อัตลักษณ์สองแบบอยู่ควบคู่กัน มีการผสมผสานในระดับหนึ่ง แต่ยังมีได้ถึงกับผสมผสานกันมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ขึ้นกับสถานการณ์ที่เขาจะเลือกนิยามตนเป็นแบบไหน
- 3) อัตลักษณ์สองแบบผสมผสานกันมากยิ่งขึ้น ถือเป็นารผสมที่ก่อให้เกิดอัตลักษณ์แบบใหม่ขึ้นมา
- 4) อัตลักษณ์แบบหนึ่งๆ จะสามารถดำรงลักษณะเด่นอยู่ได้ในต่างวัฒนธรรม เป็นการนิยามอัตลักษณ์ตนเองในเชิงสารัตถะนิยม
- 5) อัตลักษณ์แบบหนึ่งแข็งแกร่งมากและมีพลังคุกคามสูงสามารถข่มอัตลักษณ์และวัฒนธรรมอย่างอื่น คือสร้างความเหมือนและกลบความต่างได้
- 6) การไม่ยอมถูกผูกติดอยู่กับอัตลักษณ์ใดๆ อย่างตายตัว สามารถนิยามตนเองในลักษณะที่เลื่อนไหลมากๆ ได้

Michael Foucault (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2543: 43) ให้มโนทัศน์กับวาทกรรม (discourse) ว่า หมายถึงการผลิตความหมายเกี่ยวกับความจริงในเรื่องต่างๆ ซึ่งหมายรวมถึงการผลิตชุดของความรู้ กฎเกณฑ์ และข้อปฏิบัติทางสังคม การมีสถาบันทางสังคมและปฏิบัติการทางสังคมที่ต่อเนื่องมาจากความรู้นั้น ที่สำคัญก็คือการเปลี่ยนแปลงให้คนนิยามตนเองตามความรู้ที่ถูกผลิตออกมา ดังนั้นเอกลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะลื่นไหล (elusive) เปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างจารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมขึ้นมา ไม่นั่นอน ตายตัว หยุคนิ่ง หรือที่เรียกว่า “discursive/narrative identity” ในความเห็นของฟูโก เอกลักษณ์และความหมายจึงเป็นเรื่องของการใช้อำนาจและความรุนแรงเข้าไปบังคับยึดเหนี่ยวให้เป็นของวาทกรรมชุดหนึ่ง ขณะเดียวกันวาทกรรมชุดดังกล่าว ก็จะเก็บกด บดบัง ปิดกั้น ขจัด หรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกต่างไปจากเอกลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้น มาปรากฏตัวขึ้นมากว่าเดิมว่าเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ (attributes) บางอย่างในตัวของสิ่งเหล่านั้นเอง (ไชยวัฒน์ เจริญสิน โอฟาร, 2545: 24) ทั้งนี้เป็นผลมาจากการจัดประเภท (labelling) ที่เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสถานภาพของสิ่งต่างๆ ฉะนั้นสิ่งสำคัญที่อำนาจสร้างคือความรู้ เอกลักษณ์ และความจริง (ไชยวัฒน์ เจริญสิน โอฟาร, 2545: 27)

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอพาร์(2543: 19-20) ให้ทัศนะว่า วาทกรรม (Discourse) หมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้างหรือผลิต (constitute) เอกลักษณ์ (identity) และความหมาย (significance) ให้กับสรรพสิ่งต่างๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง ซึ่งวาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (valorize) ในขณะเดียวกันวาทกรรมก็ทำหน้าที่เก็บกดหรือปิดกั้นมิให้เอกลักษณ์และความหมายของบางอย่างเกิดขึ้น (subjugate) หรือไม่ก็ทำให้เอกลักษณ์และความหมายบางอย่างที่ดำรงอยู่แล้วในสังคมเลื่อนหายไปได้พร้อมๆ กันด้วย (displace) (ไชยวัฒน์ เจริญสิน โอพาร์, 2545: 20)

ดังนั้นอัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตน และถูกใช้เป็นเครื่องต่อรองทางอำนาจกับกลุ่มอื่น เพื่อการธำรงอยู่ของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และตัวของอัตลักษณ์จึงสามารถเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามบริบทต่างๆ ทางสังคมวัฒนธรรม การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงได้ทำให้อัตลักษณ์ไม่มีคุณสมบัติของความเฉพาะตัวอีกต่อไป และการนิยามกรอบความเป็นชาติพันธุ์ใดๆ ก็ไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงหรือหนีให้พ้นไปจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจได้ เพราะการนิยามขอบเขตทางชาติพันธุ์ย่อมตามมาด้วยการนิยาม “ความเป็นอื่น” นั่นเอง

2. แนวความคิดเกี่ยวกับองค์กรประชาสังคม

องค์กรประชาสังคมเกิดขึ้นจากสภาวะทางการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นจากความกดดันทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนทุกรุ่นที่ได้เผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ ทำให้บุคคลเหล่านี้คิดหาทางแก้ไข และปรับตัวด้วยการสร้างกลไกขึ้นมา นั่นคือ องค์กรประชาสังคม ดังนั้นทฤษฎีทางการเมืองจึงมักจะเป็นผลผลิตที่เกิดขึ้นภายใต้แรงขับเคลื่อนและความต้องการของการปฏิบัติการทางการเมือง (Sudipta Kaviraj and Sunil Khilnani, ed., 2001: 3) ต่อมาองค์กรประชาสังคมได้แพร่ขยายไปสู่วงกว้างจึงนำไปสู่การนิยามความหมายขึ้น

John A. Hall (1995) ให้นิยามประชาสังคมว่าเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับความกดขี่ เป็นพื้นที่ที่กลุ่มทางสังคมที่มีอยู่และสามารถผลักดันให้เกิดสิ่งสร้างสรรค์และอาจจะนำไปสู่การคลี่คลายได้ ยิ่งไปกว่านั้นก็จะทำให้เกิดสถานภาพทางสังคมที่มั่นคงได้

องค์กรประชาสังคม หมายถึง หน่วยจัดการหรือองค์กรที่สามารถดำเนินกิจกรรมในการเคลื่อนไหวภาคประชาสังคมได้ ซึ่งต้องมีใช้องค์กรรัฐหรือองค์กรธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว และหมายรวมถึงกลุ่มที่ขึ้นทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายหรือองค์กรที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นองค์กรที่รวมถึงองค์กรที่ทำงานให้ความช่วยเหลือผู้ที่ประสบภัยทางธรรมชาติ และมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและสนับสนุนประชาชนและองค์กรต่างๆ ด้วย (สุภวัณณ์ พลายน้อย, บรรณาธิการ, 2545: 12-13)

ประเวศ วะสี (2540: 6) กล่าวถึง Civil Society ว่ามีการตีความหลายคำซึ่งมี “Civic tradition, Community และ Civility” บางครั้งมีความหมายว่า ชุมชน ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของสังคม ประชาคม หรือประชาสังคม แต่ ศ.นพ. ประเวศให้น้ำหนักของคำนี้อยู่ที่ ความเป็นชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเรื่องใดก็ได้แล้วแต่ และมีการจัดการภายใต้ความร่วมมือเบญจภาคี (ต่อมาใช้คำว่า “พหุภาคี”) (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรุษ วิจารณ์ วิสารทสกุล, บรรณาธิการ, 2540: 4) เพื่อสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมจึงเกิดเป็นความร่วมมือจากภาครัฐ หรือรัฐาณูภาพ และภาคธุรกิจเอกชน หรือธนาณูภาพ และฝ่ายประชาชน หรือภาคสังคม ซึ่งเรียกว่า สังคมสมานูภาพ (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบุรุษ วิจารณ์ วิสารทสกุล, บรรณาธิการ, 2540: 4) และสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องด้วยความสัมพันธ์ของทุกภาคทั้งในความสัมพันธ์แนวดิ่งและแนวตั้ง คือ ทุกฝ่ายเป็นพันธมิตรที่ดีและหันหน้าเข้าหากัน

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540: 41) ว่า ประชาสังคมหมายถึงทุกๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมดเป็น Civil Society แต่ถ้าถือตามแบบตะวันตกแยก Civil Society คือ ส่วนที่อยู่นอก State นอกภาครัฐ แต่หมายถึงทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ นิยามประชาสังคมว่าหมายถึง กลุ่มองค์กรที่เป็นพลังนอกระบบรัฐ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นมา โดยจะไม่หวังกำไรหรือหวังกำไรก็ตามที่ความต้องการมีบทบาทร่วมกับรัฐในการที่จะจัดระเบียบการปกครอง การพัฒนาจัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (ชาติชาย ณ เชียงใหม่, 2540: 94)

เกษียร เตชะพีระ (2540: 123) กล่าวถึงประชาสังคมว่าเป็น สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ ไม่ได้เป็นของประชาชนทั้งหมด มีที่เป็นของเอกชนด้วย ธุรกิจเอกชนก็รวมด้วย รากเหง้าหรือที่มาของคำๆ นี้ ขอเพียงแต่เป็นเหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐก็นับว่าเป็นประชาสังคม ดังนั้น ดร.เกษียร เตชะพีระ (2540: 137) จึงคิดว่า “ประชาสังคมตั้งแต่รากของมันก็เป็นพื้นที่ของกลุ่มหรือบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์และความคิดที่แตกต่างกันมาอยู่ในสังคม แล้วทะเลาะกันอย่างอารยะ นอกจากนี้แล้วกลุ่มที่ท่านคิดว่าเป็นผู้ให้กำเนิด Civil Society ในสังคมไทย ก็คือ กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในสังคมไทย และเข้ามาทำหน้าที่แบบใหม่ในสังคม traditional ของไทย ได้แก่ หนึ่ง นายทุน สอง กุศลคนกลุ่มนี้จึงเป็นเสมือนกำลังในการผลักดันให้เกิดประชาสังคมในเมืองไทย ที่อยู่นอกเหนืออำนาจการควบคุมของรัฐบาลไทยได้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาสังคมในระบบเศรษฐกิจการตลาด โดยในการก่อตั้งกลุ่มประชาสังคมนี้ อาจจะอยู่ในรูปขององค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน สมาคม มูลนิธิ

ต่างๆ โดยองค์กรที่เกิดขึ้น หากมองในแง่โครงสร้างทางสังคม ก็จะเป็นองค์กรที่เป็นสถาบันหลักของสังคมโดยทั่วไป ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันเศรษฐกิจ และสถาบันการเมืองการปกครอง

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ให้ความหมาย ประชาสังคม หรือ อารยสังคม ที่ครอบคลุมทุกชนชั้นของสังคม เน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืนในภาคประชาสังคมมากกว่าการดูที่ความแตกต่างหรือความแตกแยกภายใน (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, บรรณาธิการ, 2540: 5) ซึ่งก็คือการรวมกำลังกันอย่างมากระหว่างคนที่เกือบจะทำเทียมกัน คนที่ไล่เรียกกันมารวมกำลังกันตามแนวราบ มีความเท่าเทียมกันสม่ำเสมอ ระดมสรรพกำลัง ระดมทรัพยากรแก้ปัญหาความต้องการในส่วนรวม (วรตุลย์ ตูลารักษ์, 2541: 208) ดังนั้น เอนก เหล่าธรรมทัศน์ จึงเสนอให้เรื่องของ Civil Society หรือประชาสังคม เป็นเรื่องของอุดมการณ์ จะต้องมีความมุ่งมั่นมาก่อน ไม่มีคำก็ไม่มีความคิด ไม่มีความคิดก็ไม่มีอุดมการณ์ เพราะฉะนั้นคำว่า Civil Society ต้องสร้างให้เป็น Concept อย่างเช่น วัฒนธรรมชุมชน... จึงจะเห็นมีพลัง มีประโยชน์ (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, บรรณาธิการ, 2540: 5)

ธีรยุทธ บุญมี มองว่า การแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางสังคม ควรจะให้ความสำคัญโดยมุ่งเน้นไปที่พลังที่สาม หรือพลังของสังคม หากว่าสังคมโดยรวมเกิดความเข้มแข็งแล้ว สมาชิกในสังคมก็จะสามารถร่วมแรงร่วมใจกันผลักดันสังคม ปัญหาต่างๆ ที่เคยเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมก็จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล บรรณาธิการ, 2540: 5) โดยให้ความสำคัญกับ สังคมเข้มแข็ง ในที่นี้ก็จะหมายถึงสังคมที่มีลักษณะกระจายพลังทางสังคมที่มาจากทุกๆ ส่วนของประเทศ

จามะรี เชียงทอง กล่าวถึงความหมายของประชาสังคมว่าหมายถึงสังคมพลเรือน ซึ่งประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตความสัมพันธ์และมาตรฐานทางศีลธรรมภายในสังคม (จามะรี เชียงทอง, 2543: 2)

พิทยา ว่องกุล (2541: 81) กล่าวถึงประชาสังคมว่าหมายถึง ส่วนของสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ แต่เป็นภาคประชาชนมารวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นองค์กรจัดตั้งเพื่อช่วยกันบริการตัวเอง พัฒนาชุมชนหรือกลุ่มตัวเอง

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2540: 162) ว่า ประชาสังคม (Civil Society) หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก

กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น หรือหมายถึงส่วนของสังคม ที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย) และไม่ใช่ภาคธุรกิจ (ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังกำไร)

ฉะนั้น ประชาสังคมจึงหมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคม ที่สลับซับซ้อนยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (Civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civic group/organization) ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนหรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civic network) (ชูชัย ศุภวงศ์, 2540: 165)

ประเภทขององค์กรภาคประชาสังคม (สุกวิทย์ พลายน้อย, บรรณาธิการ, 2545: 13) แบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. กลุ่มประชาคมหรือกลุ่มเสวนา (Civic Group/Civic Forum - CG/CF)

กลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายที่เกิดจากการรวมตัวกันของพลเมืองที่หลากหลายสาขาเพื่อทำงานประเด็นสาธารณะ เพื่อเคลื่อนไหวทางสังคม องค์กรประเภทนี้เป็นการรวมตัวแบบใหม่เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา

2. องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-Governmental Organization - NGO)

กลุ่มหรือเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การสนับสนุนหรือทำการรณรงค์ในบางเรื่อง โดยเฉพาะ เช่น กลุ่มคนจนในเมือง เป็นต้น ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนมักเคลื่อนไหวอยู่ในประเด็นต่างๆ เช่น การพัฒนาชนบท การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาสังคมเป็นส่วนใหญ่

3. องค์กรชุมชน (Community Based Organization - CBO)

เป็นองค์กรระดับรากหญ้า ทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและส่วนใหญ่ขององค์กรประเภทนี้ดำเนินการโดยชาวบ้าน ซึ่งองค์กรชุมชนส่วนใหญ่มุ่งเน้นเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ประเด็นที่ให้ความสนใจค่อนข้างหลากหลาย เช่น การจัดการสิ่งแวดล้อม ผู้หญิง สุขภาพและยา บริโภคนิยม เด็กและเยาวชน การพัฒนาชุมชนเมืองและชุมชนชนบท สิทธิมนุษยชนและการเมือง แรงงาน เกษตรยั่งยืน การศึกษาและการวิจัย ศิลปะและวัฒนธรรม

ลักษณะ และองค์ประกอบขององค์กรประชาสังคม

1. ลักษณะร่วมของประชาสังคม สามารถแยกเป็นลักษณะที่สำคัญ ได้ดังนี้

1) มีความหลากหลาย แยกได้ 2 ลักษณะ คือ

ความหลากหลายเชิงรูปแบบ สามารถแบ่งย่อยได้อีก ได้แก่

- รูปแบบพื้นที่ จะหมายถึงเป็นลักษณะของการรวมตัวกัน โดยยึดเอาพื้นที่และอาณาเขตเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งพื้นที่ตามความเจริญของเศรษฐกิจ การปกครอง ลักษณะทางกายภาพของภูมิภาค ภูมิภาคของประเทศไทย
- การรวมตัว จะมีระดับการรวมกลุ่มกันที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบจากหน่วยย่อยตั้งแต่กลุ่ม สโมสร ชมรม สมาคม มูลนิธิ องค์กร สถาบัน เป็นต้น
- กลุ่มคนที่มารวมตัวกัน มีลักษณะที่มีความหลากหลายในสถานภาพและบทบาทในสังคมนั้นๆ กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างและหลากหลายมาก ซึ่งแตกต่างจากสองรูปแบบ

ความหลากหลายเชิงเนื้อหา สามารถแยกได้ดังนี้

- ความหลากหลายของกิจกรรม ซึ่งจะแยกออกตามลักษณะของรูปแบบและความถนัดของกลุ่มองค์กรนั้นๆ เช่น กลุ่มที่สนใจการรณรงค์สิ่งแวดล้อม ป่าไม้ สัตว์ป่า ทะเล สัตว์น้ำต่างๆ นอกจากนี้ในความหลากหลายของกิจกรรมอาจมีหลายกิจกรรมในองค์กรเดียวกันก็ได้ แต่ต้องขึ้นอยู่กับความถนัดและความสามารถ ความเหมาะสมขององค์กรนั้นๆ ด้วย
- ความหลากหลายในเชิงประเด็นความสนใจหรือประเด็นปัญหา เช่น กิจกรรมสังคม สงเคราะห์ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนกลุ่มต่างๆ หรืออาจเป็นกลุ่มสมัชชาคนจน เพื่อต่อรองและเรียกร้องต่อรัฐบาล ซึ่งกลุ่มเหล่านี้อาจนำมาสู่การเคลื่อนไหวของพลเมืองได้ (Civic movement)

2) มีความเป็นชุมชน ด้วยการมีความรู้สึกต่อกันและกันในสังคมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักความผูกพัน ความจริงใจ ความสนใจและการมีผลประโยชน์สาธารณะร่วมกัน กล่าวคือมีลักษณะความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชนเดียวกันนั่นเอง “ดังนั้น ลักษณะของความเป็นชุมชนก็คงไม่จำเป็นต้องติดขัดกับความเป็นชนบทหรือชุมชนชนบทก็ได้” (อนุชาติ พวงสำลี และวีรบูรณ์ วิจารณ์การ, 2540: 13)

3) บนสำนึกสาธารณะ หรือความมีจิตสำนึกร่วมเพื่อส่วนรวม (Public Consciousness) สร้างให้เกิดสำนึกในความเป็นพลเมือง ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นแรงผลักดันให้เกิดความเข้มแข็ง มีพลังผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง อีกทั้งยังทำให้เกิดความมั่นคงในองค์กรประชาสังคมอีกด้วย

4) มีกิจกรรมและความต่อเนื่อง ต้องให้อยู่ในพื้นฐานของการเรียนรู้ที่มีการปฏิบัติการร่วมกันอย่างต่อเนื่องและตลอดไป

5) มีเครือข่ายและการติดต่อสื่อสาร ต้องมีระบบการจัดการบริหารที่ดี อีกทั้งสื่อยังเป็นสิ่งที่สำคัญในการแลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆ เพื่อสร้างเครือข่ายให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและรับรู้ร่วมกัน สิ่งนี้เป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่ประชาสังคมด้วยกัน และจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดพลังที่สาม นั่นคือพลังประชาชนที่เข้มแข็งและยืนหยัดต่อสู้และต่อรองกับรัฐ และทางการได้

2. องค์ประกอบของประชาสังคม

1) มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน คนในสมาชิกจะต้องมีทัศนะ รั และเข้าใจอย่างร่วมกัน เพื่อผลทางการร่วมลงอุดมการณ์เดียวกัน จะทำให้ประชาสังคมนั้นเกิดความเข้มแข็ง สิ่งนี้ต้องอาศัยการวิเคราะห์และการสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อจะได้ทันต่อสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วดังสายฟ้าฟาด ซึ่งจะนำไปสู่หนทางในการเลือกแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2) มีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง การมีส่วนร่วมนี้กระทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การรับรู้ การตัดสินใจ และร่วมลงมือปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ทุกฝ่ายต่างมีความเห็นร่วมกัน

3) มีความเป็นธรรมชาติที่มีใช้การแต่งตั้งจัดตั้ง หากขาดความเป็นธรรมชาติ เช่น หน่วยงานจากรัฐแต่งตั้งให้เจ้าหน้าที่มาบริหารดูแลชุมชน จะทำให้องค์กรประชาสังคมนั้นขาดความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพราะต้องอยู่ในความดูแลและขอบเขตของอำนาจรัฐ สิ่งนี้เป็นข้อจำกัดที่ทำให้ประชาสังคมนั้นอ่อนแอลง

4) มีความรัก ความเอื้ออาทร สมานฉันท์ ถือเป็นพื้นฐานในการสร้างประชาสังคมที่มีความสำคัญเลยทีเดียว เพราะประชาสังคมจะเป็นปีกแผ่นได้ง่าย รวดเร็วและเข้มแข็งก็ด้วยพื้นฐานทางสังคมนี

5) มีองค์ความรู้และความสามารถในการแสวงหาความรู้ สิ่งสำคัญในการสร้างองค์กร จะต้องอาศัยสติปัญญาความรู้ในการกำหนดทิศทางขององค์และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เผชิญอยู่ร่วมกัน อีกทั้งยังต้องมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ และสะสมภูมิปัญญาต่างๆ ไว้ให้แก่ชนรุ่นหลัง ได้เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของประชาสังคม

6) มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดพลังในการรวมกลุ่ม เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทัศนคติต่างๆ กันภายในกลุ่ม และกลุ่มอื่นๆ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดพลังประชาชนขึ้นด้วยความเข้มแข็งของประชาสังคม

7) มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างต่อเนื่องหรือเครือข่ายความร่วมมือ สื่อจะทำให้เกิดการขยายตัวอย่างมั่นคงขององค์กรประชาสังคม และจะทำให้เกิดการเชื่อมโยงความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่ายร่วมกัน แก้ไข และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ต่างๆ ร่วมกัน

8) มีระบบการจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ต้องมีการเพิ่มศักยภาพตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กร และระบบการจัดการต่างๆ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2540: 56) ยังได้กล่าวถึงลักษณะของประชาสังคมว่าจะต้องประกอบไปด้วย ประการที่หนึ่ง จะต้องสามารถ identify ร่วมกันได้ว่าเราเป็นพวกเดียวกัน และประการที่สอง เรามีความสัมพันธ์โดยไม่รู้จักกัน อาศัยบนฐานของสิทธิ ต้องมีสิทธิบางอย่าง เราต้องยอมรับสิทธิบางอย่างของกัน และกัน จึงจะนับว่าเป็นประชาสังคม

นิยามศัพท์สำคัญ

กลุ่มชาติพันธุ์จีน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน มีการยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมแบบจีน และมีความตระหนักสำนึกความผูกพันในความเป็นจีนร่วมกัน

ชาวจีนโพ้นทะเล หมายถึง เป็นบุคคลผู้มีเชื้อชาติจีน สัญชาติจีน โดยกำเนิดซึ่งอพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ในที่นี้เป็นชาวจีนอพยพแล้วมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ชาวไทยเชื้อสายจีน หมายถึง บุคคลผู้มีบรรพบุรุษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือมีบรรพบุรุษทั้งสองฝ่าย เป็นชาวจีนโพ้นทะเล และสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษรุ่นที่หนึ่ง รุ่นที่สอง รุ่นที่สาม จนถึงรุ่นปัจจุบัน

อัตลักษณ์ความเป็นจีน หมายถึง ลักษณะการร่วมกันของจิตสำนึกในความเป็นพวกเดียวกัน และการประพฤติปฏิบัติตลอดจนมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจีนที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม ในที่นี้หมายถึง ความเป็นตัวตนจีนด้วยจิตสำนึกอย่างแท้จริงของบุคคลที่มีการธำรงรักษาและยึดถือปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจีน โบราณของกลุ่มชาติพันธุ์จีนให้คงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

องค์กรประชาสังคม หมายถึง สถาบันทางสังคมหนึ่งที่เกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งชมรม มูลนิธิ สมาคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งที่จดทะเบียน และไม่จดทะเบียนกับทางราชการ คณะกรรมการมี

การบริหารงานอย่างเป็นทางการ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อสาธารณประโยชน์และสาธารณกุศล โดยมีได้หวังผลประโยชน์ทางธุรกิจตอบแทน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้คำว่าองค์กรชาวจีน

วิธีการเก็บข้อมูล/วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นงานศึกษาดัวยระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยวิทยา ผู้ศึกษาถือว่าเป็นการศึกษาที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลภาคสนามที่มีอุปสรรคเป็นอย่างมาก เนื่องจากการศึกษานี้เป็นกรณีศึกษาที่ไม่มีเอกสารท้องถิ่นอ้างอิงถึงกลุ่มชาติพันธุ์จีนมากนัก อีกทั้งในแต่ละองค์กรที่เกิดจากความร่วมมือของกลุ่มชาติพันธุ์จีนก็เช่นเดียวกัน ข้อมูลพื้นฐานส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับประวัติการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล การรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรต่างๆ และการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีจึงได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and Informal Interview) ประกอบกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

ดังนั้นตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาเป็นเวลา 1 ปี 6 เดือน โดยเริ่มทำการศึกษาเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2545 ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2546 แบ่งช่วงการศึกษาได้ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลที่ได้จากเอกสาร (Documentary Research) ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ ม้วนบันทึกภาพ (VDO) บทความวิชาการ งานวิจัยต่างๆ ทั้งภาษาไทย และต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนเพื่อให้มองเห็นภาพโดยรวม และเอกสารจากองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี โดยเริ่มตั้งแต่ประวัติศาสตร์การตั้งเมืองอุบลราชธานี เพื่อให้ทราบถึงที่มาที่ไปและอ้างอิงถึงการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดนี้ได้ อีกทั้งยังรวมถึงประวัติศาสตร์การอพยพเข้ามา ด้วยมูลเหตุและปัจจัยที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพมาอยู่ในประเทศไทย การก่อร่างสร้างตัวของชาวจีน ชีวิตความเป็นอยู่แต่ละช่วงสมัยของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งในแง่ของการธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนจนกระทั่งเกิดการรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรต่างๆ ที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์จีนขึ้นท่ามกลางความหลากหลายทางสังคม

ดังนั้นจากเอกสารที่ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้าสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

- 1.1 เอกสารทั่วไป กล่าวถึงภาพรวมทุกแง่มุมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน เริ่มตั้งแต่การอพยพเข้ามา การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มเป็นองค์กร การก่อตั้งสถานศึกษา การธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีน และปฏิกริยาตอบสนองกันระหว่างนโยบายของรัฐบาลไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์จีนในแต่ละสมัย

1.2 เอกสารจากท้องถิ่นและองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นเอกสารที่อ้างอิงถึงการเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีของชาวจีนโพ้นทะเล เมื่อเกิดการรวมกลุ่มเป็นองค์กรแล้วจึงได้มีการขอจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ ผู้ศึกษาจึงได้เอกสารการจดทะเบียน และเอกสารที่มีทั้งภาษาไทยและภาษาจีนกล่าวถึงรายละเอียดอย่างย่อของแต่ละองค์กร

2. การเก็บข้อมูลจากงานวิจัยสนาม (Field Research) เมื่อมองเห็นภาพรวมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนแล้ว ผู้ศึกษาจึงทำการสำรวจจำนวนองค์กรอย่างเป็นทางการ (จดทะเบียน) และไม่เป็นทางการ (ไม่จดทะเบียน) และพูดคุยถึงภาพโดยรวมขององค์กรกับสมาชิกในองค์กรต่างๆ ที่เกิดจากความร่วมมือในการจัดตั้งโดยชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันทั้งหมดมี 5 ประเภท 26 องค์กรดังนี้

2.1 องค์กรทางศาสนา 12 องค์กร ได้แก่ ศาลเจ้า มี 7 แห่ง (ไม่รวมศาลเจ้าในจังหวัดยโสธรและจังหวัดอำนาจเจริญที่แยกตัวออกจากจังหวัดอุบลราชธานีเมื่อปี พ.ศ. 2515 และปี พ.ศ. 2535) วัดจีน มี 4 แห่ง (3 มุลนิธิ 1 สมาคม) และโรงเจ 1 แห่ง ปัจจุบันนี้จึงมีศาลเจ้าอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีทั้งหมด 7 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าพุทธกั๋ง (อำเภอเมือง) ศาลเจ้าพ่อกวนอู (อำเภอเมือง) ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ (อำเภอวารินชำราบ) ศาลเจ้าพ่อพละงุม (อำเภอพิบูลมังสาหาร) ศาลเจ้าพ่อเมืองเดช (อำเภอเดชอุดม) ศาลเจ้าปู่ (อำเภอตระการพืชผล) ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า (อำเภอห้วยขะยุง)

วัดจีน 4 แห่ง ได้แก่ มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ (เต็กก่า) มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน (เหม่งจุง) ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี้กง และสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (ผ่งไล้) และโรงเจ 1 แห่ง ได้แก่ โรงเจฮกเต็กฮกตั้ง

ส่วนศาลปู่ตา ที่อำเภอเขมราฐ ก็เป็นที่ร่วมเคารพศรัทธาแก่ชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยลาว และชาวไทยเชื้อสายอื่นเช่นเดียวกัน เพียงแต่กรณีของชาวไทยเชื้อสายจีนนี้มิได้มีการสร้างสถานที่เคารพตามแบบอย่างสถาปัตยกรรมจีนเหมือนศาลเจ้าที่อื่นเท่านั้นเอง ผู้ศึกษาจึงไม่จัดให้อยู่ในกลุ่มของศาลเจ้า

2.2 สมาคมท้องถิ่นหรือสมาคมภาษาพูด มี 2 สมาคม ได้แก่ สมาคมจีนโผวเส็งแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมเต้จิว) และสมาคมฮากกา (สมาคมจีนแคะ)

2.3 สมาคมพ่อค้า มี 3 สมาคม ได้แก่ อุบลวานิชสมาคม (เซียงหวย) สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี และสมาคมหอการค้า

2.4 องค์กรทางการศึกษา มี 2 องค์กร คือ โรงเรียน 1 แห่ง และสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียน 1 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอัสสัมชัญอัครราชธานี และสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญอัครราชธานี

2.5 ชมรมแห่งชาติ มี 7 ชมรม ได้แก่ ชมรมตระกูลตั้ง แซ่เต๋ แซ่เตี๋ย ชมรมตระกูลหวาง (อึ้ง) อัครราชธานี แซ่จิ้ง แซ่ลิ้ม และแซ่โหล่ว-หล่อ-ไหล อาแปะเซี่ยวฟั้ง แซ่เตี๋ยออกเสียงว่า โหล่ว-หล่อ-ไห่น (สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546)

3. ผู้ศึกษาได้เลือกทำการศึกษาองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน 8 องค์กร เนื่องจากเป็นองค์กรที่คณะกรรมการของแต่ละองค์กรได้มีการประชุมปรึกษาหารือและมีมติร่วมกัน เพื่อบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์โดยมิได้หวังผลแต่อย่างใดแก่จังหวัดอุบลราชธานี จากนั้นจึงได้ทำการพูดคุยสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) กับสมาชิกทั้ง 8 องค์กร ในการพูดคุย สัมภาษณ์จึงเป็นไปทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ (Formal and Informal interview) ถึงประวัติความเป็นมาในการอพยพ ด้วยการเจาะลึกในรายละเอียดเรื่องสาเหตุ วิธีการเข้ามา การประกอบอาชีพของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ส่วนเรื่องการประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี จะสัมภาษณ์พูดคุยถึงรายละเอียดเพื่อให้ทราบความแตกต่างด้านวัฒนธรรมระหว่างอดีตและปัจจุบัน เรื่องของการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ถึงประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ กิจกรรมที่ทำร่วมกันของสมาชิก และองค์กรอื่นๆ ประกอบกับได้มีการเก็บข้อมูลด้วยการจำ (หากผู้ให้ข้อมูล (Key Informant) ไม่ให้มีการบันทึกในบางเรื่อง) และจดบันทึกในแต่ละครั้งที่มีการสัมภาษณ์ นอกจากนี้สมาชิกบางท่านได้อนุญาตให้มีการบันทึกเสียงได้ องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้ง 8 องค์กร ได้แก่

- 3.1 สมาคมจีน โฉวเล้งแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมเต๋จิว)
- 3.2 สมาคมฮากกา (สมาคมจีนแคะ)
- 3.3 อุลวานิชสมาคม
- 3.4 มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ (เต็กก่า)
- 3.5 มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน (เหม่งจุง)
- 3.6 สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี
- 3.7 สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (ผ่งไถ่)
- 3.8 สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนอัสสัมชัญอัครราชธานี

จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ศึกษาจึงนำมาเรียบเรียง และเพื่อความถูกต้อง เมื่อผู้ศึกษาเรียบเรียงข้อมูลได้อย่างเป็นระเบียบแล้วจึงจะนำการศึกษาที่ได้ไปให้บุคคลในองค์กรชาวจีน คือ ประธานองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญ จะได้ตรวจสอบความถูกต้องของการศึกษารั้งนี้ ดังนั้นในการอ้างอิงที่เกินระยะ

เวลาในการเก็บข้อมูลภาคสนามจึงเป็นข้อมูลที่ขาดรายละเอียดหรือเกิดความผิดพลาดจึงต้องมีการแก้ไขอีกครั้งด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อได้ข้อมูลที่ต้องการ จากนั้นผู้ศึกษาจะวิเคราะห์เนื้อหาเชิงทฤษฎีเพื่อนำมาทำนายแนวโน้มความสัมพันธ์ของการดำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนกับองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี

“ทะเล คือ สิ่งที่น่ามาซึ่งความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากภายนอก” คำกล่าวนี้ หากนำมาพิจารณาในแง่ของความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะทำให้มองเห็นภาพของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ชิดา สารชะยา (2533: 44) กล่าวอ้างอิงจากเซเคย์ ให้ความสำคัญกับการมองเกี่ยวกับทะเลว่า ทะเลในน่านน้ำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทะเลเปิด ซึ่งเป็นเหมือน Black Water นั่นคือเป็นทะเลที่ชาวต่างประเทศมุ่งบุกเบิกเข้ามาค้าขายและนำความรู้ความเจริญมาให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในขณะที่ โวลส์เตอส์ กลับเห็นแตกต่างกันที่ทะเลในน่านน้ำของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นทะเลเปิด ที่เปิดออกมาสู่โลกภายนอก เกิดการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรม มีกิจกรรมที่ทำให้มีการปรับเปลี่ยนสิ่งต่างๆ ให้เหมาะสมกัน และสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) นี้เองจึงเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่นักวิชาการต่างเห็นพ้องต้องกัน

อุบลราชธานี แม้ว่าจะเป็นพื้นที่หนึ่งในเขตน่านน้ำของโลกและเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับทะเล แต่ก็มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับน่านน้ำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งแม่น้ำโขง แม่น้ำชี และแม่น้ำมูลมาแต่อดีตกาล ดังนั้นอารยธรรมต่างๆ จึงเกิดจากกลุ่มแม่น้ำ และเมื่อจังหวัดอุบลราชธานีค่อยก่อร่างสร้างตัวขึ้นเป็นชุมชน การปะทะสังสรรค์จึงเกิดขึ้น มีการติดต่อสัมพันธ์กันภายในและภายนอกกับวัฒนธรรมอื่นๆ และกลุ่มชาติพันธุ์จีนก็เป็นหนึ่งในหลายกลุ่มวัฒนธรรมที่มีการปฏิสังสรรค์ร่วมกันด้วย

3.1 ความเป็นมาและการย้ายถิ่นในอาณาเขตประเทศไทยของชาวจีนโพ้นทะเล

“การค้าขายทางเรือทำให้เข้าใจถึงการอพยพของชาวจีน ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่แสดงว่าชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานและมีบทบาทตั้งร้านค้า ได้ผูกขาดภาษีอากร และเป็นเจ้าภาษีอากร มียศถาบรรดาศักดิ์ และได้เข้าไปเกี่ยวพันดูแลเศรษฐกิจของเมือง” (อรรถพล สาตุ้ม, 2545: 44)

ในสมัยอันกิจการการค้ารุ่งเรืองมาก มีการขุดคลองเชื่อมแม่น้ำสายต่างๆ และสร้างถนนเชื่อมภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงใต้เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่ง ที่สำคัญก็คือการค้ากับต่างแดนถึงอียิปต์ โรม อินเดีย ตามเส้นทางสายไหม (Silk Route) ซึ่งเป็นเส้นทางสายไหมทางทะเลหรือเส้นทางเครื่องเทศเกิดขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ. 60 หรือ พ.ศ. 603 (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 222) โดยออกจากจีนผ่าน

เอเชียกลาง ไปเปอร์เซียแถบเมดิเตอร์เรเนียน และแยกไปสู่อินเดีย สินค้าสำคัญก็คือ ผ้าไหม เครื่องลายคราม ทอง เงิน ทองแดง (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 219)

เมื่อเกิดการค้าเส้นทางสายไหมทางบกและทางทะเล การขยายตัวลงใต้ก็ยังมีอัตราเร่งเพิ่มขึ้น ในสมัยราชวงศ์ฮั่นได้ครอบครองดินแดนลงมาภาคเหนือเวียดนามเพื่อติดต่อการค้ามาถึงเอเชียอาคเนย์อินเดีย และต่อไปเมดิเตอร์เรเนียน ในช่วงนี้มีการขุดคลองแถบลุ่มแม่น้ำฮวงโห แล้วมาถึงสมัยราชวงศ์สุย (ค.ศ. 581-618 หรือ พ.ศ. 1124-1161) ก็มีการขุดคลองใหญ่ (grand canal) เชื่อมแม่น้ำฮวงโหกับแยงซีเกียงสำเร็จ ทำให้เส้นทางการค้าจีนเหนือ กลาง ใต้ เชื่อมโยงกันอย่างถาวรเป็นครั้งแรก ลิกเข้าไปเขตใจกลางทวีปเอเชียก็เกิดอาณาจักร เช่น ทิเบต (ค.ศ. 600 หรือ พ.ศ. 1143) น่านเจ้า (ค.ศ. 900 หรือ พ.ศ. 1443) รวมทั้งมีเส้นทางการค้าผ่านทางเหนือพม่า อัสสัม ไปสู่อาณาจักรอินเดียด้วย สินค้าที่ค้าขายมีทองคำ เครื่องหอม ผ้า ชา นอแรด หนังสัตว์ ดาบ ฯลฯ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 226-227)

การติดต่อเชื่อมโยงการค้าระหว่างแผ่นดินทวีปยูเรเชียเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนกระตุ้นให้อารยธรรมต่างๆ ซึ่งเป็นอาณาจักรศาสนาและพาณิชย์กรรมทยอยกันเกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ อาจเรียกรวมได้ว่าเป็นอารยธรรมยุคหลังเส้นทางสายไหม (post-silk route civilization) หมายถึงการก่อตัวของเครือข่ายการค้าของอาณาจักรบริเวณต่างๆ ในขอบเขตทั่วโลก (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 226)

นักมานุษยวิทยาให้ความสำคัญกับการค้าทางไกลอย่างสูงว่าเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นรัฐหรือการรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากผลผลิตจากต่างแดนมีมูลค่าสูงและมีบทบาทสำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับโครงสร้างสังคม-การเมืองของแต่ละรัฐ เพราะสินค้าต่างแดนส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงสถานะสังคม หรือเป็นสินค้าเพื่อหน้าตา (prestigious goods) (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 225)

ตามประวัติศาสตร์การอพยพเข้ามาในอาณาจักรสยามของชาวจีนโพ้นทะเล พลกุล อังกินันท์ (อ้างในวัลภา บุรุษพัฒน์, 2517: 21) กล่าวว่า ชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาติดต่อกับชาวไทยคือพ่อค้าชาวจีนที่เดินทางมาค้าขายในบริเวณอ่าวไทย โดยเข้ามาตั้งแหล่งการค้าและท่าจอดเรือบริเวณนี้ ก่อนที่ชาวไทยจะเข้ามาตั้งตัวเป็นปึกแผ่นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และคาบสมุทรมะลายูในพุทธศตวรรษที่ 18 (คริสต์ศตวรรษที่ 13) ต่อมาในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 13 ชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวน ซึ่งตรงกับสมัยสุโขทัย โดยมีการส่งคณะทูตจากจีนมายังราชสำนักแห่งอาณาจักรสุโขทัย และมีการส่งคณะทูตไปยังปักกิ่งเช่นกัน ซึ่งชาวจีนที่อพยพเข้ามาในระยะนั้นส่วนใหญ่มาจากทางตอนใต้ของจีน (สุภาวศ์ จันทวานิช, 2534: 1) จึงเป็นการเจริญสัมพันธไมตรีระหว่างสองราชอาณาจักรเรื่อยมาจากสมัยอยุธยา สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ฉวีวรรณ และวัลย์วิภา (2525: 528) กล่าวว่าการค้าในระบบทศบรรณาการ ทำให้สินค้าที่จีนนำมาค้าขายนั้นมีกำไรสูง เนื่องจากทางจีนไม่เก็บภาษีเรือสินค้าที่มากับคณะทูต การค้าขายจึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้การค้าระหว่างจีนกับไทยอยู่ในมือของชาวจีนเพิ่มขึ้น และฐานะของราชอาณาจักรต่างๆ กับกษัตริย์มีความมั่นคงยิ่งขึ้น (Skinner, 2529: 6) ดังนั้น ชาวจีนจึงเป็นพวกที่พระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์ทรงรับรองเป็นอย่างดี บางคนจึงได้เป็นพ่อค้า และเป็นกลาสีที่ดีที่สุด ส่วนบางคนก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งและรับราชการชั้นสูงๆ (Skinner, 2529: 9) และในสมัยอยุธยา จึงมีชาวจีนเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก (วัลภา บุรุษพัฒน์, 2517: 23) โดยชาวฮกเกี้ยนเป็นชาวจีนที่ตั้งรกรากมั่นคงมาก่อนจีนแต่จิว (วัลย์วิภา บุรุษพัฒน์และสุภางค์ จันทวานิช, 2534: 89) จากนั้นในสมัยกรุงธนบุรี การตั้งหลักแหล่งขนาดใหญ่และตลาดของชาวจีนเป็นการส่งเสริมเมืองหลวงให้เจริญขึ้น ดังนั้นจึงมีจำนวนชาวจีนเพิ่มขึ้นด้วยการสนับสนุนภายใต้รัชกาลของพระเจ้าตากสิน (Skinner, 2529: 19)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจนถึงรัชกาลที่ 5 การหลั่งไหลเข้ามาของชาวจีนอพยพจำนวนมากดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง (ศุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2535: 182-183) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชกาลที่ 3 จนถึงระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งอยู่ในช่วง พ.ศ. 2368-2460 (วัลภา บุรุษพัฒน์, 2517: 23-24) การตั้งหลักแหล่งของชาวจีนที่สำเพ็งจึงถือเป็นจุดตั้งตัวของชาวจีนอพยพ โดยเฉพาะจีนแต่จิวซึ่งมีจำนวนมากที่สุด และมากกว่าจีนกลุ่มอื่นก็คงจะกล่าวเช่นนั้นได้ (วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์และสุภางค์ จันทวานิช, 2534: 91) ซึ่งสำเพ็งเป็นชุมชนใหม่ที่ได้รับการพระราชทานแลกเปลี่ยนที่ดินเพื่อสร้างพระบรมมหาราชวังใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 1

ฉวีวรรณ และวัลย์วิภา (2525: 530) กล่าวว่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีนโยบายพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเมืองและเศรษฐกิจทำให้มีผลกระทบต่อกรอพยพและตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาจากชุมชนสำเพ็ง ชุมชนชาวจีนได้ขยายตัวออกไปยังเมืองละโว้ซึ่งเป็นที่ที่เป็นแหล่งผลิตน้ำตาลที่สำคัญ ขณะนั้นน้ำตาลเป็นสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของเศรษฐกิจโลกอย่างหนึ่ง ชาวจีนอพยพจึงเข้ามามีบทบาททางการพาณิชย์ โดยเป็นสื่อกลางทางการค้าระหว่างชาติตะวันตกกับรัฐไทย และเป็นผู้รับผิดชอบการผลิตสินค้าชนิดนี้ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, 2525: 529-530)

การขยายตัวทางการค้านี้ ทำให้ชุมชนจีนได้กระจายตัวออกไปนอกกรุงเทพฯ และเมืองท่าสำคัญซึ่งเป็นหน้าด่านทางการค้าไปสู่หัวเมืองต่างๆ ทั่วประเทศไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังจากที่มีการเปิดประตูการค้าด้วยสนธิสัญญาเบาว์ริง (พ.ศ. 2398) ชาวจีนได้แสดงบทบาทการเป็นพ่อค้าคนกลางจนสามารถสะสมทุนจากการซื้อขายสินค้าและบริการ และขยายบทบาททางเศรษฐกิจได้อย่างกว้างขวาง ดังนั้นชุมชนชาวจีนหรือหลักแหล่งที่อยู่อาศัยจึงได้กระจายตัว

ไปตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจของพวกเขา (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, 2525: 530)

การเกิดและการขยายเมืองฉะเชิงเทรานั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากรัชกาลที่ 3 ทรงวางนโยบายเรื่องการจัดที่ทางให้ชาวจีนออกไปตั้งหลักแหล่งโดยถือเรื่องเขตนารอบราชธานี และเรื่องความสะดวกของชาวจีนอพยพเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะเขตรอบราชธานี อันได้แก่ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง ลพบุรี และสุพรรณบุรี เป็นเขตเพาะปลูกเก่าที่นับกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา ว่าเป็นเขตนาคูโค มีความอุดมสมบูรณ์เต็มที่ และรัฐบาลสามารถเรียกเก็บภาษีได้เต็มตามเนื้อที่การถือครองไม่ว่าจะใช้พื้นที่นั้นทำนาหมดหรือไม่ (วัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์และสุภาวงศ์ จันทวานิช, 2534: 92)

จากนั้นชาวจีนจึงได้ขยายไปยังหัวเมืองของทั้งทางภาคใต้ ภาคเหนือ และสุดท้ายคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 (ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 24) ประชากรชาวจีนในสยามมักจะอยู่กันมากในเขตชายฝั่งทะเลและบริเวณที่ลุ่มแถบแม่น้ำสายใหญ่ๆ มีการตั้งหลักแหล่งชาวจีนในทุกๆ เมืองตลอดชายฝั่งทะเลด้านอ่าวสยาม (Skinner, 2529: 80) ส่วนทางภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก จึงมีชาวจีนขึ้นไปตั้งหลักแหล่งอยู่ไม่มากนัก (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2535: 184) จึงไม่ต้องสงสัยเลยว่า พ่อค้าชาวจีนโพ้นทะเลบางรายได้เข้ามาอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว และได้ทำการค้าขายแบบกองเกวียนระหว่างเมืองถึงเมือง แต่ไม่มีซากสิ่งของหรือเอกสารประจำท้องถิ่นปรากฏอยู่ในสถานที่ต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่าชาวจีนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งอย่างถาวรอยู่ในต่างจังหวัดตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 1 (Skinner, 2529: 80) ต่อมาชาวจีนเริ่มอพยพขึ้นไปอยู่แถบนี้มากเมื่อประมาณ พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา เพราะมีการสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ และดินแดนเหล่านี้ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น (สุภรัตน์ เลิศพาณิชย์กุล, 2535: 184)

ฉะนั้นการเคลื่อนย้ายของชาวจีนในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 ไปตามหัวเมืองต่างๆ เป็นการเคลื่อนย้ายครั้งใหม่ que เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1897 (พ.ศ. 2440) รวมถึงอัตราส่วนของพวกแต่จีวและพวกจินแคะที่สูงมากขึ้น พร้อมกับเส้นทางรถไฟที่เสร็จเรียบร้อยไปจนถึงแก่งคอยบนแม่น้ำป่าสักแล้ว และมีทางรถไฟต่อขึ้นไปทางเหนือตลอดทศวรรษแรกของศตวรรษนี้ (Skinner, 2529: 87) ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคสุดท้ายที่สร้างทางติดต่อโดยรถไฟและเป็นภาคที่ไม่สามารถติดต่อกับกรุงเทพฯ โดยทางน้ำได้ การอพยพไปตั้งชุมชนเป็นกลุ่มต้องหยุดชะงักลง จนกระทั่งมีการสร้างทางรถไฟขึ้น และปรากฏหลักฐานอีกด้วยว่า เป็นคนจีนที่อพยพมาจากเมืองชัวเถามีปริมาณในอัตราที่สูงยิ่งกว่าการอพยพเป็นกลุ่มก่อนครั้งใดๆ ก่อนหน้านี้ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, 2525: 530)

เมื่อกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 Skinner (2529: 86) อ้างรายงานเกี่ยวกับประชากรจีนของ Mullock ว่า มีประชากรชาวจีนจำนวนมากอาศัยอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ กว้างไกลห่างกันในราชอาณาจักรสยาม ทั้งสิบหัวเมืองที่อยู่ตามลำน้ำเจ้าพระยาเรื่อยไปจนถึงปากน้ำโพ หกหัวเมืองตามลำน้ำปิงและวัง เก้าหัวเมืองตามลำน้ำยมและน่าน หกหัวเมืองตามลำน้ำท่าจีนและแม่กลอง และอีกสองหัวเมืองตามริมแม่น้ำป่าสัก ยกเว้นหกหัวเมืองที่อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าชาวจีนมีความนิยมในการตั้งหลักแหล่งตามริมแม่น้ำ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยของพื้นที่จังหวัดใกล้ปากแม่น้ำ โดยมีการทำการค้าประเภทสินค้าต่างประเทศ ทำให้ชาวต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน จึงอยากมาทำการค้าขายด้วย อีกทั้งสินค้ามีความแตกต่างกันกับสินค้าพื้นเมือง

Skinner (2529) กล่าวว่า ในระยะครึ่งหลังของศตวรรษที่ 19 ปรากฏว่าชาวจีนได้กระจายตัวออกสู่เมืองต่างๆ ในชนบท ในขณะที่เศรษฐกิจได้ขยายตัวไปสู่ชนบท บรรดาเมืองเล็กๆ ต่างก็กลายเป็นศูนย์กลางการค้า ซึ่งเป็นที่ดึงดูดใจบรรดาพ่อค้าจากกรุงเทพฯ เป็นอันมาก และเมื่อทางรถไฟไปยังจังหวัดต่างๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวจีนเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว และฮกเกี้ยนก็ได้พากันหลั่งไหลเข้าไปอาศัยอยู่ในจังหวัดสุโขทัย อุตรดิตถ์ พิจิตร น่าน แพร่ ลำปาง เชียงใหม่ และโคราช (วัลภาบุรุษพัฒน์, 2517: 25)

และเป็นที่น่าสนใจที่ว่า พวกจีนไหหลำอพยพไปอาศัยอยู่ไม่มากนักในเมืองต่างๆ ที่มีรถไฟเปิดใหม่ ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจาก

1) ได้มีการสร้างทางรถไฟออกจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นบริเวณที่พวกจีนแต้จิ๋วและฮกเกี้ยนรวมกันอยู่เป็นส่วนใหญ่

2) ทุกๆ แห่งเหนืออำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ขึ้นไป ผู้รับเหมาในการผลิตหินและสร้างถนนนั้น มักจะเป็นพวกจีนแต้จิ๋วหรือฮกเกี้ยนหรือกวางตุ้ง มิใช่พวกจีนไหหลำ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าพวกจีนไหหลำไม่ชอบเป็นกรรมกร เมื่อตอนสร้างทางรถไฟจากชุมแสงถึงเด่นชัยแล้วเสร็จ ปรากฏว่าจีนแต้จิ๋วมีจำนวนมากที่สุดในหมู่กรรมกร รองลงมาคือจีนกวางตุ้ง และจีนฮกเกี้ยน

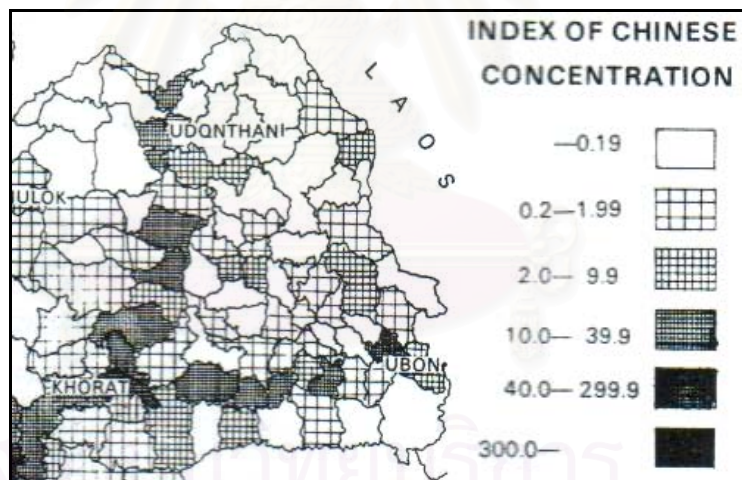
3) เมืองที่สำคัญๆ ได้ให้ความสำคัญทางการค้ามาก โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่และตาก ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้แก่บรรดาพ่อค้าจีนแต้จิ๋ว

4) ความเจริญเติบโตของเมืองใหญ่ต่างๆ ดังเช่น จังหวัดพิษณุโลก และอุตรดิตถ์ ทำให้จำเป็นต้องมีช่างฝีมือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นจีนกวางตุ้งและฮกเกี้ยน

ด้วยเหตุนี้เอง พวกจีนไหหลำจึงได้เดินทางต่อไปยังบริเวณที่อยู่ห่างไกล และไปอาศัยอยู่ในเมืองที่เล็กกว่า ระหว่างอุตรดิตถ์ พิษณุโลก และพิจิตร เมืองที่ตั้งอยู่ตามบริเวณแม่น้ำยมและลำปาง (ใน

ขณะที่ยังไม่มีรถไฟไปถึง) ในตอนต้นต้นศตวรรษที่ 20 จีนไหหลำยังคงไปอยู่ในบริเวณที่มีใช้มาลาเรีย คุกคามในจังหวัดเชียงราย น่าน เลย และชัยภูมิ (วัลภา บุรุษพัฒน์, 2517: 25-26)

ในปี พ.ศ. 2461-2474 มีการสร้างทางรถไฟขึ้น ช่วงเวลาเดียวกันคือ พ.ศ. 2462-2472 เพิ่มขึ้น ชาวจีนต่างค้าหาลังไหลเข้ามาเป็นจำนวนมาก การเพิ่มจำนวนชาวจีนเข้าเมืองได้เป็นไปต่อเนื่องกัน (กรรชิง โชติกเสถียร, 2504: 10) และพบว่าคนจีนที่อพยพมาที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นคนมาจาก ชั่วเถา ซึ่งเป็นภูมิลำเนาของชาวจีนแต่จิวเมืองหนึ่ง ส่วนชาวจีนแคะมีจำนวนมากเป็นอันดับสองรองจาก ชาวจีนแต่จิว ทางภาคเหนือ ชาวจีนแต่จิวและชาวจีนแคะได้เข้าไปตามหลังการก่อสร้างทางรถไฟและ ถนน ส่วนทางภาคใต้ ชาวจีนฮกเกี้ยนอยู่กันอย่างหนาแน่นตลอดฝั่งตะวันตก ชาวจีนไหหลำอยู่ทางฝั่ง ตะวันออก ชาวจีนแต่จิวและชาวจีนแคะนั้นความจริงแล้วอยู่ทั่วทั้งภาค แต่ชาวจีนแต่จิวจะอยู่หนาแน่น ทางตอนเหนือของภาคและฝั่งตะวันออก และชาวจีนแคะจะอยู่ทางตอนกลางของภาค และในสถานการณ์ปัจจุบัน ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ไม่ได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยแล้ว แต่มีแนวโน้มของการกระจายการอพยพออกนอกประเทศเพิ่มขึ้นทุกปี (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตน พันธุ์, 2525: 532-533)

รูปที่ 2 การแสดงการกระจายตัวของชาวจีนโพ้นทะเลสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Skinner, 2529: 206)

ดังนั้น การตั้งหลักแหล่งของชาวจีนที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจายทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากเลยระหว่างช่วงคริสตศตวรรษที่ 19 เพราะที่ไม่มีการสร้างทางรถไฟสายใหม่ๆ เข้าไปในดินแดนที่กล่าวถึง จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ทางรถไฟที่สร้างขึ้นในสยามภาคกลางและภาคใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้อำนวยให้ประชากรชาวจีนในดินแดนนอกกรุงเทพฯ เหล่านี้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็วด้วย (Skinner, 2529: 88) และทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือสร้างเสร็จไปถึงโคราชเมื่อ ค.ศ. 1900 (พ.ศ. 2443) (Skinner, 2529: 87) ชาวจีนจำนวนมากจึงกระจายกัน

ไปตามแนวทางรถไฟสู่นครราชสีมา และไปด้านตะวันออกต่อไปอีกถึงอุบลราชธานี ชาวจีนส่วนมาก จึงไปชุมนุมกันอย่างหนาแน่นที่นครราชสีมา และอุบลราชธานี (ดารรัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532: 19)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2472-2480 จนกระทั่งภายหลังสงครามเมื่อมีการจำกัดจำนวนคนเข้าเมืองอย่าง เกร่งครัด ซึ่งทำให้จำนวนชาวจีนเข้าเมืองไทยต้องหยุดชะงักลง ประกอบทั้งการเพิ่มขึ้นของพลเมือง ไทย อัตราส่วนของชาวจีนต่างด้าวในประเทศไทยจึงลดลงเป็นลำดับ (กรรชิง โชติกเสถียร, 2504: 10) Mary F.Somers Heidhues (1974: 30) กล่าวไว้ว่า ต้นศตวรรษที่ 19 ในความเป็นจริงแล้ว ทุกพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่ามีการก่อตั้งชุมชนชาวจีนมานานแล้ว และลูกหลานชาวจีนส่วนใหญ่ก็มีการ แต่งงานกับผู้หญิงชาวพื้นเมืองด้วย ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนกับคนพื้นเมือง มีการธำรงรักษาขนบ ธรรมเนียมวัฒนธรรมบางอย่างไว้ และรับเอาวัฒนธรรมบางอย่างของคนพื้นเมืองไว้ด้วย (อมรา พงศา พิชญ์, 2541: 150)

เมื่อชาวจีนมีการอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก ในช่วงแรกๆ รัฐไทยจึงมีนโยบายการควบคุมชาว จีนจีน จิววรรณ และวัลย์วิภา (2525: 534-535) กล่าวถึง นโยบายไม่รับคนจีนเป็นอาณาประชาราษฎร์ โดยมีหลักการให้คนจีนควบคุมดูแลกันเอง และดูแลการค้าระหว่างไทย-จีน โดยแต่งตั้งคนจีนที่เป็นที่ ยอมรับนับถือในหมู่พวกเดียวกันให้เป็นที่ พระยาโชฎีกกราชเศรษฐี เจ้ากรมท่าซ้าย อีกทั้งยังตั้งขึ้นเป็น กรมการเมือง หรือกรมการจีน ประกอบด้วยนายอำเภอจีน จางวางจีน ปลัดจีน และนายภาษีอากร นอกจากนี้มีการกำหนดให้ชาวจีนผูกปี่ด้วยการเสียภาษีโดยตรงของคนนอกระบบมาจนกระทั่งถึงรัชกาลที่ 5 จึงมีการยกเลิกตำแหน่งต่างๆ ในกรมการเมือง แล้วตั้งตำแหน่งกรมการพิเศษขึ้นมา และเมื่อ พ.ศ. 2451 รัฐประกาศให้ยกเลิกการผูกปี่ เปลี่ยนมาเก็บเงินค่าราชการจากคนจีนแทน

นโยบายรับคนจีนเป็นอาณาประชาราษฎร์ เนื่องจากการแทรกแซงจากภายนอกที่มีผลกระทบ ต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ ทั้งภัยจักรวรรดินิยมเป็นผลให้เกิดการสร้างชาติ และภัยการปฏิวัติในจีน แผ่นดินใหญ่ ในเวลานี้จึงเกิดเหตุการณ์สำคัญซึ่งตรงกับช่วงรัตน โกสินทร์ตอนปลาย (รัชกาลที่ 6-รัช กาลองค์ปัจจุบัน) อ.อรุโณทัย (2545: 39) กล่าวว่าวันที่ 10 เดือน 10 หรือที่เรียกว่าวันดับเบิ้ลเทน (double tenth) ของปี พ.ศ. 2454 (ค.ศ. 1911) เป็นวันเริ่มต้นแห่งกาลอวสานของราชวงศ์ชิง (เซ็ง) หรือราชวงศ์ แมนจู จากนั้นคณะปฏิวัติโดยการนำของ ดร.ซุนยัตเซนซึ่งใช้เวลาเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อการปฏิวัตินานถึง 40 ปีจึงประสบความสำเร็จ และได้ประกาศสถาปนาการปกครองเป็นประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐ ซึ่งมีบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นไปตามแนวคิดที่เรียกว่า “ซานหมินจู้อี้” หรือลัทธิไตรราษฎร์ ได้แก่ ชาตินิยม ระบอบประชาธิปไตย สวัสดิการสังคม หรือความเป็นธรรมของสังคม

ในช่วงระยะเวลา 40 ปี คร.ซุนยัตเซินใช้เวลาส่วนหนึ่งเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลไปยังประเทศต่างๆ เพื่อกล่าวคำปราศรัยชี้แจงให้ชาวจีนโพ้นทะเลทราบถึงความเสื่อมโทรมของราชวงศ์ชิง จึงขอให้ชาวจีนโพ้นทะเลช่วยกันกำจัดราชวงศ์ชิง และสนับสนุนการปฏิวัติด้วยการบริจาคเงินช่วยเหลือการปฏิวัติ (อ.อรุโณทัย, 2545: 39) สำหรับประเทศไทย ในกรณีของพ่อค้าจีน สมเด็จพระยาตากสินมหาราชทรงรับรู้ปัญหาการเคลื่อนไหวของชาวจีนที่เชื่อกันว่าเป็นอันตรายต่อบ้านเมืองเช่นเดียวกับชนชั้นนำทั่วไปในเวลานั้น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546: 154) โดยสายชลอ้างจากสุชาติดา (2532) ว่ามีหลักฐานการส่งเงินกลับประเทศของชาวจีนทั้งทางโพยก๊วน การฝาก และการนำติดตัวกลับไปเป็นจำนวนมาก จนรัฐบาลต้องจำกัดจำนวนเงินที่รั่วไหลออกนอกประเทศในอนาคต

เมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงเช่นนี้ นโยบายการควบคุมชาวจีนของรัฐจึงมีอยู่ 2 แนวทาง ได้แก่ นโยบายการผสมกลมกลืน เพื่อให้วัฒนธรรมและความเป็นอยู่แบบกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ คงเหลือไว้ให้น้อยที่สุด โดยวิธีการบังคับด้วยกฎหมาย และวิธีปล่อยให้ค่อยเป็นค่อยไป (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, 2525: 537) ทั้งการประกาศใช้ พระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2456 ซึ่งเป็นผลให้ลูกหลานจีนที่เกิดในประเทศไทยได้รับสัญชาติไทยตามกฎหมาย และมีการให้บรรดาศักดิ์แก่ชาวจีนอย่างกว้างขวาง (สุวิทย์ สุทธานุกุล, 2531: 22) พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร พ.ศ. 2461 พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2464

ส่วนนโยบายการสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติ เป็นการปลูกฝังค่านิยมในการเป็นสมาชิกของสังคมตามแผนหรือนโยบายชาติที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละยุคสมัย จะดำเนินการพัฒนาประเทศในกรอบของความทันสมัย และให้เป็นที่ยอมรับทั่วกันท่ามกลางความแตกต่างทางกลุ่มชาติพันธุ์ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธุ์, 2525: 538)

การอพยพในระยะหลังของชาวจีน เป็นการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของทั้งชายและหญิง กรณีประเทศจีน การปฏิวัติโค่นล้มระบบจักรพรรดิซึ่งเกิดขึ้นในช่วงศตวรรษสุดท้าย โดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากปัญหาเศรษฐกิจ ความอดอยากของชาวนาผู้ยากไร้ และความฟุ่มเฟือย เอรัดเอาเปรียบของชนชั้นปกครอง มีผลทำให้เกิดการอพยพออกนอกประเทศในจำนวนที่สูงขึ้นกว่าเดิมมาก และชาวจีนจึงอพยพมาอยู่ต่างประเทศทั้งโดยส่วนตัวและเป็นกลุ่ม โดยมีผู้จัดการออกค่าเดินทางให้ล่วงหน้าและหักหนี้คืนเมื่อหางานได้ (อมรา พงศาพิชญ์, 2541: 150)

ดังนั้น การเดินทางออกนอกประเทศจีนไปสู่อาณาจักรอื่น โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการพาณิชย์นั้น จึงมีมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฮั่น ถือเป็นการเดินทางที่มีความต่อเนื่อง จนกระทั่งมาถึงการ

อพยพของชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงประเทศไทย แล้วเกิดการกระจายตัวของชาวจีนโพ้นทะเลควบคู่กับปัจจัยการปฏิรูปและพัฒนาราชอาณาจักรสยาม

3.2 ความเป็นมาของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี

3.2.1 การสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานี

แรกเริ่มเดิมที จังหวัดอุบลราชธานีมิได้อยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่อยู่ภายใต้การปกครองของหลายราชอาณาจักร บำเพ็ญ ณ อุบล (2545: 6-10) ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของดินแดนอีสานหรือสุวรรณภูมิ รวมประเทศต่างๆ ได้แก่ ไทย ลาว พม่า เขมร ญวน และไม่ปรากฏหลักฐานว่า มนุษยชาติกลุ่มแรกที่มีภูมิลำเนา ณ บริเวณนี้เป็นชนกลุ่มใด นักมานุษยวิทยาได้ลงความเห็นว่าเป็นชนชาติตระกูลมอญ-เขมร จังหวัดอุบลราชธานีจึงเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อีสาน ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นอาณาจักรสยามประเทศด้านตะวันออกเฉียง

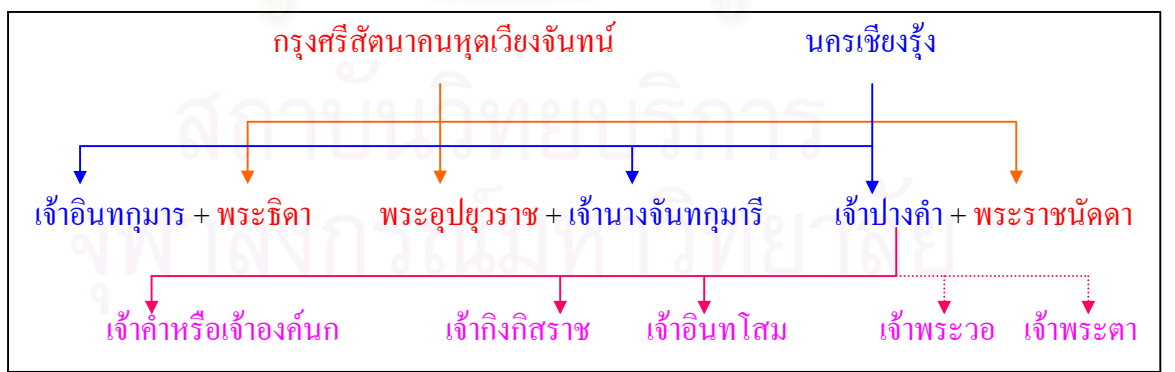
จากจดหมายเหตุของจีนกล่าวถึงอาณาจักรฟูนันหรือพนมที่ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำโขง (ปัจจุบันคือประเทศเขมร และลุ่มแม่น้ำพมูลถึงเขตเมืองนครราชสีมา) ว่า ประมาณพุทธศักราช 600 ถึง 700 อาณาจักรนี้ปกครองด้วยระบอบพระมหากษัตริย์ ความเจริญเริ่มต้นด้วยการค้าพาณิชย์ จนทำให้อาณาจักรมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ถึงขนาดได้ขยายอาณาเขตออกไปทั่วรวมถึงนครของจามปา และนครศรีโคตรบูรณได้ จึงรวมเป็นอาณาจักรฟูนัน และจากนี้เองจึงได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน ต่อมาพระมหากษัตริย์ได้ส่งเรือสินค้าไปค้าขายเมืองจีนและได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนสองครั้ง เมื่อกษัตริย์เสด็จสวรรคต เจ้าชายที่สืบพระราชวงศ์จึงได้ประกาศตนเป็นอิสระแล้วสร้างอาณาจักรใหม่ขึ้นมา

อาณาจักรเจนละหรือจินละหรือจันทร พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรทรงนับถือศาสนาพราหมณ์ และได้เกณฑ์แรงงานไพร่พลมาเพื่อสร้างเทวสถาน เทวรูปขึ้นอย่างมากมาย ประกอบกับการพัฒนาบ้านเมืองเรื่องคลองส่งน้ำเข้าสู่นครที่สร้างใหม่ ส่งผลให้อาณาจักรเจนละมีความเจริญรุ่งเรืองมาก และได้ส่งพระราชโอรสไปเป็นทูตเจริญพระราชไมตรีกับจีนหลายครั้ง และส่งกองกำลังไปช่วยจีนปราบอ้ายลาว จึงทำให้อาณาจักรเจนละมีอำนาจมากและขยายอาณาจักรรวมไปถึงคาบสมุทรมลายู อาณาจักรตามพรลิงค์ และอาณาจักรศรีวิชัยเข้าไว้ด้วยกัน ต่อมาเกิดการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างเจ้าชายด้วยกัน อาณาจักรเจนละจึงถูกแบ่งออกเป็นอาณาจักรเจนละบก และอาณาจักรเจนละน้ำ แต่ปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติก็มีได้จบสิ้นลง และทั้งสองอาณาจักรต่างแข่งขันกันสร้างปราสาทหินตามความเชื่อจากบรรพบุรุษอย่างมาก ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง ส่วนอาณาจักรเจนละบกก็ได้ปกครองแคว้นศรีโคตรบูรณด้วย ยังผลให้มีการขยายอาณาจักรมากขึ้นและได้มีการส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนถึงสองครั้ง อีกทั้งเคยยกทัพช่วยจีนปราบน่านเจ้าหลายครั้งด้วย

ความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวิทยาการต่างๆ เป็นอย่างมาก รวมทั้งได้ส่งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับจีนและน่านเจ้าอีกหลายครั้ง ส่วนเมืองต่างๆ ที่อยู่รายล้อมก็ตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย ทั้งอาณาจักรจามปา อาณาจักรศรีโคตรบูรณ และอาณาจักรสยามด้วย

จากนั้นจึงไม่พบหลักฐานการเจริญสัมพันธไมตรีกับจีน ที่สืบทอดการปกครองต่อจากอาณาจักรเจนละอีก จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 18 อาณาจักรกัมพูชาเริ่มเสื่อมอำนาจลงด้วยการรุกรานจากต่างชาติ เมืองขึ้นทั้งหลายต่างแข็งข้อ ส่งกองกำลังเข้ากอบกู้เอกราช และอาณาจักรสยามก็เป็นอิสระไม่ขึ้นต่ออาณาจักรกัมพูชาอีกต่อไป จากนั้นเหตุการณ์ความขัดแย้งได้เกิดขึ้นภายในอาณาจักรศรีโคตรบูรณ เป็นเหตุให้เกิดความวุ่นวายไปถึงอาณาจักรอื่นๆ ทั้งอาณาจักรเชียงรุ่ง อาณาจักรล้านช้าง (หรือหลวงพระบาง) เรื่อยมาจนย้ายราชธานีมาอยู่ที่เวียงจันทน์ (ในขณะนั้นคือ อาณาจักรศรีสัตนาคนหุตเวียงจันทน์) เนื่องจากมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เจ้าครองนครและพระราชวงศ์องค์อื่นๆ ต่างให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาโดยตลอด จนกระทั่งความวุ่นวายในอาณาจักรเชียงรุ่งแสนหวีได้อุบัติขึ้น

เจ้าสุริยกุมารองค์สุดท้ายที่ได้ครองราชย์ พระองค์ได้ขับไล่พระเชษฐาออกนอกราชอาณาจักรและทรงครองเมืองด้วยทศพิธราชธรรม ในรัชสมัยพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชนี้เอง เกิดความไม่สงบที่ประเทศจีน มีการปราบกบฏพวกจีนฮ่อแล้วหนีออกตามชายแดนจีน ต่อมาพวกจีนฮ่อเข้าปล้นเมืองเชียงรุ่งแสนหวีฟ้า เจ้านครเชียงรุ่ง ได้แก่ เจ้าอินทกุมาร เจ้านางจันทกุมารี เจ้าปางคำ และไพร่พลทานกำลังไม่ไหวจึงอพยพมาอยู่กับพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ซึ่งเป็นพระประยูรญาติฝ่ายพระมารดา จากนั้นเพื่อเป็นการสร้างความสนิทสนมทางสายเลือดจึงให้มีการอภิเษกสมรสกัน (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2545: 10-19) ดังพงศาวดี (Family Tree) ต่อไปนี้

รูปที่ 4 การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีสัตนาคนหุตกับนครเชียงรุ่ง

หมายเหตุ รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าพระดาเจ้าพระวอยังเป็นข้อขัดแย้งกันอยู่ เนื่องจากพื้นเมืองอุบลระบุนชัดเจนว่าพระวอพระดามีความสัมพันธ์แบบบิดากับบุตร ส่วนเอกสารชั้นรองอื่นๆ ระบุว่าพระ

วพระดำมีความสัมพันธ์แบบพี่น้อง รวมถึงข้อขัดแย้งเรื่องเชื้อสายของทั้งสองท่านที่มาจากพระมหากษัตริย์ และสามัญชน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 44-45)

สำหรับเจ้าปางคำและพระราชนัดดาให้ไปสร้างเมืองหนองบัวลุ่มภูมีฐานะเป็นเมืองหลานหลวง (อุบล 200 ปี ว่าเป็นลูกหลวง) มีชื่อว่า นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณินันต์ย์ จันทบุตร, 2535: 5) ครั้นเมื่อเวียงจันทน์เกิดการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างโอรสของพระเชษฐาที่ทราบข่าวว่าพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชทรงตั้งตนเป็นพระบรมอัยโกโพธิราชรักษาแผ่นดินให้พระราชกุมารสืบสันตติวงศ์ จึงเป็นเหตุให้เจ้าพระตาเจ้าพระวอ ขณะนั้นทั้งสองท่านดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกรุงศรีสัตนาคนหุต (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณินันต์ย์ จันทบุตร, 2535: 5) นำเจ้ากิงกิสราช เจ้าอินทโสม และเจ้าองค์นกลไปอยู่เมืองน่าน เมืองลำ เมืองพง และพยายามรวมไพร่พลตีเอาหลวงพระบางจนได้มา จากนั้นสงครามระหว่างเวียงจันทน์ที่เจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (โอรสพระเชษฐาของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชปกครองอยู่) และหลวงพระบางจึงเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

ต่อมากรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทน์เกิดความวุ่นวายโดยการปกครองของพญาเมืองแสน ทำให้เจ้าองค์บุญหนีมาอาศัยอยู่กับเจ้าปางคำ พระราชวงศ์อีกกลุ่มหนึ่ง คือ เจ้านางสุมังคล เจ้าหน่อ กษัตริย์และเจ้าแก้วมงคล เจ้าจันสุริยวงศ์หนีมาพึ่งพระมหाराชครูเจ้า โพนเสม็กหรืออัญญาครูจี๋หอม พระครูเห็นว่าเกรงจะเป็นภัยแก่เจ้านายจึงออกอุบายขออนุญาตพญาเมืองแสนไปซ่อมแซมพระธาตุพนม ด้วยการพาเจ้านายเหล่านี้ไปด้วย จากนั้นได้อพยพไปอาศัยในเขมร และเมื่อเห็นท่าไม่ดีที่จะต้องเสียค่าตัวในราคาสูง จึงเดินทางข้ามลำน้ำโขงต่อไปใกล้เมืองกาลจำบากนาคบุรีศรี ขณะนั้นเจ้านางเภา เจ้านางแพงครองเมืองอยู่ และเกรงว่าจะเป็นการยากที่จะสามารถปกครองไพร่พลได้ จึงนิมนต์พระครูมาเป็นผู้ปกครองได้ระยะเวลาหนึ่ง ท่านจึงอัญเชิญให้เจ้าหน่อกษัตริย์มาเป็นเจ้าแผ่นดินสืบไป แล้วเปลี่ยนนามพระองค์และนครเป็นพระเจ้าสร้อยสินสมุทรพุทธางกูรและนครจำปาศักดินาคบุรีศรี

ฝ่ายเจ้าองค์บุญอยากจะได้ราชสมบัติคืน จึงขอคำล้งจากเจ้าพระตา เจ้าพระวอให้ช่วยเหลือและกอบกู้ราชบัลลังก์ได้สำเร็จ และเปลี่ยนพระนามเป็น พระเจ้าสิริบุญสารหรือพระเจ้าธรรมเทววงศ์ (บำเพ็ญ ฌ อุบล, 2545: 22-30) ภายหลังพระเจ้าสิริบุญสารเกิดหวาดระแวงเจ้าพระวอ เจ้าพระตาว่ามีไพร่พลมาก เกรงจะก่อการกบฏ จึงอุบายให้มารักษาด่านหินโงม ขอบุตรธิดาเป็นมหาดเล็กและสนมเพื่อไว้เป็นตัวประกัน เจ้าพระวอ เจ้าพระตาน้อยพระทัย อพยพกลับเมืองหนองบัวลุ่มภู (บำเพ็ญ ฌ อุบล และคณินันต์ย์ จันทบุตร, 2535: 6) จากนั้นก็ได้ปรับปรุงเมืองให้ดีขึ้น และได้เปลี่ยนชื่อเมืองเป็น “เมืองนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน” (เมืองจำปานครขวางกบแก้วบัวบาน) (ระลึก ธานี, 2524: 3)

เนื่องจากความโกรธแค้นของพระเจ้าสิริบุญสารที่มีต่อเจ้าพระตา เจ้าพระวอ พระองค์จึงให้พญาเมืองแสน เมืองจันทน์ยกทัพมาปราบถึง 3 ปี แต่ไม่สำเร็จ ภายหลังขอความช่วยเหลือจากเชียงใหม่ จึงตีเมืองหนองบัวลุ่มภูแตก เจ้าพระตาตายในที่รบ ก่อนหนองบัวลุ่มภูจะแตก เจ้าพระตาได้สั่งให้ท้าวคำสู ท้าวคำสิงห์ อพยพไพร่พลไปสร้างเมืองใหม่แถวลุ่มน้ำชี น้ำมูล ท้าวคำสู ท้าวคำสิงห์ มาสร้างเมืองสิงห์โคก สิงห์ท่า ปัจจุบันคือจังหวัดยโสธร

เมื่อหนองบัวลุ่มภูแตก เจ้าพระวออพยพมาตามเส้นทางที่ท้าวคำสู ท้าวคำสิงห์ อพยพมาก่อน มาตั้งถิ่นฐานที่ดอนมดแดง (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณิงนิคย์ จันทบุตร, 2535: 6) และล่นกำลังลงไปทางใต้ จนถึงนครจำปาศักดิ์ ได้รับความอนุเคราะห์จากพระเจ้าองค์หลวง (ไชยกุมาร) ผู้ครองนครจำปาศักดิ์ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณ ตำบลเวียงคอนกอก (บ้านคู บ้านแก) (ระลึก ธานี, 2524: 7) ต่อมาเจ้าพระวอกับพระเจ้าองค์หลวงไชยกุมารเกิดความขัดแย้งกัน เจ้าพระวอจึงพากันอพยพไพร่พล ไปอยู่ที่ดอนมดแดง และได้ให้ท้าวเพี้ยคุมเครื่องบรรณาการ ไปเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีกับเจ้าเมืองนครราชสีมา เพื่อขอเป็นข้าขอบขัณฑสีมาของราชอาณาจักรสยาม เพื่อเป็นการป้องกันศัตรูรอบด้าน อีกทั้งยังไม่มีกองกำลังที่เข้มแข็งพอ แต่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็ได้ทรงดำเนิการแต่อย่างใด (ระลึก ธานี, 2524: 9) เจ้าพระวอเห็นทีจะสู้ไม่ได้จึงพาครอบครัวไพร่พลอพยพกลับไปอยู่ที่เวียงคอนกอกเช่นเดิม พร้อมขอกำลังกองทัพจากพระเจ้าองค์หลวง (ไชยกุมาร) มาช่วย แต่ก็ไม่ได้รับความช่วยเหลือ (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณิงนิคย์ จันทบุตร, 2535: 8) พระเจ้าสิริบุญสารจึงได้ส่งกองทัพมาตีค่ายบ้านคูบ้านแกของเจ้าพระวอ (บำเพ็ญ ฌ อุบล, 2533: 85) เจ้าพระวอถูกจับได้และถูกประหารชีวิตที่เวียงคอนกอกนั่นเอง

ส่วนท้าวคำ บุตรเจ้าพระวอ และท้าวฝ่ายหน้า ท้าวคำผิง ท้าวทิดพรหม (บุตรพระตา) พาพรรคพวกไพร่พลส่วนหนึ่งตีฝ่าวงล้อมออกไปได้ (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณิงนิคย์ จันทบุตร, 2535: 8) และท้าวคำผิงพยายามหลบหนีการติดตามของเจ้าผู้ครองนครเวียงจันทน์ และคืบร่นหาที่สร้างเมืองอันแข็งแรงมั่นคงให้ปลอดภัยจากการรุกรานของข้าศึก จนกระทั่ง พ.ศ. 2329 ย้ายครอบครัวไพร่พลจาก บ้านคูบ้านแก ในเขตนครจำปาศักดิ์ มาตั้งเมืองใหม่ ณ ห้วยแจะระแม (เขตเมืองอุบลราชธานีในปัจจุบัน) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมีพระบรมราชานุญาตแล้วตั้งชื่อเมืองว่า เมืองอุบล ต่อมา พ.ศ. 2335 จึงยกฐานะเป็นเมืองอุบลราชธานี (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 299)

และมีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้พระประทุมเป็น “พระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผิง)” ครองเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราชเสกให้ ณ วันจันทร์ เดือน 8 แรม 13 ค่ำ ปีชวด จัตวาศกจุลศักราช 1154 (พ.ศ. 2335) (บำเพ็ญ ฌ อุบล, 2533: 87-88) ดังนั้นเป็นการสร้างบ้านแปงเมือง

ในยุครัตนโกสินทร์อย่างแท้จริง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการ
 อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 43)

รูปที่ 5 การแสดงจารึกพระสุพรรณบัฏ จาก www.guideubon.com

3.2.2 การอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 ไม่พบหลักฐานการเข้ามาของชาว
 จีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานีเลย มีเพียงการกล่าวถึงความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างจีนกับ
 อาณาจักรต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น แต่ก็มิได้พบหลักฐานอื่นใดอีกที่แสดงถึงการเข้ามาของชาวจีน
 โพ้นทะเล และชาวจีนรุ่นแรกเป็นใครไม่ปรากฏเช่นกัน (คุณดาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 20 กันยายน
 2546) จนกระทั่งมาปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราช
 โองการโปรดเกล้าฯ ให้พระพรหมราชวงศา (กุทอง) อาราธนาพระไปปฏิบัติธรรมและสร้างวัดที่
 อุบลราชธานี คือ สร้างวัดที่บ้านบุงกาแขว (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะ
 กรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 188-189) เมื่อ พ.ศ.
 2396 ได้รับพระราชทานนามว่า สุปฏิณารามวรวิหาร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
 ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 182) มี
 ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบผสมผสานหลายสกุลช่าง ทั้งแบบเมืองหลวง ตะวันตก ฉวน และแบบจีน
 ช่างจีนและช่างฉวนเป็นผู้ก่อสร้าง เป็นอาคารขนาดใหญ่คล้ายศิลปะนิยมสมัยรัชกาลที่ 3 ระหว่างเสาก่อ
 อิฐเป็นรูปโค้งเรียวแก้ว แบบโกธิคของฝรั่งเศส หน้าจั่วเรียบเต็มเสมอเสาด้านหน้า (อิทธิพลจีน) มีลาย
 ปูนปั้นลายไทยฝีมือช่างฉวน ปั้นรูปสิงโตหมอบยืมแบบฉวน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและ
 จดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542:
 137-138) จึงปรากฏหลักฐานการเข้ามาของช่างชาวจีนในรัชสมัยนี้เป็นครั้งแรก

เมื่อ พ.ศ. 2409 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์ (เจ้าหน่อคำ เป็นพี่เขยในรัชกาลที่ 4) เป็นเจ้าเมืองอุบล ในเมืองอุบลสมัยนั้น มีชาวจีนคนหนึ่งชื่อ นายจู้ แซ่เต้ เป็นผู้มีฐานะอันจะกิน เฉลียวฉลาด จิตใจโอบอ้อมอารีเป็นที่ยอมรับนับถือของคนจีนทั่วไป หากมีปัญหาขัดข้องกับคนจีนมักจะไปขอร้องให้นายจู้เป็นผู้ตัดสินให้อยู่เรื่อย ซึ่งผลจากการตัดสินมักจะเป็นที่ยอมรับแก่บุคคลทุกฝ่าย และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการตัดสินให้ยุติธรรม ให้ความเป็นธรรมอย่างมาก เจ้าพรหมเทวานุเคราะห์ห้วงศ์พิจารณาเห็นว่า เพื่อให้ให้นายจู้ซึ่งเป็นบุคคลชาวจีนยอม ช่วยแบ่งเบาภาระการปกครองคนจีน ซึ่งเป็นคนต่างด้าวให้มีความสงบเรียบร้อยได้ดี จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งให้นายจู้ แซ่เต้ เป็นหลวงศรีโกศา เจ้ากระทรวงชำระความคนจีนในเมืองอุบล และเมืองขึ้นของเมืองอุบลมาตั้งแต่นั้น (มูลนิธิศรีรัตนัน และเครือญาติ, 2532) จึงเป็นคนจีนที่เข้ามาค้าขายตระกูลแรกของอุบลราชธานี ซึ่งก็คือ คนจีนแซ่เต้ ต่อมาจึงเป็นแซ่ตั้ง และแซ่อื่นๆ ก็ตามมา (คุณดาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) นั่นเอง

เมืองอุบลราชธานีในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปฏิรูปการปกครองเมื่อ ปี พ.ศ. 2533 ในการปฏิรูปครั้งแรก โดยเปลี่ยนจากหัวเมืองเอก โท ศรี จัตวา มาเป็นเมืองเป็นภาค สำหรับอีสานเรียกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยให้พระยามหาอำมาตยาธิบดี (หรุ่น ศรีเพ็ญ) มาเป็นข้าหลวงกำกับราชการคนที่หนึ่ง ประจํานครจำปาศักดิ์ เพราะในขณะนั้น นครจำปาศักดิ์ยังเป็นดินแดนของไทย ส่วนเมืองอุบลให้หลวงจินดารักษ์ มาเป็นข้าหลวงกำกับราชการ เพื่อช่วยเหลือเจ้านายพื้นเมืองเดิม คือเจ้าราชบุตรหนูคำ บุตรโอรบ เป็นผู้รักษาการเจ้าเมืองอุบล ในการที่หลวงจินดารักษ์ ข้าหลวงกำกับราชการซึ่งเป็นข้าสำนักในกรุงเทพฯ มาประจำการที่เมืองอุบลนั้น ท่านกินอาหารพื้นเมืองไม่ได้ แต่ท่านกินอาหารจีน ได้ จึงมีชาวจีนมาเป็นผู้ทำกับข้าวให้ข้าหลวงกำกับราชการท่านนี้ ต่อมาชาวจีนท่านนี้มาอยู่และได้แต่งงานกับหญิงสาวพื้นเมือง มีครอบครัวได้ประกอบการทำงานหาเงินเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง โดยรับซื้อของพื้นเมืองไปขายที่นครราชสีมาโดยทางเกวียน แล้วก็ซื้อของ สินค้าต่างๆ ที่มาจากกรุงเทพฯ ที่โคราช แล้วนำมาขายให้ชาวเมืองอุบล เป็นต้นว่า ผ้าแพร น้ำมันใส่ผม แล้วก็เครื่องสังฆภัณฑ์ ซึ่งเป็นที่นิยมของชาวเมืองชาวจีนเหล่านั้นจึงตั้งร้านค้าและสร้างตึกคินเป็นร้านค้า ซึ่งมีอยู่ในถนนพรหมราชเป็นส่วนมาก (คุณดาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546)

คุณดาบำเพ็ญ ณ อุบล (สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546) เล่าว่าชาวจีนแซ่ห่านเป็นคนมาสร้างโรงแรมแห่งแรกในจังหวัดอุบลราชธานี คือ โรงแรมเจิวกี และเห็นว่าชาวจีนอีกหลายท่าน อย่างเช่น หลวงศรีโกศา เป็นชาวจีนแท้ ต้นตระกูลศรีรัตนัน ต่อมาคือเจ๊กเฉย หรือ ขุนพิพัฒน์พาณิชย์ เป็นเศรษฐีเมืองอุบล ต้นตระกูลสุรพัฒน์ ต่อมามีตระกูล โกวศลวิตร ผู้เป็นต้นตระกูลเข้าใจว่าเป็นแม่ผุย ซึ่งเป็นลูกเจ้าเมืองตระการ ดังนั้นพวกที่ไปอยู่ตระการ เขมรราชจึงเป็นพวกโกวศลวิตร ไปค้าขายอยู่ที่นั่น ในช่วงแรกๆ ก็มาค้าขายที่อุบลฯ โดยนำผ้ามาจากกรุงเทพฯ ไปขายตามหัวเมือง จึงไปตั้งรกรากทำมาหากินที่เขมรราช

และตระการ นอกจากนี้ท่านเหล่านี้ยังรับซื้อของป่า ขายกรุงเทพฯ โดยค้าขายกันทางเรือถึงโคราช ซึ่งแต่ก่อนยังไม่มีรถไฟ

เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้การสื่อสารได้มีบทบาทสำคัญทางหนึ่ง โทรเลขเริ่มเข้ามา โดยมีชาวเคนมาร์กมาจัดการเรื่องโทรเลขเรียกพระภูวคฤวิพากษ์ มาทำการสำรวจแล้วเดินสายโทรเลขมาอุบลไปปากเซ และมีช่างชาวจีนร่วมทำงานอยู่ด้วย เนื่องจากชาวจีนมีความสนิทสนมกับฝรั่งกว่าไทยลาว เพราะขณะนั้นคนไทยลาวยังไม่รู้หนังสือไทย ไม่ทันรู้ระเบียบ จึงเอาชาวจีนมาร่วมเดินสายกับชาวฝรั่ง เพราะคนจีนมีความรู้ และเคยอยู่ในกรุงเทพฯ มาก่อน และรู้ธรรมเนียมคนฝรั่ง ได้คบค้าสมาคมกับฝรั่งมาแต่เดิมแล้ว และเพราะความไวใจในชาวจีนด้วย เพราะฝรั่งไม่ไวใจคนพื้นเมือง (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546)

ต่อมาสมัยกรมหลวงสรรพสิทธิประสงค์ (พ.ศ. 2436-2443) เป็นข้าหลวงต่างพระองค์มาปกครองเมืองอุบลฯ พระองค์จึงตั้งตัดถนนหนทางต่างๆ ต่อมาจึงสร้างตลาดหลวงขึ้น สร้างตึกดินบริเวณถนนพรหมราช เมื่อหลวงไม่มีเงินซื้อสังกะสี จึงได้เรียกรับเงินจากเศรษฐีชาวจีนในเมืองอุบลฯ ท่านเหล่านี้มีจิตใจช่วยเหลือหลวง ได้บริจาคสังกะสีมุงตึกดินทั้งหลาย และตลาดด้วย เนื่องจากชาวจีนเป็นผู้มองการณ์ไกล จึงขอเครื่องตอบแทน ซึ่งได้ขอที่ดินบางส่วนที่อยู่ใกล้ตลาดจึงเป็นของท่านเหล่านี้ โดยที่ดินบริเวณธนาคารกรุงเทพฯ เป็นของตระกูลศรีชัยรัตน์ ส่วนตระกูลโกวศลวิตร ตระกูลสุรพัฒน์ เป็นเจ้าของที่ดินท่าตลาด ซึ่งชาวบ้านรู้จักและเรียกกันว่าเป็นบ้านท่าตลาด (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) ในการสืบสกุลของตระกูลศรีชัยรัตน์ มีหลวงพล หมั่นลิขิต ทางตระกูลสุรพัฒน์ ได้เป็นขุนพิพัฒน์พาณิชย์ มีแม่เชย นางเอื้อง เอียบ้วน เป็นผู้สืบสกุลเรื่อยมา ส่วนต้นตระกูลจังกาจิตต์ ไม่ได้เป็นขุน แต่ก็ เป็นชาวจีนชื่อเจ็ก โปะ ซึ่งเป็นเตี่ยของนายทองดี ส่วนไสว จังกาจิตต์เป็นหลาน (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) และสืบรุ่นเหลน โหล่นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับชาวจีนโพ้นทะเลคนอื่นและตระกูลอื่น สามารถอนุมานได้ว่าอพยพเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นระลอก ซึ่งปรากฏหลักฐานชัดเจนว่า ชาวจีนนั้นมักอาศัยอยู่ในตัวเมือง มีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างสูง ชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำการค้า ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ ต้นรัชกาลที่ 4 (ชมรมตระกูลจึงเจียะเจียมอุบลราชธานี, 2545: 271) จะเห็นได้ว่า ในสมัยนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ชาวจีนเริ่มกระจายตัวเข้ามาไม่จำเพาะกลุ่มอาชีพใดๆ เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แม้เหตุการณ์บ้านเมืองจะเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเสมอ จำนวนชาวจีนที่เข้ามาก็มีมากบ้างน้อยบ้างตามแต่สถานการณ์

ท่าเรือแห่งเมืองซัวเถาก็คือที่ๆ เหล่าอาทง อาม่า อาป้า อาม่าของพวกเราลงเรือมาประเทศไทย เมื่อ 50-60 ปีก่อน ต่างคนต่างหอบเสื้อผ้าหมอนใบ หวังไปตายเอาดาบหน้า คิดเพียงว่าจะไปหาประเทศที่ดีกว่า ตั้งหน้าตั้งตาทำมาหากิน เพื่อว่ามีเงินทองขึ้นมาแล้วจะได้ส่งเงินทองกลับบ้านไปให้ญาติพี่น้อง ได้มีเงินซื้อข้าวปลาอาหารเลี้ยงครอบครัวไปได้ ไม่ต้องทนอดมื้อกินมื้ออีกต่อไป (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2538: 12) และแม้ว่าหลักฐานการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานีในสมัยรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-5 มีอยู่อย่างจำกัดและไม่มีจำนวนประชากรที่เป็นหลักฐาน แต่ก็มองเห็นถึงการเคลื่อนตัวเข้ามาและตั้งรกรากอย่างชัดเจน นอกจากชาวจีนเหล่านี้จะเข้ามาด้วยหน้าที่แล้วยังมีปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดอื่นอีก ประกอบกับในอดีตตั้งแต่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานีเมื่อ พ.ศ. 2329 เป็นต้นมาจนถึงสมัยถึงพุทธกาล พ.ศ. 2500 จังหวัดอุบลราชธานีอุดมสมบูรณ์ด้วยมรดกทางธรรมชาติ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 93)

3.2.2.1 สาเหตุการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนโพ้นทะเล สามารถแยกปัจจัยการอพยพได้ดังนี้

1) ปัจจัยผลักดัน

1. เนื่องจากประเทศจีนมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอ (อาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, เกียเม็ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) พื้นที่แห้งแล้ง (อาม่าร้านแข่งฟัง, **สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546) ประชาชนเกิดความยากลำบาก เป็นผลให้พื้นที่ทำกินกับจำนวนประชากรเกิดความไม่สมดุลกัน เกิดความเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า หาอยู่หากินยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง

บางคนต้องขายที่ดิน หรือหากไม่มีอะไรเลยก็ต้องขอหยิบยืมจากบ้านใกล้เรือนเคียง เพื่อนำเงินนี้มาเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางออกนอกประเทศ เมื่อหาเงินได้จึงได้ส่งเงินกลับมาเมืองจีน (อาแปะเซียวพงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) จึงเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ชาวจีนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว แล้วจึงอพยพออกนอกประเทศด้วยกำลังใจ กำลังกายที่เต็มไปด้วยความเสี่ยงชีวิตต่างๆ นานา ดังคำกล่าวของคนเสี่ยงชีวิตเพื่อตายเอาดาบหน้า (อาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, เกียเม็ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546)

2. สงครามกลางเมืองระหว่างเหมาเจ๋อตง (มาเซตุง) กับเจียงไคเช็ค เป็นสาเหตุให้ชายฉกรรจ์ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารเพื่อร่วมรบกับกองทัพคณะราษฎร (อาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, เกียเม็ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) ชาวจีนจำนวนมากจึงหนีการถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารอย่างอาแปะเล่าเตียวเช่นกัน ส่วนผู้หญิง เด็ก และคนชรา นับเป็นผู้อ่อนแอและมักตกเป็นเหยื่อโดนรังแกกดขี่ข่มเหง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมจีนด้วยหญิงชาวจีนผู้อยู่ในวัยประมาณยี่สิบส่วนมากจึงอพยพออกมาเป็นจำนวนมาก จึงเป็นผลให้เกิดภาวะบ้านแตกสาแหรกขาดขึ้น

ดังจากบทสัมภาษณ์ของอาม่าร้านแข่งพั้ง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าถึงการอพยพว่า คนมาจากมณฑลไหหลำแล้วเข้ามาเมืองไทยตอนปี พ.ศ. 2482 ขณะที่มาอายุ 20 ปี มาอยู่ที่อุบลได้ 64 ปีแล้ว หนีสงครามมา ซึ่งบ้านที่ไหหลำอยู่ใกล้กับสนามรบ เปรียบเป็นระยะห่างจากอุบลฯ-วารินฯ พอปี พ.ศ. 2489 สงครามจึงค่อยสงบลง แต่พอหนีมาอุบลฯ ก็มีสงครามเกิดขึ้นอีก สงครามญี่ปุ่น คนไทยก็ร่วมรบกับเขา ตอนนั้นมีภารกิจระเบิดด้วย มีแสงไฟ เสียงดังโครมคราม มีการรบกันหนักมาก ส่วนอาอ้อมเลียวป่วยเสง (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2546) ก็เข้ามาที่ท่าบ่อแวง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นครั้งแรก ตั้งแต่อายุ 24 ปี ปัจจุบันอายุ 83 ปี หนีภัยสงครามในเมืองจีนมาเช่นเดียวกัน

3. สงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นเข้าตีและขยายอิทธิพลในประเทศจีนได้ ชาวจีนจึงประสบกับความยากลำบากจากภัยสงครามอีกครั้ง ไม่มีอะไรกิน ไข่ม้วนก็กินได้ ทำให้ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศกันอีกระลอกใหญ่ สำหรับการอพยพมาในจังหวัดอุบลราชธานี จึงเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) สงครามเสร็จสิ้นลง ต่อมาปี ค.ศ. 1946, 1947, 1948 (พ.ศ. 2489, 2490, 2491) ชาวจีนได้เริ่มทยอยตามกันมาเป็นระลอก และในปี ค.ศ. 1949 (พ.ศ. 2492) ประเทศจีนเริ่มเปลี่ยนระบบการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ จีน (อาแปะเขียวพงษ์ แซ่เตีย, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546)

นอกจากนี้ ปัจจัยผลักดันโดยภาพรวมดังข้างต้นแล้ว การอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานียังมีปัจจัยผลักดันอื่นๆ ที่เป็นเหตุผลส่วนบุคคล ทั้งนี้ก็เป็นเหตุผลสืบเนื่องกันเป็นลูกโซ่ของสภาพภูมิประเทศและภาวะสงคราม ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก สิ่งที่ตามมาคือครอบครัวแตกแยก อาจเกิดการสูญเสียสมาชิกภายในครอบครัวด้วยเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง จึงทำให้สมาชิกที่เหลือประทัยหรือและตัดสินใจอพยพออกนอกประเทศด้วยความทรหดอดทนที่จะได้มาทำมาหากินในเมืองไทย ดังที่อาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย (สัมภาษณ์, เกียเม็ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) ได้ประสบ หรือจากที่อาเจ็กจิว (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) เล่าอย่างขบขันว่า บางคนหนีภรรยาหลวงที่เมืองจีนมาก็มี

2) ปัจจัยดึงดูด

1. จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่เต็มไปด้วยความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์นานาชนิด ซึ่งก็เห็นว่าที่อุบลฯ นี้มีดินดี น้ำมากก็ได้ชักชวนญาติพี่น้องกันมาเรื่อยๆ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 9) ประกอบกับมีผู้คนอาศัยอยู่ไม่มากนัก (อาเจ็กจิว, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) ทำให้ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่น้อย ไม่แออัดเหมือนที่อื่นๆ

2. การเข้ามาประเทศไทยมีเส้นทางการคมนาคมสะดวกและใกล้กว่าที่อื่นๆ โดยการนั่งเรือมาขึ้นที่ท่าเรือต่างๆ (อาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, เกียมั่ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) จากนั้นหากมีความสะดวกจะเดินทางเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีโดยทางคมนาคมใด ชาวจีนโพ้นทะเลจึงเลือกวิธีการเดินทางเข้ามาที่เหมือนหรือแตกต่างกันบ้างก็แล้วแต่

3. การเข้า-ออกประเทศไทย เป็นไปโดยง่ายกว่าที่อื่นๆ ไม่ต้องเสียภาษี (อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ, **สัมภาษณ์**, 24 มิถุนายน 2546) เนื่องจากทางการไทยในบางยุค บางสมัยไม่เข้มงวดกับชาวต่างชาติมากนัก กลับเป็นการส่งเสริมการเข้ามาของชาวต่างชาติ ทั้งด้วยปัจจัยความต้องการแรงงานราคาถูก ผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่างๆ ประกอบกับที่นักวิชาการหลายๆ ท่านมักอ้างถึงความมีไมตรีจิตของชาวไทย การรับรู้ของผู้อพยพเข้ามาก่อน จึงเป็นการกล่าวขานไปทั่ว

4. การมีพ่อแม่ญาติพี่น้องอพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่มาก่อนหน้าในระยะเวลาหนึ่ง เพื่อมาดูแลช่องทางทำมาหากิน ตั้งหลักปักฐาน หรือด้วยเหตุผลอันใดก็ตามแต่ ส่งผลให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นฐานตามกลุ่มหรือบุคคลดังกล่าว ทั้งบิดา พี่ชาย น้องชาย และญาติพี่น้องคนอื่นๆ ส่วนใหญ่จะเป็นญาติพี่น้องผู้ชายจะอพยพเข้ามาอยู่ที่อื่นซึ่งใกล้เคียงกันและจังหวัดอุบลราชธานีก่อน

อาแปะเชี้ยวพงษ์ แซ่เตีย (**สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) มีบิดาอพยพเข้ามาก่อนเมื่อประมาณ 60 กว่าปีมาแล้ว ส่วนอาแปะเองนั้น เข้ามาตั้งแต่อายุได้ 20 กว่าปี และมาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีได้ประมาณ 40 กว่าปีแล้วเช่นกัน นอกจากนี้ อาอึ้งเลี้ยวป่วยเสง (**สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2546) ก็มีพี่ชายมาตั้งหลักปักฐานอยู่ที่ท่าบอแขง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีก่อน จากนั้นอาอึ้งและแม่จึงได้อพยพตามเข้ามาอยู่ด้วย โดยนั่งเรือโดยสารเข้ามาขึ้นที่ท่าบอแขง และมีพี่ชายมารับ

ส่วนอาแปะเล่าเตียว แซ่เตีย (**สัมภาษณ์**, เกียมั่ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) กล่าวถึงพี่ชายที่ได้เดินทางมาก่อนแล้ว และมีญาติพี่น้องอยู่ที่เมืองไซ่ง่อนซึ่งเป็นเส้นทางหนึ่งในการอพยพ และมีชาวเมืองผู้หลิง (โผวเล้ง) ซึ่งเป็นชาวเมืองเดียวกัน ได้เดินทางเข้ามาทำมาหากินในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานี อาแปะและแม่จึงได้ลงเรือกลไฟมุ่งสู่ประเทศไทย

5. เนื่องจากชาวจีนผู้ที่อพยพเข้ามาก่อนมีความต้องการผู้ช่วยเหลืองานบ้าน หรืองานต่างๆ เรียกว่า เนี้ยค่า (อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ, **สัมภาษณ์**, 24 มิถุนายน 2546) ทำให้ญาติพี่น้องเพื่อนฝูงที่อพยพเข้ามาที่หลังต้องพยายามหาเลี้ยงค่ามาให้ผู้มีความต้องการจ้างแรงงานนี้ด้วย กล่าวคือ การนำเอาชาวจีนมาเป็นคนรับใช้ เป็นลูกน้อง เช่น มีผู้นำชาวจีนมาสองคน โดยให้ชาวจีนคนหนึ่งอยู่บ้านผู้นำมา ส่วนอีกคนก็ให้ไปอยู่กับอีกครอบครัวหนึ่ง (อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ, **สัมภาษณ์**, 24 มิถุนายน 2546)

3.2.2.2 ลักษณะการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล ผู้ศึกษาจึงแบ่งลักษณะการอพยพเข้ามาได้ 4 ประเภทดังนี้

1. การอพยพเข้ามาโดยลำพัง ส่วนใหญ่ชาวจีนในอุบลราชธานีจะเข้ามาในลักษณะเช่นนี้ (อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) เพราะจะอพยพในลักษณะตามกันเข้ามาเป็นระลอก โดยมีพ่อหรือแม่หรือญาติพี่น้องเข้ามาก่อน ส่วนมากจะเป็นญาติผู้ชาย ส่วนอาม่าร้านแข่งพัง (**สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546) ก็เข้ามาโดยลำพัง เนื่องจากท่านเป็นคนกำพร้าพ่อแม่ตั้งแต่ยังเล็ก จึงต้องพยายามดิ้นรนด้วยตนเอง แต่ท่านก็ได้รับความช่วยเหลือจากญาติที่อยู่เมืองไทยมาก่อนแล้วเช่นกัน

2. การอพยพเข้ามากับพ่อหรือแม่หรือพี่น้องหรือญาติมิตร ไม่ว่าจะด้วยสาเหตุใดก็ตาม การอพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานี ผู้อพยพมาก่อนจะบอกกับทางครอบครัวที่ประเทศจีนว่าจะไปทำมาหากินที่ต่างบ้านต่างเมืองให้ครอบครัวร่ำรวยและกินดีอยู่ดี แล้วจะกลับมาอยู่ประเทศจีนบ้านพ่อแม่เมืองแม่ดั้งเดิม ตามที่เรามักจะได้ยิน ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม หากมีโอกาสเราชาวจีนจะกลับมาตายที่เมืองจีนของเรา แต่ความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น ชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่มักจะมีครอบครัวกับหญิงชาวพื้นเมืองเป็นครอบครัวที่หนึ่งหรือสอง ชาวจีนบางท่านจึงมีทั้งแม่เมืองจีน และแม่เมืองไทย

สำหรับชาวจีนที่มีครอบครัวปักหลักอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นครอบครัวแรกและครอบครัวเดียว ส่วนมากมักจะไม่มีทัศนคติการกลับไปทำมาตุภูมิอย่างถาวร แต่กลับไปเที่ยวและเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องที่เหลืออยู่ และก็มีบ้างที่ชาวจีนโพ้นทะเลหลายท่านอยากกลับไป แต่ไม่สามารถจะกลับไป เนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอ (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546)

3. การอพยพเข้ามาในกลุ่มเพื่อน 2-3 คน (อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) มีลักษณะเดียวกันกลุ่มข้างต้น ในขณะที่กลุ่มเพื่อน โดยมากจะเป็นกลุ่มเพื่อนบ้านแซ่เดียวกัน ที่อยู่หมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด และมณฑลเดียวกัน

4. การอพยพเข้ามากับครอบครัว มีน้อยมาก และแทบจะไม่พบเห็นเลย (อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) อาเจ็กจ้าว (**สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) เล่าว่ารุ่นอาของท่านอพยพมาทั้งครอบครัว คือทั้งอาม่า ลูกสามคนและลูกสะใภ้หนึ่งคน

นอกจากจะมีชาวจีนอพยพจากประเทศจีนเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานีโดยตรงแล้ว ยังมีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีในระยะต่อจากถิ่นที่อยู่เดิมในจังหวัดอื่นๆ ทั้งจากภาคกลาง ตะวันออก ตะวันตกก็มี กล่าวคือ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นจังหวัดรองที่ชาวจีนอพยพมาสร้างหลัก

ฐานอยู่อย่างถาวร อย่างอากบักเหลียง แซ่หวอง (สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2546) ได้เล่าว่าท่านเกิดที่จังหวัดกาญจนบุรี ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2481 เมื่ออายุ 9 ขวบจึงได้มาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีเป็นเวลา 65 ปีแล้ว และได้ช่วยเหลืองานในสมาคมฮากกาด้วย

สำหรับอาเจ็กจ้าว (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) เป็นคนนครปฐม และมาอยู่จังหวัดอุบลราชธานีกับอา สมัยก่อนจังหวัดอุบลราชธานีมีลักษณะเป็นบ้านป่า ใครจะมาอยู่ที่นั่นได้ต้องมีความใจกล้า อีกทั้งมีคนที่รู้จักมาก่อน ขณะนั้นคือนายตี๋ แซ่ไหล และเตี้ย ซึ่งถือว่าเป็นคนแซ่ไหลคนแรกที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ต่อมาก็มีหลงเล้ง หลงไถ่ หลงตุ่ย แต่ละคนก็หนีความทุกข์ยากจากเมืองจีน

อาเจ็กหย่งฮั่ว แซ่โง้ว และอาเจ็กอิมเล้ง แซ่เอียว (สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2547) ก็เป็นชาวหัวคนนครปฐม และชาวจังหวัดชลบุรี ไม่ใช่คนท้องถิ่นนี้ แต่ก็มาทำการค้าขายและตั้งหลักปักฐานกันที่จังหวัดอุบลราชธานี และได้มาพบรู้จักกันที่สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป ส่วนอาเจ็กชวัลย์ ชันติวาริ (สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2547) ก็เช่นเดียวกัน เป็นชาวจังหวัดสุรินทร์ แต่งงานกับชาวจีนจังหวัดอุบลราชธานีจึงได้มาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีเช่นเดียวกัน ประกอบกับท่านเป็นเพื่อนกับภรรยาของอาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี (สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546) ซึ่งเคยอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยพ่อกับแม่ที่มาจากเมืองจีนมาสร้างครอบครัวอยู่มาก่อน และทำการค้าขายของชำเล็กๆ น้อยๆ เมื่อครอบครัวเริ่มเก็บหอมรอมริบสะสมเงินทุนได้ ท่านจึงย้ายครอบครัวมาหาที่เหมาะสมเพื่อทำมาหากินตามเส้นทางจากจังหวัดศรีสะเกษเรื่อยมาที่จังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนพลิกแพ้มมังกรกล่าวถึงประวัติส่วนตัวของผู้เป็นศิษย์เก่าฮั่วเอียวและเป็นผู้สร้างคุณประโยชน์อันดีต่อชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี อาเจ็กปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์ เกิดที่จังหวัดกรุงเทพฯ แต่ชีวิตก็ได้ผ่านร้อนผ่านหนาวมาอย่างโชกโชน กระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สองท่านได้มาอยู่กับพี่ชายที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และสร้างฐานะให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่มั่นคงจนถึงปัจจุบัน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเอียวกงฮัก, 2538: 11)

นอกจากนี้ยังมีชาวจีนโพ้นทะเลอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเกิดที่เมืองจีน แต่ได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยด้วยสาเหตุที่แตกต่างและคล้ายคลึงกัน หัวเจียงแต่เตียงหุย ท่านเกิดที่หมู่บ้านลิวอิ่งอำเภอฮองสูง ประเทศจีนก็ได้เข้ามาอยู่จังหวัดอื่นๆ อย่างจังหวัดชุมพรก่อนมาปักหลักที่จังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเอียวกงฮัก, 2537: 6) อีกท่านหนึ่งคือ ซิงแซลลือ จง เอียง ท่านเกิดที่เมืองแตงต๋อง มณฑลกว่างตุง ประเทศจีน และเข้ามากรุงเทพฯ เมื่อหลังแต่งงานท่านได้ย้ายมาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีด้วยหน้าที่การงานเป็นครูสอนภาษาจีน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเอียวกงฮัก, 2537: 6)

ส่วนท่านกง ชู กัง เป็นชาวเถ่งไฮ้ มาทำธุรกิจต่างๆ ในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้ขยายธุรกิจมาจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2536: 6)

อาแปะเล่งไถ่ แซ่ไหล ท่านเป็นสมาชิกของหมู่บ้านเชียงมุย อำเภอโพนสวรรค์ จังหวัดแต่จีว มณฑลกวางตุ้ง สาธารณรัฐประชาชนจีน เข้ามาเรียนหนังสือจีนที่จังหวัดนครปฐม แล้วย้ายถิ่นฐานมาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2536: 6) และอาแปะแก๊ง แซ่อึ้ง ท่านก็เป็นชาวเถ่งไฮ้ อีกท่านหนึ่งที่มาค้าขายที่จังหวัดอุตรดิตถ์ก่อนจะมาอยู่จังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2536: 6) แต่ละท่านมักจะย้ายถิ่นฐานไปตามจังหวัดต่างๆ ด้วยเหตุผลทางการค้าและเหตุผลด้านญาติพี่น้อง จากนั้นเมื่อทุกคนมีครอบครัวจึงเข้ามาสร้างหลักปักฐานที่จังหวัดอุบลราชธานี และเมื่อแต่ละท่านมีความมั่นคงทางฐานะเศรษฐกิจครอบครัว จึงได้สละเวลาและอุทิศร่างกาย แรงใจ และทุนทรัพย์ เพื่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งนี้และทั้งนั้นการอพยพเข้ามาของชาวจีนมักมีระบบความสัมพันธ์เชิงเครือญาติระหว่างคนจีนในไทยเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เช่นว่าชาวจีนที่พำนักอยู่ในประเทศไทยจะให้ความช่วยเหลือแก่ญาติพี่น้องหรือเพื่อนร่วมแคว้นผู้ซึ่งพูดภาษาเดียวกัน บางครั้งชาวจีนเหล่านี้จะมาอยู่ในฐานะผู้ช่วยตามคำชักชวนหรือในกรณีต่างๆ ไป ซึ่งอพยพเข้ามาโดยไม่มีญาติมิตรในไทย ก็จะได้รับช่วยเหลือให้ข้าว ปลา ที่อยู่อาศัยโดยไม่คิดมูลค่า จนกระทั่งมีงานมีการทำและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ความจริงข้อนี้ จึงแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ว่าชาวจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยมักจะมาจากแคว้น 2-3 แคว้นในประเทศจีน และชนที่มาจากแต่ละแคว้นหรือท้องถิ่น ก็มีความชำนาญในกิจการค้าแต่ละแขนง (กรรชิ่ง โชติกเสถียร, 2504: 7)

ฉะนั้น สาเหตุสำคัญที่มีต่อการอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีจึงแบ่งเป็นปัจจัยผลักดัน ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ และภาวะสงคราม ส่วนปัจจัยดึงดูด ได้แก่ ความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งพืชพรรณธัญญาหาร ป่าไม้ ดินน้ำลำธาร และสัตว์ต่างๆ ของเมืองอุบลราชธานี ประกอบกับความหนาแน่นของประชากรในจังหวัดน้อย อีกทั้งมีญาติพี่น้องที่อพยพมาจากเมืองจีนได้อาศัยและทำมาหากินอยู่ก่อนแล้ว นอกจากนี้กลุ่มของชาวจีนที่สามารถแบ่งได้สองกลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดอุบลราชธานีโดยตรง และกลุ่มที่มีภูมิลำเนาอยู่ที่จังหวัดอื่นมาก่อนแล้วจึงย้ายเข้ามาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี

แหล่งที่มาของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีจึงมาจากมณฑลกวางตุ้ง และเกาะไหหลำ หากพิจารณาแยกตามกลุ่มภาษาท้องถิ่น โดยที่ระยะแรก มีแต่ชาวจีนแต่จีวอพยพเข้ามา แต่ต่อมาก็มีหลากหลายกลุ่มที่เข้ามาในอุบล (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2546) และ

จากการสัมภาษณ์ผู้คุยกับบุคคลหลายๆ ท่านต่างให้ข้อสรุปตรงกันว่า กลุ่มภาษาท้องถิ่นที่มีมากที่สุดได้แก่ ชาวจีนแต้จิ๋ว รองลงมาคือ ชาวจีนแคะ ชาวจีนไหหลำ และชาวจีนกวางตุ้ง มีจำนวนไม่กี่ครัวเรือน ปัจจุบันมีน้อยมากแทบจะไม่มีเลยทีเดียว (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 27 มีนาคม 2547) แต่ชาวจีนฮกเกี้ยน กลับพบว่าไม่มีผู้ใดกล่าวว่าชาวจีนฮกเกี้ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี

ดังนั้นการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาจังหวัดอุบลราชธานีนั้นจะมีความคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่นๆ แล้วชาวจีนจะเร่ร่อนไปทุกจังหวัด (อาเจ็กจ้าว, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) แต่ความสะดวกและการเข้าถึงพื้นที่จังหวัดนั้นๆ จะมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับเส้นทางคมนาคมด้วย

3.2.3 เส้นทาง การอพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานี

ในระยะแรกชาวจีนได้เข้ามาสู่จังหวัดอุบลราชธานี โดยลงเรือกลไฟล่องมาตามแม่น้ำมูล (สุนัย ฌ อุบล และคณะ, 2533: 231) แม่น้ำโขงก็เป็นอีกเส้นทางหนึ่งที่สามารถเข้ามาได้ ผู้ศึกษาสังเคราะห์ได้จากการสัมภาษณ์ชาวจีนสองกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มแรกเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยตรง กลุ่มที่สองเป็นบุคคลรุ่นต่อๆ มาจากบรรพบุรุษชาวจีนโพ้นทะเล ทั้งนี้เพราะการเข้ามาของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีไม่ปรากฏหลักฐานหรือบันทึกใดๆ ที่ชัดเจนได้เลย มีเพียงคำบอกเล่าว่าชาวจีนโพ้นทะเลนั่งเรือเข้ามาถึงที่หนึ่งแล้วเดินทางด้วยเท้าเปล่าเข้ามาบ้าง นั่งเรือต่อมายังท่าเรือบ้าง นั่งเกวียนเข้ามาบ้าง จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านการคมนาคมทางบก เมื่อปี พ.ศ. 2475 “รถไฟ” จึงเป็นยานพาหนะที่มีบทบาทสำคัญต่อการเดินทางเข้าออกเมืองอุบลราชธานีของประชาชน การคมนาคมทางน้ำอย่างเรือจึงถูกลดความสำคัญลง และมีการเดินทางในระยะใกล้เท่านั้น

จากข้างต้นจึงสามารถใช้เกณฑ์ความเปลี่ยนแปลงนั้นมาเป็นตัวชี้วัดการอพยพของชาวจีนได้ กล่าวคือ ในระยะแรกก่อนปี พ.ศ. 2475 การอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาโดยทางเรือกลไฟ เนื่องจากในปี พ.ศ. 2429 พบหลักฐานการต่อเรือที่ทำวัดหลวง เมืองอุบลฯ แล้ว (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 5305) เมื่อปี พ.ศ. 2443 ทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือถึงโคราชที่สร้างเสร็จ นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่มีการกระจายตัวของชาวจีนเข้ามาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ดังนั้นเมืองนครราชสีมาจึงเป็นศูนย์กลางการค้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาคกลางกับภาคอีสาน (ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532: 31) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระยะหลังปี พ.ศ. 2475 เป็นการอพยพเข้ามาโดยทางรถไฟสายอุบลราชธานีที่อำเภอวารินชำราบเพิ่งสร้างเสร็จสิ้น ในช่วงการก่อสร้างทางรถไฟที่จะมาถึงสถานีอำเภอวารินชำราบในปัจจุบันนี้ เมื่อชีวิตวัยเด็กของหลวงปู่จันทรา สุขมงคลโร (**สัมภาษณ์**, 30 กันยายน 2546) ท่านเป็นเด็กขี้สงสัย ชุกชวนชอบไปเล่นและพูดคุยกับช่างทำทางรถไฟ ทำให้ท่านทราบเรื่องราวต่างๆ และเล่าถ่ายทอดให้ผู้ศึกษาฟังว่าขณะที่มีการสร้างทางรถไฟ

เข้ามาเมืองอุบลราชธานี เริ่มแรกสร้างเข้ามาถึงบ้านโพธิ์มูลก่อน เมื่อเห็นว่าเป็นเส้นทางไกลและไม่เกิดความสะดวกต่อการเดินทาง อีกทั้งไม่เป็นที่ชุมนุมชนมากมายนัก ทางกรจึงได้ขยายเส้นทางหมอนรถไฟมาจนถึงสถานีอำเภอวารินชำราบในปัจจุบัน

3.2.3.1 พัฒนาการเส้นทางคมนาคมในจังหวัดอุบลราชธานี แบ่งได้ดังนี้

1. การคมนาคมทางน้ำ เป็นพัฒนาการเริ่มแรกของการคมนาคมเส้นทางอื่น ผู้คนจึงสัญจรไปที่ต่างๆ ด้วยเรือ การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลก็เช่นเดียวกัน โดยช่วงแรกจะเป็นการอพยพด้วยเรือสำเภา หรือเรือสินค้า ด้านใต้บรรจุน้ำตาลต่างๆ ด้านบนจะให้นักนั่ง ใช้เวลาเดินทางประมาณ 7 วัน แล้วมาส่งสินค้าที่ทำเรือเมืองญวน ลาว และไทย (อาเตียชวนชัย เทียมสุวรรณ, **สัมภาษณ์**, 24 มิถุนายน 2546)

ต่อมาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ได้มีเรือกลไฟโดยสารไม่ใช่เรือบรรทุกสินค้า หรือเป็นที่รู้จักกันในนามว่าเรือฝรั่ง (อาม่าร้านแข่งพัง, **สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546) ชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนมากจะมาโดยเรือชนิดนี้ เนื่องจากเป็นเรือโดยสารจากประเทศจีนมาสู่ประเทศไทย โดยมีการทำหนังสือเดินทางขอเข้ามาได้อย่างถูกต้อง (อาอิมเถี่ยวปวยเฮง, **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2546)

นอกจากนี้ สำหรับการเข้ามาของชาวจีนที่มีภูมิลำเนาจากจังหวัดอื่น อย่างอาเจ็กจั่ว (**สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) ท่านก็นั่งเรือยนต์ขนาดไม่ใหญ่โตนัก ขณะนั้นราคาค่าโดยสารประมาณ 3 บาท ภายในเรือมีการบรรทุกสิ่งของและคนน้ำหนักรวมกันแล้วประมาณ 4-5 ตัน จากอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมมาถึงสะพานพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก กรุงเทพมหานคร ใช้เวลาประมาณ 8 ชั่วโมง แล้วมาขึ้นที่ท่าเรือบางกอกน้อย แล้วนั่งเรือข้ามฟากมาขึ้นที่ฝั่งท่าพระจันทร์ จากนั้นนั่งรถลากรถลากต่อ และนั่งเกวียนจากจังหวัดนครราชสีมา ผ่านบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษจนกระทั่งมาถึงจังหวัดอุบลราชธานี และในขณะนั้นการไปจังหวัดยโสธรในปัจจุบันและอำเภอพิบูลมังสาหารก็ต้องนั่งเรือไป

2. การคมนาคมทางบก เป็นเส้นทางที่อพยพต่อในระยะที่สองด้วยการเดินทางเท้า หรือยานพาหนะ ได้แก่ เกวียน และรถไฟ โดยมีระยะทางจากประเทศเวียดนาม หรืออีกเส้นทางหนึ่งมีระยะทางจากกรุงเทพมหานคร จากข้อมูลการสัมภาษณ์จึงพบว่าทั้งสองเส้นทางเป็นจุดเริ่มต้นของการคมนาคมทางบกที่นำมาสู่ปลายทางจังหวัดอุบลราชธานี จึงนับเป็นเส้นทางหนึ่งที่ชาวจีนโพ้นทะเลหลายท่านเลือกเดินทาง อย่างอาเปะเล่าเตียว แซ่เตีย (**สัมภาษณ์**, เกียแม้ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) และอาเปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย (**สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) เมื่อขึ้นฝั่งที่ไซ่ง่อนแล้ว ท่านก็เดินเท้าเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานีตามตะเข็บรอยต่อชายแดนจึงได้มุ่งหน้าเดินทางมาเมืองปากเซของประเทศลาว ใช้

เวลาเดินทางโดยรถยนต์ร่วม 2 วัน แล้วเดินทางต่อไปสุวรรณเขต ซึ่งมีญาติห่างๆ ทำมาหากินอยู่ก่อนแล้ว พักอยู่ 2-3 วันจึงได้เดินทางข้ามมาฝั่งไทย อำเภอภูคดาหาร แล้วเดินทางไปพบพี่ชายที่จังหวัดอุบลราชธานี (อาแปะเล่าเดียว แซ่เตี๋ย, **สัมภาษณ์**, เกียมั่ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546)

อาแปะเซียวพงษ์ แซ่เตี๋ย (**สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) ก็เล่าถึงการเดินเข้ามาอีกเส้นทางหนึ่งคือ เดินได้เท่าไรก็เดินตามเท่านั้น โดยเริ่มต้นจากเส้นทางเวียดนาม แล้วเดินเข้าสุวรรณเขต ภูคดาหาร อำนาจเจริญเรื่อยมาจนถึงจังหวัดอุบลอุบลราชธานี ส่วนจินต์ รัตนสิน (2533: 35-36) กล่าวว่า บิดาซึ่งเป็นคนจีน สกุลแซ่ตั้ง มีมารดาเป็นคนญวน ได้อพยพมาจากเมืองประทาย (ไม่ทราบว่าจะเป็นเมืองประทายมาศ หรือประทายเพชร) ต่อมาได้อพยพเข้ามาทำมาหากินที่นครจำปาศักดิ์ก่อน แล้วเมืองอุบลราชธานีเป็นเมืองสุดท้าย

การเดินทางด้วยยานพาหนะเกวียน ก็เป็นพัฒนาการการอพยพในระยะเวลาต่อมา เป็นความสะดวกมากขึ้น การค้าขายจึงนำพามาซึ่งการเดินทางไกล โดยเฉพาะอย่างยิ่งระยะทางจากจังหวัดนครราชสีมาถึงจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมาเป็นศูนย์กลางการค้าที่เชื่อมโยงระหว่างภาคกลางกับภาคอีสาน โดยส่วนมากจะเดินทางจากกรุงเทพฯ แล้วมาตั้งถิ่นฐานที่นครราชสีมาเป็นหลัก จากนั้นจึงกระจายไปยังเมืองต่างๆ (คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532: 18) รวมทั้งจังหวัดอุบลราชธานีด้วย สมัยนั้นมีรถยนต์อยู่เพียง 2-3 คันเท่านั้น และไม่ว่าจะไปไหนมาไหน ผู้คนส่วนใหญ่ในเมืองก็จะเป็นการเดินทางด้วยเกวียนมากกว่า (อาม่าร้านแข่งฟัง, **สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546)

ส่วนการเดินทางด้วยยานพาหนะรถไฟถึงปลายทางจังหวัดอุบลราชธานี ที่สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2475 นับเป็นพัฒนาการเส้นทางคมนาคมทางบกที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพบ้านเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเป็นจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ด้านประชากร ชาวจีนได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะนั้นการเดินทางจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดอุบลราชธานีด้วยรถไฟจึงเป็นการเดินทางที่สะดวกที่สุด ซึ่งอาม่าร้านแข่งฟัง (**สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546) ได้เล่าถึงการเดินทางในสมัยนั้น หลังจากลงเรือฝรั่งหรือเรือโดยสารมาตลอดหนึ่งสัปดาห์ แล้วเดินทางจากกรุงเทพฯ มาจังหวัดอุบลราชธานีโดยรถไฟ ขณะนั้นรถไฟออกบ่ายโมง ค่าโดยสารรถไฟราคา 10.50 บาท คู่หนึ่งๆ จะไม่ค่อยมีผู้โดยสารมีเพียง 2-3 คน บางคู่ก็ไม่มีผู้โดยสารเลย ท่านั่งมาจนถึงสถานีปลายทางอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จากนั้นนั่งรถสองแถวหรือรถตุ๊กตุ๊กมาที่หาดสวนยา จึงลงเรือต่อมาที่อำเภอเมืองอุบลราชธานี

การคมนาคมเส้นทางอื่น เช่น รถยนต์ และเครื่องบิน จึงเป็นผลพวงที่เกิดจากการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและความสะดวกสบายของมนุษย์ ดังนั้นเส้นทางคมนาคมจึงเป็นข้อบ่งชี้ของการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนโพ้นทะเล อีกทั้งยังทำให้เห็นภาพรวมของสังคมชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.2.3.2 เส้นทางการอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลทั้งการคมนาคมทางน้ำและการคมนาคมทางบก สามารถแยกได้ดังนี้

1. เส้นทางอินโดจีน โดยนั่งเรือกลไฟ (เรือสินค้าและเรือโดยสาร) เข้ามา เริ่มต้นจากแต่ละจังหวัด (คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532: 31) ทั้งกว้างต้งมากวางโจวมากวางซีที่อยู่ตรงข้ามเวียดนามเหนือ (อาแปะเซียวพงษ์ แซ่เตีย, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546) ในมณฑลกวางต้งและมณฑลไห่หน่า แล้วมาขึ้นที่ท่าเรือไซ่ง่อน ประเทศเวียดนาม ข้ามต่อมายังปากเซ สุวรรณเขตของประเทศลาว จากนั้นจึงเดินข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาสู่ภาคอีสาน ผ่านเส้นทางมุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ประหยัดในค่าใช้จ่ายกว่าเส้นทางอื่น (คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2532: 31) ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าชาวจีนอพยพในจังหวัดส่วนใหญ่เป็นชาวแต้จิ๋ว ชาวคะ และชาวไหหลำ และชาวกวางต้ง ตามลำดับ

2. เส้นทางอินโดจีน-กรุงเทพฯ เป็นการอพยพเข้ามาโดยการนั่งเรือโดยสารที่ผู้ศึกษาคาดว่ามิ ก่อนปี พ.ศ. 2429 เนื่องจากพบหลักฐานอยู่ต่อเรือที่จังหวัดอุบลราชธานีในปีนั้น การเดินทางจึงเริ่มต้นจากมณฑลกวางต้ง และมณฑลไห่หน่า ผ่านเส้นทางไซ่ง่อนของเวียดนาม ใช้ระยะเวลาประมาณ 7 วัน หรืออาจมากกว่านั้นคือ 8 ถึง 10 วัน จากนั้นก็เข้ามาเมืองไทยที่เกาะสีชัง หรือบางครั้งต้องรอเข้าที่แม่น้ำเจ้าพระยา เพราะแม่น้ำเจ้าพระยานั้นตื้น ตามที่อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณกล่าว (สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546) นั่นคือเรือจะเทียบมาขึ้นท่าเรือที่กรุงเทพฯ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงแบ่งเส้นทางการอพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานี 2 เส้นทาง ได้แก่

1) การนั่งเรือเข้ามาที่ทำน้ำทั้งในอำเภอเมืองและต่างอำเภอ จากที่อำเภออัมเี่ยวป่วยเฮง (สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2546) เล่าถึงการนั่งเรือจากกรุงเทพฯ เข้ามาที่ทำบอแบง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี ส่วนอำมำร้านแข่งพัง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าเพิ่มเติมอีกว่าในขณะที่เดินทางไปอำเภอโสรธร (จังหวัดยโสธรในปัจจุบัน) และอำเภอพิบูลมังสาหารก็ต้องนั่งเรือไป การเดินทางข้ามอำเภอ จังหวัด และประเทศโดยทางเรือในสมัยแรกๆ จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ทุกคน

2) การนั่งรถไฟเข้ามา แบ่งได้สองช่วงเวลา ช่วงแรก คือ ปี พ.ศ. 2441 เป็นช่วงหลังการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงนครราชสีมา โดยชาวจีนจะนั่งรถไฟเข้ามาถึงโคราชแล้วเดินทางต่อด้วยทางเท้าและทางเกวียนแล้วแต่ความสะดวก และช่วงที่สอง คือ ปี พ.ศ. 2475 เป็นช่วงหลังการสร้างทางรถไฟต่อจากกรุงเทพฯ ถึงอุบลราชธานี นับเป็นช่วงที่มีชาวจีนอพยพจำนวนมากหลังไหลเข้ามาสู่ภาคอีสานเรื่อยมาจนถึงจังหวัดอุบลราชธานีที่สำคัญและมากที่สุดอีกกระลอกหนึ่ง

ชาวจีนโพ้นทะเลต้องรอนแรมข้ามน้ำข้ามทะเลมาด้วยใจทรหอดอดทน โดยไม่รู้เหตุการณ์ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร เมื่อแต่ละคนตัดสินใจเสี่ยงชีวิตลงเรือออกจากแผ่นดินใหญ่แล้ว ต้องเผชิญกับอุปสรรคในการเดินทางต่างๆ นานา ดังที่อาแปะเล่าเดี่ยว แซ่เตีย (สัมภาษณ์, เกียเม็ง แซ่ตั้ง, ผู้แปล, 1 พฤษภาคม 2546) เล่าว่า เมื่อท่านนั่งเรือจากเมืองจินมาถึงเมืองไซ่ง่อนแล้ว และเจอพวกฝรั่งที่ทำเรือแห่งนี้ พวกนี้ได้กักตัวชาวจีนเอาไว้บนเรือ เนื่องจากพวกฝรั่งที่ไซ่ง่อนเข้มงวดในเรื่องโรคติดต่อหลายอย่าง นั่นคือโรคหิวตักโรคที่กำลังระบาด และเกรงว่าจะมีการแพร่ระบาดอยู่ในเรือ ทำให้ท่านต้องติดค้างอยู่บนเรือร่วมเดือนด้วย คือ ประมาณ 2 อาทิตย์ ได้รับความทุกข์ทรมาน อดมือกินมือ ต่อมาเมื่อโรคระบาดเริ่มซาลง พวกฝรั่งจึงปล่อยให้ผู้โดยสารบนเรือลงมาแผ่นดินไซ่ง่อนได้ และหากมีคนตายเกิดขึ้น ก็จะต้องรออีก 7 วัน จึงจะเดินทางต่อได้ (อาอ้อมเดี่ยวป่วยเฮง, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2546)

นอกจากการอพยพตามเส้นทางดังกล่าวข้างต้นแล้ว คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2532: 19) ยังกล่าวถึงเส้นทางที่สำคัญที่ชาวจีนอพยพเข้ามาสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อีกเส้นทางหนึ่งคือ เส้นทางบ้านไผ่ ร้อยเอ็ด เรื่อยมาจนถึงจังหวัดอุบลราชธานี

ดังนั้นเส้นทางการอพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานีของชาวจีนโพ้นทะเลโดยทางเรือในช่วงแรก จากคำบอกเล่าพบว่าเป็นการเดินทางโดยเรือกลไฟ และเรือโดยสารจากมณฑลทกวางตุ้ง ซึ่งชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีจะมาจากมณฑลนี้เป็นส่วนมาก แต่ก็มีส่วนน้อยมากที่จะมาจากมณฑลอื่น เพราะชาวจีนโพ้นทะเลหลายคน หลายกลุ่มต่างก็ต้องหนีความทุกข์ยากลำบากกันทั้งนั้น (อาเตี้ยชวนชัย, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546) ซึ่งมีจำนวนประชากรชาวจีนโดยประมาณ มีแต่จีว 80-90% และมีน้อยประมาณ 10% คนจีนจากจังหวัดอื่นก็มีน้อย (อาแปะเซียวพงษ์ แซ่เตีย, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546) ซึ่งไหหลำมี 5-6 ครอบครัวเท่านั้น (อากงร้านแข่งฟัง, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) กวางตุ้งก็มีน้อยเช่นกัน (ลุงอัมพร แซ่มสนิท, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) แต่ไม่ปรากฏว่ามีชาวฮกเกี้ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี เพราะชาวฮกเกี้ยนจะอยู่กันทางปักกิ่งได้มากกว่า (อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546)

3.2.4 การตั้งถิ่นฐานในจังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อต้นรัตนโกสินทร์ การอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นไปในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทั้งการสร้างชุมชนและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนพื้นเมืองซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วจังหวัด แม้ว่าชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพเข้ามาภายหลังจากการตั้งถิ่นฐานของชนพื้นเมือง ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นก็ได้กล่าวถึงพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี แต่ผู้ศึกษาได้พบหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา สังคม และวัฒนธรรม ได้แก่ ศาลเจ้า สมาคม มูลนิธิ โรงเรียนที่ก่อตั้งขึ้นโดยกลุ่มชาติพันธุ์จีน รวมไปถึงสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่บ่งบอกถึงความเป็นจีนที่ยังคงพบเห็นกันอยู่บ้าง แม้จะเหลือน้อยลงไปตามกระแสความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาบ้านเมือง นั่นคือ อาคารที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวจีนอุบลราชธานี

ไม่ว่าชาวจีนจะตั้งหลักปักฐานอยู่ในที่แห่งใด สิ่งหนึ่งที่ต้องพบเห็นอยู่คู่กับชุมชนชาวจีนเสมอ ก็คือ ศาลเจ้า เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงถึงอัตลักษณ์ความเป็นจีน กล่าวคือเมื่อมีศาลเจ้าที่ไหน ที่นั้นย่อมมีชาวจีนอาศัยอยู่ในชุมชนนั้น อุบลราชธานีก็เช่นเดียวกันกับจังหวัดอื่นๆ จากประวัติการสร้างศาลเจ้าพุทธกัณฑ์พบว่า ศาลเจ้าแห่งนี้สร้างขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2403 (ผู้ศึกษาคำนวณจากประวัติความเป็นมาของศาลเจ้า) ตรงกับช่วงรัชกาลที่ 4 ทำให้ทราบว่าในบริเวณนี้จะต้องมีชาวจีนอาศัยอยู่ก่อนแล้ว เพราะหากไม่เป็นเช่นนั้นก็คงไม่มีกลุ่มชาติพันธุ์ใดที่สร้างศาลเจ้าพุทธกัณฑ์แห่งนี้ขึ้นมาเพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเช่นกลุ่มชาติพันธุ์จีนนี้ ได้ยาวนานตลอดระยะเวลา 144 ปี

ศาลเจ้าพุทธกัณฑ์แห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณเหนือจากแม่น้ำมูล หันหลังให้กับถนนพรหมเทพ และบริเวณรายรอบพื้นที่ตั้งศาลเจ้าจะเป็นชุมชนชาวไทย ชาวจีน และชาวญวนอาศัยอยู่ แต่โดยมากแล้วจะเป็นชาวจีนที่มีการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนของตนอยู่บริเวณเหนือแม่น้ำมูล เพื่อไม่ให้แม่น้ำท่วมถึง ส่วนชาวไทยก็จะมักอาศัยอยู่ตามริมแม่น้ำ สังเกตได้จากลักษณะตัวบ้านที่ยกได้สูง ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าอาคารที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์ (ตึกดินและตึกห้าง) ของชาวจีนยังคงหลงเหลือให้พบเห็นอยู่จำนวนไม่มากนัก เนื่องจากเหตุอัคคีภัยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2503 และ 2513 และการบูรณะซ่อมแซมต่อเติมเปลี่ยนวัสดุ ประกอบกับมีจำนวนมากเช่นกันที่เจ้าของเดิมก็รื้อทิ้งเพื่อสร้างตึกแถวแบบใหม่ด้วยวัสดุใหม่จนเกือบจะไม่เหลือร่องรอยเดิมแล้ว (สมชาย นิลอาธิ, 2533: 208)

อย่างไรก็ตาม อาคารที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์ จัดเป็นกลุ่มอาคารเดียวกันที่มีสาเหตุการก่อสร้างสืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของประเทศไทย จนทำให้รถไฟเข้าถึงจังหวัดอุบลราชธานีได้เมื่อ พ.ศ. 2475 ชาวจีนและชาวญวนที่อยู่ในจังหวัดจึงยึดอาชีพค้าขายทางรถไฟพร้อมกันไปกับการใช้เรือกลไฟค้าขายตามลำน้ำมูล และอาคารชั้นเดียวแบบจีนจะตั้งอยู่ไม่ห่างจากลำน้ำมูลเท่าใดนัก เพราะต้องอาศัยลำน้ำมูลเป็นแหล่งท่ามาค้าขาย พบมากที่อำเภอพิบูลมังสาหารและอาคารย่าน

ถนนพรหมราชใกล้วัดกลาง ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี (ลำควน สุขพันธ์, 2535: 85) ถนนพรหมเทพ ถนนย่านดังกล่าวเป็นย่านตลาดร้านค้า อาคารตึกดินชั้นเดียวแบบจีนนับเป็นตึกสมัยแรก (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 36) มีลักษณะของตัวอาคารก่อด้วยอิฐดินดิบที่ทำมาจากส่วนผสมของดินเหนียวเคลือบฟางข้าว น้ำอ้อย และยางบง ส่วนผสมทั้งหมดจะต้องผ่านกรรมวิธีนวดให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกันแล้วจึงนำมาปั้นเป็นก้อนสี่เหลี่ยมผืนผ้า เมื่อดอกแดดจนแห้งแล้วจึงนำไปก่อเป็นผนังอาคารโดยสอดด้วยดินโคลนใช้ปูนขาวผสมน้ำอ้อยกับยางบงฉาบทับลงบนผนังอิฐ จะทำให้ผนังอาคารมีความคงทนมั่นคง ส่วนหลังคานิยมใช้ไม้ทั้งคองมีเปลือกติดอยู่ เหนือไม้แปนิยมใช้ไม้ไผ่ปูทับด้วยดินเหนียวก่อนแล้วจึงมุงด้วยสังกะสี (ลำควน สุขพันธ์, 2535: 87) ที่เพิ่งมีอิทธิพลเมื่อหลังจากที่รถไฟมาถึงโคราชเมื่อ พ.ศ. 2446 นั่นเอง (ศิลปชัย, 2533: 287)

รูปที่ 6 การแสดงตึกดินชั้นเดียวตั้งอยู่ถนนหลวง (กรกฎาคม 2546)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ 7 การแสดงตึกดินชั้นเดียวตั้งอยู่ถนนพรหมเทพ (มีนาคม 2547)

รูปที่ 8 การแสดงตึกดินในอำเภอพิบูลมังสาหาร (ลำดวน สุขพันธ์, 2535: 86)

ตึกดินจึงถูกสร้างขึ้นตามย่านชุมนุมการค้าเป็นหลัก เพื่อประโยชน์ในการทำการค้า ขณะเดียวกัน ในเขตนอกเมืองบางแห่งที่ไม่ใช่ศูนย์กลางการปกครอง แต่เป็นแหล่งชุมนุมชนที่เกิดจากการ

เดินทางขนถ่ายสินค้าก็มักจะมีผู้ขยับออกไปสร้างตึกดินเพื่อค้าขายในแหล่งนั้นๆ (สมชาย นิลอาธิ, 2533: 215) ต่อมาในช่วงหลังสงคราม ตึกดินบางแห่งจึงถูกรื้อไป

ต่อมาจึงมีอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น (ลำควน สุขพันธ์, 2535: 87) หรือตึกห้างเป็นตึกสองชั้น (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 36) มีทั้งอาคารไม้และอาคารก่ออิฐ (ลำควน สุขพันธ์, 2535: 87) ตึกห้างมี 2 สมัย สมัยแรกไม่ค่อยสวยและไม่มียุโรปะอะไรมากนัก ซึ่งที่ในเมืองยังคงมีให้เห็นอยู่หลังเดียว (ดังรูปที่ 9) สมัยที่สองเริ่มสวยงาม มีลวดลายฉลุไม้และปูนปั้นลวดลายแบบยุโรป (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 36) ถ้าประกอบเป็นเรือนไม้จะเป็นเรือนขนมปังขิง (Ginger Bread) (สุนัย ณ อุบล และคณะ, 2533: 232) คือเป็นเรือนทรงปั้นหยาไม้ฉลุลวดลายประดับโดยรอบจั่วหลังคาอย่างละเอียด (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 134) นอกจากนี้จุดเด่นของอาคารจะปรากฏอยู่ที่ไม้ฉลุลวดลายโปร่งเป็นลายพันธุ์พฤกษาและลวดลายปูนปั้นรูปวงโค้ง เหนือลายพันธุ์พฤกษา ที่หน้าต่างชั้นบนและที่ประตูทางเข้าชั้นล่าง (ลำควน สุขพันธ์, 2535: 87) ซึ่งเป็นการก่อสร้างบัวประดับอาคารครึ่งวงกลมคล้ายโรมัน มีลายหัวเสาหรือลายรักร้อยซึ่งผสมระหว่างไทยกับศิลปะตะวันตก พื้นปูด้วยเซรามิกจากอิตาลี แสดงถึงความเจริญทางเศรษฐกิจพอสมควร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 134)

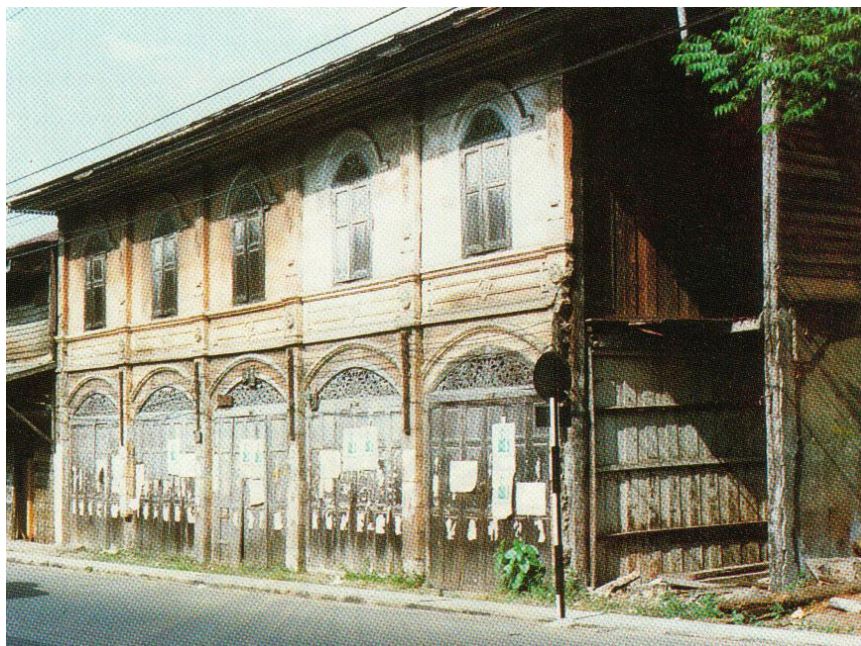

รูปที่ 9 การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นสมัยแรกประเภทอาคารไม้ผสมปูน (กรกฎาคม 2546)

รูปที่ 10 การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นสมัยที่สองประเภทอาคารไม้ผสมปูน (กรกฎาคม 2546)

ปัจจุบันยังมีอยู่ไม่มากนัก พบเห็นได้บริเวณถนนสถิติ์นิมานกาลและถนนทหาร (ลำดวน สุขพันธ์, 2535: 87) หรือถนนสายวาริน-อุบล (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 134) ในเขตเทศบาลตำบลวารินชำราบ และบริเวณถนนหลวงเป็นถนนเศรษฐกิจ ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี (ลำดวน สุขพันธ์, 2535: 87) จัดเป็นย่านชุมชนที่พลุกพล่านมากแห่งหนึ่ง เพราะอยู่ใกล้กับสถานีรถไฟของอำเภอวารินชำราบ (สุนัย ฌ อุบล และคณะ, 2533: 231) และตึกที่ว่าสวยงามมากก็คือ ตึกเจ๊ก โป๊ะ ซึ่งเป็นต้นตระกูลจังกาจิตต์ เวลานี้เป็นของธนาคาร และตึกหอพิพิธภัณฑสถาน (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 36) นอกจากนี้จะมีอาคารพาณิชย์สองชั้นให้เห็นกันแล้ว ก็ยังมีอาคารพาณิชย์สามชั้นประเภทไม้หลังแรกของเมืองอุบลราชธานี ซึ่งทำเป็นโรงแรมให้คนพักอาศัย (สุนัย ฌ อุบล และคณะ, 2533: 231) ซึ่งยังคงเหลืออยู่ตึกเดียวในจังหวัดอุบลราชธานี

รูปที่ 11 การแสดงอาคารพาณิชย์สองชั้นประเภทอาคารไม้ผสมปูน อำเภอวารินชำราบ
(คำควน สุขพันธ์, 2535: 89)

รูปที่ 12 การแสดงอาคารพาณิชย์สามชั้นประเภทอาคารไม้ (ลำดวน สุขพันธ์, 2535: 88)

ดังนั้นลักษณะของสถาปัตยกรรมประเภทอาคารพาณิชย์ของจังหวัดอุบลราชธานีในยุคแรกคือ ตึกชั้นเดียวแบบจีน ตึกสองชั้นแบบจีนผสมยุโรป และตึกสองชั้นแบบยุโรป มีทั้งประเภทอาคารไม้ ไม้ผสมปูน และตึกปูน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 135) โดยส่วนมากอาคารเหล่านี้ได้รับความนิยมนอยู่ในช่วง พ.ศ. 2450-2480 (สุนัย ฌ อุบล และคณะ, 2533: 231) และตั้งอยู่ในชุมชนเมืองบริเวณใกล้แม่น้ำมูลริมถนนพรหมเทพ ถนนพรหมราช และถนนหลวง จึงเรียกได้ว่าเป็นย่านเศรษฐกิจ (ซึ่งแซเพชรศรี จันทร์โรจนานนท์, **สัมภาษณ์**, 21 พฤศจิกายน 2546) ของชาวตระกูลศรีชัยรัตน์ โกศลวิตร โกศลวัตร รัตนสิน (คุณตาบำเพ็ญ ฌ อุบล (**สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) ว่าตระกูลรัตนสินนี้เป็นสายนามสกุลศรีสมบัติหรือไสยสมบัติ ซึ่งเป็นคหบดีตั้งโดยเจ้านครจำปาศักดิ์) และทวีสิน (สุพัฒน์ รักเปี่ยม, 2533: 298) และนับเป็นศูนย์กลางชุมชนชาวจีนที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี

การค้าขายเกิดการขยายตัวไปตามความเจริญของเมือง พ่อค้าชาวจีนได้มีการติดต่อทำการค้ากับต่างอำเภอใหญ่ๆ ในขณะที่การค้าขายที่สำคัญมีการขนถ่ายสินค้าผ่านทางเรือ ต่อมาความก้าวหน้าในการคมนาคมได้ขยายตัวมาถึงจังหวัดอุบลราชธานี ดังที่ Skimmer (2529: 213) กล่าวถึงการกระจายของชาวจีนทางทิศตะวันออกของสระบุรี ซึ่งชาวจีนจะกระจายกันไปตามแนวทางรถไฟสู่โคราช และไป

ทางรถไฟสายโคราช-อุบลฯ นั้นสร้างเสร็จเมื่อตอนปลายทศวรรษ 1920 (Skinner, 2529: 202 และ 204) หรือ พ.ศ. 2475 เมื่อการรถไฟขยายเส้นทางมาถึง ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น ส่งผลให้ชาวจีนและชาวยุวนที่เข้ามาค้าขายในยุคนี้ได้เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานบริเวณถนนทหาร อำเภอวารินชำราบมากยิ่งขึ้น โดยเริ่มจากจุดสถานีรถไฟเรื่อยไปเป็นแนวยาวตลอดเส้นทางถนน เกิดคึกครามบ้านช่องและอาคารพาณิชย์ ส่วนมากโดยมีชาวจีนเป็นเจ้าของ (สุนัย ฌ อุบล และคณะ, 2533: 231) ย่านนี้จึงถือว่าเป็นอีกย่านการค้าหนึ่งที่สำคัญของจังหวัด

หลังจากเกิดปรากฏการณ์การกระจุกตัวของชาวจีนในย่านการค้าที่สำคัญทั้งย่านในอำเภอเมืองและบริเวณถนนทหารในอำเภอวารินชำราบ การกระจายตัวของชาวจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีจึงเกิดขึ้นด้วยปัจจัยทางการค้าเป็นสำคัญ หลวงศรีโกคา (จួយ แซ่เต้) และคุณยายนกแก้วซึ่งทั้งคู่เป็นต้นสกุล ศรีชัยรัตน์ เมื่อแต่งงานแล้วได้พากันออกไปประกอบการค้าที่อำเภอตระการพืชผล (ก่อนนี้เรียกอำเภอขุขันธ์) ระยะเวลาหนึ่งคงจะไม่ประสบความสำเร็จดังคิด เตี้ยและแม่จึงกลับเข้ามาทำการค้าที่เมืองอุบลอันเป็นที่ดินของพี่ๆ น้องๆ ต่อไป (จินต์ รัตนสิน, 2533: 36)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางน้ำและทางบกให้เกิดความสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้อิทธิพลการค้าขายของชาวจีนกระจายตัวไปต่างอำเภอ เป็นอำเภอใหญ่ๆ ได้แก่ อำเภอวารินชำราบ อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอเดชอุดม อำเภอตระการพืชผล และอำเภอเขมราฐ ชาวจีนหลายกลุ่มจึงได้เข้าไปทำการค้ากับคนพื้นเมือง ทั้งการรับซื้อของป่าพื้นเมืองไปขายที่โคราชและกรุงเทพฯ และนำสินค้าจากกรุงเทพฯ และโคราชมาขายในจังหวัดอุบลราชธานี เป็นการค้าขายโดยใช้การคมนาคมทางบกด้วยเกวียน (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

บางคนก็แต่งงานกับชาวจีนด้วยกันหรือคนพื้นเมือง บ้างก็อพยพพาไปทั้งครอบครัว แล้วตั้งรกรากอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ดังเช่น ชาวจีนโพ้นทะเลคนหนึ่งก่อนหน้านั้นได้เข้าอยู่ที่บ้านท่าโพธิ์ศรี อำเภอเดชอุดม ปลูกบ้านเล็กๆ และทำไร่นา ส่วนลูกสาวได้แต่งงานเข้าไปในตระกูลศรีชัยรัตน์ และได้เข้าไปทำมาค้าขายอยู่ที่อำเภอเขมราฐ และตั้งหลักปักฐานอยู่ที่อำเภอเขมราฐตั้งแต่นั้นมา (เกียเม็ง แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2545) นอกจากนี้ยังประกอบกับความเชื่อในการเข้ามาค้าขายดังเส้นทางเข้ามาที่อำเภอตระการพืชผลจะคล้ายกับหลังมังกร พ่อค้าชาวจีนจึงมีความเชื่อว่าเป็นเส้นทางที่จะนำมาสู่ความร่ำรวย (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิฐยานนท์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546)

เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองผันแปรไป เกิดภาวะสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสงครามญี่ปุ่น บ้านเรือนโรงสีพังเสียหายเนื่องจากถูกระเบิด มองเห็นแต่เปลวไฟ นรกแล้วมาก (อาม่าร้านแข่งฟัง, สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) ขณะนั้นตรงกับรัฐบาลสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามได้มีการกำหนดนโยบายเป็น

ปฏิปักษ์ต่อชาวจีน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481-2487 สร้างความเดือนร้อนและความทุกข์เวทนาแก่ชาวจีนในประเทศไทยมากกว่าสมัยใดๆ ทำให้ชาวจีนที่หัวรุนแรงไม่ยอมลดทิวทัศน์ที่จะเฉลิมฉลองชัยชนะของตน โดยการชักธงชาติจีนและไม่มีธงชาติไทยประดับคู่ด้วย (มนตรี เตะมะ โนคม, 2539: 4) คุณลุงประสงค์ มากนวล (สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2546) เล่าให้ฟังถึงกระแสชาตินิยมของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี ที่บ้านของนายอากาศ ไสยสมบัติ ตั้งอยู่อำเภอวารินชำราบ มีธงชาติจีนแคะสลักด้วยไม้ทาสีตามธงชาติจีน ติดอยู่หน้าประตูบ้าน แต่ปัจจุบันผู้ศึกษาไม่พบเห็นบ้านหลังดังกล่าวนี้แล้ว

นอกจากนี้ยังมีการกำหนดเขตคนต่างด้าวขึ้น โดยให้ผู้ถือใบต่างด้าว (ขณะนั้นหมายถึงเฉพาะชาวจีนและชาวญวน และลุงอัมพร แซ่มสนิท (สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) ว่าต่างด้าวหมายถึงคนจีนที่มิใช่ใบต่างด้าว) อพยพออกไปอยู่นอกเขตทหารเป็นระยะห่าง 30 กิโลเมตร ส่วนอำมาตย์รังแห่งพัง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) ว่าห่างเป็นระยะทาง 50 กิโลเมตร ชาวจีนต่างด้าวที่อาศัยอยู่บริเวณดังกล่าวทั้งในอำเภอเมืองและอำเภอวารินชำราบต้องย้ายตัวเองและครอบครัวไปอยู่ต่างอำเภอเป็นส่วนใหญ่ มีบ้างที่ย้ายไปที่ต่างจังหวัด ซึ่งตามอำเภอเปะเซียมจิว แซ่โฉ่ว (สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546) เล่าว่า “ประมาณ พ.ศ. 2485 เป็นช่วงที่เกิดเขตหวงห้าม มีอยู่ 5-6 จังหวัดที่มีการจำกัดเขตดังกล่าว ในขณะที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีท่านหนึ่งได้เสนอต่อทางการให้จังหวัดอุบลฯ เป็น 1 ใน 5-6 จังหวัดที่ได้จำกัดเขตคนต่างด้าวให้คนจีนนั้นได้ออกจากเขตทหาร ให้ห่างจากเขตนี้ 30 กิโลเมตร เป็นอย่างน้อย จึงมีหลายคนต้องไปอยู่ที่พิบูลมังสาหาร ม่วงสามสิบ ยโสธร อาแปะเองก็ได้ไปอยู่กับอาเจ็กที่พิบูลมังสาหาร เลย”

คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล (สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2546) ยังกล่าวถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามอินโดจีน การที่ทางการให้คนจีนออกไปนั้น เพราะว่าขณะนั้นเป็นสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส โดยไทยจะเอาอินโดจีนคืน แล้วเขาไม่ไว้ใจคนจีนเกรงว่าคนจีนนั้นอาจจะไปสลับ หรือเป็นไส้ศึก “แฟนของผมกับพวกอาซิมซุยก็ได้ไปอยู่อำเภอเชียงโน นอกจากนี้ก็มีอาแก้งเส่งกั้ง แซ่เต๋ อำมาตย์เมืองไทยเรียกอำมาตย์เขียว อำมาตย์เมืองจีนชื่ออำมาตย์สี เขาก็ไปอยู่ที่อำเภอเชียงโนด้วยกันกับแฟนผม”

นอกจากนี้ การจำกัดเขตคนต่างด้าวในช่วงกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นการได้พวกคอมมิวนิสต์ บุคคลที่เป็นต่างด้าวโดยเฉพาะชาวจีนต่างด้าว จึงต้องหลบหลีกหนีออกจากตัวจังหวัด ไปอยู่ที่ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดกันเป็นจำนวนมาก ทั้งอำเภอเดชอุดม (ลุงอัมพร แซ่มสนิท, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) อำเภออำนาจเจริญ (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) เลย ไปถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นก็มี ซึ่งอาแก้งบักเหลียง แซ่หวาง (สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2546) ท่านได้ไปอยู่ถึง 9 ปีจนกว่าสงครามจะสิ้นสุดตั้งแต่ประมาณปี 80-81 พอปี พ.ศ. 2490 ก็กลับมาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีตามเดิม ส่วนอำมาตย์รังแห่งพัง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) ได้ไปอยู่ที่จังหวัด

ยโสธร แล้วย้ายไปอยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษ จึงกลับมาอยู่อำเภอวารินชำราบ และอาภรณ์ของผู้ศึกษาก็ยังต้องไปอยู่ที่อำเภอม่วงสามสิบ ในช่วงสงครามจึงเป็นช่วงที่ลำบากมาก คนจีนส่วนมากที่มาอยู่อุปถัมภ์ ตั้งรกรากได้ 5-10 ปี ก็ไม่ยอมมีใครกลับบ้านไปเมืองจีนอีก

ดังนั้นในการกระจายตัวของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีสาเหตุเนื่องมาจากอิทธิพลทางการค้าขายเป็นสำคัญ แต่เมื่อเหตุการณ์เกิดการเปลี่ยนแปลง การกำหนดเขตต่างด้าวในช่วงกรณีพิพาทฝรั่งเศสจึงทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลได้โยกย้ายตัวเองหรือครอบครัวไปอยู่ต่างอำเภอหรือต่างจังหวัดไปในระยะเวลาหนึ่ง ต่อมาเมื่อสงครามเสร็จสิ้น ญี่ปุ่นแพ้สงคราม รัฐบาลจึงได้เปลี่ยนแปลงมาตรการต่างๆ ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีนทันที ด้วยการเริ่มต้นยกเลิกการกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว (มนตรีฯ เศรษฐมนตร์, 2539: 6) ชาวจีนโพ้นทะเลบางกลุ่มจึงกลับมาถิ่นฐานเดิม และก็มีบางกลุ่มที่ตั้งหลักปักฐานอยู่ ณ ที่แห่งนั้นเป็นการถาวรเลยก็มี

3.2.5 การประกอบอาชีพ

แต่เดิมนั้น เมืองอุบลในสมัยแรกแทบไม่มีการซื้อขายกันเลย มีแต่แลกเปลี่ยนสินค้าพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณินดิษฐ์ จันทบุตร, 2535: 17) ระบบเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานีจึงเป็นเศรษฐกิจพอเพียง พอคนจีนเข้ามาแล้ว เงินตราสะพัดเข้ามา มีการกู้ยืม มีหลักทรัพย์เป็นประกัน บางคนมีที่นา ที่ดิน มีสร้อย มีแหวน เป็นต้น ชาวจีนเข้ามาจึงมีเรื่องเหล่านี้เกิดขึ้น (คุณตาบำเพ็ญ ฌ อุบล, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2546) เงินตราที่ใช้เป็นเงินลาด เงินฮอย เงินฮาง เงินลาดและเงินฮอยนั้นผู้ปกครองบ้านเมืองให้หล่อขึ้นใช้เองตามความจำเป็น ส่วนเงินฮางเป็นเงินที่นำมาจากเมืองจีน ทำเป็นรูปเรือหัวตัด คัดน้ำหนักเป็นตำลึง แท่งหนึ่งๆ จะมีน้ำหนักตั้งแต่สองตำลึงขึ้นไป (บำเพ็ญ ฌ อุบลและคณินดิษฐ์ จันทบุตร, 2535: 17) ในขณะที่สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่ม 3 (2542: 838) อ้างว่า เงินฮางหรือเงินแท่งหรือเงินแนบ เงินแนบ เป็นเงินตราชนิดหนึ่งที่ใช้ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันในภาคอีสาน ก่อนที่จะใช้เงินเหรียญของรัฐบาลไทยสมัยรัชกาลที่ 5 และหลวงผดุงแก้ววันประจันต์ ข้าหลวงกำกับราชการเมืองสกลนคร สมัยรัชกาลที่ 5 เขียนเรื่องเงินว่าที่มุกข้างหนึ่งมีดวงตราประจำเป็นอักษรจีน 2 อักษร แต่ไม่ทราบแปลว่าอะไร ในท้องเงินข้างมุกที่ตอกดวงตรานั้น มีรอยขีดตึก 2 เส้นดูเหมือนเลขจีนสำหรับนับนมเบอร์ มีดังนี้เมื่อนับกันทุกๆ ฮาง และกล่าวเพิ่มอีกว่า เงินฮางเป็นเงินที่ผลิตในประเทศญวน มีใช้ทั่วไปในประเทศญวน และประเทศเขมร ซึ่งดูเหมือนเป็นเงินตราสากลใช้ได้ทั่วไปในหลายประเทศ

เมืองอุบลราชธานีได้รับอิทธิพลการค้าขายจากชาวจีน เศรษฐกิจจึงก้าวเข้าสู่ความเปลี่ยนแปลงในยุคเริ่มแรกการคมนาคมทางน้ำจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนพื้นเมืองรวมทั้งชาวจีนด้วย แม่น้ำจึงเปรียบเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คน ท่าเรือที่สำคัญ ได้แก่ ท่าจอดเรือรถไฟ เดิมการข้ามฟาก

ระหว่างวารินชำระกับเมืองอุบลราชธานี อาศัยเรือพายบ้าง เรือแจวบ้าง เรือยนต์บ้าง ไม่มีสะพานข้าม เช่นปัจจุบัน การขนส่งของหนักก็ต้องลงแพไม้ไผ่มีคนถ่อข้าม ค่าจ้างเรือข้ามก็คนละหนึ่งสตางค์ ต่อมา มีผู้นำเรือยนต์แล่นข้ามฟากระบบคนโดยสาร เก็บเงินคนละ 5 สตางค์ การเดินทางไปกลับอำเภอพิบูลมังสาหาร ทำเรือมี 2 ท่า คือ ท่าขุนพงษ์ (ท่าตลาดหลวงเก่า) และท่ากวางตั้ง (คือท่าวัดหลวง) (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 44)

รูปที่ 14 การแสดงท่าขุนพงษ์หรือท่าตลาดหลวงเก่า (มีนาคม 2547)

เมื่อเมืองอุบลราชธานีเริ่มเจริญมากขึ้น เกิดอาชีพที่สำคัญต่างๆ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้มีความพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เริ่มต้นจากการทำมาค้าขายของชาวจีน ดังที่คุณตาบำเพ็ญ ฌ อุบล (สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2546) เล่าว่า “ชาวจีนทำให้อุบลราชธานีมีร้านค้า ส่วนมากมีการเย็บเสื้อผ้า บริเวณตลาดหลวงหรือตลาดผ้าสมัยก่อน เวลากลางวันมีแต่เสียงเย็บจักร ก๊อ ก๊อ ก๊อ ก๊อ เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญของย่านนี้มาก” เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง ผู้ซึ่งเคยคลุกคลีอยู่กับชาวจีนมาตั้งแต่เด็ก (สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546) ว่า “แต่ก่อนเสื้อผ้าไม่มี มีแต่นุ่งกางเกงขาก้วยกันกบ พวกเจ๊กพวกจีนเข้ามาในไทย จึงมีการทอผ้า ตำผ้า ตัดผ้าตัดแพนในเมืองอุบลราชธานี”

นอกจากนี้ คุณตาไสว จังกาจิตต์ (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) ยังเล่าถึงการประกอบธุรกิจการค้าของชาวจีนที่สำคัญได้แก่ การรับซื้อของป่า ของพื้นเมืองแล้วส่งต่อเข้าไปขายที่กรุงเทพฯ มีการลำเลียงสินค้าโดยทางเกวียนและเมื่อถึงโคราชจึงเดินทางต่อด้วยรถไฟเข้ากรุงเทพฯ พ่อค้าซื้อของป่ามี 3 เจ้าใหญ่ๆ คือ

ร้านจิ้งฉิน ตั้งอยู่ถนนพรหมราช บิดาของเจ๊กเอียวคือเป็นเจ้าของร้าน รับซื้อพริก ครั้ง เขา หนึ่ง ผัก
แนว (ผักหลอกคิด) เป็นลูกคล้ายมะเขือ ต่อมาคือร้านแต้ม่งฮะ ตั้งอยู่ถนนพรหมเทพ เตี่ยของชัยวิตร
เก๊ตซ์ รับซื้อของป่าเหมือนกันกับร้านจิ้งฉิน และร้านจ้วงเซ็ง ตั้งอยู่ถนนราชบุตร

หลวงปู่จันทรา สุขุมจโร (สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546) เล่าว่า “อาแปะหุย โกวศัลวิตรทำการ
ค้าขายเอาวัวเกวียนจากอุบลฯ ไปโคราชแล้วต่อไปกรุงเทพฯ ซื่อพวกของต่างๆ ของเทศมาจากเมืองจีน
ล้วนแล้วแต่เป็นแพพรรณกับผลไม้มาจากเมืองจีน ผลไม้ดอง อะไรก็มาจากเมืองจีนไว้ก่อนมาค้าขาย
ในเมืองไทย พวกจีนเค้าใส่สำเภามาจากเมืองจีนมาขึ้นทับเที่ยง แล้วยำของเรียงเข้าไปเรือไปกรุงเทพฯ
มาปากอ่าว เข้ามาถึงกรุงเทพฯ อีกพวกหนึ่งต่อช่วงจากกรุงเทพฯ ถึงโคราช พวกอุบลฯ ไปรับมาขาย
อุบลฯ เป็นเครื่องเทศ เสื้อผ้าต่างๆ นานา”

ตลาดสด คือ บริเวณโรงหนังกิ่ง ตั้งอยู่ถนนพรหมเทพข้างร้านสุรงค์ เรียกท่าตลาดหลวง หรือ
ท่าขุนพงษ์ เป็นตลาดสด ตลาดเดียวซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้าขายในขณะนั้น ต่อมาก็ย้ายตลาดไปอยู่ที่
ตลาดหลวง (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2546) (ตลาดผ้า เป็นร้านยงสงวนปัจจุบัน)
ตั้งอยู่ถนนหลวง มีต้นมะขามเทศเต็มไปหมด แรกๆ เป็นตลาดสด ต่อมาก็เป็นตลาดผ้า (คุณตาไสว จังกา
จิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) ในระหว่างที่มีการเปลี่ยนสภาพจากตลาดมาเป็นตลาดผ้า ก็ได้มีการ
ย้ายตลาดสดอีกครั้งหนึ่งไปอยู่บริเวณท่าจวน และเป็นตลาดสดแห่งใหม่ เรียกตลาดใหญ่ นั่นเอง

ร้านอาหารที่ใหญ่สุดมี ร้านง่วนเตียงเหลา (ปัจจุบันเป็นที่ของชัยวิตรเก๊ตซ์) ตั้งอยู่ถนนพรหม
เทพ ขายอาหารต่างๆ ไป ของทะเลหายาก เป็นห้องอาหาร 2 ชั้น เป็นตึกไม้ ไม่มีปูน ถ้ามีปูนก็เป็นของ
เจ๊กต๊ับ ขายก๋วยเตี๋ยวบ้างเล็กน้อย มีหอยทอด 1 ปี ได้กินหนหนึ่ง จะได้กินตอนเทศกาลตรุษจีนและได้
กิน พวกคือคาโคว มีจิวมาเล่น ของหวาน เดิมเคยมีหาบเครื่องแช่อิ่มมาขาย (คุณตาไสว จังกาจิตต์,
สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

ร้านกาแฟใหญ่ๆ มี 2 ร้าน คือ 1) เจียวกั๊ เจ้าของเป็นก๊วกเก่าติดตามมากับพระยาศิริธรรมสุขราช
เทศาภิบาล เดิมเป็นมณฑลลาวกาว ชื่อเดิมคือ ปิว บุนนาค (เป็นพ่อของพลเอกบรรจบ บุนนาค) เดิมเป็น
เทศาภิบาล (สูงกว่าข้าหลวง) ตอนหลังก๊วกได้ประกอบอาชีพเอง ทำขนมปัง ขนมไข่ ขนมเค้ก เข้าใจว่า
เป็นเจ้าของแรก ตั้งอยู่ถนนเขื่อนธานี 2) ร้านของอามั่ง ทำขนมปัง ขนมไข่ กาแฟ คนมาทานเยอะ ทำขนม
เหมือนเจียวกั๊ เดิมตั้งอยู่ถนนพรหมราช (ข้างร้านเชิญชม) (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม
2546) ไม่เฉพาะร้านดังกล่าวเท่านั้น ยังมีร้านแข่งพัง ร้านสะฮง ร้านกาแฟของชาวจีนคนอื่นๆ ที่กระจาย
ตัวอยู่ทั่วเมืองอุบลราชธานี อย่างที่อาม่าร้านแข่งพัง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าว่า “สมัยก่อนร้าน
กาแฟในอุบลฯ มีน้อย มีเพียง 2-3 ร้านเท่านั้น ต่อมาอาเจ็กก็ให้ทุนอาม่ามา 300 บาท เพื่อมาตั้งร้านโดย

ลงทุนขายกาแฟ ขายนม ขนมปัง แล้วขายกาแฟถ้วยละ 3-5 สตางค์ คนมากินเยอะ เพราะไม่ค่อยมีคนขาย แล้วก็ขายมาจนถึงทุกวันนี้”

โรงสีข้าว สมัยก่อนใช้เครื่องจักรไอน้ำ ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นเครื่องจักรสตีม และมีเกลบเป็นเชื้อเพลิง จึงได้เรียกว่าโรงสีไฟ ได้แก่ 1) โรงสีชุมชนเขียวของนายห้างเปี่ยน ตรงข้ามหาดวัดใต้ ใกล้ๆ กับโรงไฟฟ้าของคุณแม่เซย ตรงข้ามกับโรงสีไฟอึ้งเซียงฮวด 2) โรงสีบ้านโพธิ์มูล (แถวกกขาม) มีหลวงภิรมย์ โภคาเป็นเจ้าของ (หลวงปู่จันทร์ สุมงฺคโร, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546) 3) โรงสีบ้านปากกุดหวาย (ปัจจุบันเป็นวัดท่านผู้หญิงตุน) เดิมพระยาปทุมฯ เป็นเจ้าของ ต่อมาหลวงสุริ ศรีชัยรัตน์ มาซื้อต่อ (หลวงปู่จันทร์ สุมงฺคโร, สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546) และ 4) โรงสีเคียงเฮงหลี (อยู่พิบูลฯ) ปัจจุบันไม่มีโรงสีใช้ไฟแล้ว มีแต่ใช้เครื่องจักร และโรงสีเหล่านี้มักจะตั้งอยู่ริมน้ำ เพื่อสะดวกในการขนส่งทางเรือ เพราะไม่มีรถยนต์ ขณะนั้นโรงไฟฟ้าเพิ่งก่อตั้งประมาณปี พ.ศ. 2470 กว่าๆ (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

ร้านหมोजจะมี 1) ร้านพระพรพิทักษ์ (นายแพทย์) รักษาโรคทั่วไป ตั้งอยู่ถนนราชบุตร ถือว่าเป็นแพทย์แผนไทย และ 2) หมอเด็ก ก็เป็นหมอเต้าน้ำ (ติดร้านอามั่ง) ตั้งอยู่ถนนพรหมราช (ห้องหนึ่งของเต้าน้ำ ห้องสองของอามั่ง) (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

ร้านค้าเบ็ดเตล็ด คือ 1) ร้านแป๊ะฮวด ตั้งอยู่ถนนพรหมราช ข้างร้านขายผ้า เจ้าของคือบิดาของนายวิระ รมยะรูปอดีตนายกอบลาวาณิชสมาคม 2) ร้านเอี้ยง่วนก็ ร้านนี้ขายทุกอย่าง เบ็ดเตล็ด อยู่ใกล้แมนฮัตตัน ใกล้ร้านแพร ขายทั้งวิทยุฟิลลิป พัดลม และเรื่องรังษีเป็นลูกจ้างอยู่ (คือ นายโกเมศ เอี่ยมพงศ์ทอง สามีนางสมใจ เพือกโพธิ์ทอง) ต่อมาท่านผู้หญิงตุนบังคับให้เรื่องรังษีซื้อที่แถวหอนาฬิกา แล้วค่อยผ่อนเอา จนที่แปลงนี้มีเรื่องรังษี (ปัจจุบัน) เป็นเจ้าของ และ 3) ร้านแข่งสะ ขายนมปัง ขายนม จัดร้านสวยมาก ขนมใส่ปี๊บ นมหม่อมทูนหัว ในอุบลไม่มีใครจะสู้ได้ (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

ดังนั้น เนื่องจากอิทธิพลการค้าขายของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้มีพัฒนาการเรื่อยมา องค์ประกอบที่สำคัญมากสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้เกิดการขยายตัวทางธุรกิจการค้า นั่นคือ ทำน้ำมี 4 ทำใหญ่ ได้แก่ 1) ทำเรือกลไฟวิ่งตลอดระหว่างอุบลฯ-พิบูลฯ มีของขุนพงษ์พานิชจอดอยู่ที่ท่าตลาด (ท่าบ้านสุรางค์) ชื่อเรือพานิชพัฒนา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 5305) จะเดินทางไปท่าช้าง อำเภอพิบูลทั้งวัน หลวงปู่จันทร์ สุมงฺคโร (สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546) ยังเล่าอีกว่า ท่าตลาดนี้จะทำมาค้าขายกับชาวบ้านชาวเมือง ขายให้กับคนที่พิบูลฯ มีเรือกลไฟวิ่งก่อน ต่อมาจึงมีเรือยนต์วิ่ง การไปพิบูลมังสาหาร เสียไปกลับ 3 บาท คือไป 6 สลึง มาที่ 6 สลึง 2) ทำกวางดุ้ง ซึ่ง

เป็นทำนน้ำวัดหลวงปัจจุบันนี้ (หลวงปู่จันทรา สุขุมโร, **สัมภาษณ์**, 30 กันยายน 2546) มีอีกบริษัทหนึ่งคือของเจ้าแก้วว้าง จึงเรียกว่าท่ากว้างต้ง ตอนหลังขุนพงษ์พานิชเลิกกิจการ ก็ให้นายทิมดำเนินการต่อ

3) ท่าจวน ถูกย้ายจากตลาดฝ้ามาอยู่บริเวณท่าตลาดใหญ่ในปัจจุบัน แต่เดิมนั้นบริเวณนี้เคยเป็นบ้านพักของผู้ว่าฯ หรือข้าหลวง (เรียกว่าจวนผู้ว่าราชการจังหวัด) จึงเรียกท่าจวน 3) ท่าหาดสวนยา จะอยู่ฝั่งอำเภอวารินชำราบ เนื่องจากบริเวณติดแม่น้ำมูลฝั่งวารินชำราบนั้นเดิมเคยปลูกยาสูบเยอะ จึงเรียกว่าหาดสวนยา และทำนี่เป็นท่าข้ามฝั่งอุบลฯ-วารินฯ ในท่าเรือทั้งสองนี้เป็นท่าเรือที่มีเรือยนต์ 2 ลำวิ่งอยู่คือ เรือบำรุงบูรพทิศ จะวิ่งรับส่งผู้โดยสารในลำน้ำมูล ต่อมาเดือนสิงหาคม 2435 จะวิ่งขยายไปถึงนครราชสีมา (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542: 5305) มีคนขับคือ นายเฉย ซึ่งเป็นคนไทย เจ้าของเป็นคนอุบลฯ อีกลำหนึ่งคือพานิชพัฒนา เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นต่อมาก็ได้เป็นยุคของกิจการรถยนต์เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546)

ต่อมาเมื่อธุรกิจการค้าขายของชาวจีนมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น จึงเกิดมีพ่อค้าพานิชย์ชั้นเศรษฐีอยู่หลายท่าน ก็มีสกุลพ่อค้าใหญ่เมืองอุบลราชธานี เช่น สกุลโกศลวัฒน์ ซึ่งเป็นสกุลของหลวงวัฒน์ฯ (บุญนาค แซ่เต้หรือโกศลวัฒน์) (บางตำราว่าหลวงวัฒน์วิบูลย์ บางตำราและคุณตาบำเพ็ญว่าหลวงวัฒน์วงศ์ โดยมากจึงมักเรียกและรู้จักท่านในนามว่าหลวงวัฒน์ฯ) สกุลศรีธัญรัตน์ ของหลวงศรีโกศา สกุลโกศลวิตร ของนายวิชิต (สกต่าย) ซึ่งเป็นบุตรคุณยายผุย และสกุลสุรพัฒน์ ของหลวงพิพัฒน์พานิช (เฉย) (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) หรือขุนพิพัฒน์ ซึ่งล้วนเป็นพ่อค้าชาวจีนที่มาตั้งการค้าขายในเมืองอุบลราชธานี ได้ช่วยเหลือทางราชการจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายภยอักษร นับว่าชาวจีนท่านเหล่านี้ได้สร้างคุณงามความดีให้แก่บ้านเมือง ตามที่ปรากฏ เป็นชาวจีนแซ่เต้และแซ่ตั้งเป็นผู้มาตั้งการทำมาหากินในเมืองอุบลราชธานีเป็นครั้งแรก (ชุมพล แนวจำปา, 2535: 37)

ต่อมาเมื่อจังหวัดอุบลราชธานีกำลังก้าวเข้าสู่การพัฒนาบ้านเมืองจึงเกิดสิ่งปลูกสร้างต่างๆ อาชีพรับเหมาก่อสร้างก็มีความสำคัญ ชาวจีนที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น (ปี พ.ศ. 2480) คือ นายสกต่าย โกศลวิตร นายสกลเทียง โกศลวิตร อาชีพรับเหมาก่อสร้าง ขนขยะ เดินเรือ อูร์ด เป็นต้น (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 134) อาชีพที่เกิดขึ้นท่ามกลางความเจริญรอบด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคมนาคม ได้แก่

โรงแรมที่มีชื่อเสียงทำให้คนเดินทางพักอาศัย ได้แก่ 1) โรงแรมเจียวกี (ข้างที่ออกเสียงว่าโรงแรมเกี้ยวกี) เป็นโรงแรมหลังแรกของคนจีนที่สร้างในจังหวัดอุบลราชธานี (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 20 กันยายน 2546) เดิมเคยเป็นร้านอาหารเช้าขายกาแฟ ขนมปัง 2) โรงแรมเคซา สร้างใน

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เดิมบริเวณนี้เคยเป็นคุก เป็นเรือนจำคุกเก่า และ 3) โรงแรมศรีอิสาน ตั้งอยู่ถนนพรหมเทพในตลาดสดปัจจุบัน (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) นอกจากนี้ยังมีโรงแรมราชธานี เดิมเป็นที่ของขุนยาเคลือบ ซึ่งเป็นภรรยาของหลวงพิพัฒน์พานิช (เป็นตึกดิน แล้วถูกรื้อสร้างเป็นโรงแรม) (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) โรงแรมนิวนครหลวง ตั้งอยู่ถนนยุทธภัณฑ์ ตรงข้ามกับร้านกาแฟสะสง โรงแรมศรีกรมตั้งอยู่ถนนอุบลศักดิ์ ส่วนโรงแรมที่อำเภอวารินชำราบก็มี เป็นโรงแรมที่ตั้งอยู่บริเวณถนนทหาร ของคุณนายคู่ย์ โกศลวิตร ภริยาของนายสกลต่าย โกศลวิตร ซึ่งเป็นนักธุรกิจที่มีชื่อเสียงของอุบลราชธานีในยุคแรก เป็นอาคารไม้สามชั้นหลังแรกของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ก็ยังมีโรงแรมอีก 2-3 แห่ง ใกล้กันนั้นก็ยังมีโรงภาพยนตร์อีกด้วย (สุนัย ณ อุบล และคณะ, 2533: 231)

โรงภาพยนตร์มี 3 โรง คือ 1) โรงหนังเหนือเป็นของคนไทยเชื้อสายจีนชื่อจางวางหู่ ศรีชัยรัตน์ (ปัจจุบันคือโรงแรมเก้าชั้น) จะมีการแสดงวิทยากล และรำ 2) โรงหนังกลางก็เป็นของคนจีนเช่นเดียวกัน คือ ปัจจุบันเป็นโรงอุบลภาพยนตร์ ซึ่งอยู่แถวร้านสะสง ถนนยุทธภัณฑ์ ตรงข้ามโรงแรมนิวนครหลวง แรกๆ ฉายหนังเงียบ มีเครื่องปั่นไฟเวลาฉายหนัง เอาแถวไปบรลง บางครั้งเป็นเวทีมวย แสดงละครเวทีทางราชการ บางครั้งฉายหนังจีน โอ ลี จู (เป็นนางเอก) แซ่ ซุย เล้ง (เป็นพระเอก) จิวทง (เป็นตัวตลก) ตัวโกงคือ ห่ง ดั่ง เอียบ นางเอกที่สวยงามที่สุดคือ ฮู่เตียบ และ 3) โรงหนังใต้ เป็นของคนจีน ฉายหนังจีน นานๆ ครั้งจะมีหนังฝรั่งเข้ามา อยู่แถวร้านใหญ่ชวนชิม (ขายคือคาโรวปัจจุบัน) (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงเกิดโรงหนังกิ่ง, เถลิมวัฒนา, เถลิมสิน รวมทั้งสินราชบุตรด้วย ไฟไหม้เมืองอุบลฯ ครั้งใหญ่สุด เมื่อ พ.ศ. 2503 อุบลภาพยนตร์ฉายภาพยนตร์เรื่องเจ้าแม่ยี่วเมืองแล้วเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ คนต้องอพยพอยู่ทุ่งศรีเมือง (คุณตาไสว จังกาจิตต์, สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) คุณแม่ชวนพิศ (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546) ยังกล่าวเสริมอีกว่า แต่เป็นที่น่าแปลกว่า ศาลเจ้าพุทธกั๋ง มิได้รับความเสียหายใดๆ เลย

กิจการการเกษตร คือ บริษัทก้าวหน้า เริ่มแรกเริ่มต้นด้วยการค้าขายของชำเล็กๆ อยู่ที่จังหวัดศรีสะเกษตามพ่อกับแม่ จากนั้นก็ขยายครอบครัวมาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานีมาค้าขายอาหารสัตว์ แล้วก็เลี้ยงไก่ส่งออก จึงพัฒนามาเป็นก้าวหน้าไก่สดอยู่ทุกวันนี้ (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546)

นายวิจิต โกศลวิตร สามีกุณหญิงดุ่น โกศลวิตร ได้มาเป็นพ่อค้าพ่อขาย เป็นหัวหน้าบริษัทจังหวัดอุบลราชธานี มีรถวิ่ง รถนายวิจิต วิ่งจากอุบลฯ-ปากเซ ขนข้าวขนของสัมภาระต่างๆ มาขายใน

ประเทศไทย (หลวงปู่จันทรา สุขุมโร, **สัมภาษณ์**, 30 กันยายน 2546) กิจการรถเมย์ภายในเมืองอุบลฯ ก็เป็นของนายสมบุรณ์ ไทยมงคลและนายปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์ ส่วนรถโดยสารก็มีหลายๆ บริษัทร่วมวิ่งอยู่กับบริษัทขนส่งจำกัด ได้แก่ สายันต์เดินรถ นครชัยแอร์ สหมิตร

นอกจากอาชีพที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ยังมีอาชีพอีกหลายประเภท แม้จะเป็นอาชีพที่มีกิจการไม่ใหญ่โตนัก แต่ก็ทำให้มองเห็นภาพของชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความอดสาหัส เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ดังที่อาแปะเล่าเดี่ยว (เกียเม็ง แซ่ตั้ง ผู้แปล, **สัมภาษณ์**, 1 พฤษภาคม 2546) เล่าว่า “เมื่อมาถึงเมืองไทย ก็พักนอนอยู่หลายวัน จึงไปหางานทำ และทำงานที่โรงต้มกลั่นสุราหรือทำโรงเหล้า ตั้งอยู่ถนนพรหมราชใกล้ๆ กับท่าวัดกลาง ไปอยู่ได้ปีเศษๆ ญาติทางกรุงเทพฯ ก็เรียกไปช่วยทำมาค้าขาย ทำอยู่ได้ 3 ปี เก็บเงินได้หมื่นเศษๆ พี่ชายอยู่ทางอุบลฯ ก็เรียกขึ้นมา อยากให้มีเมียมีลูก เป็นฝั่งเป็นฝา จึงได้ขอหญิงสาวอายุอ่อนกว่า 6-7 ปีเป็นคู่ครอง อยู่ด้วยกันตามอัตภาพ ต่อมาภรรยาจึงได้เสียชีวิตไปเมื่อ 7 ปีมาแล้ว มาอยู่ที่บ้านเมืองไม่เจริญใหญ่โตนัก การทำมาหากิน ลำบากยากเย็น จะหาโอกาสร่ำรวยนั้นยากมาก คนจีนที่มาไล่เลี่ยกัน 10 กว่าคนมีอยู่คนสองคนเท่านั้นที่พบความสำเร็จ ส่วนมากก็พออยู่พอกิน พอใช้ เหลือบ้าง ก็เล็กๆ น้อยๆ ไม่ถึ้ออยู่ในเกณฑ์รวย ตัวอาแปะเอง ถือว่าโชคไม่ช่วยหรือด้วยเหตุใดคงฟ้าลิขิตให้เป็นเช่นนี้ ชีวิตขัดสนอยู่จนทุกวันนี้ แม่เงิน 200 บาทจะเสียภาษีค่าใบต่างด้าวยังลำบากเลย ส่วนลูกๆ ทุกคนต่างรับถ่ายทอดเอาอาชีพผิดหมี ที่เคยทำไปทำมาหากิน เพื่อรับผิดชอบครอบครัวเขาต่อไป”

บริเวณริมฝั่งแม่น้ำมูลทั้งฝั่งอุบลฯ และฝั่งวารินชำราบก็มีชาวจีนอาศัยอยู่เช่นเดียวกันซึ่งปะปนอยู่กับชาวไทย ชาวจีน ซึ่งชาวจีนเหล่านั้นประกอบอาชีพเลี้ยงหมู เป็ด ไก่ ทำการเกษตร ปลูกผักนึ่ง ผักสวนครัวอื่นๆ อากบักเหลียง แซ่หวอง (**สัมภาษณ์**, 9 ธันวาคม 2546) เล่าว่า “มาอยู่อุบลฯ ก็มาปลูกพืชสวนครัว ปลูกผักขาย หลังๆ มาพวกญวนทำเยอะก็เลยเลิกทำ เพราะทำไม่ไหวก็เลยมาทำการค้าขายแทน” เสี้ยเล็ง แซ่ตั้ง (**สัมภาษณ์**, 12 สิงหาคม 2546) ยังกล่าวอีกว่า “เมื่อก่อนช่วยเดียวกับแม่เลี้ยงหมูอยู่บ้านท่า เตี้ยจะลงไปดูแลให้อาหารหมู แม่จะเก็บผักนึ่งมากินบ้าง ขายบ้าง ทำแคบหมูเอง ขายเองในตลาด เป็ดไก่ที่เลี้ยงไว้ วันตรุษจีน สารทจีนมีคนมาสั่ง ก็ได้ทำขาย หรือส่งไปไก่เป็ดตัวเป็นๆ เลยกี่มีตอนนี้พอเดียวกับแม่เสียแล้วก็ยังทำอยู่ ไม่ได้ทำก็แต่หมูกับแคบหมูเท่านั้น” ส่วนอาเจ็กจิว (**สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) เล่าว่า “จากนครปฐมมาอยู่ที่นี่ใหม่ๆ ก็ยึดอาชีพเดิมที่บรรพบุรุษเคยทำมา แต่ก่อนทำเป็นที่เล็กๆ อยู่ห่างจากตลาดตอนกลางประมาณ 2 กิโลเมตร จากนั้นค่อยๆ ขยายออกไปเรื่อยๆ ห่างออกไป 5 กิโลเมตร ตอนนี้มีอยู่ 5 ฟาร์มๆ ละ 100 กว่าตัว ให้อูกลูกชายและครอบครัวของเขาดูแลต่อ ส่วนอาเจ็กตอนนี้ก็กำลังดูแลร้านขายโลง ปรับปรุงอยู่”

ส่วนอากบ้านแข่งพัง (**สัมภาษณ์**, 25 กันยายน 2546) ยังเล่าถึงอาชีพที่เคยทำในช่วงแรกกล่าวว่า “อากเคยมาก่อนอามา คือมาได้ 4 เดือน 5 เดือนก็กลับไปเมืองจีน แล้วก็มาที่เมืองไทยอีก ประมาณปี 80 มากับญาติๆ แล้วทำงานเป็นบอยโรงแรมเดชา จากนั้นลงไปอยู่ปักข์ใต้ได้สักพักก็กลับไปเมืองจีนอีก 5 ปีแล้วก็กลับมาเมืองไทยอีกรอบมาขึ้นท่าเรือที่อุบลราชธานี บริเวณ โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช คือ

ไปๆ มาๆ ญาติๆ หลายคนก็อยู่ที่ปากนังบ้าง กรุงเทพฯ บ้าง แต่พอแต่งงานแล้วก็ตั้งรกรากกันที่อุบลฯ เลย”

นอกจากนี้ ชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ไม่เพียงแต่เป็นชาวจีนโพ้นทะเลจากเมืองจีน แต่ก็เป็นชาวจีนโพ้นทะเลจากจังหวัดอื่นๆ ทิวสารทิศเช่นกัน การประกอบอาชีพจึงยังคงยึดตามแบบที่บรรพบุรุษของแต่ละท่านได้ประกอบมา เช่น อาเจ็กหย่งฮั่ว แซ่โจ้วเป็นชาวจีนนครปฐม ได้ประกอบอาชีพเลี้ยงหมูและขายในตลาด (อาเจ็กหย่งฮั่ว แซ่โจ้ว, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) ส่วนอาเจ็กจิวก็เป็นชาวจีนนครปฐมเช่นเดียวกัน และได้ประกอบอาชีพเลี้ยงหมูไว้เป็นหลายๆ ฟาร์มเช่นเดียวกัน (อาเจ็กจิว, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) ซึ่งจากที่เป็นที่ทราบกันว่าชาวจีนนครปฐมส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเลี้ยงและค้าขายหมูเป็นส่วนใหญ่ด้วย

ดังนั้นเมื่อการคมนาคมทางรถไฟมาถึงจังหวัดอุบลราชธานีแล้วทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เดิมชาวจีนได้เข้าสู่จังหวัดอุบลราชธานีด้วยลงเรือกลไฟล่องมาตามแม่น้ำมูล และตั้งถิ่นฐานบริเวณลำน้ำนั้น มีอาชีพค้าของพื้นเมือง เช่น ข้าว พืชผลอื่นๆ แล้วบรรพบุรุษหรือเรือไปขายที่นครราชสีมา ย่านคนจีนเดิมอยู่บริเวณท่าจวน ท่ากวางตุ้ง และท่าตลาด มีอาชีพค้าขายสินค้าทุกชนิด (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 134) จึงเห็นได้ว่าธุรกิจการค้าในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนมากจึงมีชาวจีนโพ้นทะเลเป็นผู้เริ่มสร้างฐานเศรษฐกิจไว้ให้ลูกหลานซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนไปแล้ว และสืบทอดธุรกิจมาจนถึงปัจจุบัน

3.2.6 การรวมกลุ่ม

การรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวจีนมีสาเหตุเนื่องมาจากการที่ชาวจีนต้องอพยพมาจากเมืองจีนไปตั้งหลักแหล่งยังประเทศต่างๆ ชาวจีนเหล่านี้ต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยวและต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่ตนเองอพยพเข้ามาอยู่ด้วย ทำให้ชาวจีนเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มเป็นชุมชน มีการจัดตั้งเป็นสมาคมต่างๆ

ชาวจีนโพ้นทะเลส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาเมืองไทยนั้นมาจากสังคมระดับล่างของจีน เมื่อเข้ามาสู่สังคมไทยก็เกิดความรู้สึกแปลกถิ่นและรู้สึกไร้เสถียรภาพ โดยเฉพาะมองไม่เห็นถึงอนาคตที่แน่นอนของตนเอง ความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาคนชาติเดียวกันมีมากขึ้น ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น โดยมีวัฒนธรรมจีนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว จวบจนเมื่อชาวจีนโพ้นทะเลส่วนหนึ่งได้รับความสำเร็จเป็นที่ยอมรับในเมืองไทย ส่วนหนึ่งมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมทัดเทียมกับชาวไทย ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่อเข้ามาในเมืองไทยในช่วงแรกๆ ก็ลดน้อยลงด้วย

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในชุมชนทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตประจำวันของชาวจีนและผู้คนบริเวณนั้น วัฒนธรรมอันหนึ่งที่ชาวจีนทุกกลุ่มนำติดตัวไปไม่ว่าจะเป็นสถานที่ใด จะต้องมีส่วนที่ประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนาและการศึกษาคบคู่กันไปอยู่เสมอ และได้หาสถานที่กราบไหว้ฟ้าดิน เจ้าที่เจ้าทางบรรพบุรุษ นั่นคือปึงเถ่ากงปึงเถ่าม่า ชาวจีนจึงได้ร่วมแรงร่วมใจการก่อตั้งศาลเจ้าพุทธท่ง ตั้งอยู่เลขที่ 25

ถนนพรหมเทพ อำเภอเมืองอุบลราชธานี (อาแปะหลังเต่ง แซ่ไหล ผู้แปล, **สัมภาษณ์**, 8 เมษายน 2546) นับว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของชาวจีนโพ้นทะเลแห่งแรกของจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์รวมกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีน ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากวิถีชีวิตของชาวจีนในเมืองจีน โดยเมื่อผู้คนว่างจากการทำงาน จะมีการรวมกลุ่มกันทุกวันว่าวันนี้ พรุ่งนี้ การค้าขายของใครเป็นอย่างไร มีปัญหาอะไร พุดคุยกันในเชิงปรึกษาหารือ อีกทั้งยังมีการเล่นดนตรีแลกเปลี่ยนกัน บ้างก็นั่งเป่าขลุ่ย สีซอ เป่าแคน สีไวโอลิน เป่าเต็ก เป่าขวาง เป่าเซี่ย (อาแปะเซี่ยพวงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) ส่วนเด็กๆ เองก็ชอบมาวิ่งเล่นสนุกสนานกัน อาแปะเซี่ยมจิว แซ่ไคว้ว (**สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) ก็เล่าว่า “อาแปะเคยไปเล่นดิ่งหนวดกงกง (บึงเก่ากงม่า) ที่ศาลเจ้า เล่นตามประสาเด็กๆ กลับมาบ้านป่วยเกือบตาย ท่านศักดิ์สิทธิ์มาก ลูกอากงก็เคยไปเล่นเหมือนกัน ก็เกือบตายเหมือนกัน” สำหรับผู้ศึกษาเองเมื่อชีวิตวัยเด็ก ครอบครัวตนเองและผู้อื่นที่มีบ้านอยู่บริเวณนั้นก็มักจะพามาวิ่งเล่น ปั่นจักรยาน นอกจากจะเป็นสถานที่รวมกลุ่มของชาวจีนในยามมีพิธีการประกอบพิธีไหว้เจ้าต่างๆ แล้วยังเป็นที่สาธารณะเปิดให้คนมาพักผ่อนหย่อนใจได้จริงๆ ทั้งนี้ศาลเจ้ายังเป็นที่ชุมนุมของเหล่านักเรียนรุ่นแรกทั้งหลายอีกด้วย

เมื่ออิทธิพลด้านการค้าของบรรดาพ่อค้าส่วนใหญ่เป็นชาวจีน จึงได้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาการตลาดและให้ความช่วยเหลือกันทางการค้า เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ประกอบกับเพื่อเป็นตัวแทนของเหล่าพ่อค้ากับรัฐและประชาชนผู้บริโภคนำให้ได้รับความยุติธรรมเสมอภาค กลุ่มพ่อค้าชาวจีนจึงได้จับมือร่วมกันก่อตั้งสมาคมพ่อค้าขึ้น นั่นคือ อุบลวานิชสมาคม และเปิดโอกาสให้พ่อค้าไม่จำกัดเชื้อชาติเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยมากจะมีกลุ่มชาวจีนและชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นสมาชิก เนื่องจากในขณะนั้นย่านการค้าก็มีชาวอินเดียทำการค้าค้าอยู่บริเวณถนนพรหมราชเป็นส่วนมากแต่ไม่เท่าชาวจีนเท่านั้น ดังนั้นอุบลวานิชสมาคมจึงก่อตั้งขึ้นเป็นองค์กรแรกของกลุ่มชาติพันธุ์จีน จากนั้นเมื่อเกิดการรวมตัวกันได้หลายกลุ่มเข้า จึงส่งผลให้องค์กรต่างๆ เกิดขึ้นตามมา ไม่ว่าจะเป็นโรงเจสภกเต็กฮกตั้งสมาคมฮากกาหรือสมาคมจีนแคะจังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนสอนภาษาจีน 3 โรง (ก่อตั้งขึ้นในสมัยนั้น) มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ มูลนิธิสว่างบุษชาธรรมสถาน สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป และองค์กรอื่นๆ เกิดขึ้นมาในภายหลัง ดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 5

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

การร่ำองอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี

แม้ว่าการศึกษาเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์จีนจะมีอยู่มากมาย แต่ยิ่งศึกษาเท่าไร ความสนใจกลุ่มชาติพันธุ์จีนนี้ก็ยังมีแง่มุมต้นลึกที่มีพลวัตให้เราได้ศึกษาเพิ่มขึ้น ประกอบกับความเปลี่ยนแปลงและมีความซับซ้อนตามบริบททางสังคม อันเกิดจากการผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม เราจึงไม่สามารถบ่งชี้ถึงลักษณะทางชีวภาพของปัจเจกบุคคลได้ว่า ใครเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ฉะนั้นต้องหาคำประกอบอื่นๆ ที่สามารถนำแยกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ได้

มีหลายคนเคยกล่าวไว้ว่า “ชาวจีนมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของตนเป็นอย่างมาก” ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ชาวจีนจะไม่ลืมนำติดตัวไปด้วยตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในที่แห่งใดก็ตาม ชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีก็เช่นเดียวกัน

ดังนั้นศิลปวัฒนธรรมจีนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากระบบความคิด จารีตประเพณี ค่านิยมที่ปลูกฝังในจิตใจและจิตสำนึกของชาวจีนตั้งแต่กำเนิดจนถึงวันสิ้นลมหายใจ สิ่งเหล่านี้ได้หล่อหลอมให้พวกเขาแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เสมือนหนึ่งถูกหล่อมาจากเบ้าหลอมเดียวกัน แม้จะผิดแปลกบ้างในบางรูป แต่ก็ยังดำเนินอยู่บนเส้นทางเดียวกันมาช้านาน นั่นคือ อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงได้ศึกษาการร่ำองอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีผ่านวรรณกรรมเกี่ยวกับองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

4.1 บทบาทองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในฐานะวาทกรรมสำคัญในจังหวัดอุบลราชธานี

องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ในจังหวัดอุบลราชธานีมีทั้งหมด 26 องค์กร ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยชาวจีนโพ้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งที่เป็นทางการ (จดทะเบียน) และไม่เป็นทางการ (ไม่จดทะเบียน) ผู้ศึกษาจึงแยกประเภทขององค์กรชาวจีนได้ 5 ประเภท ได้แก่ องค์กรทางศาสนา สมาคมท้องถิ่นหรือสมาคมภาษาพูด สมาคมพ่อค้า องค์กรทางการศึกษา และชมรมแซ่ตระกูล

เมื่อชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี สิ่งที่เกิดขึ้นตามมา คือ การสร้างศาลเจ้าขึ้นเป็นศูนย์รวมของชุมชนจีนนั้นๆ ดังนั้นศาลเจ้าจีนจึงเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนชาวจีนที่สืบทอดศิลปวัฒนธรรมสัมพันธ์กับชาวไทยมาจวบจนถึงปัจจุบัน (ตัวหนังสือ และบุญยัง ไร่สุขศิริ, 2543: 250) ดังนั้น ศาลเจ้า จึงเป็นสถานที่ที่ชาวจีนมักจะมารวมตัวกันเพื่อมานั่ง

คุษสารทุกข์สุกดิบ เล่าสู่กันฟังปรึกษาหารือ เล่นหมากฮอส เล่นกีตาร์ สีซอ และกิจกรรมอื่นๆ แล้ว (อัมพร แซ่มสนิท, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546)

4.1.1 ศาลเจ้า

ชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนสูง ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ชาวจีนจะมีศาสนา และหลักคำสอนของนักปราชญ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ประกอบกับความเป็นหมู่พวกเดียวกัน โดยเริ่มจากพื้นฐานทางครอบครัว สังคมชาวจีนเป็นสังคมแบบครอบครัวขยาย (Extended Family) และความเป็นภราดรภาพในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด มณฑล และความเป็นชาวจีนแผ่นดินใหญ่ด้วยกัน ทำให้ชาวจีนสามารถรวมกลุ่มกันอย่างมั่นคง

ศาลเจ้า จึงเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรม ประเพณีจีนอย่างหนึ่ง ที่คงไว้ซึ่งการให้ลูกหลานได้ธำรงอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์จีนไว้ สืบเนื่องมาจากระบบความเชื่อในสมัยราชวงศ์โจว เรื่องการนับถือเทพเจ้าอันเกิดจากมนุษย์และเทพเจ้าบนสรวงสวรรค์ รวมไปถึงความเชื่อในการเช่นสรวงบูชาบรรพบุรุษด้วย ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซาง การบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมีการบูชาด้วย ใช้สัตว์ เช่น แกะ หมู สุนัข วัว ควาย และม้า ต่อมาพิธีจึงได้เปลี่ยนไปเป็นการนำของจำลองมาเข้าพิธีแทน หรือที่เรียกว่า พิธีกงเต๊ก (รัตพร ปัทมเจริญ, 2544: 30)

ศาลเจ้าจีนจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งที่เก่าแก่เกิดและมีขึ้นในอาณาจักรจีนมาช้านาน ในสมัยราชวงศ์ฮั่น พุทธศาสนาเข้าไปในประเทศจีน แต่ศาสนาพุทธในประเทศจีนได้ถูกปรับเปลี่ยนเสียใหม่เพื่อให้เข้ากับ ความเชื่อถือดั้งเดิม เรื่องการนับถือเทพเจ้า พระพุทธเจ้าของชาวจีนจึงเป็นเทพองค์หนึ่งที่มักอยู่ในศาลเจ้าร่วมกับเทพองค์อื่นด้วย จากการยึดมั่นในการนับถือเทพเจ้าและบรรพบุรุษ ประเพณีการเช่นสรวงบูชาเทพเจ้าจึงยังคงดำรงอยู่สืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน ศาลเจ้าอันเป็นที่สถิตของเทพเจ้าทั่วไปจึงยังคงปรากฏและสร้างสืบทอดกันต่อมาจนทุกวันนี้ (รัตพร ปัทมเจริญ, 2544: 30)

จังหวัดอุบลราชธานี มีชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งหลักปักฐานเป็นจำนวนมาก แม้ว่าจะพบหลักฐานการเข้ามาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ กลับไม่พบหลักฐานใดๆ ว่าชาวจีนเข้ามาปักหลักที่เมืองอุบลฯ เมื่อใด แต่เมื่อปี พ.ศ. 2409 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็พบว่า มีชาวจีนท่านหนึ่งต้นสกุลศรีธัญรัตน์ได้รับพระราชทานตำแหน่งให้เป็นนายภาษีอากรดูแลปกครองชาวจีนในจังหวัด ศาลเจ้าพุทธกั๋ง จึงได้เกิดขึ้นเคียงคู่กับชุมชนชาวจีนสืบแต่นั้นเป็นต้นมา และหากเปรียบตามหลักความเชื่อของไทยก็เหมือนกับศาลเจ้าพ่อหลักเมือง (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546)

ศาลเจ้าพุทธกั๋ง ในจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ในชุมชนชาวจีน บริเวณริมแม่น้ำมูล สร้างขึ้นจากระบบความเชื่อเรื่องการขอบคุณเทพเจ้าของชาวจีน โป้นทะเลที่ช่วยบันดาลให้เดินทางออกจากแผ่นดินจีนอย่างปลอดภัย ดังประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพุทธกั๋ง และบรรดาลูกศิษย์ได้อัญเชิญพุทธกั๋งให้มาประทับทรงในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2544 (ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น 8 ค่ำ เดือนอ้าย ปีมะเส็ง) แล้วได้รับสาส์นตอบจากท่านดังนี้ (ศาลเจ้าพุทธกั๋ง, ม.ป.ป.)

คำแปล “ฮา ฮา สาธุ

ธาตุแท้เรา แม่เมตตา โปรดสัตว์โลก
ศาลแห่งนี้ ถูกโกลก มวลทวยเทพ
ผดุงธรรม ดำรงศักดิ์ ตั้งจิตต์ตรง
เจ้าแม่ทรง โอบอ้อมรัก ดังครอบครว
ประทับทรง วันนี้ ซี้เหล่าศิษย์
ทราบใกล้ชิด ที่มาไป ให้ชัดเจน”

คำกลอน จากการประทับทรงของเทพ เจ้าชั้วกั๊กอ้วง

“ฮา ฮา สาธุ
สามชาติ มีที่มา
เขาป่า เราน้ำเพ็ญ
ชาติ สังคม เรাপกครอง
คนดี ทั้งสอง เราดูแล”

สาส์นจากเทพเจ้าชั้วกั๊กอ้วง

วาสนาต้องกัน นั้นมีจริง นับตั้งแต่ศาลเจ้าแห่งนี้ตั้งมา 141 ปี
ก็ได้มีลูกหลานเมืองอุบล จุฑรูปเทียน กราบไหว้รุ่งเรืองมาตลอด
พลเมือง กราบพระ – ไหว้เจ้า ทำบุญสุนทาน สร้างกุศล
ต่างก็ได้รับผลบุญ ทำให้มีความสงบร่มเย็น เสมอมา
เหล่าทวยเทพ ได้รับการกราบไหว้บูชา ก็ได้ปกป้องคุ้มครองชาวเมือง
ให้ร่มเย็นเป็นสุข สรรพกิจรุ่งโรจน์ สืบมา

บัดนี้ กาลเวลาที่ผ่านพ้น ก็เหมือนสายน้ำที่ไปไหลไป
สรรพสิ่งทั้งหลาย ก็ได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย
ตามที่ได้มีผู้เสนอคำปรึกษา ว่าควรจะทำกรปรับเปลี่ยนศาลเจ้าได้แล้วนั้น

หวังว่าสาธุชนทั้งหลาย จงได้ร่วมแรงร่วมใจ ปรีกษาหาวิธี
และทำมิติวาลชน จุดดั่งการประกอบเม็ตทรายเพื่อสร้างพระชาติ
เป็นการสร้างสมบารมี ยิ่งยิ่งขึ้นไป

สาธุชนทั้งหลาย ที่ตั้งใจประกอบบุญกุศลแล้วไซ้
ย่อมจะได้รับผลตอบแทน ด้วยดีแน่นอน
คืนนี้ เราชาซวกักอ้วง ได้ส่งสาส์นมา ยังเหล่าลูกศิษย์ทั้งหลาย
ให้ได้พิจารณา ร่วมกัน

คำกลอน จากการประทับทรง ของพระอรหันต์ จี๊ง

“อา ฮา สาธุ

เพลงแห่งธรรม เหिर้อง ถึงเมืองบัว
จี๊งชอบ รื่นหัว สู่กันฟัง
ประทับทรง เพื่อมุ่ง แผ่กุศล
พุทธกั๋ง คุณธรรม ล้าเมตตา
มาสถิตย์ ศาลเจ้านี้ เพื่อบำเพ็ญ
เพื่อบุคคล เพื่อส่วนรวม ท่านลงแรง
เจ้าแม่ ท่าน โอบอ้อม ต้อมลูกหลาน
จิตต์เมตตา ขจร ไกล นิรันครกาล
เคารพศาล เจ้านี้ มีผล อุ่นใจนาน”

รูปที่ 15 การแสดงศาลเจ้าพุทธกั๋งในปัจจุบัน (มีนาคม 2547)

ศาลเจ้าจึงเกิดขึ้นพร้อมกับชุมชนชาวจีนที่มาอยู่ในอุบลฯ (อาเจ็กรณัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) แต่เดิมลักษณะทั่วไปของศาลเจ้าพุทธกัง เป็นเรือนไม้สองห้องมุงสังกะสี มีฝ้าแดงพาดคานไม้พาดเป็นชาน มีบันไดสามขั้นอยู่ตรงนี้ ตรงที่บ้านไฟใหม่ ต่อมาก็เขามาขายที่แถวร้านนี้ออกไป แต่ก่อนแม่เล่าให้ฟังว่า หมคบ้านหมคเมืองเขาจะมารวมกันบวงสรวงอยู่ใต้ต้นมะขามนี้ แต่ก่อนมีคนไปไหว้เยอะ (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 24 ตุลาคม 2546)

ต่อมามีการพัฒนาปรับปรุงบำรุงบูรณะศาลเจ้า แต่ยังคงลักษณะรูปทรงเดิมของอาคารไม้ไว้ทั้งหมด มีลักษณะเหมือนโรงเรียน ภาพวาดตามผนังด้านใน ได้มีการวาดไว้ตั้งแต่สร้างศาลเจ้าขึ้นมาใหม่ (อาเจ็กรณัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) ส่วนภาพด้านนอกที่มีการบูรณะศาลเจ้าก็เพิ่งวาดเสร็จเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2547 นี้เอง (อาเจ็กรณัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2547) แต่มีการตกแต่งและทาสีใหม่ทั้งภายในภายนอก และกำลังตกแต่งภายในอยู่ด้วย พ่อค้าชาวอุบลฯ จะเป็นคนยื่นมืออาสาช่วยเหลือด้านเงินทุน คือบริจาคให้คนละหมื่นสองหมื่นแล้วแต่ศรัทธา หรือช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ ทั้งไม้ สี ตะปูและอื่นๆ และบูรณะได้ตั้งรูปข้างต้น ส่วนที่ดินที่ศาลเจ้าตั้งอยู่เป็นที่บริจาค จะเปลี่ยนแปลงขยับขยายพื้นที่ไม่ได้ ศาลเจ้าจดทะเบียนและอยู่ในการดูแลควบคุมของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีการเปิดปิดเป็นเวลา (อาเจ็กรณัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) คือเปิดเวลา 6.00 นาฬิกา และปิดเวลา 20.00 นาฬิกา

เหตุการณ์ช่วงหนึ่งเกิดสงครามอินโดจีน ชาวจีนมีสถานภาพเป็นชนกลุ่มน้อยในสังคม ซึ่งถูกตีตราว่ามีอุดมการณ์ทางการเมืองรวมอยู่ในกลุ่มพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีการจำกัดเขตคนต่างด้าวให้อพยพออกนอกเขตทหาร ไปอยู่ต่างอำเภอ และต่างจังหวัดนั้น ชาวจีนในเมืองอุบลราชธานีต่างต้องอพยพไปตามประกาศจากทางการ ต่อมาเมื่อสงครามจบสิ้นลง ชาวจีนได้กลับมาที่เมืองอุบลราชธานีอีกครั้ง ทางการได้ประกาศให้ชาวจีนคนใดก็ได้มาจดทะเบียนเพื่อรับเป็นเจ้าของศาลเจ้า แต่ไม่มีชาวจีนผู้ใดกล้ามายอมรับการจดทะเบียนว่าเป็นเจ้าของศาลเจ้า เกรงจะถูกข้อหาเป็นคอมมิวนิสต์ ศาลเจ้าพุทธกังจึงตกอยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทยนับแต่นั้นเป็นต้นมา (อาเจ็กรณัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 27 มีนาคม 2547)

ส่วนศาลเจ้าในต่างอำเภอ ได้แก่ อำเภอวารินชำราบ มีศาลเจ้าอยู่ 2 แห่งคือ ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลวารินชำราบ ไม่มีข้อมูลและรายละเอียด ทราบแต่เพียงว่า เมื่อผู้คนบริเวณนั้นและผู้เคยพบเห็นศาลเจ้า ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ก็เห็นศาลเจ้าตั้งอยู่ที่นี้อยู่แล้ว และมีผู้คนไปไหว้ในวันเกิดเจ้า วันตรุษจีน วันสารทจีน ส่วนวันธรรมดาไม่มีเทศกาลอะไรจะมีคนมาไหว้น้อย ประปราย และที่มาพบกับเจ้าก็มี แต่ส่วนใหญ่เดี๋ยวนี้แทบจะไม่มีเลย ปัจจุบันประธานศาลเจ้าคือ ร้านก๋วยเตี๋ยวไก่สด (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี) (พี่เรือง (นามสมมุติ), **สัมภาษณ์**, 17 มกราคม 2546) ปัจจุบันศาลเจ้าจึงมีไว้เพื่อ

มาไหว้ขอพรให้ตัวเอง และครอบครัว หรือเมื่อไม่สบายใจ รวมไปถึงการบนบานศาลกล่าวต่อหน้าเจ้า
การไหว้ก็ถือเป็นกำลังใจอย่างหนึ่งเช่นกัน (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน
2546) ศาลเจ้าจึงเป็นศาสนาและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวจีนได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 16 การแสดงศาลเจ้าพ่อวารินทร์ อำเภวารินชำราบ(มีนาคม 2547)

รูปที่ 17 การแสดงศาลเจ้าปึงเต๋างกงม่า ตำบลห้วยชะยุ้ง อำเภวารินชำราบ (ธันวาคม 2546)

ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า ตำบลห้วยชะยุ้ง อำเภอวารินชำราบ เป็นศาลเจ้าแห่งเดียวในจังหวัดอุบลราชธานีที่มีอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบล ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นการสร้างหลังกาลมจอมพลวก เดิมมีหนึ่งจอมพลวกใหญ่ ต่อมาจึงมีอีกหนึ่งจอมพลวกเล็ก ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นสามภรรยาบางส่วนชาวจีนเห็นว่าเป็นพื้นที่เหมาะสมในการสร้างศาลเจ้าและถือว่าเป็นที่อยู่ของปึงเถ่ากงและปึงเถ่าม่า จึงได้เชิญท่านไปประดิษฐานอยู่ในศาลเจ้าแห่งนี้ด้วย และในขณะนั้นมีโรงป่อ และโรงสีมากมาย จึงได้เชิญเจ้าที่จากโรงป่อและโรงสีไปประดิษฐานไว้เช่นเดียวกัน (อาเจ็กโกศล สวงนตระกูล, **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม 2546)

อำเภอพิบูลมังสาหารก็มี ศาลเจ้าพ่อพลະงุม จากที่แม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา (**สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) เล่าว่า “เจ้าพ่อพลະงุมนี้เป็นคนลาว หรือคนไทยเชื้อสายลาว เรียก ฉญาพ่อเต่า แล้วได้มาเก็บส่วยที่เมืองพิบูลฯ ในขณะนั้น ต่อมาท่านเกิดป่วยและเสียชีวิตลงที่บริเวณศาลเจ้าในปัจจุบัน ด้วยระบบความเชื่อของเมืองพิบูลฯ จึงได้สร้างศาลให้ฉญาพ่อเต่าขึ้นมา ประกอบกับช่วงเวลานั้นชาวจีนยังไม่ได้เข้าเมืองพิบูลฯ และมีเพียงหอปู่ตาสร้างเป็นเรือนไม้ทรงสูง ต่อมาเมื่อชาวจีนเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอพิบูลมังสาหาร เกิดความศรัทธาก็เลยหางบประมาณมาสร้างบูรณะหอปู่ตาแห่งนี้ขึ้น แล้วเรียกชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อพลະงุม”

นอกจากนี้ยังมีกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า เดิมศาลเจ้าแห่งนี้สร้างเป็นเรือนไม้ทรงสูงเล็กๆ อยู่กับเจ้าปู่เจ้าเมืองของคนไทย ต่อมาได้มีการพัฒนาปรับปรุงศาลเจ้าจึงได้สร้างเป็นอาคารดังปัจจุบัน ภายในศาลเจ้าจะมีเจ้าของชาวจีนและมีเจ้าเมืองของไทยรวมอยู่ด้วย ผู้ศึกษาสังเกตได้จากองค์เจ้าพ่อพลະงุมแต่งกายด้วยชุดไทยประดิษฐานอยู่ภายในศาลเจ้ารวมอยู่กับเจ้าของชาวจีน และมีขันหมากเบง ทั้งข้าง ม้า วัว ควาย หมาก พลูที่ชาวบ้านนำมากราบไหว้ แต่ประวัติการสร้างศาลเจ้าพ่อแห่งนี้ก็ไม่มีผู้ใดทราบเรื่องราวที่แน่นอนอีกเช่นเดียวกัน เพราะเมื่อเกิดมาก็ได้พบกับศาลเจ้าแห่งนี้ตั้งแต่ยังไม่บูรณะแล้ว (อา โกวแก้ว, **สัมภาษณ์**, 23 มีนาคม 2546) อย่างไรก็ตาม ก็มีคนเชื่อว่า หอปู่ตาในอดีตหรือศาลเจ้าพ่อพลະงุมในปัจจุบันนี้ เกิดก่อนการตั้งเมืองพิบูลมังสาหาร ซึ่งรวมอายุแล้วก็ประมาณ 140 กว่าปีมาแล้ว (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546)

แม้ว่า ศาลเจ้าพ่อพลະงุมแห่งนี้จะมีความเชื่อของชาวไทยและชาวจีนอยู่ด้วยกัน แต่ก็เกิดการผสมผสานกันระหว่างระบบความเชื่อทั้งสองร่วมกันได้อย่างลงตัว เพราะนอกจากจะมีชาวไทยเชื้อสายจีนมักจะมาไหว้เจ้า ปึงเถ่ากงม่า ณ ที่แห่งนี้ในวันปกติก็มี วันตรุษ วันสารทก็มี ชาวไทยก็มาไหว้เจ้าพ่อพลະงุมเช่นเดียวกัน สังเกตได้จากวันสงกรานต์ จะมีผู้คนมาสรงน้ำเจ้าพ่อพลະงุมทุกๆ ปี (พินังค์ (นามสมมุติ), **สัมภาษณ์**, 23 มีนาคม 2546) ชาวไทยจะมีทำพิธีเลี้ยงบ้าน แล้วแห่พางวัญ จะมีการเลี้ยงกันทั่ว

อำเภอ โดยจะแห่พานบายศรีรอบเมือง ทำให้ชาวจีนและชาวไทยในอำเภอมีความปรองดองกันยิ่งขึ้น (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546)

อำเภอเดชอุดมมี ศาลเจ้าพ่อเมืองเดช ทราบจากเอาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ (**สัมภาษณ์**, 24 มิถุนายน 2546) ว่า “อาเหล่าเตี้ยเจ็ง เป็นคนบริจาคนที่ดินแห่งนี้ให้ก่อสร้างเป็นศาลเจ้า เพื่อให้ชาวจีนในเมืองเดชอุดม ได้เคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งปึงเถ่ากงม่า หรือเจ้าพ่อพุททัง เจ้าพ่อหลักเมือง เจ้าพ่อปู่ตา” ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2543 จะมิงานพิธีสมโภชน์ ก่อนหน้าได้มีการซ่อมแซมบูรณะศาลเจ้าพุทเถ่ากงม่าเมืองเดชเพื่อเป็นสิริมงคล โดยนายฮวงเซ็ง แซ่ลีเป็นผู้รวบรวมปัจจัยและสมัครพรรคพวกเรียไรรถขายเงินจัดสร้างศาลเจ้าขึ้นใหม่ให้เป็นที่สักการะของชาวเดชอุดม ในงานนี้ได้ระดมช่างฝีมือระดับประเทศมาปั้นมังกรและเหล่าเทพดาอย่างงามวิจิตร โดยมีเอาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณเป็นเถ่านั้ง (นายก. ชอบตั้ง, 2543: 5)

อำเภอตระการพืชผลมี ศาลเจ้าปู่ เป็นศาลเจ้าที่มีความเก่าแก่มาก แต่ไม่มีผู้ใดทราบประวัติการก่อสร้างศาลเจ้า ทราบแต่เพียงว่า เมื่อเกิดมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ก็พบว่ามศาลเจ้าแล้ว ส่วนกลุ่มคนรุ่นที่สร้างศาลเจ้าก็คงไม่มีใครมีชีวิตอยู่อีกเช่นกันเหมือนกับทุกๆ ศาลเจ้า ซึ่งทราบแต่เพียงปี พ.ศ. การปรับปรุงบูรณะศาลเจ้าเท่านั้น คือ ศาลเจ้าปู่สร้างขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2513 แต่ก่อนหน้านี้อาจได้มีศาลเจ้าที่เก่าแก่มาอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาได้มีการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2543 ซึ่งเป็นที่ดินที่ขอมมาจากราชพัสดุเพื่อสร้างเป็นศาลเจ้าปู่ขึ้นมา (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิฐยานนท์, **สัมภาษณ์**, 24 พฤศจิกายน 2546)

นอกจากนี้แล้ว ในปัจจุบัน ชาวจีนจำนวนมากพบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจ มีฐานะมั่นคงเป็นปีกแผ่น ทำให้วงศ์ตระกูลของตนรุ่งเรืองมาก จึงนิยมสร้างศาลเจ้าประจำตระกูลของตนเองขึ้น เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมเฉพาะผู้คนในตระกูลของตนเท่านั้น (ตัวน ถี เซิง และบุญยั้ง ไร่สุขศิริ, 2543: 249) ศาลเจ้าพ่อกวนอูของตระกูลอนุพรรณสว่างก็เช่นเดียวกัน ตั้งอยู่บนเนินเมือง ติดกับร้านค้าของห้างหุ้นส่วนจำกัดรวมสินไทย (เจ้าของร้านคืออาชิงเกมิตรเซียง อนุพรรณสว่าง) เป็นศาลเจ้าที่สร้างขึ้นจากการนับถือเจ้าพ่อกวนอูและความศรัทธาส่วนบุคคลและครอบครัว เมื่อครอบครัวมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่หลักหก จังหวัดอุบลราชธานี เห็นเจ้าหลายที่ไม่มีศาลให้ท่านได้สถิตย์อยู่ (ดังคำกล่าวที่ว่า เจ้าไม่มีศาล) ครอบครัวอนุพรรณสว่างตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ของอาชิงเกมิตรเซียงก็ได้พูดคุยกับครอบครัวเรื่องนี้ว่า หากใครมี (เงิน) ก็ช่วยกันร่วมสร้างศาลให้เจ้าอยู่ และอาจด้วยนิมิตรของอาชิงเกก็ก็ได้ ท่านจึงได้เป็นผู้ก่อสร้างศาลเจ้านี้ขึ้นมา โดยการว่าจ้างชาวจีนและด้วยกันให้สร้างและตกแต่งให้ ก่อนสร้างศาลเจ้ากวนอูแห่งนี้แต่เดิมเคยมีศาลอยู่ใกล้กัน แต่เกิดปาฏิหาริย์หรือเหตุอันใดไม่ทราบ ฟาฝนตกลงมาอย่างหนัก ทำให้ต้นไม้ใหญ่ล้มทับศาลที่อยู่ใกล้กันพังเสียหาย อาจมีความเชื่อว่าหากจะสร้างศาลเจ้าพ่อกวนอูก็อย่าให้มีสิ่งใดมาเกิดขวาง คือให้ท่านได้มีความเป็นอยู่ที่สะดวก และนับจากนั้นจึงสามารถสร้างศาลเจ้าพ่อกวนอูขึ้น

(อานึ่งยงยุทธ อนุพรรณสว่าง, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2547) และมีการทำพิธีเปิดป้ายศาลเจ้าพ่อในวันที่ 18-19 ตุลาคม 2540 โดยมีการฉลองเล่นจิวให้ท่านชมตลอดทั้งวัน (มิตรเชียง อนุพรรณสว่าง, 2540: 3) แต่ก็มีได้จำกัดไม่ให้ใครเข้าไปไหว้เช่นกัน เปิดกว้างสำหรับสาธารณชนด้วย (อาเจ็ทหนัท แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546)

รูปที่ 18 การแสดงศาลเจ้าพ่อกวนอู (มีนาคม 2547)

ดังนั้น ศาลเจ้าส่วนใหญ่ในจังหวัดอุบลราชธานีจึงไม่มีใครทราบถึงประวัติการก่อตั้งอย่างเป็นทางการแน่นอน เพียงแต่เป็นการบอกเล่าอย่างคร่าวจากบรรพบุรุษ และสิ่งที่ตนพบเห็นในช่วงเวลานี้และกับอดีตที่พอจะจำความและจดจำได้เท่านั้น การเกิดของศาลเจ้าจึงทำให้มองเห็นถึงพัฒนาการของชุมชนชาวจีนในต่างอำเภอ ซึ่งได้กระจายตัวไปตำบลต่างๆ และมีการสร้างศาลเจ้าขึ้นเคารพสักการะ แต่ก็ไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

4.1.1.1 เทพเจ้า

เทพเจ้าที่ศาลเจ้าแห่งนี้จะมีแต่เทพหรือเซียน 8 องค์ เจ้าองค์แรกคือปึงเถ่ากง ปึงเถ่าม่า แป๊ะเจีย ลื้อ แป่กอ ลื้อ ลื้อปี่ ที่ตีเทพคาฟ้าดิน ซึ่งเป็นเทพที่ใหญ่ที่สุด ชาซัวก็ก้ออ้วง ต่อมา มีซำหม่งเอี้ยะ กวนอู (ซิกเซียงไต้ตี) เตียวหุย กว่างเพ็ง แล้วเจ้าองค์อื่นๆ ก็ตามมา ซึ่งมาจากเมืองจีนหมดเลย

วันเกิดเจ้าแต่ละองค์มีการจัดทั้งหมด 4 ครั้ง ได้แก่

- 1) เดือน 2 วันที่ 25 เป็นวันเกิดของเจ้าซาซำก็ก้ออ้วง
- 2) เดือน 3 วันที่ 29 เป็นวันเกิดของปึงเถ่ากง

- 3) ฉวิกเกว่หยังเก้า เป็นวันเกิดของปึงเถ่าม่า
- 4) โหงวเกว่จับซา เดือน 5 วันที่ 13 เป็นวันเกิดของฉิกเซียงไต้ตี้

นอกจากนี้ก่อนวันตรุษจีนจะมีวันสำคัญอีกวันหนึ่งคือวันเจ้าขึ้นฟ้า คณะกรรมการจะอัญเชิญเจ้าขึ้นฟ้าไปเที่ยว (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) หรือเทพกลับสวรรค์ ซึ่งวันนั้นก็คือวันก้างเซ่ง ซึ่งตรงกับวันจับหยังเกว่จี้ตี้ (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) ในวันนี้จะเคร่งในขนบธรรมเนียมมาก คือ จะไม่มีการกวาดหยักไยบนเพดานบ้านเด็ดขาด ต่อมาเมื่อเสร็จสิ้นวันตรุษจีนแล้ว 3 วัน จึงจะมีการอัญเชิญเจ้ากลับลงมาจากสวรรค์ ทั้งก่อนและหลังเชิญเจ้าขึ้นลงสวรรค์จะต้องมีการใช้ซึ่งปวยเลียงทวยตลอด (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546)

ในวันเกิดเจ้าแต่ละองค์ ทางศาลเจ้าจะไม่ได้แจกใบปลิวเหมือนมูลนิธิฯ ทั่วๆ ไป คือเราจะแจกหนังสือเชิญเฉพาะคณะกรรมการ แล้วส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการจะเข้ามาไหว้ แต่ประชาชนทั่วไปก็เข้ามาไหว้ได้ นอกจากนี้ก็ยังมีคนสูงอายุมาๆ มาไหว้ ซึ่งจะทราบอยู่แล้วว่าวันเกิดเจ้าองค์ไหน วันไหนบ้าง ต่อไปทางศาลเจ้าคิดว่าจะมีการทำหนังสือเชิญและบอกถึงรายละเอียดวันเกิดเจ้าให้ทั่วถึง เพราะแต่ก่อนจะมีเตี้ยเดินถือตะกร้าไปบอกคนนั้นคนนี่ว่าวันนี้เป็นวันเกิดเจ้า ซึ่งก็แล้วแต่เขาจะมาและบริจาคมาช่วยทางศาลเจ้า นอกจากวันเกิดเจ้าแล้ว ปัจจุบันนี้ในวันธรรมดา ส่วนใหญ่คนทั่วไปมักจะไม่ค่อยมาไหว้เจ้ากันเท่าที่ควร นอกจากเทศกาลสำคัญๆ อย่างวันตรุษจีน วันสารทจีน และสิ่งของที่นำมาไหว้เจ้า โดยมากก็จะเป็น โหงวแซ ซาแซกก็มี จะมีทั้งเป็ด ไก่ หมู ส้ม แอปเปิล กล้วย และอื่นๆ (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546)

ดังนั้น เจ้าที่ผู้ศึกษาพบเห็นในทุกศาลเจ้าก็คือ ปึงเถ่ากงปึงเถ่าม่า นอกจากนี้ก็ยังมีเจ้าปู่ เจ้าพ่อหลักเมืองจะพบในศาลเจ้าพ่อเมืองเดช ศาลเจ้าพ่อพลวงงุม ศาลเจ้าปู่ อำเภอดระการพิชผล และศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า ส่วนศาลเจ้าปู่ที่อำเภอยะรัง แม้จะไม่ได้อยู่ในรูปแบบการสร้างศาลเจ้าจีนเหมือนที่อำเภอรื่นๆ แต่ก็ยังมีทั้งชาวไทย ชาวจีนและชาวเมืองยะรังคนอื่นๆ ก็นิยมไปไหว้และมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชาวจีนมาก่อน แต่ก็นานมากประมาณเมื่อ 10 ปีได้แล้ว (ไพบูลย์ ศรีชัยรัตน์, **สัมภาษณ์**, 12 พฤศจิกายน 2546) ผู้ศึกษาพบว่าเป็นสถานที่เงียบสงบ คล้ายสวนสาธารณะโล่งแต่ไม่มีการปลูกสร้างอาคารศาลเจ้า เพียงแต่สร้างเหมือนศาลเจ้าปู่ เจ้าที่เจ้าทาง และมีรูปปั้นของเจ้าปู่ ไม่สวมเสื้อแต่นุ่งโจงกระเบนสีแดง นั่งตามไต้ต้นไม้ด้วยอริยาบถทำสมาธิ ซึ่งเจ้าปู่จะเป็นผู้ปกปักรักษาชาวเมืองยะรัง

4.1.1.2 คณะกรรมการศาลเจ้า

ในการจัดตั้งคณะกรรมการศาลเจ้า (ถ่านัง) ซึ่งไม่รู้ว่าจะลัดเปลี่ยนกันมาที่รุ่นแล้ว ทราบเพียงว่า จะมีการเสี่ยงทายเลือกคณะกรรมการศาลเจ้าทุกปี (อาเจ็ทหนัท แซ่ลื้อ, **สัมภาษณ์**, 27 มีนาคม 2547) โดยจะต้องเลือกคณะกรรมการศาลเจ้าล่วงหน้าทุก 1 ปี ซึ่งในสมัยก่อนจะมีคณะกรรมการ 12 คน แต่ปัจจุบันนี้คณะกรรมการศาลเจ้าพุทธก้งมี 25 คน ส่วนที่ต่างอำเภอก็จะมีจำนวนแตกต่างกัน เช่น ที่อำเภอพิบูลมังสาหารก็มีคณะกรรมการเพียง 12 คน รวมกรรมการที่ร่วมงานอีกประมาณ 60 คน และชาวเมืองพิบูลมังสาหาร (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) อำเภอตระการพืชผล ในปี พ.ศ. 2545 มีคณะกรรมการทั้งสิ้น 103 คน โดยจะให้ทุกคนมีส่วนร่วมมือกันตลอด (อาเจ็ทมนต์ชัย กวีนิฐานานนท์, **สัมภาษณ์**, 24 พฤศจิกายน 2546) และตำบลห้วยขยุง มีคณะกรรมการหลักๆ อยู่ 4-5 คน แต่เดิมเคยมีคณะกรรมการถึง 10 กว่าคน เพราะเคยมีโรงปออยู่บริเวณนี้ 4 แห่ง จึงได้มาเข้าร่วมเยอะ ปัจจุบันไม่มีโรงปอแล้ว (อาเจ็ทโกศล สงวนตระกูล, **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม 2546)

การจัดตั้งจะเป็นการเสี่ยงทายและเปลี่ยนคณะกรรมการทุกปี ก่อนจิวมาช่วงปลายปี เพื่อเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ เรียก ฮงเซียว แต่พอจิวเล็กแล้ว วาระของกรรมการชุดนั้นก็หมดไปด้วย ถ้าใครจะเป็นคณะกรรมการอีกจะต้องเว้นวาระไป 3 ปีจึงจะเป็นคณะกรรมการอีกได้ (อาเจ็ทหนัท แซ่ลื้อ, **สัมภาษณ์**, 27 มีนาคม 2547) ส่วนในการเสี่ยงทายนั้นจะนำเอาชื่อร้านค้าต่างๆ ที่อยู่ในอุบลฯ แล้วนำรายชื่อมาลงขัน จากนั้นจึงใช้ตะเกียบคิบบลาก 25 ชันหรือกี่ชั้นก็แล้วแต่ให้ตรงกับจำนวนของคณะกรรมการในชั้นออกมาวาง แล้วคิบบตะเกียบต่อหน้าปึงเถ่ากบปึงเถ่ามว่าใครจะได้ดำรงตำแหน่งใดบ้าง (อาเจ็ทหนัท แซ่ลื้อ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) แต่ที่อำเภอพิบูลมังสาหารจะมีการเสี่ยงทาย ตามธรรมเนียมเดิมจะใช้ไม้เสี่ยงทายที่เป็นคู่โยนจิ้น เรียกจั้งป้วย (อาเจ็ทหนัท แซ่ลื้อ, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) ถ้าออกมาเป็นหน้าเดียวกันก็จะไม่เอา แต่ในช่วงหลังๆ มานี้จะมีการตั้งคณะกรรมการล่วงหน้าไว้ปีต่อปี และแบ่งออกเป็น 5 รุ่น (อาโกวก้าว, **สัมภาษณ์**, 23 มีนาคม 2546) เมื่อรับตำแหน่งแล้ว คณะกรรมการชุดใหม่จะต้องมาเข้าร่วมกับกิจกรรมของศาลเจ้า

และผู้ใดที่จะเป็นกรรมการได้ ไม่ว่าจะปึงเถ่ากบ มุณนิธิ หรือองค์กรจิ้นใดๆ ก็แล้วแต่ จะต้องเป็นบุคคลที่มีความพร้อมทั้งร่างกาย แรงใจ ที่จะต้องเสียสละเวลาและทรัพย์สินในการบริหารงานภายในองค์กรนั้นๆ

4.1.1.3 จิว

ในอดีต โรงจิวที่ศาลเจ้าพุทธก้งเป็นแหล่งชุมนุมชน มีการแสดงจิวร้องรำเป็นภาษาจีน ผู้คนในย่านและชาวจีนต่างเดินขวักไขว่ ที่มาไหว้เจ้าและมาชมการแสดงของจิว ทั้งอาแปะ อาอิม อาซ้อ จะมาจากตระการ และจากที่อื่นๆ ทั้งหลายมานอนค้างที่อุบลฯ เพื่อมาดูจิว โดยเฉพาะ ถือว่าเป็นงานใหญ่มาก 1 ปีจะมีเล่นจิวที่ศาลเจ้านี้ 2 ครั้ง (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) ส่วนใหญ่จะเป็น

หญิงมวยผมชาวจีนผู้สูงวัย สวมเสื้อคอจีนแขน กางเกงขาถักย รongเท้าผ้าสวมใใส่อย่างสบาย ส่วนชาย ชาวจีนจะสวมเสื้อคอกลมกระดุมหน้าสีขาวเนื้อเบา กางเกงขาสั้นบ้าง ขาวยาวบ้าง ตามอัธยาศัย และร่วม ด้วยผู้คนในชุมชนทั้งหนุ่มสาวและเด็กๆ ที่มากับพ่อแม่พี่น้องปู่ย่าตายายลูงป้าน้ำอาอาหลาน นอกจากนี้ยัง เป็นการรวมกลุ่มกันพูดคุย ปรีกษาหารือกัน ในหมู่ชาวจีนเมืองอุบลราชธานีด้วย

อาหารก็เป็นส่วนประกอบสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่สร้างสีสันให้กับโรงงิ้ว ผู้คนมักมาซื้ออาหาร และขนมต่างๆ เช่น ตี๋อคาโคว หมูจ๋า เต้าหู้ทอด ผัดหมี่ ลูกชิ้นทอด ขนมเบื้องญวน ข้าวเกรียบปากหม้อ ก๋วยจั๊บน้ำใส กระจ่างปลา ข้าวต้ม หอยทอด ออส่วน ทั้งสองอย่างนี้จะได้ทานก็ต่อเมื่อมีงานโรงงิ้วเท่านั้น (คุณ ตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) อีกทั้งยังมีข้าวจี่ (ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนกลมแบนขนาด เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 8 เซนติเมตร ความหนาประมาณ 1.5 เซนติเมตร แล้วนำข้าวก้อนนี้มาชุบไข่ แล้วย่างบนเตาร้อนๆ จนสุก) ก๋วยจั๊บน้ำใส ของหวาน น้ำหวาน และน้ำอัดลมหลากหลายชนิด ล้วนเป็น อาหารท้องถิ่นของชาวเมืองอุบลฯ สิบกว่าร้านค้าได้มาตั้งขายอาหารหน้าศาลเจ้าเรียงไปตามถนนพรหม เทพด้านซ้ายมือจนเกือบถึงบ้านตึกดินของถนนแห่งนี้ในปัจจุบัน และจากหน้าประตูศาลเจ้าเรื่อยเข้าไป จนถึงข้างในข้างอาคารศาลเจ้า ภายในยังมีรถเข็นปลาหมึกย่าง รถเข็น ไอศกรีมแบบดั้งเดิม และรถเข็น น้ำตาลปั้นรูปต่างๆ

การแห่ขบวนของงานฉลองศาลเจ้าพุทธกั๋ง โดยความร่วมมือกับโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก และ องค์กรชาวจีนต่างๆ ขบวนแห่ ใครจะเป็นคนแห่ก็ได้ ศาลเจ้าก็ได้ มูลนิธิก็ได้ไม่จำกัด เป็นการแห่เฉลิมฉลองต่างๆ ปัจจุบันไม่แห่แล้ว เนื่องจากคณะกรรมการหลายๆ ท่านเห็นว่าสิ้นเปลืองเยอะมาก (อาแปะ หย่งฮี้ แซ่จิ่ง, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) แต่ก่อนที่มีงานแห่มังกรจากชุมชนแพจัดฉลองให้กับศาลเจ้าในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 (อาเจ็กชันท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) โดยเริ่มต้นจากมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี แห่ไปตามถนนพรหมราช เลี้ยวแยกถนนหลวง และวกกลับไปมูลนิธิฯ เช่นเดิม (ชวนพิศ ทวีสิทธิ์, **สัมภาษณ์**, 3 มกราคม 2546) จะมีการแห่มังกรตัวยาว ผู้คนในองค์กรชาวจีนแต่งกายเป็นตัวละครในวรรณคดีจีน พระถังซำจั๋ง หงอคง ตี๋อไป๋ก่าย ก๊วยเจ๋ง ส่วนเด็กนักเรียนจะแต่งชุดเป็นเทพธิดา ดอกบัว เด็กหญิงจีนหาบตระกร้าดอกไม้ และการแสดงของเด็กนักเรียน โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก เหล่าบรรดาคณะกรรมการและครูอาจารย์ของโรงเรียนก็ร่วมเดินในขบวนแห่นั้นด้วย

รูปที่ 19 การแสดงงานฉลองศาลเจ้าพุทธกั๋ง โดยมีขบวนแห่มังกรรอบเมือง (กุมภาพันธ์ 2534)

รูปที่ 20 การแสดงความเคารพของมังกรหลังจากได้รับการบริจาค และนักเรียนเป็นเทพธิดาดอกบัว
(กุมภาพันธ์ 2534)

รูปที่ 21 การแสดงกิจกรรมร่วมในขบวนแห่ของคณะกรรมการและนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญวังก์
(กุมภาพันธ์ 2534)

กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10 กว่าปีมาแล้ว แม้ว่าจำนวนร้านค้า ผู้ชม และบรรยากาศการเฉลิมฉลองให้กับศาลเจ้าและการแห่เจ็ยเป็ยในอดีตจะเปลี่ยนแปลงไป บางกิจกรรมก็มิได้พบเห็นอีกเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน แต่การแสดงงิ้ว ที่จัดขึ้นในช่วงต้น และช่วงปลายของทุกปีก็ยังคงดำเนินอยู่ เช่นเคย ศาลเจ้าพุทธก้ง จะมีคณะงิ้วผลัดเปลี่ยนกันแล้วแต่ความประสงค์ของคณะกรรมการศาลเจ้าแต่ละปี ที่ศาลเจ้ามีการเล่นงิ้วโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการเล่นให้เข้าชม เพื่อเป็นการขอบคุณเจ้าที่คอยปกป้องรักษาคุ้มครองเราทั้งผองให้อยู่เย็นเป็นสุข มีความเจริญก้าวหน้าในธุรกิจการงานและทุกๆ ด้าน (อาเต็ยชวนชัย เทียมสุวรรณ, สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546) จึงเรียกเทศกาลนี้ว่า ตีบเซี่ยลิ่งอิ่ง (เจ็หุย, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546) (หรืออาเจ็กชนัท แซ่ลื้อว่าตักเต็ยเซ็ง) เป็นเทศกาลงิ้วปลายปี เป็นการไหว้ขอบคุณพระเจ้าที่ช่วยปกป้องรักษาคุ้มครองเราชาวเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข

การเล่นงิ้วของศาลเจ้าพุทธก้งจะมีปีละ 2 ครั้ง คือช่วงต้นปี ประมาณเดือนกุมภาพันธ์และช่วงปลายปี ประมาณเดือนพฤศจิกายน ซึ่งเป็นงิ้วคนละคณะ กล่าวคือ ช่วงต้นปีจะเป็นงิ้วคณะไซหย่งฮง ช่วงปลายปีจะเป็นงิ้วคณะอีไหล่เฮง (สมัยก่อนต้นปีจะเป็นงิ้วคณะไวหย่งโฮง และปลายปีจะเป็นงิ้วคณะซิงตง) สองคณะนี้ผูกขาดกับศาลเจ้ามาตลอด แต่ปีนี้ (2546) ทางคณะกรรมการลงความเห็นกันว่าจะนำงิ้วคณะเจ็กเหล่าซุงซึ่งเคยมาเล่นให้ปึงเต่าก้งปึงเต่ามาและเจ้าองค์อื่นๆ ในศาลเจ้าพุทธก้งดูเมื่อ 10 ปีที่แล้ว (อาเจ็กชนัท แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546) คนในชุมชนจึงมักเรียกสถานที่แห่งนี้ว่าโรงงิ้วระยะเวลาในการเล่นงิ้วคือ 10 วัน 10 คืน เล่นเป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว เป็นการเล่นให้เจ้าดู จึงไม่จำเป็นต้องเล่นภาษาไทย แม้ว่าจะไม่มีคนดูแล้ว งิ้วจะต้องดำเนินการแสดงต่อไปจนจบเรื่องหรือจบตอน (อาเจ็กเก็ยรติคุณ ตรีโรจน์พร, สัมภาษณ์, 4 กุมภาพันธ์ 2547) เรื่องราวส่วนใหญ่จะเป็นละครชาวบ้าน สามก๊ก

ประวัติศาสตร์จีน ชีวิตประจำวัน ละครพื้นบ้าน เป็นต้น คนที่ไปดูประจำก็จะเป็นคนอายุ 70-80 รุ่นเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ โดยจะหอบลูกหลานไปนั่งด้วยก็มีมาก ซึ่งลูกหลานก็มักจะไปนั่งรองจนกว่าจิวจะจบ (อาอิมเถียวป่วยเฮง, **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2546)

บรรยากาศโรงงิ้วในงานงิ้วประจำปีช่วง 10 ปีที่ผ่านมาความคึกคักน้อยลง เป็นความเปลี่ยนแปลงที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คณะกรรมการ และผู้สูงอายุที่จะมาดูงิ้วเป็นประจำทุกปี ก็เริ่มน้อยลง เนื่องด้วยกาลเวลาถึงวัยอันสมควรที่บางท่านต้องจากโลกนี้ไป ผู้คนในย่านต่างก็โยกย้ายครอบครัวไปอยู่ที่อื่นก็มาก ทำให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามาชมงิ้ว ทั้งนี้การมาที่โรงงิ้วจึงมาเพื่อติดตามญาติผู้ใหญ่ของตนบ้าง พาครอบครัวมาไหว้เจ้าเพื่อสิริมงคลบ้าง น้อยคนที่จะฟังภาษาจีนแต่จิวที่จิวร้องได้ ส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับจิวและไม่เข้าใจความหมายของขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา ทราบเพียงว่าพาออก อาม่า ลูกหลานมาที่โรงงิ้วมาไหว้เจ้า อีกทั้งยังเป็นแหล่งนัดชุมนุมพบปะพูดคุยกันของชาวจีนและชาวไทยเชื้อสายจีน

แต่เมื่อต้นปี 2547 ได้มีการบรรยายไทยเพิ่มขึ้นมาจากปีก่อนๆ และผู้ศึกษาเห็นว่าเทศกาลงิ้วเรียกว่า แข่งจกหวงเซียว คือการไหว้ต้อนรับปีใหม่ (อาเจ็กฉันท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงทั้งอาคารศาลเจ้า การจัดการบริหารงานของคณะกรรมการคือ มีการประกาศเทศกาลงิ้วทางราชการวิทยุ อีกทั้งยังมีการปิดประกาศหน้าศาลเจ้า และตามสถานที่ต่างๆ นำรถออกโฆษณาอย่างครึกครื้น โดยให้ชาวเมืองอุบลราชธานีได้ออกมาร่วมสักการะบึงเถ่ากงม่าและเจ้าองค์อื่นๆ ในศาลเจ้า (อาเจ็กเกียรติกุณ ตรีโรจน์พร, **สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2547) ประกอบกับให้มาร่วมกิจกรรมกับทางศาลเจ้า เนื่องจากมีการเลี้ยงอาหารฟรี เช่น โจ๊ก ก๋วยจั๊บ ข้าวต้ม ขนม น้ำส้ม น้ำเต้าหู้เหล่านี้แก่ผู้มางานงิ้วครั้งนี้ เด็กๆ ก็มาร่วมระบายสีหุ่นปั้นปูนปลาสเตอร์เป็นรูปตัวการ์ตูนต่างๆ อีก พร้อมกับแจกรางวัลและขนมให้แก่เด็กๆ ตลอด 10 คืนที่ระบายสีได้ถูกใจคณะกรรมการ ปีนี้คณะงิ้วยังได้เล่นแถมให้กับศาลเจ้าอีกหนึ่งคืนอีกด้วย (อาเจ็กชัชวาลย์ ชันติวาริ, **สัมภาษณ์**, 13 กุมภาพันธ์ 2547) และเป็นที่น่าสังเกตว่า ปีนี้ไม่มีน้ำตาตมาปั้นและเป่าขายให้กับเด็กๆ เหมือนทุกปี

ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ ก่อนจะมีการแสดงงิ้วจะต้องมีการเชิญเจ้า (ดินในกระถางรูป) ที่ศาลเจ้าพุทธกัษมาชมด้วย (อาเจ็กฉันท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) อำเภวารินทร์ชาราบนี้มีงิ้วคณะชิงตงเยี่ยฮุนเฮียง มาเล่นให้เจ้าดูตลอด ปีละสองครั้ง ทางศาลเจ้าผูกขาดกับคณะนี้มาเป็นระยะเวลาสิบๆ ปีมาแล้ว คือตั้งแต่รุ่นเตี้ยของเจ้าของคณะคนปัจจุบัน มีการแสดงงิ้วอยู่ 5 วัน 5 คืน (อาเจ็กปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์, **สัมภาษณ์**, 4 ธันวาคม 2546) และเนื่องจากบริเวณศาลเจ้ามีพื้นที่น้อยและเป็นพื้นที่ที่มีหน้าศาลเจ้าติดกับถนน จึงได้จัดการแสดงงิ้วอยู่บริเวณใกล้กับศาลเจ้า แล้วมีการทำพิธีเชิญบึงเถ่ากงบึงเถ่ามามาดูงิ้วด้วย โดยการอันเชิญรูปปั้นและกระถางรูปบูชามาไว้ในปริมพิธี ตั้งต่อหน้าโรงงิ้ว และมีการจัดเก้าอี้

ติดหมายเลขไว้ประมาณ 200 ตัว ซึ่งเก้าอี้แต่ละตัวจะถูกผูกโยงติดกันทุกตัว เพื่อให้ผู้คนได้มาจับจองที่นั่งจับฉลากในช่วงเวลาพักเบรก ส่วนและภายในโรงงิ้วก็จะมีปืนและเป่าน้ำตาลเหมือนทุกที่มีศาลเจ้า แต่มีการพัฒนาฝีมือการปั้นและเป่าตามพิมพ์ซึ่งเป็นรูปการ์ตูนตามกาลสมัย เช่น รูปโปเกมอน รูปอุลตราแมน เป็นต้น ซึ่งจากการบอกเล่าของอาอีตัง (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2546) ว่า น้ำตาลก็ถือเป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของงิ้ว ถ้ามีงิ้วที่ไหน ก็ต้องมีน้ำตาลปั้นที่นั่น จะขาดกันไม่ได้ ซึ่งเป็นอะไรที่คุ้นมาตั้งแต่สมัยก่อนๆ แล้วด้วย

ร้านค้าบริเวณโรงงิ้วที่อำเภอวารินชำราบนี้ จะพบเพียงรถเข็นสองคันขายโรตีสี และลูกชิ้นทอดอยู่ข้างๆ ก่อนไปทางด้านหลังโรงงิ้วเท่านั้น ผู้ซื้อส่วนใหญ่จึงเป็นนักแสดงงิ้ว ผู้คนบริเวณนั้น และสัญจรผ่านไปมา และในบรรยากาศโรงงิ้ว หากไม่มีผู้ใด (หมายถึงชาวไทยเชื้อสายจีน และคณะกรรมการซึ่งส่วนใหญ่พักอาศัยและประกอบกิจการที่อำเภอนี้) ตัดการก็จะพบเห็นผู้คนเดินขวักไขว่กันข้างเวทีงิ้วมากกว่า ถือว่ามีผู้ชมจำนวนหนึ่งไม่มากไม่น้อย แต่ที่นั่งก็เต็มเกือบทุกที่

รูปที่ 22 การแสดงรางวัลและกิจกรรมการแจกรางวัลแก่ผู้โชคดี (ธันวาคม 2546)

เวลา 19.00 น. เป็นเวลาตามสัญญาระหว่างศาลเจ้ากับคณะงิ้วซึ่งจะต้องเริ่มแสดง แต่จริงๆ แล้วมักจะเริ่มเล่นงิ้วเวลา 19.30 น. จนถึงเวลาประมาณ 22.00 น. ช่วงเวลานี้ในวันแรกจะร้องเป็นภาษาไทย แต่ทำนองงิ้ว โดยจะมีคนบอกบทอยู่ข้างเวที แต่ในวันต่อไปก็เป็นการร้องภาษาจีนแต่จังหวะเช่นเคย จากนั้นก็จะมีการจับฉลากเพื่อแจกโชคให้แก่ผู้มาชมการแสดงงิ้ว (อาเจ็กปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์, สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2546) ในช่วงเวลานี้จะเป็นช่วงเวลาที่มีคนมานั่งชมงิ้วมากที่สุด ยิ่งเวลาใกล้จะจับฉลากจะมีผู้คนวิ่งเข้ามาจับจองที่นั่งกันจนเต็ม โดยมีการจองที่นั่งให้กันอีกด้วย ของรางวัลก็มีทั้งเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น พัดลม หม้อหุงข้าว เครื่องปั่นน้ำผลไม้ จักรยาน เป็นต้น เมื่อถึงเวลาจับฉลากจะมีคณะกรรมการมา

ประกาศบนเวทีว่าเป็นการมอบโชคให้แก่ผู้ชม และได้มีการเชิญประธานกรรมการศาลเจ้ามามอบรางวัลต่างๆ ให้กับผู้โชคดี โดยจะเริ่มจากรางวัลเล็กสุดไปถึงรางวัลใหญ่สุด คือ จักรยาน

ภายหลังจากกิจกรรมการแจกรางวัลให้แก่ผู้โชคดีเสร็จสิ้นลง ผู้คนที่มาดูจี้วต่างก็กลับบ้านกันเกือบหมด เหลือเพียงไม่เกิน 5 คนเท่านั้น แต่จี้วก็ยังต้องแสดงต่อไปจนกระทั่งจบเรื่อง บรรยากาศของโรงจี้วที่อำเภอวารินชำราบจะเป็นเช่นนี้อยู่ 5 คืน บางวันก็ไม่มีการจับฉลาก ผู้คนก็เริ่มทยอยกันกลับบ้าน โรงจี้วก็ต้องเหลือเพียงจี้วกับเจ้าเช่นเดิม ผู้มาชมจี้วในศาลเจ้าเป็นที่น่าสังเกตว่า จะมีแต่ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนและผู้คนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นมาจับจองพื้นที่ น้อยคนที่จะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนถึงมีก็จะนั่งเก้าอี้ของตัวเองอยู่หน้าบ้านต่างหาก ซึ่งจะอยู่บริเวณสองข้างฝั่งเวที แต่ก็ไม่พบคนรุ่นอาภาม่าสูงอายุนานั่งดูจี้วกัน

รูปที่ 23 การแสดงบรรยากาศโรงจี้วหลังเวลาประมาณ 22.30 นาฬิกา (ธันวาคม 2546)

ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า ศาลเจ้าปู่ ศาลเจ้าพ่อเมืองเดช และศาลเจ้าพ่อพลละงุม จะเป็นการเดินสายของจี้วคณะเดียวกัน คือ คณะเหล่าบัวงหนึ่ง คณะนี้จะเล่นในอุบลฯ ทั้งหมด 4 แห่ง โดยหัวหน้าคณะจี้วจะเป็นผู้ดำเนินการติดต่อกับคณะกรรมการศาลเจ้าแต่ละอำเภอที่มีในจังหวัดอุบลฯ หนึ่งปี (อาแปะเฮง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546) ซึ่งทางอำเภอเดชอุดม พิบูลมังสาหาร ตระการพืชผล และตำบลห้วยขะยุงมีการเล่นเทศกาลจี้วปลายปีๆ ละหนึ่งครั้ง และได้มีการผูกขาดกับจี้วคณะนี้ตลอดนับเป็นเวลา 30-40 ปีมาแล้ว โดยไม่เคยเปลี่ยนคณะจี้วเลย ตั้งแต่อาแปะเจ้าของคณะเป็นผู้เล่นเอง (เจ๊ฉี, สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546) จนกระทั่งบัดนี้ลูกสาวก็เป็นนักแสดงจี้ว (อาแปะเฮง (นามสมมุติ),

สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2546) แม้ว่าในช่วงแรกๆ จะมีการเปลี่ยนคณะจิวบ้างก็ตาม ช่วงประมาณ 20 ปี หลังมานี้จึงได้ผูกขาดกับจิวคณะเหล่าบ่วงหนีซึ่งตลอด (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, **สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) ยกเว้นศาลเจ้าปู่ ที่อำเภอตระการพืชผลเท่านั้นที่มีได้ผูกขาดกับจิวคณะใดๆ สำหรับ เรื่องของภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาจีนแต่จิวตลอด ประกอบกับการบรรยายไทยเป็นฉากตอน และการแสดง จิวจะเริ่มเวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา แต่ละที่จะเล่นจิวให้เจ้าดูอยู่เป็นเวลา 4 วัน แต่มีศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า เท่านั้นที่เล่นเพียง 3 วัน

แต่ละศาลเจ้าจะดำเนินการจัดกิจกรรมขอขอบคุณเทพเจ้า หรือ ดับเซี่ยสิ่งอั้ง ที่คล้ายคลึงกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง อย่างที่อำเภอเดชอุดม จะมีการเขียนป้ายผ้าสีเหลือง โดยประกาศว่าจะมีการจัดเทศกาล งานจิวประจำปีด้วยการเคารพสักการะปึงเถ่ากงปึงเถ่าม่า เจ้าปู่ เจ้าพ่อหลักเมือง เริ่มวันที่ 16-19 พฤศจิกายน 2546 โดยการสนับสนุนเจ้าของร้านค้าต่างๆ ในอำเภอเดชอุดม เป็นการจัดรวมเจ้าปู่เจ้าพ่อ กับเจ้าจิ้นกันทุกปี (เจ้หุย, **สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546) ผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นครั้งแรกที่มีการเขียนป้าย ประกาศตั้งแต่ใกล้จะถึงตัวอำเภอ เรื่อยไปถึงทางออกไปสู่อำเภออื่นๆ

อีกทั้งยังมีการจัดขบวนแห่ ซึ่งเรียกว่า แห่เจี่ยเปี่ยครั้งแรกเป็นฉลองเจ้าปู่เท่านั้น แต่ถ่านั่งและ ชาวบ้านต่างก็ชอบขบวนแห่และเห็นว่าสวยงาม จึงได้ทำการแห่มาตลอดนับเป็นเวลาสิบปีแล้ว ประกอบกับการปฏิบัติสืบทอดประเพณีเทศกาลจิวเรื่อยมาประมาณ 40-50 ปีมาแล้ว (เจ้ฉี, **สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546) ในวันแรกของงาน โดยจะเชิญบุคคลสำคัญเช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอำเภอเดช อุดม และผู้ประกอบกิจการและมีส่วนเกี่ยวข้องกับซึ่งเป็นที่นับหน้าถือตาของชาวเมืองเดชฯ ได้เป็นผู้เชิญ เจ้าแต่ละองค์ ทั้งปึงเถ่ากง ปึงเถ่าม่า เจ้าพ่อกวอนอู เจ้าปู่ตา เจ้าพ่อหลักเมืองต่างๆ แห่ไปรอบเมือง เจ้ฉี (**สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546) เล่าถึงวัตถุประสงค์ของงานว่าคล้ายจะเป็นการถามสารทุกข์สุกดิบ ของชาวเมืองเดชฯ

นอกจากนี้ ทางคณะกรรมการได้ให้ลูกหลานชาวเมืองเดชฯ ส่วนใหญ่ก็เป็นลูกหลานชาวจีนได้ เข้าร่วมกิจกรรมกับทางศาลเจ้า ด้วยการแต่งกายเป็นอาตี๋อามวยสวมชุดก็๊เพ้า ชุดนางฟ้าทั้งเจ็ด ชุด ต่างๆ เหล่านี้เป็นชุดที่คณะกรรมการได้ลงทุนซื้อมาในราคาสูง และในการแห่จะเป็นการแห่รอบเมือง เช่นกัน และเพื่อให้มีการพัฒนารูปแบบการจัดเทศกาลจิวให้สวยงามและครึกครื้น อาซ้อเอ็ง (**สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546) ได้กล่าวว่า ปีหน้าจะไปดูเทศกาลจิวที่จังหวัดมหาสารคาม เพราะเห็นว่า มีการจัดงานแห่ขบวนที่สวยงามและยิ่งใหญ่ที่สุดด้วย

ศาลเจ้าพละงุม อำเภอมังสาหาร ก็มีขบวนแห่เช่นกัน แต่เป็นการแห่เฉพาะเจ้าและทีเต็ง (โคม ไฟ) รอบเมืองพิบูลฯ เพื่อให้ประชาชนทั้งจีนไทยญวนและอื่นๆ ได้ร่วมกันสักการะจุดธูปแด่เจ้าพ่อ จึง

เป็นการแห่โดยมีรถยนต์กระบะให้ตั้งรูปเจ้าสติด้อยอยู่บนรถแต่ละคนเรียงขบวนกัน ซึ่งรถที่เข้าร่วมขบวนแห่จะเป็นรถของคณะกรรมการศาลเจ้า โดยจะไปตามเส้นทางชุมชนที่มีชาวเมืองพิบูลฯ อาศัยอยู่มาก และเส้นทางสุดท้ายคือมาที่ข้างสะพานข้ามแม่น้ำที่จะไปอำเภอโขงเจียม ซึ่งเป็นบริเวณที่ใกล้กับศาลเจ้าพ่อพลະงຸມ ส่วนศาลเจ้าปู่ อำเภอตระการพืชผลก็มีการแห่เจ้าและให้ชาวบ้านร่วมสักการะเจ้าปู่เช่นเดียวกัน เพื่อให้คนได้รู้จักธรรมเนียมไว้ (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิพนธ์ยานนท์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546)

รูปที่ 24 การแสดงกิจกรรมแห่เจ้ารอบเมืองพิบูลมังสาหาร (พฤศจิกายน 2546)

รูปที่ 25 การแสดงชาวเมืองพิบูลมังสาหารร่วมจุดธูปสักการะเจ้า (พฤศจิกายน 2546)

แต่สำหรับที่ศาลเจ้าปู่ อำเภอตระการพืชผล อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิพนธ์ยานนท์ (สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546) เล่าว่า มีอยู่ปีหนึ่ง คือปี พ.ศ. 2542 ทางคณะกรรมการศาลเจ้าไม่ได้ว่าจ้างให้คณะงิ้วมาแสดง แต่เป็นการใช้วิธีโองิ้วเปิดให้เจ้าดูแทน โดยทางคณะกรรมการบางท่านเห็นว่าน่าจะลองเปลี่ยน

วิธีการเพื่อเป็นการประหยัดงบประมาณของศาลเจ้าด้านการใช้จ่ายจ้างคณะจิวมาเล่น และหากจัดขึ้นแล้วไม่เหมาะสมก็จะกลับมาจ้างคณะจิวมาเล่นจิวให้เจ้าคุณตามเดิม ผลปรากฏว่าทางคณะกรรมการเห็นฟ้องร้องกันว่าไม่ดี ไม่เหมาะสม ปีต่อมา คือ ปี พ.ศ. 2543 คณะกรรมการศาลเจ้าจึงจ้างคณะจิวมาเล่นตามเดิม (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนี้ฐยานนท์, **สัมภาษณ์**, 28 มีนาคม 2547) แต่ทางคณะกรรมการศาลเจ้าที่ตระการฯ ก็ไม่ได้ผูกขาดกับจิวคณะไหน จะเปลี่ยนคณะไปเรื่อยๆ ตามการเดินสายของคณะจิว ถ้าจ้างคณะจิวต่อปีหน้าก็ต้องคุยกับคณะกรรมการก่อน ส่วนวันเวลาการแสดงจิว หัวหน้าคณะจิวจะเป็นผู้กำหนดเอาเอง โดยจะกำหนดสถานที่แสดงให้จิว มีปีหนึ่งที่เคยให้จิวไปแสดงในวัดใจกลางเมืองตระการฯ แต่ปีที่ที่จิวแสดงนั้นเป็นที่ของคณะกรรมการ

เทศกาลจิวประจำปีของทั้งสี่ศาลเจ้านี้ นอกจากจะมีเวทีแสดงจิวให้เจ้าคุณแล้ว ก็ยังมีหนังกลางแปลงตั้งอยู่เคียงข้างกัน จะเห็นได้ว่ามีผู้คนประชาชนทั่วไปให้ความสนใจออกมาเดินชิวดูการแสดงจิวและหนังกลางแปลง ประกอบกับการเปิดตลาดในย่านชุมชนนั้นๆ ปีละหนึ่งครั้ง ฟีนิด (นามสมมุติ) (**สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) เป็นแม่ค้าที่เปิดร้านในงานจิว ซึ่งกล่าวว่า จะตั้งร้านค้าขายเป็นตลาดกลางคืนแบบนี้ก็มีช่วงนี้เท่านั้น คือช่วงจิวมา นอกนั้นก็ไม่ได้ขายตอนกลางคืนเลย ของที่ขายก็มีลูกชิ้นนึ่งและทอด ก๋วยเตี๋ยว อาหารตามสั่ง ขายของเล่น ร้านยิงปืน ขายเข็มขัดเหมือนงานประจำปีทั่วๆ ไป เหมือนตำบลห้วยชะยุ่ง ส่วนที่อำเภอเดชอุดมและอำเภอตระการพืชผลก็มีของขายเช่นเดียวกัน แต่จะน้อยกว่า

รูปที่ 26 การแสดงว่าผู้คนออกมาร่วมงานเทศกาลจิว ตำบลห้วยชะยุ่ง (ธันวาคม 2546)

และเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้คนใน 3 อำเภอ 1 ตำบลนี้จะมาชมการแสดงงิ้วมากกว่าที่ศาลเจ้าพุทธกั๋ง และศาลเจ้าพ่อวารินทร์ ผู้คนเดินออกมาเที่ยวกันทั้งนั้น ส่วนใหญ่จะมีกลุ่มวัยรุ่นจับกลุ่มกัน บ้างก็มีหนุ่มสาวมาเที่ยวด้วยกัน เด็กเล็กจะมากับพ่อแม่ หลายคนต่างให้ความสนใจกับการแสดงงิ้ว หลายคนต่างให้ความสนใจกับร้านค้า อย่างที่อำเภอพิบูลมังสาหาร และตำบลห้วยชะยุง นับว่ามีการจัดร้านค้าเรียงรายอยู่ริมถนน แต่สำหรับที่อำเภอวารินชำราบ และอำเภอตระการพืชผลมีเพียงรถเข็นมาขายขนมไส้กรอก ลูกชิ้นทอด อย่าง และโรตีสานี้ จึงเป็นภาพกิจกรรมที่เกิดขึ้น จากการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมไทยจีนที่อยู่ร่วมกันในสถานที่สร้างกิจกรรมในชุมชนนั้นๆ ซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นเทศกาลประจำปี ชาวบ้านบริเวณนั้นจะทราบและมาร่วมงานกันดีหนึ่งครั้งต่อหนึ่งปีเท่านั้น ถือเป็นการธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีจีนที่ยึดถือปฏิบัติตามพ่อแม่ บรรพบุรุษมิให้เลือนหายไป อย่างที่ห้วยชะยุงทางเทศบาลต้องรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เอาไว้ ซึ่งวัฒนธรรมจีนก็รวมอยู่ด้วย และจัดกิจกรรมให้กับชาวบ้าน เพื่อจะได้รับเงินงบประมาณมาร่วมจัดกิจกรรมนี้และพัฒนาปรับปรุงท้องถิ่นห้วยชะยุงเพิ่มเติมอีกด้วย ไม่เฉพาะของชาวจีน งานอะไรของชาวไทยก็เช่นเดียวกัน (อาเจ็ก โกศล สวงวน ตระกูล, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2546)

รูปที่ 27 การแสดงบรรยากาศงานงิ้วช่วงเวลาประมาณ 20.00 นาฬิกา อำเภอพิบูลมังสาหาร (พฤศจิกายน 2546)

รูปที่ 28 การแสดงบรยากาศงานจี่เวลาประมาณ 21.00 นาฬิกา ตำบลห้วยชะยุง (ธันวาคม 2546)

รูปที่ 29 การแสดงบรยากาศงานจี่เวลาประมาณหลัง 22.00 นาฬิกา อำเภอดระการพิษผล (พฤศจิกายน 2546)

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมเหล่านี้จะเกิดขึ้นและประสบผลสำเร็จไม่ได้ หากชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งหลายไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนคนอื่นๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมชุมชนเดียวกัน เห็นได้จากการร่วมบริจาคกัน 100 50 20 แล้วแต่และการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในกิจกรรมงานการต่างๆ ของ

ชาวไทยเอง และชาวไทยเชื้อสายอื่นๆ ก็แล้วแต่ (อาเจ็ก โกลด สงวนตระกูล, **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม 2546) ทุกชาติพันธุ์จะร่วมมือกันเพื่อผลักดันให้มีกิจกรรมภายในชุมชนของตน เพื่อให้บรรลุดัตถุประสงค์เดียวกัน ทั้งความสนุกสนานรื่นเริง และความสมัครสมานสามัคคีของชาวไทยกับชาวไทยเชื้อสายจีน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าจิวที่มาแสดงให้ศาลเจ้าชมในขณะนี้ เป็นจิวแท้จิว แต่ในอดีตที่ผ่านมา ไม่มี แต่เพียงจิวแท้จิวเท่านั้น จะมีทั้งจิวไหหลำและจิวแคะซึ่งเคยมาเล่นที่จังหวัดอุบลราชธานีด้วย แต่ก็นานมาแล้ว ดังที่อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย (**สัมภาษณ์**, 30 มิถุนายน 2546) เล่าว่า เมื่อ 7-10 ปีก่อน เคยมีจิวแคะมาเล่นในงานปีใหม่ที่ทุ่งศรีเมือง จิวไหหลำก็เคยมีมาเล่นที่อุบลด้วยเช่นกัน แต่นานๆ ทีค่อยมา ส่วนจิวหุ่นกระบอกไม่ปรากฏว่ามีจิวหุ่นกระบอกมาเล่น แต่หากจะมีก็คงจะเป็นที่โรงหนังมากกว่า (อัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546) และยังมีอีกหลายท่านที่คุ้นเคยกับจิว (**สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) คุณตาบำเพ็ญ ฦ อุบล (**สัมภาษณ์**, 24 ตุลาคม 2546) และอาอ้อมเล็กขวยเสง (**สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2546) ต่างก็ว่า ไม่เคยเห็นจิวหุ่นกระบอกจีนมาเล่นในจังหวัดอุบลราชธานี เห็นแต่หุ่นไทยที่เชิดเป็นหนังตะลุง

นอกจากนี้ ยังมีผู้กล่าวถึงความอัศจรรย์ของเทศกาลจิว อาซิมจิว (นามสมมุติ) (**สัมภาษณ์**, 26 พฤศจิกายน 2546) ผู้ขายชาลาเปาขึ้นชื่อของเมืองพิบูลมังสาหารเล่าว่า พอจิวมาที่ไร้อากาศก็เริ่มหนาวเย็นขึ้นทุกที เมื่อบานยังร้อนอยู่เลย แต่วันนี้กลับอากาศเย็นและลมก็พัดแรงอีกด้วย อาเจ็กเกียรติคุณ ตรีโรจน์พร (**สัมภาษณ์**, 4 กุมภาพันธ์ 2547) กล่าวเพิ่มอีกว่า มีความเชื่อกันว่า เวลาจิวมา อากาศก็จะหนาวทันทีนั้น เป็นเพราะเจ้าสงสารคนเล่นจิว คือซูดที่สวมใส่เวลาเล่นจะร้อนมาก ก็เลยต้องลดให้มีลมหนาวพัดมาตลอด และผู้ศึกษาก็ได้พบข้อเท็จจริงที่ฟ้าสังเกตมาตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบันนี้ก็เห็นเป็นจริงตามความเชื่อและการบอกเล่าของผู้อาวุโส แต่ก็ไม่มีข้อพิสูจน์ใดๆ ที่จะอ้างให้เห็นจริงได้ นอกจากวิจรรณญาณของแต่ละบุคคล

4.1.1.4 ประเพณีการไหว้เจ้าในเทศกาลจิว

วันแรกของการเล่นจิว จะมีการทำพิธี หงวนเซียว คือ การแสดงจิวขอพรพระเจ้า (อาเจ็กธนัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) โดยนักแสดงจะออกมาหงวนเซียวให้เจ้าทุกวันทุกคืนที่มีการแสดงจิว แล้วผู้แสดงจะเดินลงมาไหว้เจ้าร่วมกับคณะกรรมการที่ทางศาลเจ้าได้จัดโต๊ะเตรียมไว้ ซึ่งจะมีเจ้าของคณะจิวเป็นผู้แนะนำบอกกล่าวในการไหว้ให้แก่ นักแสดงจิวและคณะกรรมการ ทำเช่นนี้อยู่ 3 รอบเป็นอันเสร็จสิ้นพิธี จากนั้นใครจะเข้ามาไหว้ก็ได้

รูปที่ 30 การแสดงพิธีการห่วนเซียว (พฤศจิกายน 2546)

ในวันแรกของการเล่นจี่จะไม่มีการไหว้เจ้าของเหล่าคณะกรรมการใดๆ ทั้งสิ้น แต่การไหว้เจ้าจะเกิดขึ้นเมื่อเวลาเช้าของการเล่นจี่วันที่สอง แล้วแต่ทางศาลเจ้าจะกำหนดเวลา เช่น ที่ศาลเจ้าพุทธกัง คณะกรรมการจะมาไหว้เจ้าเวลา 8.30 นาฬิกา (อาเจ็กธนัท แซ่ลือ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546) ศาลเจ้าปู่ คณะกรรมการจะมาไหว้เจ้าเวลา 6.00 นาฬิกา (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิฐยานนท์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546) ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ คณะกรรมการจะมาไหว้เจ้าเวลา 9.00 นาฬิกา (อาเจ็กปริษา เหลืองรุ่งโรจน์, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2546) เป็นต้น

แต่สำหรับศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า จะมีการไหว้เจ้าห่วนเซียวในวันแรก แต่เป็นคืนของวันใหม่ คือทางคณะกรรมการศาลเจ้าจะมาไหว้กันในเวลาเที่ยงคืน เนื่องจากวันที่สองของการเล่นจี่ ส่วนใหญ่จะมีผู้หญิงมาไหว้เจ้ากัน (อาเจ็กโกศล สงวนตระกูล, สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2546)

ในการไหว้เจ้า คณะกรรมการทุกท่านจะต้องเอาเครื่องเช่น ไหว้ซาแซ ได้แก่ หมูย่าง 1 ชิ้น ไก่ต้ม 1 ตัว เป็ดพะโล้ 1 ตัว (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546) แต่ถ้าไม่มีก็ใช้ปลาหมึกไหว้แทนก็ได้ อีกทั้งยังมีผลไม้ 5 อย่าง เช่น กล้วย ส้มโอ แอปเปิล องุ่น และที่ขาดไม่ได้คือส้ม เหล่านี้และขนมปวยท้อ (หรือขนมแดง เป็นขนมที่ช่วยอำมาทำ แล้วนำมาไหว้) เหล่า ซา ส่วนมาก

จะใช้เป็นจำนวนคู่ (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิฐยานนท์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546) จากนั้นจะเป็นพิธีการไหว้เจ้าของคณะกรรมการ ที่ศาลเจ้าพ่อพละงุม เมื่อไหว้เสร็จก็มีการเลือกคณะกรรมการศาลเจ้าของปีต่อไป (คุณแม่สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546)

รูปที่ 31 การแสดงหลังจากเสร็จสิ้นพิธีห้วงนเซียว (พฤศจิกายน 2546)

ความหมายในสิ่งของที่นำมาไหว้เจ้านั้น ชาวไทยเชื้อสายจีนกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่ายังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีตามบรรพบุรุษอยู่เช่นเดิม ทั้งหลักปฏิบัติและการรักษาความหมายของเครื่องเซ่นไหว้ กล่าวคือ พ่อแม่นำพาให้ไหว้ ให้ปฏิบัติอย่างไรก็ยังคงถือกันอยู่เช่นเดิม ยังเป็นคณะกรรมการด้วยแล้ว ก็ยังต้องรักษาขนบธรรมเนียมเดิมไว้ให้มากที่สุด (อาเจ็กจำกัด พิริยะกิจไพบูลย์, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546) และโดยเฉพาะ หากเป็นลูกผู้หญิงแล้ว อาโกวพาทำอะไร ก็ต้องทำเป็นหมดทุกอย่าง เหมือนซาลาเปานี้แหละ (อาซิมจิ๋ว (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546)

วันที่สองอีกเช่นกัน และเรื่อยไปจนถึงสิ้นสุดท้ายสำหรับทุกศาลเจ้า ทางศาลเจ้าจะมีการประมูลของไหว้เจ้า คณะกรรมการศาลเจ้าจะนำข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ มาประมูล แต่เดิมคือผลไม้ ส่วนใหญ่ที่เห็นคือ ถาดส้ม มักจะใช้เป็นจำนวนคู่ ในปัจจุบันนี้จะเป็นเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องใช้ในครอบครัว เอาทุกอย่างมาประมูลได้ รวมไปถึงทีวี หรือ คอมพิวเตอร์ หรือส่วนใหญ่ชาวจีนจะเรียกกันว่าคอมพิวเตอร์ หรือไฟสวรรค์ ซึ่งใครที่ประมูลทีวีได้ก็จะมีพิธีแห่ทีวีไปส่ง ในแต่ละเดือนจะต้องมีการไหว้ทีวี 2 ครั้ง คือวันชิวอิกและจับโหงว จะไหว้ด้วยน้ำชา 3 จอก ส้ม 4 ลูก ส่วนป๊อบเงิน ป๊อบทอง จะมีการนำมาตั้งวางไว้ ใครจะบริจาคเท่าไรก็ได้แล้วแต่ เมื่อถึงเวลาที่จะนำมาประมูล ป๊อบเงิน ป๊อบทองนี้ พ่อค้าจะชอบ (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิฐยานนท์, สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546)

ในแต่ละศาลเจ้าจะมีการจัดรูปแบบการประมูลของไหว้ที่แตกต่างกัน สิ่งหนึ่งนั่นคือ ภาษาที่ใช้ในการประมูลสิ่งของส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาจีนแต่จิวกันอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาลเจ้าพุทธกั๋ง ศาลเจ้าพ่อวารินทร์ ส่วนศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า แม้ว่าที่ตำบลห้วยชะยุ้ง จะมีชาวไทยเชื้อสายจีนอยู่น้อย แต่ก็ยังสามารถพูดภาษาจีนแต่จิวกันได้ ในการประมูลสิ่งของจึงต้องใช้ภาษาไทยสลับกับภาษาจีนแต่จิว ซึ่งแต่เดิมกลุ่มพ่อค้า เจ้าของโรงสีข้าว โรงปอได้มีการรวมกลุ่มจัดเทศกาลจิวกันทุกปี แต่เกือบจะไม่มีเทศกาลจิวนี้แล้วเช่นกัน เพราะเจ้าของกิจการต่างๆ ได้แยกย้ายถิ่นฐานไปตั้งรกรากที่อื่น ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีอยู่ในห้วยชะยุ้งนี้ต้องพยายามธำรงรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีทุกอย่างสืบต่อมา (อาเจ็ก โกศล สงวนตระกูล, **สัมภาษณ์**, 18 ธันวาคม 2546)

สำหรับศาลเจ้าพ่อเมืองเดช ศาลเจ้าพ่อพละงุม และศาลเจ้าปู่ จะใช้ภาษาท้องถิ่น คือภาษาอีสาน ในการประมูลของ เนื่องจากไม่ค่อยมีใครพูดและฟังภาษาจีนแต่จิวได้ และผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็เสียชีวิตกันหมดแล้วด้วย ในการประมูลของเป็นช่วงเวลาที่มีความสุขสนุกสนานอีกช่วงหนึ่งของเทศกาล เนื่องจากแต่ละคนจะแย่งกันประมูลสิ่งของต่างๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลให้กับตนเองและครอบครัว

4.1.2 โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก อุบลราชธานี

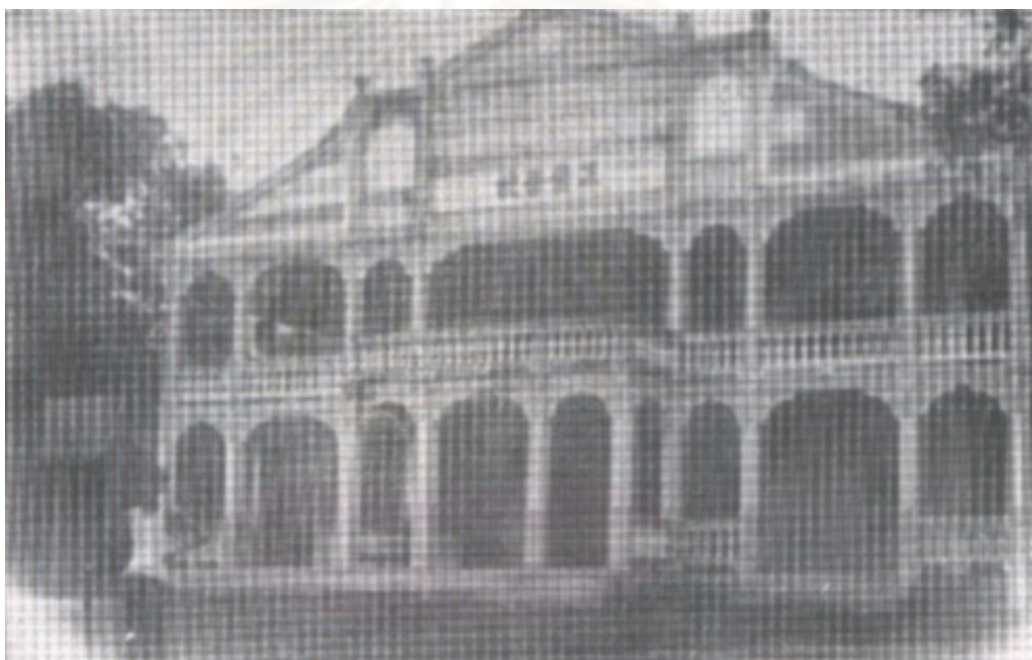
4.1.2.1 ประวัติการก่อตั้งโรงเรียน

นอกจากสี่พี่น้องหมอนไบตามตำนานแล้ว ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่พวกเขานำมาด้วยนั้น คือ วัฒนธรรมจีน และที่เป็นธรรมชาติที่สุดก็คือ เมื่อมีลูกมีหลานก็อยากให้เรียนรู้ภาษาจีนของตน จึงเห็นได้ว่าโรงเรียนจีนมีการก่อตั้งและขยายตัวอย่างรวดเร็วตั้งแต่ราวๆ ปี พ.ศ. 2475 ถึง 2500 (วินิจ สุรพงษ์ชัย, 2541) โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักก็เช่นเดียวกัน จึงเป็นสถานศึกษาแห่งเดียวของจังหวัดอุบลราชธานีที่เปิดสอนภาษาจีนในระดับประถมศึกษามาเป็นเวลาถึงปัจจุบันกว่า 76 ปี การศึกษาในยุคแรกๆ คณะผู้ก่อตั้งโรงเรียนมีจุดประสงค์เพียงแค่ว่าบุตรหลานชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้มีโอกาสเรียนภาษาจีนเท่านั้น (รักษา ศรีภา, 2546: 2)

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2470 โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลฯ หรือที่มักเรียกกันว่า โรงเรียนจีน มีชื่อเดิมว่าโรงเรียนเจียมั่ง (อาแปะเซียมจิว แซ่โคว้ ผู้ซึ่งเคยเป็นเหรียญทองของอุบลวานิชสมาคม จิตมเกาะ และศาลเจ้า 4-5 สมัย (**สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) เรียก แต่เจียมั่ง) ตั้งอยู่ที่ศาลเจ้าพุทธกั๋ง ถนนพรหมเทพ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี พ.ศ. 2474 ได้ย้ายโรงเรียนมาอยู่ที่บ้านเลขที่ 99 ถนนเขื่อนธานี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2474 ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเลขที่ 185 ถ.เขื่อนธานี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 12) อากงบักเหลียง แซ่หวอง (**สัมภาษณ์**, 9 ธันวาคม 2546) ว่า “ผมเป็นนักเรียนเจียมั่ง ไม่ใช่รุ่นศาลเจ้า เป็นรุ่นที่ย้ายมาอยู่ที่ปัจจุบันนี้แล้ว โรงเรียนเจียมั่งได้ย้ายมา 3 ครั้ง ครั้งแรกอยู่ที่ศาลเจ้า ครั้งที่สองอยู่โรงแรมเจียวกั๋ง และครั้งที่สามอยู่ที่

ปัจจุบัน เรียนได้ปีสองปีก็เกิดสงครามอินโดจีน ได้ย้ายไปอยู่บ้านไผ่ พอปี 89 กลับมาก็เปลี่ยนชื่อโรงเรียนเจ็ยะมั่งมาเป็นโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักแล้ว”

เริ่มแรกมีนักเรียนประมาณ 50 คน มีครูไทย 1 คน ครูจีน 1 คน ซึ่งครูจีนคนแรกนี้มีชื่อว่า ซิงแซง โคว์ เปิดทำการสอนอยู่ 2 ชั้นเรียน คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ตั้งอยู่ในบริเวณศาลเจ้าปัจจุบัน ในทุกๆ วันพระ ศาลเจ้าจะมีคนมาสักการะบูชา ต้องใช้ผ้ากั้นห้องเรียนไว้ นักเรียนรุ่นแรกของโรงเรียนเจ็ยะมั่งในสมัยนั้น อาทิเช่น นายเต้า แซ่ตั้ง (ร้านตั้งซุ่นอันฟาร์ม่าซี) นายห้างสมหวัง ศรีทอง (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 4) นายเฮาะเซ็ง แซ่จิ่ง (ร้านยาดีไอสต) เป็นต้น (อาเจ็กรนัท แซ่ลื้อ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546)

รูปที่ 32 การแสดงโรงเรียนเจ็ยะมั่งในอดีต (ตั้งฮั่วซุ่น, 2525: 70)

อาแปะเซียมจัว แซ่โคว์ (สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546) เล่าว่า “โรงเรียนแต่เจ็ยะมั่ง มีนักเรียนไม่เยอะ ไม่ถึง 200 คน ครูผู้สอนคือ นายหุ่งเถียง แซ่เต้ เป็นครูใหญ่ ครูโหว่ง แต่ส่งฮักเป็นครูใหญ่จีน รู้จักกันในนาม แต่่งฮักห่าวเจ็ยะ มีครูฝ่ายวิชาการคือ แต่ก๊กกั๊กเต้า และครูฝ่ายปกครองคือ แต่เตียงฮุยฮัก (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2537: 6) ทุกคนนะตายที่เมืองจีนกันหมดแล้ว มีครู 4-5 คน เดิมมีห้องเรียนที่ศาลเจ้า ไม่ใช่ โรงเรียนหอรอก มีครูมาสอนเฉยๆ ครูที่สอนก็เป็นเสมียน ถ้าจำไม่ผิดก็เป็นเสมียนที่ทำงานในร้านค้า ในห้าง แล้วพอตั้งโรงเรียนก็เชิญครูมาสอน แล้วเสมียนตามร้านค้าที่ว่าก็จะมาสอน ที่เจ็ยะมั่ง ที่ศาลเจ้า มีนักเรียน 7-8 คน เรียนแต่ภาษาจีน เดิมอาแปะเกียเซ็ง แซ่ตั้ง (ทวีสิทธิ์) ของลื้อก็เรียน

ที่เรียนศาลเจ้าด้วยกัน ใครว่างก็ไปเรียน ไปตามเสมียนมาสอนได้ตลอด พอประมาณ พ.ศ. 2474 เจี้ยมั่งก็ย้ายจากศาลเจ้ามาอยู่ที่โรงเรียนจีนเตี้ยวนี้แหละ ปัจจุบันโรงเรียนจีนก็รับเด็กเล็กไปเรียน แต่ที่โรงเรียนจีนปัจจุบันก็มีภาษาไทยด้วย เพราะรัฐบาลบังคับ”

ผู้ก่อตั้งโรงเรียนในสมัยนั้นก็คือ ชาวจีนในตลาดเมืองอุบลฯ มีรายนามดังต่อไปนี้ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4)

1. หลวงวัฒนวิบูลย์
2. ขุนพิพัฒน์พานิช
3. นายเป็งซื่อ แซ่ตั้ง
4. นายจิ่งสูน แซ่ตั้ง
5. นายเจ็กแซ แซ่อึ้ง และชาวจีนในจังหวัดอุบลฯ

โรงเรียนเจี้ยมั่ง เปิดทำการสอนอยู่ที่ศาลเจ้าประมาณ 3 ปี ได้ย้ายมาอยู่ที่โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลฯ ปัจจุบัน แต่ยังใช้ชื่อโรงเรียนเจี้ยมั่งตามเดิมอยู่ โรงเรียนจีนหรือโรงเรียนเจี้ยมั่ง ผลิตนักเรียนนักศึกษาเป็นใหญ่เป็นโตมากมาย จะสอนในเรื่องของการค้า การพาณิชย์ สอนลูกคิด สอนบัญชี สอนจีนกลาง (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) นอกจากนี้อาแปะเซียวจิว แซ่ไคว่ (**สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) ยังเล่าอีกว่า “สมัยก่อนครูโรงเรียนเบ็ญฯ ยังมุ่งฝึาโจงกระเบนสอนอยู่ ถ้ามักเรียนว่า โตขึ้นใครอยากเป็นอะไร อาแปะก็ตอบว่าอยากเป็นพ่อค้า ครูจึงแนะนำว่า ถ้าอยากเป็นข้าราชการก็เรียนต่อ แต่ถ้าอยากเป็นพ่อค้าให้ลาออก และอยากให้ลูกศิษย์ไปเรียนที่โรงเรียนจีน เพราะโรงเรียนจีนสอนด้านบัญชี เลข สอนวิชาที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า ต่อมาเรียนได้ไม่นาน โรงเรียนก็ถูกปิดไป” หลังจากนั้น จึงเกิดสงครามอินโดจีน เมื่อสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดเขตต่างดาวขึ้น ได้สั่งปิดการสอนภาษาจีนอยู่ประมาณ 2 ปี ส่วนวิชาอื่นๆ สอนตามปกติ

เจี้ยมั่ง แซ่ตั้ง (**สัมภาษณ์**, 9 สิงหาคม 2545) ว่า “ช่วงที่มีการสั่งปิดโรงเรียนเป็นช่วงสงครามโลก ตอนนั้นปีกับน้องสาวอยู่ ป.4 เรียนอยู่ชั้นเดียวกัน พอโรงเรียนปิด พวกนักเรียนบางคนก็ต้องอพยพไปอยู่กับพ่อแม่ตัวเองที่เป็นต่างดาว รัฐบาลไม่ให้พวกต่างดาวอยู่ใกล้เขตทหาร คนจีน คนต่างดาวเลยต้องไปอยู่ที่ต่างอำเภอ อย่างที่เขฯ ตระการฯ พิบูลฯ ม่วงฯ เข็องฯ ยโสฯ บางคนก็เข้ากรุงเทพฯ ไปหางานทำ หรือไปหาเรียนต่อที่อื่น”

ส่วนอาแปะเซียวจิว แซ่ไคว่ (**สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) ได้กล่าวต่ออีกว่า “หลวงพิบูลมา พ.ศ. 2485 โรงเรียนถูกยุบไป แล้วพอ 5-6 ปี ก็ตั้งเป็นโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก เป็นช่วงที่เกิดเขตหวงห้าม มีอยู่

5-6 จังหวัดที่มีการจำกัดเขตดังกล่าว ขณะนั้น นายทองพูน ชันอาสา เป็นผู้แทนฯ ได้เสนอต่อทางการให้ จังหวัดอุบลฯ เป็น 1 ใน 5-6 จังหวัดที่ได้จำกัดเขตคนต่างด้าวให้คนจีนนั้น ได้ออกจากเขตทหาร เป็นเขตปลอดทหารให้ไปอยู่ที่อื่น เมื่อตอนที่อาแปะอายุได้ 10 กว่าปี อาแปะได้ไปอยู่ที่พิบูล อาแปะไปอยู่เมื่อ พ.ศ. 2486 อยู่ไม่ถึงปีก็กลับมาอยู่อุบลฯ แล้วมาค้าขายไปช่วยอาโก้ ได้รับเงินเดือนๆ ละ 4 บาท ในช่วงที่โรงเรียนถูกปิดไป ไม่ได้เรียนหนังสือ เลยเรียนเองทั้งลูกคิด เรียนเขียนหม้อปึก รวมทั้งภาษาจีนกลาง แต่จิว ไทย อังกฤษ อาแปะก็ไปซื้อตำรามาอ่านเอง เรียนรู้อเอง โดยอาแปะใช้คิดว่า วันหนึ่งเรียนหนังสือหนึ่งชั่วโมง กาลเวลา 20 ปี ถ้าโง่ก็เป็นคนมีปัญหา” อากบักเหลียง แซ่หวอง (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2546) ก็เช่นเดียวซึ่งก็เล่าว่า “เมื่อโรงเรียนถูกปิดลง อากบักก็ต้องศึกษาหาความรู้เอง เรียน เขียน อ่านเอง ทั้งนั้น”

ต่อมาในสมัยนั้น ชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ได้รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมขึ้น มีชื่อว่า “สมาคมฮั่วเจียว” นายกสมาคมคนแรกชื่อ นายเปี้ยะกวาง แซ่โถ้ว กรรมการสมาคมฯ ส่วนใหญ่เห็นว่า โรงเรียนจีนในภูมิภาคอื่นๆ ได้ชื่อว่า ฮั่วเจียว ทั้งนั้น เพื่อให้สอดคล้องกัน และจะได้สอดคล้องกับชื่อสมาคมฯ ด้วย จึงได้เปลี่ยน โรงเรียนเจียมังเป็น โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลฯ (โอบวงฮั่วเจียวกงฮัก เป็นภาษาแต้จิ๋ว ซึ่งแปลว่า โรงเรียนจีนของชาวจีนโพ้นทะเลที่ก่อตั้งขึ้นโดยสมาคมชาวแต้จิ๋ว จังหวัดอุบลราชธานี) (เกียเม้ง แซ่ตั้ง ผู้แปล, กันยายน 2544) เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2489 มาจนตราบเท่าทุกวันนี้ ซึ่งได้เปิดสอนชั้น ป.1-4 (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 13)

โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักจึงได้พัฒนาขึ้นมาตามลำดับ จนมีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วจังหวัด (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4) และทางกระทรวงศึกษาธิการ ได้อนุมัติให้มีการสอนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่หนึ่งถึงปีที่สี่ ในปี ค.ศ. 1957 (พ.ศ. 2500) และให้โรงเรียนมาอยู่ในการอุปถัมภ์ดูแลของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี (เกียเม้ง แซ่ตั้ง ผู้แปล, กันยายน 2544) ในปีเดียวกันนี้ นายห้างสมหวัง ศรีทอง ได้เสนอให้กรรมการ เปิดแผนกชั้นอนุบาลและได้เปิดรับนักเรียนชั้นอนุบาล เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2500 (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4)

ต่อมาเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2519 มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี รับโรงเรียนเข้าไปอยู่ในความอุปถัมภ์ (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 13) เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ในปี ค.ศ. 1978 (พ.ศ. 2521) ได้เพิ่มระดับชั้นการศึกษาเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ห้าและปีที่หก (เกียเม้ง แซ่ตั้ง ผู้แปล, กันยายน 2544) โดยมีผู้รับใบอนุญาต (เจ้าของ) และผู้ลงนามแทนผู้รับใบอนุญาต (กรณีโรงเรียนเป็นนิติบุคคล) ได้แก่ ปี พ.ศ. 2470 คือหลวงวิฑูวิฑูบูลย์ (บุญนาค โกศลวัตร) ต่อมาเป็นนายเป็งซื่อ แซ่ตั้ง นายยิ้ม (ตงกี) แซ่เบ๊ นายสมหวัง ศรีทอง และนายชาญชัย โชติมานนท์ เป็นเจ้าของโรงเรียนคนปัจจุบัน ส่วนทำเนียบผู้จัดการ ได้แก่ นายชาติรี แซ่ลี เป็นผู้จัดการโรงเรียนคนแรก เมื่อปี พ.ศ. 2493 นายวิทยา ปรินดาสันต์ นาย

เสริมศักดิ์ ไกรเสวกวิสัย นายธนศ ตันตวิณิชชานนท์ (โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานี, 2545: 5) และนายชาญชัย โชติमानนท์ เป็นผู้จัดการโรงเรียนคนปัจจุบัน (คนที่ 5) จากปี 2539 ถึงทุกวันนี้ และทำเนียบครูใหญ่เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2470 ได้แก่ นายอิม นายบุญรอด อุคมรัตน์ นายจำปา หมั่นทรัพย์ นางทองเจือ มูลพันธ์ (โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานี, 2545: 5) และอาจารย์ชัชวดี ทองเจริญบัวงาม เป็นครูใหญ่คนปัจจุบัน (คนที่ 5) จากปี 2536 ถึงทุกวันนี้เช่นกัน (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 13)

รูปที่ 33 การแสดงอาคารโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮักในอดีต (มีนาคม 2547)

นอกจากมีโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮัก อุบลราชธานีที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้แล้ว จากหลักฐานในอดีตยังพบว่ายังมีโรงเรียนจีนอีกแห่งหนึ่งตั้งอยู่อำเภอวารินชำราบ เป็นอาคารพาณิชย์ 2 ชั้นซึ่งตั้งอยู่บนสถิตยวิมานกาล (สุนัย ณ อุบล ปิยะฉัตร ปิตะวรรณ และสุพัฒน์ รักเปี่ยม, 2533: 236-237) เชื่อกันว่าอาคารพาณิชย์ 3 ชั้นซึ่งเป็นโรงแรมของคุณนายคู่ย โกศลวิตร อาคารนั้นเป็นโรงเรียนจารุพันธ์พิทยา เดิมเป็นโรงเรียนฮั่วเจียวตงฮักของหมอเต๋านำ ซึ่งเป็นหมोजิน (สุนัย ณ อุบล และคณะ, 2533: 231) ที่มีชื่อเสียงอีกท่านหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี ดังที่อามาแฉ่หวาง (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2546) ได้เล่าว่า “โรงเรียนฮั่วเจียวตงฮักที่วารินฯ เป็นโรงเรียนเล็กๆ ห้องเดียว น้องชายเคยได้ไปเรียนที่นั่น เป็นโรงเรียนจีนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และปีที่ 6 แต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว” ส่วนเกียแม้ง แฉ่ตั้ง (สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2546) เล่าว่า “แต่ก่อนมีโรงเรียนจีนระดับสูงเหมือนกัน เป็นโรงเรียนระดับ ป.5 ป.6 ของเต๋านำ รู้สึกว่าตอนนั้นครูสอนก็คือน้องชายของหมอเต๋านำเอง เปิดได้ไม่นานก็ต้องปิดไป อาจเป็นเพราะมี

นักเรียนมาเรียนไม่ค่อยเยอะ หรือสาเหตุอะไรไม่รู้จึงได้ปิดโรงเรียนตงฮักนี้ไป” ปัจจุบัน โรงเรียนแห่งนี้เหลือไว้เพียงเสี้ยวหนึ่งในประวัติศาสตร์โรงเรียนจีนในจังหวัดอุบลราชธานีเท่านั้น แต่ก็ยังคงเห็นอาคารที่เคยเป็นโรงเรียนฮั่วเถียวตงฮักดังกล่าวอยู่จวบจนถึงปัจจุบัน

จากคอลัมน์ พลิกแฟ้มมังกรฮั่วเถียว ยังพบโรงเรียนจีนในจังหวัดอุบลราชธานีอีกแห่งหนึ่ง โดยถูกอ้างอิงถึงในประวัติของลือซิงแซ หรือ ซิงแซลือ จง เอี้ยง ท่านเป็นคุณครูในตำนานฮั่วเถียวอีกท่านหนึ่งของโรงเรียนฮั่วเถียวตงฮักอุบลราชธานี ที่เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนภาษาจีน ด้วยความเรียบง่ายต่อความเข้าใจ การสื่อความหมายโดยเน้นคำภษาิตของจีน โดยมีความรู้วรรณคดีและประวัติศาสตร์ต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ทำให้ท่านเป็นที่ต้องการของโรงเรียนอื่นๆ และต่างก็เชื้อเชิญท่านไปช่วยสอนในโรงเรียนต่างๆ ทั้งโรงเรียนจีนในอำเภอพิบูลมังสาหารด้วย (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวตงฮัก, 2537: 6)

ดังนั้นโรงเรียนสอนภาษาต่างประเทศเป็นภาษาจีนจังหวัดอุบลราชธานีในยุคสมัยที่ผ่านมา จึงมีโรงเรียนจีนจำนวนไม่ต่ำกว่า 1 โรง แต่ปัจจุบัน เหตุการณ์บ้านเมืองผันเปลี่ยนไป จำนวนโรงเรียนจีนจึงเหลือเพียง 1 โรงคือ โรงเรียนฮั่วเถียวตงฮักอุบลราชธานีในปัจจุบันนี้เท่านั้น

นอกจากนี้ ถ้าจบการศึกษาจากโรงเรียนฮั่วเถียวตงฮักนี้แล้ว พ่อแม่ท่านไหนอยากให้ลูกหลานตัวเองเรียนโรงเรียนที่สอนภาษาในระดับสูงขึ้น จะต้องส่งลูกไปเรียนที่ปากเซ สวรรค ซึ่งข้ามไปฝั่งลาวท่าแขก เพื่อไปเรียน เพราะที่นั่นสอนภาษาจีนกลาง (ไปเสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) มีศิษย์เก่าฮั่วเถียวฯ จำนวนมากได้ไปศึกษาต่อโรงเรียนจีนที่ประเทศลาวอย่างนายนพพร อึ้งสายเชื้อ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวตงฮัก, 2537: 7) หรืออาจเป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนในต่างประเทศ เช่น โรงเรียนหันเจียง ที่ปิ้ง ประเทศมาเลเซีย ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนเอกชนแห่งเดียวที่ขึ้นตรงกับสมาคมจีนแต่จิ๋ว มีลูกศิษย์เป็นลูกหลานจีนเมืองอุบลฯ อยู่จำนวนหนึ่ง หนึ่งในจำนวนนั้นก็คือ นายธีระพร ฐานานุกิติ์ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวตงฮัก, 2545: 11) ซึ่งฮั่วเถียวฯ และหันเจียงมีวิถีทางดำเนินการศึกษาสำหรับเยาวชนในชุมชนของตนคล้ายกัน มีวัฒนธรรมการแสดงออกต่อโรงเรียนที่ตนรำเรียนมาตั้งแต่เด็กๆ ก็คล้ายกัน คือรักและผูกพันในสถานบัน (หมู่เสี่ยว) ของตนอย่างแนบแน่นคล้ายกันด้วย (นายก. ชอบตั้ง, 2545: 4) โรงเรียนหันเจียงจึงมีลูกศิษย์ชาวเมืองอุบลราชธานีหลายคน นอกจากนี้ชาวไทยเชื้อสายจีนบางท่านก็อาจส่งบุตรหลานให้ไปเรียนที่ประเทศจีนเลยทีเดียว

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ผู้อาวุโสหลายๆ ท่านให้ความสำคัญและสนับสนุนการศึกษาเป็นอย่างมาก สังเกตได้จากบทความพิเศษ เรื่องอาม่า “นอกจากอาม่าจะทำหน้าที่ปรนนิบัติสามีและสั่งสอนลูกหลานแล้ว สำหรับเรื่องการศึกษาท่านไม่เกี่ยง แท่นฝนหมึก หมึกจินดีๆ พู่กัน อาม่าไม่ลังเลที่จะซื้อให้ซึ่งก็ส่งผลให้ผู้เขียนนิยมนิยมชมชอบการเขียนพู่กันมาจนบัดนี้ อาม่าได้ค่อยๆ บรรจงปลูกฝังความเป็นคนจีนให้กับ

ลูกหลานซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้สามารถดำรงตนอยู่มาจนบัดนี้ โดยขอให้ลูกหลานเป็นเด็กฉลาดๆ เรียนเก่งๆ เป็นคนดี และการเรียนหนังสือในโรงเรียนไม่ได้แค่ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น ที่สำคัญมากกว่าก็คือการเรียนรู้สังคม เรียนรู้วัฒนธรรม รวมทั้งการสร้างเครือข่ายซึ่งมีประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในอนาคต” เนื่องจากภาษาและวัฒนธรรมจีนจะมีส่วนอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในชีวิตของลูกหลานเชื้อสายจีน เราจึงต้องช่วยกันสนับสนุนให้การเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและทันเหตุการณ์ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2538: 5) ท่านทั้งหลายมีปณิธานอย่างแรงกล้าในการดำรงวัฒนธรรมของชนชาติไว้กับชนรุ่นต่อไป โดยกลุ่มสตรีของมูลนิธิดัมเกาะจึงได้รวบรวมเงินบริจาคเพื่อร่วมสร้างโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก อุบลราชธานีแห่งใหม่ด้วย (ตี เชิงคอย, 2546: 10)

จากสภาพบ้านเมืองที่แปรเปลี่ยนไปที่มีการขยายตัวทุกด้านในกิจการภายในของโรงเรียน รวมถึงจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นด้วย สถานที่ออกกำลังกายของนักเรียนยังไม่เพียงพอ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2541: 21) ทำให้การขยายพื้นที่ภายในของโรงเรียนแห่งนี้ไม่สามารถขยายได้อีก ความคับแคบแออัดได้เกิดขึ้นเรื่อยๆ จึงมีความจำเป็นที่คณะกรรมการหลายฝ่ายเห็นชอบในการขยับขยายโรงเรียนออกไปสู่ยังที่แห่งใหม่ คณะกรรมการโรงเรียนเห็นชอบให้ดำเนินการก่อสร้างโรงเรียนขึ้นใหม่บนพื้นที่ผืนใหญ่ 13 ไร่เศษ ซึ่งเป็นที่ดินในเครือข่ายของโรงเรียนเอง โดยคาดว่าชั้นอนุบาลเด็กเล็กยังคงอยู่ในโรงเรียนแห่งเดิมก่อน ส่วน ป.1 ถึง ป.6 คาดว่าจะย้ายเข้ามาอยู่ยังโรงเรียนแห่งใหม่นี้ และอนาคตอันใกล้จะมีการขยายการศึกษาต่อถึง ม.3 เลขที่เดียว (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546)

รูปที่ 34 การแสดงโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก อุบลราชธานีแห่งใหม่ (มีนาคม 2547)

ในอนาคตโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักจะเป็นโรงเรียนนานาชาติ ที่ได้มาตรฐานสากลสมชื่อเรียกขานว่าโรงเรียนฮั่วเจียวนานาชาติอุบลฯ และในการบริหารงานตามโครงสร้างปฏิบัติการศึกษาของพระราช

บัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 จากแนวคิดของคณะผู้บริหาร นำไปสู่ปณิธานที่ว่า “เราจะเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพระดับสากล ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ที่มีการสอนภาษาต่างประเทศมากกว่าหนึ่งภาษา โดยมีภาษาจีนเป็นภาษาหลัก” (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2547: 10) และดังที่ทง ซู กัง กล่าวฝากให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนเมืองอุบลราชธานีไว้คือ “จรรโลง รักษาสถาบัน สืบสานแนวคิด ขนบธรรมเนียมจีน” (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2536: 6)

4.1.2.2 สำนักงาน

โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักตั้งอยู่เลขที่ 185 ถนนเขื่อนธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โทร. 0-4525-4671

รูปที่ 35 การแสดงโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานีในปัจจุบัน (มีนาคม 2547)

4.1.2.3 วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้การศึกษาแก่เด็กนักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษาชั้นปีที่ 1-6
2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ภาษาจีนเป็นภาษาเสริมต่างประเทศ ซึ่งนอกเหนือจากโรงเรียนในระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาทั่วไป
3. เพื่อการชำระรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวจีน
4. เพื่อให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น

4.1.2.4 กิจกรรม

เนื่องจากโรงเรียนอัสสัมชัญกงฮัก เน้นการสอนภาษาจีนเป็นภาษาต่างประเทศเป็นสำคัญ หากองค์กรชาวจีนใดมีความต้องการให้ช่วยเหลือเรื่องภาษา เช่น เขียนประกาศ เอกสารต่างๆ ซึ่งแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาจีน หรือแปลจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย ทางโรงเรียนก็สามารถจัดการให้ได้ เพราะโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาและวัฒนธรรมจีน ประกอบกับขณะนี้โรงเรียนมีคอมพิวเตอร์ไว้ใช้ประกอบการเรียนการสอนที่มีลักษณะพิเศษมากกว่าโรงเรียนทั่วไป คือ มีภาษาจีนเป็นภาษาที่เพิ่มจากภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (เหล่าเจียงประพันธ์ กริดำรงศักดิ์, **สัมภาษณ์**, 14 สิงหาคม 2545)

นอกจากการใช้เวลาในชั้นเรียนระหว่างครูกับนักเรียนร่วมกันแล้ว คณะครูอาจารย์และนักเรียนยังมีกิจกรรมหลายอย่างที่ทำร่วมกันอีก ทั้งกิจกรรมนันทนาการ และช่วยกิจกรรมนอกสถานที่ เช่น งานเลี้ยงพิธีกร งานแต่งงาน งานศพ งานเลี้ยงประจำตระกูลแซ่ต่างๆ และงานเฉลิมฉลองประจำปีขององค์กรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี จะเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดขององค์กรนั้นๆ แต่ก็ไม่เฉพาะองค์กรชาวจีน หากองค์กรหรือหน่วยงานใดๆ มีความต้องการให้ทางโรงเรียนอัสสัมชัญกงฮักช่วยเหลือ ทางโรงเรียนก็ยินดี (ชิงแซเพชรศรี จันทร์โรจน์นันท์, **สัมภาษณ์**, 21 พฤศจิกายน 2546) ซึ่งจะเป็นไปในรูปแบบของการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยทางองค์กรชาวจีนอาจเป็นฝ่ายที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน และฝ่ายโรงเรียนอัสสัมชัญกงฮักก็เป็นฝ่ายที่ให้การช่วยเหลือในด้านการบริการ (เหล่าเจียงประพันธ์ กริดำรงศักดิ์, **สัมภาษณ์**, 14 สิงหาคม 2545) ในรูปแบบของความบันเทิง เช่น คัดเลือกนักเรียนในระดับชั้นเรียนต่างๆ มาแสดงการเต้นระบำ ฟ้อนรำทั้งแบบไทยภาคกลาง ไทยอีสานและจีน แต่ส่วนมากจะเป็นแบบจีนประมาณ 99% เพราะผู้ศึกษาเห็นว่าการแสดงแบบไทย มักจะจัดแสดงงานประจำปีอย่างวันเด็กในโรงเรียนมากกว่า (ชิงแซเพชรศรี จันทร์โรจน์นันท์, **สัมภาษณ์**, 21 พฤศจิกายน 2546) แต่ปัจจุบันไม่ว่างานใด ก็มักจะมีการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมระหว่างไทยอีสานกับจีน ส่วนในรูปแบบอื่น เช่น การให้เด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายคือชั้น ป.5-ป.6 มาเป็นผู้ช่วยเสิร์ฟน้ำให้แขกหรือในงานนั้นๆ และในความช่วยเหลืองาน ทางโรงเรียนและนักเรียนที่มาร่วมในกิจกรรมจะได้รับเงินบริจาคด้วย (เหล่าเจียงประพันธ์ กริดำรงศักดิ์, **สัมภาษณ์**, 14 สิงหาคม 2545)

นอกจากนี้ ทุกปีในวันเด็กจะมีมูลนิธิปอเต็กตึ๊งและมูลนิธิจิตต์มเกาะมาแจกสิ่งของอุปกรณ์เครื่องเขียน ขนม ทุนการศึกษาต่างๆ ให้แก่นักเรียนและทางโรงเรียน (ชิงแซเพชรศรี จันทร์โรจน์นันท์, **สัมภาษณ์**, 21 พฤศจิกายน 2546) ในสมัยก่อนบางครั้งก็จะมีการให้เด็กๆ นักเรียนขอเรียกรายสิ่งของบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาและสถานที่ในความอนุเคราะห์อุปถัมภ์ของสมาคมชาวจีนกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี แต่ปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เด็กๆ ก็มีทุนเล่าเรียนกันแล้วพอสมควร อีกทั้งยังเป็นอันตรายสำหรับเด็กๆ อีกด้วย และตัวเด็กเองก็ไม่ต้องออกไปหาเงินทุนเหล่านี้อีกแล้ว (เหล่าเจียงประพันธ์

กรีฑารังค์ศักดิ์, **สัมภาษณ์**, 14 สิงหาคม 2545) ประกอบกับองค์กรชาวจีนและหน่วยงานอื่นๆ ต่างก็ให้การสนับสนุนในด้านทุนการศึกษา (อาเจ็กชาญชัย โชติมานนท์, **สัมภาษณ์**, 19 มีนาคม 2545)

กิจกรรมวิชาการ หากทางการมีความประสงค์จะให้โรงเรียนส่งตัวแทนนักเรียนมีความสามารถทางการเรียนทุกวิชา ทางโรงเรียนก็จะเข้าร่วมกิจกรรมส่งนักเรียนที่มีความสามารถเข้าร่วมตอบปัญหาวิชาการนั้นๆ กับทางการ ส่วนกิจกรรมนันทนาการ เมื่อถึงช่วงเวลาการแข่งขันทางกีฬาภายในโรงเรียน ทางโรงเรียนก็มีการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เดินขบวนพาเหรด และแข่งขันกีฬาประเภทต่างๆ ส่วนกิจกรรมการทัศนศึกษาซึ่งมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้วยการพานักเรียนโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักไปดูจิว ซึ่งเป็นวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ของจีน ที่ลูกหลานไทยเชื้อสายจีนจะต้องรู้ถึงประเพณีเหล่านี้ วันนี้ประเพณีเหล่านี้กำลังจะถูกลืม ซึ่งอาจารย์ประพันธ์ ผู้รู้ได้ช่วยหยิบยกเรื่องนี้มาพิจารณานักเรียนไปทัศนศึกษาหาความรู้ ทุกฝ่ายขอสนับสนุนประเพณีดูจิวและอย่าปล่อยให้เวลาและ โอกาสต้องผ่านไปโดยไม่ได้ศึกษาวัฒนธรรมประเพณีเก่าแก่ของชาวจีน (นาย ก. ชอบตั้ง, 2543: 4)

ในส่วนความร่วมมือกันระหว่าง 8 องค์กรชาวจีน โรงเรียนจีนก็จะให้ความร่วมมือกับองค์กรอื่นๆ เป็นอย่างดี ทั้งการประชุมเสวนาปรึกษาหารือและการช่วยเหลือด้านสาธารณกุศล และสาธารณประโยชน์ (ชิงแซเพชรศรี จันทรโรจน์นานนท์, **สัมภาษณ์**, 21 พฤศจิกายน 2546) และเมื่อไม่นานมานี้ สโมสรหงษ์ขาว เป็นสโมสรที่รวมพลคนพูด “แมนดาริน” สโมสรก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินงานทางด้านการส่งเสริมทางด้านภาษาจีนกลาง และให้สอดคล้องกับที่ทางโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักฯ เปิดคอร์สภาษาจีนกลางภาคพิเศษ จึงนับเป็นนิมิตรหมายอันดีที่สโมสรได้ก่อตั้งขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งต่างก็มีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ชุมชนและจังหวัดของเราให้มีคนพูดภาษาจีนกันอย่างแพร่หลาย โดยนายสุรพล ฐานานุกศักดิ์เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหารค่ำ และจัดเสวนาภาษาจีน อย่างไรก็ตาม กิจกรรมหลักของสโมสรคือ เมื่อสมาชิกพบกันก็ให้สนทนาเป็นภาษาจีนกลาง มีกิจกรรมร่วมทำกันตลอดจะเป็นสื่อกลางในการจัดการเรียนภาคฤดูร้อนสำหรับเยาวชน (ซัมเมอร์) ที่ประเทศจีน หรือไต้หวัน เป็นต้น ขณะนี้ทางสโมสรก็ได้ประสานไปยังสถาบันส่งเสริมคนจีนโพ้นทะเล (ฮั่วเจียว) ไปบ้างแล้ว โดยมีนายพงษ์ศักดิ์ ศิริวัฒนสาร เป็นประธาน สโมสรหงษ์ขาว (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2543: 1 และ 7)

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานี นับเป็นองค์กรที่สำคัญในการเชื่อมประสานให้องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนต่างๆ ในจังหวัดได้ประสานงานกันเป็นเครือข่ายขององค์กรประชาสังคมให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในด้านต่างๆ ทั้งการพัฒนาโรงเรียน ทุนการศึกษา การจัดกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังมีส่วนในการช่วยปลูกฝังการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนให้กับลูกหลานในโรงเรียน โดยให้ครูนัก

เรียนมีโอกาสร่วมทำกิจกรรมให้องค์กรอยู่เป็นประจำ จึงเป็นการปลูกฝังความเป็นจีนและถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนให้อยู่ในสายเลือดและจิตสำนึกของลูกหลานสืบไป

ในการเชื่อมโยงกันเช่นนี้ รูปแบบความสัมพันธ์จึงมีลักษณะแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ดังนั้นโรงเรียนจึงเป็นหน่วยงานสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดอุดมการณ์ในการดำรงอัตลักษณ์ที่สำคัญ องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจึงมีส่วนผลักดันซึ่งกันและกันให้มีการดำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีน

4.1.3 โรงเจ

ความเป็นมาของการสร้างโรงเจ ซึ่งตัวน ถี่ เซ็ง และบุญยั้ง ไร่สุขสิริ (2543: 250-251) กล่าวว่า คำว่า เจ หรือ แจ ในภาษาจีนมีความหมายทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานว่า “อุโบสถ” ส่วนกินเจ หมายถึง การรับประทานอาหารก่อนเที่ยง ประกอบกับการถืออุโบสถศีลของชาวจีน ส่วนมากไม่กินเนื้อสัตว์ จึงกลายเป็นว่า การไม่กินเนื้อสัตว์เป็นการกินเจ

เรื่องการกินเจ หรือการสร้างโรงเจนี้ มักเข้าใจว่า เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งในทางปฏิบัติชาวจีนได้กระทำมานานแล้ว แต่ความเป็นจริงนั้น เป็นการบูชาถวายกษัตริย์เป่ิง กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์ซ้อง ถึงการสิ้นสุดราชวงศ์ซ้อง โดยการโจมตีของกุบไลข่าน หรือพระเจ้าหงวนลี โจ้วฮ่องเต้ ซึ่งสถาปนาราชวงศ์หงวนหรือหยวนขึ้นในปี พ.ศ. 1810 กษัตริย์เป่ิงทรงกระทำอัตวินิบาตกรรมในขณะจะเสด็จได้หัวน โดยทางเรือ เมื่อมีพระชนมายุได้เพียง 9 พรรษา

พิธีทำบุญถวายพระราชกุศลแด่กษัตริย์เป่ิงเริ่มขึ้นที่มณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งเป็นดินแดนผืนสุดท้ายของราชวงศ์ซ้อง โดยชาวฮกเกี้ยนได้ถือศีลกินเจเป็นราชสักการะแทนพระราชพิธีศพ เนื่องจากไม่กล้าจัดงานด้วยเหตุที่เกรงกลัวราชวงศ์หงวน ซึ่งราษฎรส่วนใหญ่ก็ไม่ชอบ เพราะเป็นชาวมองโกลต่างชาติ และชาวจีนถือว่าเป็นคนป่า การทำพิธีกินเจจึงต้องจัดทำพิธีขึ้นด้วยการอาศัยศาสนาบังหน้าการเมือง เพื่อมิให้ทางราชวงศ์หงวนรู้ถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง สำหรับการเผยแพร่เข้าสู่เมืองไทยนั้น ชาวจีนที่อพยพจากมณฑลฮกเกี้ยน ซึ่งเป็นชาวจีนแต่จีนนำมาเผยแพร่อีกทอดหนึ่ง แต่เนื่องจากการทำพิธีดังกล่าว มุ่งถวายพระราชกุศลให้กษัตริย์ จึงใช้สีเหลืองทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะถือว่าเป็นสีของพระเจ้าแผ่นดิน ฉะนั้น สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกินเจจึงมักใช้สีเหลือง แม้กระทั่งธงที่ปักตามร้านขายอาหารเจ เป็นต้น

ในโรงเจจะมีเทพเจ้า 9 องค์ ที่ชาวจีนจะประดิษฐานไว้เคารพสักการะกราบไหว้ เทพทั้ง 9 องค์นี้เรียกกันว่า “เก้าฮ้วงสุดโจ้ว” แปลว่า “พระเจ้าเก้าองค์” เก้าฮ้วงสุดโจ้วนี้ ชาวจีนถือว่าเป็นผู้วิเศษที่สวรรคตแล้วจุติมาเป็นดาวจรเข้เรียงกัน 9 ดวง เก้าฮ้วงสุดโจ้วนี้เป็นผู้ถือบัญชีคนในมนุษย์โลก สามารถ

ต่ออายุแก่ผู้สิ้นอายุขัยให้ยืนยาวต่อไปได้ตามต้องการ ชาวจีนจึงถือวาระหว่างวันขึ้น 1-9 ค่ำ เดือน 9 เป็นวันที่เก้าฮ้วงสุกโจ้วจะลงมาตรวจสอบผู้คนในมนุษยโลกเพื่อจดบันทึกแล้วบันดลให้เป็นไปตามกรรมดีกรรมชั่วของแต่ละคน เมื่อรู้ดังนั้น ในระยะเวลาดังกล่าว ชนชาวจีนจึงพากันยกเว้นอาหารเนื้อสัตว์เสียชั่วคราว ด้วยการสมาทานรักษาศีลเพื่อแสดงว่าตนได้ประกอบกรรมดีให้พระเจ้าทรงเห็น

เมื่อถึงวันพิธีก็มักจะไปไหว้และสวดมนต์ที่โรงพิธีหรือโรงเจ ที่เรียกกันว่า “เจตึ้ง” กรรมการผู้จัดพิธีกินเจ จะจัดโต๊ะวางกระถางรูปดอกแตงสถานที่ด้วยดอกไม้ ตั้งเครื่องเซ่นที่เป็นอาหารเจ พร้อมผลไม้ กับจุดโคม 9 ดวง ซึ่งสมมติว่าเป็นเก้าฮ้วงสุกโจ้ว แขนงไว้เป็นแถว โดยจุดทิ้งไว้ตลอดทั้งกลางคืนและกลางวัน

รูปที่ 36 การแสดงโรงเจฮกเด็กฮกตึ้ง

โรงเจฮกเด็กฮกตึ้ง ได้มอบโฉนด เอกสารและเอกสารสิทธิ์ต่างๆ ให้อยู่ในความดูแลอย่างเป็นทางการของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะได้ประมาณ 1 ปีแล้ว โรงเจก่อตั้งขึ้นมาก่อนมูลนิธิจิตมเกาะได้ประมาณ 50 ปีแล้ว (เมื่อก่อนปี พ.ศ. 2499) ที่ดินที่ปลูกสร้างโรงเจเป็นที่ดินบริจาคจากนายเป็งฮะ แซ่อึ้ง (ร้านขายกาแฟข้างร้านสินประเสริฐ ตั้งอยู่บนนุทธภณท์) โดยมีนางบี แซ่อึ้ง มารดาของนายเป็งฮะเป็นคนบริจาคที่ดินให้เป็นคนแรก แต่เดิมที่แห่งนี้จะใช้เป็น โกดังเก็บขวดเพื่อผลิตน้ำส้มตราปีนคู่ จากนั้นจึงร่วมกันบริจาคเงินมาสร้างโรงเจ และสร้างโรงเจขึ้น โดยมีนายเป็งฮะก็ได้เป็นเจ้าของโรงเจนับแต่นั้นมา จึงบริหารงานกันเอง ต่อมา ส่วนชื่อของโรงเจตั้งจากพี่ชายของนางบี แซ่อึ้งที่ได้ร่วมกัน

สร้าง (อาซิมอัมพร แซ่อึ้ง, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) โรงเจได้รับการบูรณะซ่อมแซมเมื่อปี พ.ศ. 2507 สถานภาพปัจจุบันของโรงเจไม่ได้สังกัดกระทรวงมหาดไทยเหมือนมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ แต่สังกัดกรมสังคมสงเคราะห์ (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิ่ง, **สัมภาษณ์**, 8 เมษายน 2546)

โรงเจตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติและประกอบพิธีกรรม เรียกว่าเป็นสถานธรรมของผู้หญิง สมัยก่อนส่วนมากจะเป็นบรรดาอามา อาซิม อาอิมเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเจแห่งนี้ (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิ่ง, **สัมภาษณ์**, 8 เมษายน 2546) ในอดีตที่ผ่านมา หุ่นึงจูหรือคณะผู้สูงอายุผู้หญิงจะไม่ไปที่จิตัมเกาะ มักจะไปที่โรงเจ การบริหารงานภายในโรงเจจึงเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนผู้ชายจะเข้าไปบ้างเป็นบางครั้งเท่านั้น (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) กล่าวคือจะเป็นกิจกรรมของผู้หญิง แต่ปัจจุบันนี้มีผู้เข้าโรงเจน้อยลง เพราะส่วนใหญ่จะไปมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะมากกว่า กิจกรรมที่โรงเจในอดีตไม่ต่างจากกิจกรรมมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะเลย เนื่องจากการแจกโรงทาน เทกระจาดเหมือนกัน (อาซิมอัมพร แซ่อึ้ง, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) นานมาแล้วประมาณ 10 ปีก่อนเคยมีวัวมาเล่นที่โรงเจ นานๆ ครั้งจะมีวัวทีหนึ่ง และมีการไหว้เจ้าเหมือนกัน แต่ปัจจุบันไม่ปรากฏว่ามีการเล่นวัวที่โรงเจเลย (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546)

ปัจจุบัน เนื่องจากผู้ดูแลโรงเจคนเดิม คืออาแปะเป้งฮะ สูงอายุมากแล้ว ต่อมาจึงมีอาโกวเห้งฮี้เง็ก และลูกหลานเป็นผู้ดูแล (อาซิมอัมพร แซ่อึ้ง, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547) ประกอบกับลูกบ้านเอี้ยะเซียงมาช่วยโรงเจสเก็กแทน (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิ่ง, **สัมภาษณ์**, 8 เมษายน 2546) และได้มอบให้มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ ทางคณะกรรมการมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะก็ยังมิได้มีการพิจารณาว่าจะจัดการและดูแลโรงเจอย่างไร (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546)

4.1.4 ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี้กง

ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี้กง เป็นองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนอีกองค์กรหนึ่งที่มีสถานภาพไม่ได้จดทะเบียน และมีวัตถุประสงค์และการดำเนินการเหมือนกับมูลนิธิการกุศลสาธารณประโยชน์ต่างๆ ไปทั้งบุคลากรและการปฏิบัติการต่างๆ (อาเจ็กร้านสุรพจน์ เลิศศักดิ์ไพบุลย์, **สัมภาษณ์**, 16 เมษายน 2547) เนื่องจากชมรมศิษย์พระอรหันต์จี้กงนี้แยกสาขาออกมาจากมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ โดยมีเจ้าของร้านอุปกรณ์อะไหล่ยนต์เป็นผู้ก่อตั้ง (อาเจ็กเกียรติคุณ ตรีโรจน์พร, **สัมภาษณ์**, 8 เมษายน 2546) ได้ประมาณ 2 ปีแล้ว สถานที่ตั้งชมรมเป็นที่ดินที่ได้จากการซื้อมา มีใบการบริจาคร ส่วนกิจกรรมจะมีการกุศลสาธารณภัยต่างๆ โปรดวิญญาน เทกระจาดเหล่านี้ ซึ่งจะดำเนินการต่างๆ ในเขตอำเภอเมือง

อุบลราชธานีเหมือนมูลนิธิอื่นๆ ยกเว้นมูลนิธิสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน เนื่องจากได้แบ่งเขตการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในอำเภอวารินชำราบ ต่างๆ (อาเจ็กร้านสุรพจน์ เลิศศักดิ์ไพบุลย์, **สัมภาษณ์**, 16 เมษายน 2547)

ชมรมศิษย์พระอรหันต์จึงเป็นองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่เพิ่งก่อตั้งขึ้นมาได้ไม่นาน จึงมีบทบาทน้อยกว่าองค์กรสาธารณกุศลอื่นๆ อย่างมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิต้มเกาะ, มูลนิธิสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน และสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป

4.1.5 สมาคมหอการค้า

สมาคมหอการค้า ปัจจุบันเป็นสมาคมทางการค้าที่มีสถานภาพกึ่งรัฐบาล จะเป็นการรวมกันระหว่างสมาคมหอการค้ากับหน่วยงานราชการที่ทำการค้า (อาเจ็กร้านสุรพจน์ เลิศศักดิ์ไพบุลย์, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) พ่อค้าในจังหวัดอุบลราชธานีก็เป็นสมาชิกของสมาคมกันเป็นส่วนใหญ่ด้วย สมาคมหอการค้ามาขอใช้สถานที่ร่วมกับอุบลวานิชสมาคม สำนักงานของสมาคมจึงอยู่ในอาคารเดียวกันกับอุบลวานิชสมาคม และบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของสมาคม จะให้การศึกษาหารือกับผู้ประกอบธุรกิจต่างๆ ในแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจในจังหวัดอุบลราชธานี อีกทั้งยังมีการกระจายข่าวสารต่างๆ โดยมีเนื้อหาความรู้ ข่าวสาร โฆษณาธุรกิจของผู้ประกอบการ และกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมเมืองอุบลฯ ให้กับสมาชิกและผู้สนใจด้วยหนังสือพิมพ์รายเดือนของทางสมาคมหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี นอกจากนี้สมาคมหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานีจะมีความแตกต่างจากอุบลวานิชสมาคมที่สมาคมหอการค้าจะทำหน้าที่เป็นสากลและทำธุรกิจในเครือข่ายใหญ่ เช่น ทำการส่งออกต่างประเทศ แต่สำหรับอุบลวานิชสมาคมจะทำธุรกิจย่อยภายในจังหวัด โดยมีการติดต่อกับองค์กรและหน่วยงานอื่นๆ ในต่างจังหวัดก็แล้วแต่โอกาส (อาเจ็กร้านสุรพจน์ เลิศศักดิ์ไพบุลย์, **สัมภาษณ์**, 16 เมษายน 2547)

4.1.6 ชมรมแซ่ตระกูล

ความมีภราดรภาพของชาวจีนโพ้นทะเล มีสิ่งหนึ่งที่สามารถบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นแม้จะมีโชฎกดีพื่อน้อยสาຍเลือดเดียวกัน แต่ก็มี ความผูกพันกันทางชาติพันธุ์ เมื่อชาวจีนอพยพออกนอกประเทศ การตั้งถิ่นฐานบนแผ่นดินอื่นที่ไม่ใช่แผ่นดินแม่ ทำให้ชาวจีนต้องมีการปรับตัวและสร้างความปรองดองในหมู่ชาวจีนด้วยกัน การรวมกลุ่มขึ้นพื้นฐานเริ่มจากหน่วยที่เล็กที่สุดคือ ครอบครัว จากนั้นจึงขยายไปสู่คนในหมู่บ้านเดียวกันเรื่อยไปจนถึงคนในพื้นที่เดียวกัน การรวมแซ่ตระกูลเดียวกันจึงเกิดขึ้น และไม่ว่าชาวจีนจะอยู่ที่ใด การติดต่อเชื่อมโยงผ่านเครือข่ายแซ่ตระกูลเดียวกันจะทำให้เกิดความرابรื่นยิ่งกว่าด้วย

ชาวจีนจึงมักจะตั้งชมรมแข่งตระกูลเดียวกันขึ้นมา โดยเริ่มจากความเป็นอยู่ที่เมืองจีน การพบปะสังสรรค์พูดคุยกันจะมีมากหลังการทำงานระหว่างวัน ชาวจีนมักจะใช้เวลาว่างที่เหลือจากภารกิจในช่วงนั้นทำกิจกรรมร่วมกัน มีทั้งการเล่นดนตรี คิด สี ติ เป่า หรือเป็นการเล่นหมากรุก เล่นนก หรือกิจกรรมอะไรก็ได้แล้วแต่ที่ทำให้เกิดความผ่อนคลาย บ้างก็นั่งปรึกษาหารือ เล่าสารทุกข์สุกดิบ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ สิ่งเหล่านี้จึงคิดเป็นนิสัยของชาวจีน ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มต่างๆ ขึ้น

การอพยพของชาวจีน โป้นทะเลในจังหวัดอุบลราชธานี อาเจ็กเกียรติกุณ ตรีโรจน์พร (สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2546) กล่าวว่า “ชาวจีนในอุบลฯ จะมีการจับกลุ่มแรกสุดคือ กลุ่มแซ่เดียวกัน จะมีหลายแซ่ ทั้งแซ่ตั้ง แซ่เต้ แซ่เตีย แซ่ฮั้ง แซ่จั้ง และอีกหลายๆ แซ่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน” ส่วนอาเจ็กจิว (สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) ก็กล่าวเพิ่มอีกว่า “ชาวจีนที่เข้ามาเมืองอุบลฯ จะต้องมีทุกๆ แซ่ อาจจะประมาณ 40-50 แซ่หรือเท่าไร ไม่แน่ใจ แต่ที่ตั้งเป็นชมรมได้ก็มี แซ่ตั้ง แซ่ฮั้ง หรือชาวฮากกาเรียกกันว่า แซ่ห้วง ต่อมาเป็นแซ่หลิม แซ่โล้ว-หล่อ-ไหล (โหล้ว-หล่อ-ไหล หรือ ไหน) แซ่จั้ง แซ่เตียว ชาวจีนและเรียกแซ่จ้อง แซ่ชลือ แซ่ก้วย คือบ้านบัวนเฮง มีบัวนชุน้องเฮียหยงเป็นประธาน แต่ตอนนี้ป่วย จึงมีผู้อันมารักษาการในตำแหน่งประธาน”

ในการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชาวจีนนี้ มีกลุ่มชมรมเรื่องตระกูลเท่านั้น ที่มีจะไม่ค่อยมีเรื่องให้ทะเลาะหรือเกิดความขัดแย้งกัน จะมีการจับกลุ่มรวมตัวกันสร้างความสามัคคีปรองดองกันมากกว่าองค์กรอื่น (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) นอกจากนี้แซ่ตระกูลที่ตั้งเป็นชมรมได้ยังมี แซ่เตีย แต่แซ่ตั้ง หลิม จิวจะรวมเป็นชมรมเดียวกัน (อาเต๋ยวิรุฬ ตรียางกูรศรี, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546) แต่จากที่อาเจ็กสงวนชัย ตั้งตระกูล (สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2547) ประธานชมรมตระกูลตั้ง บอกว่าไม่ได้ตั้งรวมกัน แต่แซ่ตั้งเป็นแซ่เตียว ไม่มีการรวมกับแซ่อื่น ส่วนแซ่โคว แซ่ลี แซ่ชลือ (ชื่อ) ยังไม่ได้รวมตัวกันตั้งเป็นชมรม แต่จะมีการนั่งทานข้าวร่วมกันธรรมดาที่ภัตตาคาร โต๊ะหนึ่งจัดประมาณ 10 ที่นั่ง (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

กิจกรรมของชมรมแซ่ตระกูลต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี จะเป็นการเลี้ยงสังสรรค์พบปะกันอย่างน้อย 1 ครั้งต่อปี ส่วนมากใช้ห้องโถงของอุบลวานิชสมาคมเป็นศูนย์รวม อาเจ็กสงวนชัย ตั้งตระกูล (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2545) ผู้เป็นประธานชมรมตระกูลตั้ง กล่าวว่า “กิจกรรมของชมรมไม่มีอะไรมาก มีกินเลี้ยงสังสรรค์ประจำปีชาวยุทธตั้ง จังหวัดอุบลฯ งานจะจัดขึ้นในช่วงต้นปี หลังปีใหม่ หรือหลังตรุษจีน ซึ่งก็แล้วแต่ทางคณะกรรมการจะลงมติกันอย่างไร จากนั้นก็จะมีการออกขายบัตรร่วมทานเลี้ยงตามการเรียงหมายเลข โต๊ะและหมายเลขบัตรให้แก่ชาวตระกูลตั้ง ครอบครัวหนึ่งอาจซื้อเพียง 1-2 บัตร แต่บางครอบครัวก็ซื้อบัตรยกครอบครัว เพราะถือว่าเป็นงานสังสรรค์ประจำปีตระกูล

เดียวกัน ทั้งนี้เพื่อให้พบปะคนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจมีทั้งหมู่เพื่อนต่างรุ่นและรุ่นเดียวกัน หรือเป็นผู้ประกอบธุรกิจต่างๆ และรู้จักกัน จึงเป็นการรวมกลุ่มของคนหลายกลุ่ม”

ภายในงานสังสรรค์ชมรมแซ่ตระกูลต่างๆ ต้องพยายามสร้างและธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนและแซ่ของตนให้มากที่สุด ทั้งผู้ดำเนินรายการ คณะกรรมการผู้ดูแลการเข้าออกของสมาชิกหน้างาน ผู้เดินโต๊ะ ทั้งหลายก็ล้วนแล้วแต่เป็นสมาชิกตระกูลนั้นๆ ทั้งสิ้น เมื่อเริ่มงานประธานชมรมจะกล่าวเปิดงานพร้อมทานเลี้ยงร่วมกันแล้ว จะมีการสร้างสีสันด้วยการแสดงรำเพลงจีนของเด็กนักเรียน โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อีกทั้งมีการถามตอบชิงรางวัล ส่วนใหญ่จะเป็นเด็กขึ้นไปตอบ โดยพิธีกรจะถามคำถามเกี่ยวกับตระกูลเพื่อให้สมาชิกได้ร่วมกิจกรรมกันมากที่สุด เช่น มีความรู้สักอย่างไรที่เกิดมาในตระกูลนั้น เราจะทำอะไรบ้างเพื่อตระกูลของเรา เป็นต้น กล่าวคือจะให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากขึ้น จากนั้นก็ถึงช่วงเวลาสุดท้ายคือการจับฉลากหางบัตร โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้จับและแจกรางวัลให้แก่ผู้โชคดีเป็นอันเสร็จสิ้นกิจกรรม

ในบรรยากาศของงานแตกต่างกับสมัยก่อนแต่ไม่มาก ที่เห็นได้ชัดคือ เด็กนักเรียน โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักไม่ได้มาช่วยเหลือเสิร์ฟน้ำอาหารเหมือนแต่ก่อน ส่วนกิจกรรมก็จะเน้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากขึ้น ไม่ใช่เพียงมาทานเลี้ยง จับฉลากแล้วก็แยกย้ายกันกลับบ้าน และในการสังสรรค์ของบางชมรมแซ่จะไม่จำกัดเฉพาะชาวจีนเมืองอุบลฯ เท่านั้น แต่ยังมีการฉลองร่วมกับชาวแซ่เดียวกันในจังหวัดอื่นๆ ด้วย อย่างตระกูลอึ้ง ในงานสังสรรค์ประจำปี จะเป็นการจัดงานร่วมกับจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ โขสาร อานาจเจริญ เหล่านี้ภายใต้การสนับสนุนของสมาคมแซ่ในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ ส่วนมากตระกูลอื่นๆ จะมีงานสังสรรค์ปีละ 1 ครั้ง แต่สำหรับตระกูลอึ้งจะมีการสังสรรค์ทุกเดือน เลี้ยงกันโดยไม่ใช้เงินกองกลาง และจะมีการเวียนกันเป็นเจ้าภาพจัดเลี้ยง (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมที่ชมรมแซ่ตระกูลทำเพื่อสังคม โดยให้ความช่วยเหลือสมาชิกในตระกูล ใครเดือดร้อนอะไรก็เข้าไปช่วย และหากเกิดกรณีมีญาติพี่น้องในตระกูลเสียชีวิต ทางชมรมก็จะบริจาคเงินเข้ามูลนิธิ (อาเจ็กสมศักดิ์ วิริยะสิทธิวัฒน์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) อีกทั้งยังเน้นที่เด็กซึ่งถือเป็นอนาคตของชาติ ด้วยการให้ทุนการศึกษาแก่ลูกหลานเรียนดีและยากจน โดยมีการตั้งเกณฑ์ผลการเรียนมาตรฐานไว้ที่ 3.2 ขึ้นไป แต่เดิมเคยตั้งไว้ที่ 3.5 ทุนนี้จะมอบให้เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ตั้งแต่ 2,000-3,000-4,000-6,000 และ 8,000 บาท เงินทุนสนับสนุนการศึกษานี้อาจได้มาจากสมาคมแซ่ในกรุงเทพฯ และต่างประเทศ เช่น สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ฮองกง ไต้หวัน เป็นต้น (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) กิจกรรมนี้จึงนับว่าเป็นเป้าหมายเดียวกันของทุกชมรมแซ่ตระกูล

ชมรมตระกูลต่างๆ จะมีการประชุมปรึกษากันในจังหวัดแล้ว ยังต้องมีการประชุมทั่วประเทศด้วย ดังที่อาเจ็กสงวนชัย ตั้งตระกูล (สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2545) เล่าว่า “คณะกรรมการคนอื่นๆ รวมทั้งอาเจ็กเองจะต้องเข้าร่วมประชุมกับสมาคมตระกูลตั้ง สำนักงานใหญ่ที่กรุงเทพฯ เป็นประจำ 3-4 เดือนครั้ง และไม่ค่อยอยากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสำนักงานใหญ่เหมือนกัน ขณะนี้อาเจ็กเป็นประธานชมรมมาสองสมัย สี่ปีแล้ว ในจังหวัดอุบลราชธานีไม่มีใครอยากเป็นประธาน หรือรับตำแหน่งใหญ่ๆ ไม่เหมือนในกรุงเทพฯ แย่งกันเป็น เพราะต้องมีเวลามาบริหารงานชมรมต่างๆ ต้องเสียเงินเยอะ ขาดทุนกันก็เยอะ ซึ่งถ้าในปีหนึ่งๆ มีการจัดเลี้ยงสังสรรค์ประจำตระกูล หากมีการขายบัตรหมดก็ไม่มีปัญหา แต่ส่วนใหญ่จะขายบัตรได้ไม่หมด ประธานชมรมจะต้องเป็นคนเสียสละเงินส่วนที่เหลือ บางครั้งจึงเปิดโอกาสให้ผู้อื่นเข้ามานั่งแทนเลี้ยงในงานนี้ด้วย ส่วนเรื่องการช่วยเหลือของสมาคมสาขาใหญ่ในกรุงเทพฯ มีแต่ชมรมต่างจังหวัดส่งเงินไปช่วยเหลือ อย่างวันเซ่งเม้ง ทางชมรมก็ต้องส่งเงินให้สำนักงานใหญ่ 20,000 บาท ถือเป็นการช่วยเหลือกัน แต่ทางสำนักงานใหญ่ไม่เคยช่วยชมรมของเรา มีแต่เราต้องช่วยเขา”

แต่ก็ไม่เสมอไปบางชมรมตระกูลแซ่ก็มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการนำระบบเกื้อกูลมาใช้ร่วมกัน และไม่ว่าจะเป็นองค์กรอะไรก็ตามที่ถือว่าเป็นองค์กรซึ่งเกิดจากความร่วมมือร่วมใจในการก่อตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์จีน มักจะให้ความช่วยเหลือกันเสมอ เพราะถือว่าเป็นบุคคลสายเลือดแผ่นดินเดียวกัน สังเกตได้จากจุดเริ่มต้นของความสำนึกในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นชาวแซ่เดียวกันก็มักจะคำนึงถึงเป็นขั้นพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือต่างๆ ด้วย

องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี นับเป็นวาทกรรมที่สำคัญวาทกรรมหนึ่งซึ่งได้ปรากฏขึ้นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประกอบกับความเข้มแข็งขององค์กรทำให้องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนนี้มีวัตถุประสงค์ และบทบาทหน้าที่หลักด้วยการสืบทอดอุดมการณ์ในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนที่เด่นชัด องค์กรเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นศาลเจ้า โรงเรียนฮั่วเถียวกงฮัก โรงเรียนเด็กฮอกตึ้ง ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี๊กง สมาคมหอการค้า และชมรมแซ่ตระกูล จึงมีส่วนช่วยในการสนับสนุนองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนให้อัตลักษณ์มีการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม

ปัจจุบันจะเห็นว่า ชมรมแซ่ตระกูลต่างๆ ได้เข้าร่วมกิจกรรมด้านสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์กับองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้ง 8 องค์กรเป็นอย่างมาก ทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดใกล้เคียง และรวมถึงทุกจังหวัดในประเทศไทยเกิดความเข้มแข็งขึ้น จึงส่งผลให้บรรพชนรุ่นหลังมีความตระหนักในการสร้างจิตสำนึกหวงแหนและธำรงรักษาความเป็นจีนให้คงอยู่ตลอดไป

4.2 พิธีกรรมในบริบทของบทบาทองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

4.2.1 พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต

วิถีชีวิตของมวลมนุษย์จะมีเวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักร มนุษย์จึงรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่ด้วยการสร้างศิลปวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นแนวทางการปฏิบัติสืบทอดไปสู่ลูกหลาน วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ชาวจีนจึงมีการสืบทอดปฏิบัติพิธีกรรมทุกอย่างได้อย่างพิถีพิถันเป็นที่สุด

การแต่งงาน และงานแซยิด วันเกิดครบรอบ 60 ปี เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตที่ทางองค์กรชาวจีนจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องแต่อย่างใด หากเจ้าภาพไม่ได้ขอความช่วยเหลือไปกับองค์กรนั้นๆ เช่น งานแต่งงานของชาวจีน ในจังหวัดอุบลราชธานีจะมีการแต่งงานข้ามกลุ่มภาษาพูดกันมาก เช่น แต่งงานกับแต้จิ๋ว หรือแต้จิ๋วแต่งงานกับแคะก็มีมาก ใหญ่ต่างกับแต้จิ๋วหรืออะไรก็แล้วแต่ จะไม่มีการบังคับเพียงแนะนำให้รู้จักกัน หรือมีการดูตัวกันก่อนเป็นต้น แต่เมื่อถึงวาระจะต้องแต่งงาน ชาวจีนส่วนใหญ่ก็ยังคงประกอบพิธีกรรมเจี๊ยะเต้ หรือการยกน้ำชาให้พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด และกราบไหว้ฟ้าดิน เจ้าที่คู่เจี๊ยะ โดยจะมีการจัดงานภายในบ้าน และปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนที่อาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบททางสังคม จากนั้นในการจัดเลี้ยงในตอนเย็นทางเจ้าภาพต้องการเช่าสถานที่จัดงาน ส่วนมากเป็นอู่สวนนิชสมาคมและทางสมาคมจะเป็นผู้จัดการตกแต่งสถานที่ให้หรือหากเจ้าภาพไม่ต้องการจะเช่าเพียงสถานที่ แต่มีผู้จัดการตกแต่งภายในงานเป็นบุคลากรอื่นๆ ก็ได้ ส่วนงานแซยิด งานฉลองวันเกิดครบรอบ 60 ปี มักจะจัดที่บ้านกันมากกว่าด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่างานนี้จะไม่มีความเกี่ยวข้องกับองค์กร แต่คนในองค์กรต่างหากที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องได้รับเชิญเป็นแขกหรือในงานพิธีต่างๆ ของเจ้าภาพ

ในอดีต โรงแรมและร้านอาหารภัตตาคารที่มีมาตรฐานและมีชื่อเสียงในจังหวัดอุบลราชธานียังมีไม่มาก ภัตตาคารและอู่สวนนิชสมาคมจึงมักได้รับความไว้วางใจขอเช่าสถานที่จัดงานเลี้ยงพิธีการต่างๆ ขึ้น เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลง ค่านิยมและทัศนคติของคนก็เปลี่ยนแปลงไปตาม สถานที่เหล่านี้จึงมีความสำคัญลดน้อยลง แต่เมื่อชาวไทยเชื้อสายจีนจะจัดงานเลี้ยงสังสรรค์งานแซ่ตระกูล และงานเลี้ยงอื่นๆ ก็ยังคงให้ความสำคัญกับภัตตาคารและอู่สวนนิชสมาคมอยู่

สำหรับงานศพ จะเป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตงานเดียวที่องค์กรชาวจีนเข้าร่วมมีบทบาทสำคัญในงาน ตั้งแต่ต้นจนจบ โดยเริ่มจากการพิมพ์ (หากใครเป็นเจ้าของโรงพิมพ์หรือมีส่วนเกี่ยวข้องอาจนำไปจัดการให้) และแจกการ์ด จัดสถานที่ แนะนำขั้นตอนของพิธีกรรมต่างๆ ให้แก่เจ้าภาพ จากนั้นก็แล้วแต่ความประสงค์ของเจ้าภาพในการจัดการญาติมิตรผู้ล่วงลับ กล่าวคือ ทางองค์กรจะเป็นผู้ดำเนินการให้ทุกอย่าง ส่วนเจ้าภาพจะเป็นผู้จ่ายเงินให้เท่านั้นเอง ในพิธีการโดยมากจะเป็นวิธีการฝังในสุสาน และ

หากเจ้าภาพขึ้นกับองค์กรใด เช่น มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ ก็จะนำศพญาติมิตร ไปฝังไว้ที่สุสานช่วยเหลือชั่วคราว หรือมูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชา ก็จะนำไปฝังที่สุสานสว่างบุชาธรรม อาม่าร้านแข่งพัง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าเพิ่มว่า “บางคนก็จองที่ฮวงจุ้ยไว้แล้ว โดยมีการตกแต่งไว้อย่างสวยงาม อาม่าและอางก็มีฮวงจุ้ยแล้วเหมือนกัน เตรียมไว้ก่อน หมาไปเป็นแสนเลย”

ในต่างอำเภอแม้จะไม่มีองค์กร หรือหากมีแต่ไม่ใหญ่นัก แต่เป็นที่รู้จักกันในอำเภอนั้นๆ อย่างที่อำเภอตระการพืชผล จะมีการประกอบพิธีกรรมนี้ที่สุสานหกหลิ่ง (อาเจ็กมนต์ชัย กวีนิพนธ์านนท์, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2547) แต่ที่อำเภอเดชอุดม อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ (สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546) เล่าว่า “ชาวจีนในเดชอุดม เมื่อมีงานศพของญาติพี่น้อง จะไม่นิยมเผา แต่จะประกอบพิธีงเด็กและฝังไว้ในที่ดิน ที่สวน ซึ่งเป็นกรรมสิทธิ์ของตัวเองกันมากกว่า โดยจะดูที่หันหน้าเข้าหาน้ำ หันหลังติดภูเขา แต่เนื่องจากที่อุบลฯ ไม่มีภูเขา จึงเป็นที่เนินสูงๆ มากกว่า แม่ของอาเตี้ย เหล่าเตี้ยและเหล่าโกวก็ฝังอยู่ที่สวน” ดังนั้น สุสานที่อำเภอเดชอุดมจึงเป็นสุสานส่วนตัว และก็ไม่ต่างกับที่ตำบลห้วยชะียง ชาวจีนจะมีสุสานส่วนตัวเช่นเดียวกัน เช่น ตามโรงสี โรงปอต่างๆ เป็นต้น (อาเจ็กโกศล สงวนตระกูล, สัมภาษณ์, 28 มีนาคม 2547)

สำหรับชาวไทยเชื้อสายจีนหลายๆ กลุ่ม หลายๆ คนอีกเช่นกันซึ่งไม่เคร่งกับขนบธรรมเนียมประเพณีตามบรรพบุรุษ ที่ประกอบพิธีการเผาก็มีมากมายเช่นเดียวกัน แต่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมในการเคารพศพไว้บ้าง แต่บางงานก็จัดการแบบประเพณีไทยทุกอย่าง คือ การเผาและรุ่งเช้าเก็บกระดูกใส่ธาตุ และนำไปลอยอังคารในบางส่วน

4.2.2 พิธีกรรมในรอบปี

จากการศึกษาพิธีกรรมในรอบปีของสมาคมและมูลนิธิการกุศลในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าในองค์กรเหล่านั้นได้ประกอบพิธีกรรมการไหว้เจ้าในวันสำคัญโดยการนับวันตามปฏิทินจีน ดังนี้

- 1) ไหว้เดือน 1 วันที่ 1 คือ ตรุษจีน เรียกว่า ง่วงตั้งโจ้ย
- 2) ไหว้เดือน 1 วันที่ 15 เรียกว่า ง่วงเซียวโจ้ย
- 3) ไหว้เดือน 3 วันที่ 4 เรียกว่า ไหว้เซ็งเม้ง เป็นประเพณีที่ลูกหลานไปไหว้บรรพบุรุษที่ฮวงจุ้ย
- 4) ไหว้เดือน 5 วันที่ 5 เรียกว่า โหงวห่วยโจ้ย เป็นเทศกาลไหว้ขนมจี้ง ในมูลนิธิไม่มีการไหว้ตามพิธีกรรมนี้ เนื่องจากไม่มีข้อมูล ซึ่งกำลังพยายามสืบค้นอยู่ (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิ่ง, สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2546)
- 5) ไหว้เดือน 7 วันที่ 15 คือ ไหว้สารทจีน เรียกว่า ตงง่วงโจ้ย
- 6) ไหว้เดือน 8 วันที่ 15 เรียกว่า ตงชิวโจ้ย ที่คนทั่วไปรู้จักกันดีว่า ไหว้พระจันทร์

- 7) ไหว้เดือน 11 ไม่กำหนดวันแน่นอน เรียกว่า ไหว้ตั้งใจ
- 8) ไหว้เดือน 12 วันสิ้นปี เรียกว่า ไหว้สิ้นปี หรือถวายนี้ใจ

ประเพณีการไหว้เจ้าทั้ง 8 ครั้งนี้ เรียกว่า “โป๊ยใจ” ซึ่งหมายความว่า การไหว้เจ้า 8 เทศกาล (จิตรรา ก่อฉันทเกียรติ, 2546: 13-15) และจากที่ จิตรรา ก่อฉันทเกียรติ (2546: 13) จึงได้อ้างว่า การไหว้เจ้า เป็นธรรมเนียมประเพณีที่ลูกหลานจีนปฏิบัติสืบทอดกันมา ตามความเชื่อที่จะต้องไหว้เจ้าที่และไหว้บรรพบุรุษ เพื่อให้เป็นสิริมงคล และนำมาซึ่งความสุขความเจริญแก่ครอบครัว

วันสำคัญที่ชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานียังคงสืบทอดปฏิบัติต่อกันมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ วันตรุษจีน วันเซ็งเม้ง วันสารทจีน จะเป็นการไหว้กันภายในครอบครัว แม้รูปแบบของการไหว้บรรพบุรุษ การจัดเตรียมอาหาร ผลไม้จะเปลี่ยนแปลงไป ความหมายที่เกิดจากความไม่รู้และไม่รู้ จึงเป็นเพียงการปฏิบัติตามบรรพบุรุษที่เคยกระทำมา นอกจากนี้อาจเกิดจากพิธีกรรมที่มีหลักปฏิบัติซับซ้อน ชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันจึงอาจลดขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมตามความสะดวก

อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ (สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) กล่าวว่า “เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป พิธีการจะถูกรวบรวมรัดขึ้น ต่างกับแต่ก่อน เดิมเคยไหว้รูป 1 ดอก พอรูปหมด สักพักหนึ่งก็จะมาเทชา รินเหล้า แล้วก็จุดธูปอีกดอก พอธูปดอกที่สองหมด ก็จะมาเทชา รินเหล้าตามเดิม ก็ต้องทำเช่นนี้ให้ครบอยู่ 3 รอบ แต่ปัจจุบันก็ไหว้ที่เดียวจบ คือรูป 3 ดอก รินเหล้า เทน้ำชา รวดเดียวจบ ไม่ละเอียดเหมือนเดิม ส่วนอาหารและของไว้ต่างๆ ก็จัดตามธรรมเนียมนิยม แล้วแต่ แต่ปกติก็ใช้ซาแซ บางอย่างก็ใช้โหงวแซ แล้วแต่เราจะสะดวก บางคนก็ไหว้ด้วยผลไม้ ดังนั้น เวลามีเทศกาลอะไรก็จะรวมๆ กัน เทศกาลตรุษจีน สารทจีน จะทำในครอบครัว ต่างคนต่างจัด แต่ถ้าเป็นเซ็งเม้งก็จะรวมญาติพี่น้องร่วมตระกูล”

นอกจากนี้ อาแปะเล่าเตียว (สัมภาษณ์, เกียงเม้ง แซ่ตั้ง, แปล, 1 พฤษภาคม 2546) เล่าอีกว่า “เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวจีน โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว ก็มีหลากหลายเหมือนกัน กับชาวจีนเหล่าอื่น อย่างชิวอิก วันขึ้นปีใหม่ของชนชาติจีน วันเซ็งเม้ง เป็นวันกราบไหว้วันบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นวันพบญาติ รวมญาติ วันซิกยักบั้ง เป็นวันสารทจีน วันเหล่านี้เราชาวจีนต้องทำอะไรมากมาย บางปีอาแปะก็ทำตามประเพณี บางปีก็ไม่ได้ทำแล้วแต่ฐานะทางด้านการเงิน คือ มีก็ทำ ไม่มีก็ต้องหยุดไป”

ส่วนการธำรงรักษาวัฒนธรรมจีน โดยมากแล้วมูลนิธิการกุศลต่างๆ จะเป็นผู้นำในการทำหน้าที่นี้อยู่ ทั้งมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ ผงไล่ หรือสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป และหม่งจุง หรือ

มุลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถานเหล่านี้ (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) ซึ่งจะมีส่วนในการรณรงค์รักษาวัดนธรรม เล่นงิ้วบุชาเทพเจ้า เทกระจาด ไหว้พระจันทร์ เป็นต้น (อนงค์ แสงสว่าง, ศ.ศ., **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546)

เนื่องจากเทศกาลทำบุญทิ้งกระจาด หรือเรียกทั่วไปว่า เทศกาลเทกระจาด เป็นเทศกาลเด่นขององค์กรการกุศล สืบเนื่องมาจากตำนานเล่าขานกันมาของชนชาวจีนในสมัยก่อนว่า เหล่าดวงวิญญาณสัพเพทวิญญูที่เร่รอนทั้งหลายเพราะไร้ญาติ ขาดผู้ที่จะบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ต้องทนทุกข์ทรมาน ไม่ได้ผุดได้เกิดชดใช้กรรมในนรกภูมิ ด้วยความเมตตาขององค์ซ้อจุง (เมเวอาจารย์) จึงได้โปรดให้มีพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลทิ้งกระจาดในวันที่ 18 เดือน 7 ของจีน หลังเทศกาลสารทจีน 3 วัน (ฉิงง่วยปั่ว) เพื่อให้เหล่าดวงวิญญาณทั้งหลายได้มารับส่วนบุญส่วนกุศลของผู้เมตตาจิตทำบุญอุทิศไปให้ และในวันนั้นก็จะได้แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูตเวทีต่อญาติๆ และบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้วของลูกๆ หลานๆ โดยการจัดทำบุญอุทิศส่วนกุศลส่งภูเขาดินภูเขาทอง หีบห่อเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ไปให้ในวันนั้น (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียววงฮัก, 2546: 2) เทศกาลนี้จึงมีเหล่าลูกศิษย์ของเซียนทั้งหลายมาร่วมทำกิจกรรมแจกข้าวสารแก่คนยาก ในวันที่แต่ละองค์กรการกุศลจะกำหนด

เทศกาลกินเจ ทุกองค์กรการกุศลก็ทำหน้าที่สืบทอดตำนานเช่นเดียวกัน และจะมีการกำหนดวันกินเจ อาจกำหนดวันเป็น 9 หรือ 10 วันก็ได้ เป็นการกินเพื่อสุขภาพ และเป็นการสร้างบุญด้วย (อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตีย, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) จากทัศนะของอากงบักเหลียง แซ่หวง (**สัมภาษณ์**, 18 กรกฎาคม 2546) เห็นว่า “ในการกินเจ ไม่ควรจะมีอาหารประเภทเกษตรโปรตีน ทำรูปร่างคล้ายเนื้อสัตว์ต่างๆ เนื่องจากเราถือศีลแล้ว ควรจะอดเนื้อสัตว์ทุกประเภท แม้แต่รูปก็ไม่ควรทำ ในเมื่อเราถือศีลงดเนื้อสัตว์แล้ว เราก็ควรจะอดอย่างจริงจัง” และในวันสุดท้ายจะมีการลอยกระทงจีนคล้ายของไทย ซึ่งเรียกว่า ปั้งจุยเต็ง (พระตำหนักเจ้าแม่กวนอิม, 2546) เป็นการลอยเพื่อขอ โชคขอลาภ อีกทั้งยังเป็นการขอขมาแม่น้ำที่เราอาจเคยล่วงเกิน (อาเจ็กชัชวาลย์ ชันดิวาริ, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546)

เทศกาลไหว้พระจันทร์ จะจัดขึ้นที่มุลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะเพียงแห่งเดียว จะมีชาวจีนมาทำบุญบูชาโคมเล็กบ้างใหญ่บ้างแล้วแต่ และจะมีการเขียนชื่อติดที่โคม แล้วนำไปแขวนบูชาพระจันทร์ บ้างก็ถือเครื่องไหว้ต่างๆ มาเอง จากนั้นมีการสวดมนต์ แล้วเดินเวียนรอบโต๊ะเครื่องเช่นไหว้และโคมแขวน เมื่อเสร็จพิธี องค์เซียงชื่อจะมีการประทับทรง เรียกว่า คุยกี (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) เพื่อโปรดศิษย์ด้วยการเจิมให้เกิดสิริมงคลแก่ตนเอง

แต่เทศกาลไหว้พระจันทร์นี้มีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งที่เห็นว่า ไม่มีความจำเป็นจะต้องไหว้พระจันทร์อีก ดังที่อากงบักเหลียง แซ่หวง (**สัมภาษณ์**, 18 กรกฎาคม 2546) เล่าด้วยน้ำเสียงจริงจังว่า “ไหว้

พระจันทร์ อ่างไม่ไปไหนแน่นอน เพราะมีชาวตะวันตกไปเหยียบและทิ้งสิ่งปฏิกูลกันแล้ว และพวกเรา จะไหว้ที่บรอยเหล่านี้ทำไม” ซึ่งเป็นเหตุผลข้อเท็จจริงที่เราต้องยอมรับว่า หลายท่านได้กล่าวเช่นนั้น

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นชาวจีนกลุ่มใด ก็จะไม่ละทิ้งขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของตน แม้ บางท่านจะเลือกปฏิบัติในบางประเพณีก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดในทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ องค์การ ของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งหมด 26 องค์การจึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการประพุดิปฏิบัติเพื่อสืบทอดตาม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมจีนทั้งทางตรงและทางอ้อม แม้บางอย่างอาจมีการผสมกลม กลืนทั้งระบบความเชื่อและหลักปฏิบัติบ้างก็ตาม ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้ากับสังคมเพื่อความสงบสุข

4.3 ทศนคติ ค่านิยม และความคิด

อัตลักษณ์ความเป็นจีนเป็นผลผลิตอันเนื่องมาจากจารีตประเพณีวัฒนธรรมจีนที่ปลูกฝังแนว ความคิดในรูปแบบต่างๆ จนเป็นความเคยชินเกิดเป็นวิถีชีวิตที่ปฏิบัติตามแบบอย่างเรื่อยมา สิ่งที่เป็น นามธรรมดังกล่าวจึงแปรรูปกลายมาเป็นรูปธรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นมาหลายรูปแบบ ทั้งศิลปะและวัฒน ธรรมต่างๆ พื้นฐานทางความคิด ทศนคติ และค่านิยมจึงเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกสร้างบ่มเพาะอัต ลักษณ์ความเป็นจีนให้คงอยู่ แต่การประพุดิปฏิบัติจะเป็นตัวสื่อสารทศนคติ ค่านิยมเหล่านั้นออกมา และอาจเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมได้

ความกลัว ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดวัฒนธรรม เป็นการตอบสนองสิ่งที่อยู่เบื้องลึกในจิตใจ ของมนุษย์ และมนุษย์จึงสร้างจินตนาการที่อิงกับข้อเท็จจริงในธรรมชาติเพื่อให้เป็นเหตุและผลซึ่งกัน และกัน มนุษย์จะถูกสอนให้รู้จักเลือกดำรงสถานภาพ ซึ่งในความเป็นจริง สถานภาพอาจลื่นไหลไป ตามสถานการณ์หรือมีหลายสถานภาพได้เวลาเดียวกัน ชาวจีนอพยพก็เช่นเดียวกัน เมื่อเข้ามาอยู่ใน ประเทศไทย ช่วงการปกครองสมัยหนึ่งได้เปิดโอกาสให้คนต่างด้าวเลือกสัญชาติ ชาวจีนส่วนหนึ่งเลือก สัญชาติไทย แต่ชาวจีนอีกส่วนหนึ่งเลือกดำรงสัญชาติเดิม ซึ่งก็มีสถานภาพเป็นคนต่างด้าวเช่นเดิม อย่าง ที่อ่างบักเหลียง แซ่หวง (สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2546) เล่าว่า “สมัยหนึ่งที่ทางการเขาให้คนต่างด้าว เลือกสัญชาติ ว่าจะเป็นคนสัญชาติไหน ไทยหรือจีน เตี้ยหรืออาเหล่าก็เลือกสัญชาติให้ลูกเป็นคน สัญชาติจีน เพราะกลัวว่าลูกชายจะต้องถูกคัดเลือกเกณฑ์ไปเป็นทหาร” ยังเป็นความฝังใจเมื่อครั้ง สงครามในเมืองจีน ที่เกณฑ์คนหนุ่มไปเป็นทหาร จนต้องอพยพหนีออกจากประเทศเหมือนอาเปะเล่า เดียวได้ประสบ

เนื่องจากชาวจีนมีความผูกพันกับแผ่นดินเกิด บางคนก็อพยพออกนอกประเทศส่วนใหญ่คิดว่า เมื่อพอหาเงินได้ และตั้งใจจะกลับไปอยู่หรือตายที่เมืองจีนกันทั้งนั้น ความเป็นจริงมิได้เป็นเช่นนั้น บ้าง ก็แต่งงานกับหญิงไทย บ้างก็แต่งงานกับหญิงจีนที่ญาติพี่น้องหาไว้ให้ ชาวจีน โพนทะเลจำนวนมากจึง

ตั้งรกรากไว้ที่เมืองไทย หากผู้ใดที่ประสบความสำเร็จในชีวิตก็จะกลับไปเยี่ยมเยียนบ้านเกิดที่เมืองจีน และถามไถ่หาญาติมิตรของตน ประกอบกับมีค่านิยมในการส่งลูกชายไปเรียนที่เมืองจีนอีกเป็นจำนวนมากไม่น้อยเลย เพื่อให้ลูกหลานมีการชำระรักษาขนบธรรมเนียมปฏิบัติจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน

อากงและอาม่าร้านแข่งพั้ง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าว่า “ได้กลับไปเมืองจีนหลายครั้งแล้ว มีญาติพี่น้องอยู่ที่นั่น อากงได้ไปสร้างบ้านให้อยู่ ตอนนี่เมืองจีนเปลี่ยนไปเยอะแล้ว เจริญมากขึ้น มีน้ำประปาไฟฟ้าใช้ ดิกรามบ้านช่องเกิดขึ้นมากมาย ไม่เหมือนกับเมื่อก่อน” คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท (สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) ก็กล่าวเพิ่มอีกว่า “คนจีนที่ฝังรกรากอยู่เมืองอุบลฯ และเมืองอื่นๆ ที่ไหนก็ตาม จะคิดคล้ายกันทุกคนว่าเป็นความฝังใจว่าจะกลับไปตายเมืองจีน ส่วนใหญ่ถ้าเป็นคนมีฐานะก็จะสามารถไปได้ แต่คนที่มีฐานะน้อยหน่อย ก็จะมีความคิดเช่นนี้เหมือนกัน แต่ไปไม่ได้” ส่วนอาเฮียซัง (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นลูกชายของอาแปะเล่าเดียว (สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2547) เล่าอีกว่า “ญาติๆ ของเตี้ยที่เมืองจีนมาเพื่อจะรับเตี้ยไปอยู่เมืองจีนด้วย เตี้ยคิดนานเหมือนกัน แรกๆ ก็เกือบจะไปแล้ว แต่ในที่สุดเตี้ยก็ไม่ไป เพราะที่เมืองไทยนี่เป็นที่ที่แม่เสีย เตี้ยจึงไม่อยากจากแม่ไปไหน” และทุกครั้งที่คุณศึกษาได้พูดคุย อาแปะมักจะกล่าวถึงและชี้ภาพถ่ายภรรยาที่เสียชีวิตมาหลายปีแล้ว

นอกจากนี้ ชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยึดหลักคุณธรรมความกตัญญูกตเวทีกและการตอบแทนบุญคุณเป็นที่ตั้ง ชาวจีนจึงเป็นผู้มีความเห็นอกเห็นใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยเริ่มจากการให้ความช่วยเหลือคนกลุ่มเดียวกัน จึงส่งผลให้เกิดความสามัคคีกันยิ่งขึ้น กล่าวคือ เมื่อชาวจีนโพ้นทะเลมาถึงเมืองไทย ร่างกายยังแข็งแรงพร้อมที่จะทำงาน เมื่อมีรายได้ ก็มักจะเจียดแบ่งส่งกลับเมืองจีนเพื่อช่วยเหลือญาติพี่น้องตามอัตภาพ (อาแปะเล่าเดียว, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2546)

ชาวจีนโพ้นทะเลในเมืองไทยจึงได้มีการส่งเงินกลับประเทศไปให้ญาติพี่น้อง เป็นกระบวนการที่รู้จักกันในนามของโปยกั๊ว ซึ่งตามที่อาแปะเซี่ยวพงษ์ แซ่เตี้ย (สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546) เล่าว่า “ในจังหวัดอุบลฯ ก็เป็นสาขาหนึ่งของโปยกั๊ว ในแต่ละสัปดาห์จะถูกเก็บโปยกั๊วครั้งหนึ่ง โดยมีขั้นตอนคือ จะมีผู้ทำหน้าที่เขียนจดหมายส่งเป็นข้อความจดหมายว่าส่งเงินในนาม (เฉพาะตัวเลขในโปยกั๊ว) หรือเรียกว่าเขียนโปยกั๊วส่งกับโปยกั๊ว เมื่อเสร็จเรียบร้อยจะมีผู้ทำหน้าที่ส่งโปยกั๊วต่อให้โปยกั๊วในกรุงเทพฯ แล้วจะมีผู้ทำหน้าที่ส่งโปยกั๊วต่อไปญาติพี่น้องตามชื่อโปยกั๊วในเมืองจีน เมื่อญาติๆ ได้รับโปยกั๊วนั้น จะมีการตอบรับว่าได้รับจดหมายหรือโปยกั๊วและเงินที่ได้รับจากคนเดินโปยกั๊วแล้ว จากนั้นคนที่นำไปส่งก็ค่อยมาเก็บที่ต้นทาง แต่ถ้าไม่มีจ่ายให้คนเดินโปยกั๊วจริงๆ ก็จะเป็นการทำงานชดใช้ให้เป็นการแลกเปลี่ยน ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความไว้นื้อเชื่อใจด้วย ซึ่งคนจีนเชื่อถือคำว่า ซื่อสัตย์ เป็นที่ตั้ง”

ทัศนคติจึงเป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่ทำให้มองเห็นภาพของอัตลักษณ์ความเป็นจีนที่ชัดเจนขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องจิตสำนึกในความเป็นจีน ซึ่งเป็นสัญชาตญาณที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดด้วยลักษณะทางชีวภาพ การได้รับการปลูกฝังจากบรรพบุรุษที่คาดหวังให้ลูกหลานช่วยกันธำรงความเป็นชาติพันธุ์ไว้ให้ได้มากที่สุด

4.4 ภาษา บ่งบอกถึงความเป็นท้องถิ่น

จังหวัดอุบลราชธานี มีชาวจีนกลุ่มภาษาท้องถิ่นแต่จิวอยู่เป็นจำนวนมากที่สุด ภาษาจีนแต่จิวจึงเปรียบเสมือนเป็นภาษากลางของชาวจีนโพ้นทะเลมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งชาวจีนและจีนไหหลำ จีนกวางตุ้ง เมื่อมีการติดต่อกับชาวจีนด้วยกัน ต่างก็ต้องใช้ภาษาจีนแต่จิวเป็นสื่อทั้งนั้น แต่สำหรับภาษาท้องถิ่นของตน มักจะถูกใช้กันในวงจำกัด นั่นคือ วงเครือญาติสนิทมิตรสหายกลุ่มท้องถิ่นเดียวกันเท่านั้น

อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ (สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) กล่าวถึงการใช้ภาษาของชาวฮากกาสำหรับภาษาจีนและ ปัจจุบันยังใช้กับญาติพี่น้องชาวและด้วยกัน ส่วนมากยังคงได้ใช้กันอยู่ นอกนั้นก็ใช้ภาษาอีสานพื้นบ้าน แต่เวลาที่อาเจ็กจะพูดกับเพื่อนๆ ก็จะพูดภาษาแต่จิวในองค์กรอื่นๆ เช่น จิตมิกะ ส่วนภาษาจีนกลางก็พูดได้ ภาษาอังกฤษก็ใช้บ้าง เพราะเคยไปอยู่ที่อเมริกามาก่อนช้านาน ส่วนหากพูดกับลูกหลานก็จะเป็นภาษาจีนกลาง การใช้สรรพนามเรียกญาติกับญาติ (การเรียกลำดับญาติ) ก็จะเรียกเป็นภาษาและ เราจะไม่ทิ้งภาษาของเรา ไม่ว่าเราจะไปเจอกันที่ไหนก็จะลำดับญาติเป็นภาษาและ

ภาษาจีนไหหลำ อาม่าร้านแข่งพั้ง (สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546) เล่าว่า “ภาษาไหหลำส่วนใหญ่จะใช้กับลูกหลาน หรือบางที่ถ้าคุยกับลูกหลานบางคนเป็นภาษาจีนกลางจึงจะรู้เรื่อง เพราะโรงเรียนจีนสอนแต่ภาษาจีนกลาง” จะเห็นได้ว่า องค์กรชาวจีนอย่าง โรงเรียนฮั่วเฉียววงฮักจะเป็นแกนหลักสำคัญที่มีการส่งเสริมและอนุรักษ์ธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาติพันธุ์จีนเป็นอย่างดี ประกอบกับบทบาทหน้าที่ขององค์กรชาวจีนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จะทำหน้าที่ประสานให้ชนบทร่วมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีได้ธำรงอยู่ อาจเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดไปบ้างก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่หลักสำคัญยังไม่เปลี่ยนไป

ดังนั้นในการใช้ภาษาของแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีใช้ชาวจีนแต่จิว แม้จะอยู่ท่ามกลางชาวจีนแต่จิวจำนวนมาก ชาวจีนกลุ่มภาษาพูดอื่นก็มีการใช้ภาษาท้องถิ่นในหมู่ครอบครัวและเครือญาติมิตรสหายที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาเดียวกันเท่านั้น นับว่าเป็นการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้านภาษาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง ทั้งนี้และทั้งนั้นวัฒนธรรมด้านภาษาย่อมได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษทั้งสิ้น และเพื่อความเป็นสากล เสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่ส่งเสริมความ

สามัคคีภายในกลุ่มชาติพันธุ์จีนเดียวกัน ทั้งชาวจีนแต้จิ๋ว ชาวจีนฮากกา ชาวจีนไหหลำ ชาวจีนกวางตุ้ง จึงได้นำเอาภาษาจีนกลางมาเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ด้วย โครงการจัดตั้งสโมสรหงษ์ขาวขึ้น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีการชำระอัตลักษณ์ความเป็นภาษาจีน และเพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ภาษาจีนกลางจึงเป็นภาษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายทั่วโลก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

สมาคมชาวจีน เป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากการก่อตั้งของกลุ่มชาติพันธุ์จีน เพื่อตอบสนองความต้องการของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีอุปนิสัยเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน โดยมีพื้นฐานเริ่มมาจากระบบการคิดและทัศนคติของครอบครัวที่มีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย จึงยังผลให้ความเอื้อเพื่อเกี่ยวเนื่องนี้แผ่ไปถึงชาวจีนในหมู่บ้านเดียวกัน เมืองเดียวกัน มณฑลเดียวกัน อาณาเขตประเทศเดียวกัน และรวมไปถึงผู้อื่นด้วย

พรพรรณ (2536: 177) ได้กล่าวถึง ชาวจีนที่เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย ย่อมต้องการที่จะแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีที่ตนเคยประพฤติปฏิบัติมาในประเทศจีน ซึ่งเป็นรากฐานของการรวมตัวของชาวจีนโพ้นทะเล นั่นก็คือ การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นสมาคมตามบริบทความเชื่อ โดยผู้ที่ยึดถือในความเชื่อและเคยมีส่วนร่วมในการแสดงถึงพฤติกรรมทางความเชื่อนั้น เช่น กรณีสมาคมกลุ่มภาษา จะเป็นศูนย์รวมของการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา ด้วยการจัดตั้งศาลเจ้าซึ่งมีเทพเจ้า นับว่าเป็นกิจกรรมแรกๆ ที่สมาคมกลุ่มภาษาได้ตั้งขึ้นมา โดยมีพื้นฐานของการให้ความช่วยเหลือเงินกลุ่มภาษาแต่ละกลุ่มที่ได้มีการจัดตั้งสมาคมกลุ่มภาษาขึ้นมา

ต่อมาจึงได้มีการสร้างวัดจีนหรือศาลเจ้าจีน เพื่อให้ชาวจีนได้เคารพกราบไหว้ และประกอบพิธีกรรมตามจารีตประเพณีจีนที่เคยปฏิบัติมาก่อนอพยพจากจีนแผ่นดินใหญ่อันเป็นบ้านเกิดเมืองนอน จากนั้นจึงได้สร้างโรงเรียนจีน เพื่อให้การศึกษาภาษาจีน อีกทั้งยังเป็นการธำรงรักษาวัฒนธรรมจีนได้แพร่หลายไปสู่ลูกหลานจีนสืบไป

ศาสนาและการศึกษาจึงเป็นรากฐานสำคัญในการก่อตั้งองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานและเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ สำหรับกรณีจังหวัดอุบลราชธานี ชาวจีนโพ้นทะเลได้เข้ามาอาศัยอยู่มาหลายชั่วคนแล้ว แต่องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งหมด 26 องค์กรที่มีอยู่ แม้แต่ละองค์กรจะมีขนาดไม่ใหญ่มาก แต่ก็มียุทธผลต่อเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนี้เป็นอย่างมาก จากการสำรวจและศึกษา 26 องค์กรพบว่า จากการประชุมปรึกษาหารือของคณะกรรมการบริหารแต่ละองค์กรทั้ง 8 องค์กร เมื่อ 2-3 ปีก่อน (อาเจ็กเกียรตึคุณ ตรีโรจน์พร, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2546) ได้จับมือร่วมกันประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อการสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ โดยมีได้หวังผลกำไร ทั้งนี้เพื่อตอบแทนบุญคุณที่ตนและเหล่าบรรพชนได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในผืนแผ่นดินนี้ (อาแปะสุรพล ฐานานุศักดิ์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546)

องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ในจังหวัดอุบลราชธานี จึงถือเป็นองค์กรที่มีความสำคัญในฐานะ
กลไกหนึ่งในสังคม องค์กรดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	สถานที่ตั้ง	ประเภทองค์กร	องค์กรประชาสังคม
1	ศาลเจ้าพุทธกั๋ง	อ.เมือง	ศาสนา	x
2	ศาลเจ้าพ่อกวานอู	อ.เมือง	ศาสนา	x
3	ศาลเจ้าพ่อวารินทร์	อ.วารินชำราบ	ศาสนา	x
4	ศาลเจ้าพ่อเมืองเดช	อ.เดชอุดม	ศาสนา	x
5	ศาลเจ้าพ่อพระนวม	อ.พิบูลมังสาหาร	ศาสนา	x
6	ศาลเจ้าปู่	อ.ตระการพิชัย	ศาสนา	x
7	ศาลเจ้าปึงเถ่ากงม่า	ต.ห้วยชะยุ้ง อ.วารินชำราบ	ศาสนา	x
8	โรงเจฮกเต็กฮกตั้ง	อ.เมือง	ศาสนา	x
9	มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ	อ.เมือง	ศาสนา	/
10	มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน	อ.วารินชำราบ	ศาสนา	/
11	สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป	อ.เมือง	ศาสนา	/
12	ชมรมศิษย์พระอรหันต์จ๊กก	อ.เมือง	ศาสนา	x
13	สมาคมโพลีแล้งแห่งประเทศไทย สาขาอุบลราชธานี	อ.เมือง	ท้องถิ่น / ภาษาพูด	/
14	สมาคมฮากกา	อ.เมือง	ท้องถิ่น / ภาษาพูด	/
15	สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี	อ.เมือง	ธุรกิจการค้า	/
16	อุบลวานิชสมาคม	อ.เมือง	ธุรกิจการค้า	/
17	สมาคมหอการค้าอุบลราชธานี	อ.เมือง	ธุรกิจการค้า	x
18	โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี	อ.เมือง	การศึกษา	x
19	สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี	อ.เมือง	การศึกษา	/
20	ชมรมตระกูลตั้ง	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
21	ชมรมตระกูลเต้	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
22	ชมรมตระกูลเตีย	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
23	ชมรมตระกูลหวาง (อึ้ง)	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
24	ชมรมตระกูลจิงเจียเจียม	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
25	ชมรมตระกูลลิ้ม	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x
26	ชมรมตระกูลโหล่วหล่อไหน	อ.เมือง	แซ่ตระกูล	x

หมายเหตุ

x แทนสัญลักษณ์
/ แทนสัญลักษณ์

องค์กรที่ไม่เป็นองค์กรประชาสังคม
องค์กรที่เป็นองค์กรประชาสังคม

5.1 อุบลวานิชสมาคม

5.1.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

“ตามลักษณะนิสัยคนจีนจะมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ปรองดอง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่แล้ว คนจีนมีอะไรก็บอกกัน จุดใหญ่คือคนจีนก็มีความเป็นพี่เป็นน้อง ไม่ว่าจะคนเป็นคนตายก็จะมีแจกหรือแจ่งแก่ผู้คนใกล้เคียง เมื่อมีการก่อตั้งมูลนิธิ สมาคมก็เช่นเดียวกัน ทางองค์กรเมื่อมีข่าวสารต่างๆ ก็จะแจ้งแก่สมาชิก เรื่องของการทำบุญ ชาวจีนก็เป็นคนใจบุญ ยึดหลักการตอบแทนบุญคุณเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อตนได้คิดร้ายแล้ว ก็มีใจเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยจะเริ่มต้นจากคนกลุ่มเดียวกันก่อน ต่อมาจึงอยากตอบแทนคุณแผ่นดินที่ให้ชีวิตใหม่ จึงได้ขยายความช่วยเหลือนี้ไปให้กับคนกลุ่มอื่นๆ ด้วย สมัยก่อนการบริจาคนั้นก็แล้วแต่ 10-20-30 บาท คนรวยก็จะมากหน่อย 70 บาท และร้านค้าส่วนมากก็จะ 5 บาท เช่น อาแปะเนย และบุคคลธรรมดาทั่วไปก็จะเก็บคนละ 2 บาท อยากให้เป็นสมาชิก เพราะเป็นคนเจ๊กคนจีนด้วยกัน ทางสมาคมจะไปเชิญชวนให้เข้ามาเป็นสมาชิก ทางกรมมีอะไรก็จะมาบอกทางสมาคม ไม่ว่าจะย้ายเข้า-ออกทางสมาคมจะต้องรู้” (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546)

จังหวัดอุบลราชธานีจึงมีการรวมตัวกันของพ่อค้า และคิดตั้งสมาคม เพื่อให้ความช่วยเหลือสังคม องค์กรชาวจีนหนึ่งจึงเกิดขึ้นคือ “สมาคมฮั่วเจียว” (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4) หรือ “กงหวย” ซึ่งแปลว่า สมาคมของสาธารณชน นับว่าเป็นองค์กรแรกที่ก่อตั้งโดยชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี (อาแปะเซียมจ้าว แซ่โล้ว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) ชาวไทยมักเรียกว่า สมาคมโพ้นทะเล ตั้งเป็นสมาคมของชาวจีน เพื่อช่วยเหลือคนลำบากยากจน และแก้ไขปัญหา เป็นที่ปรึกษาของกิจการต่างๆ (หลวงปู่จันทร์ สุมงฺคโร, **สัมภาษณ์**, 30 กันยายน 2546) โดยจะให้ความช่วยเหลือคนทุกกลุ่ม แต่จะช่วยคนจีนเป็นเบื้องต้น (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 20 กันยายน 2546) ด้วยการไต่ถามสารทุกข์สุกดิบไปเรื่อย จากนั้นก็เริ่มหาเงินบริจาคจากผู้มีใจเมตตาเข้าสมาคม (อาอ้อมป่วยเถี่ยวฮวง, **สัมภาษณ์**, 15 สิงหาคม 2546)

ต่อมาคณะกรรมการสมาคมฮั่วเจียวกงฮักอุบลฯ เห็นว่าสมาคมฮั่วเจียวยังไม่เปิดกว้างสำหรับบุคคลทั่วไป จึงได้ลงความเห็นให้ทำการยุบสมาคมฮั่วเจียวแล้วมาก่อตั้งสมาคมใหม่ ซึ่งเปิดกว้างสำหรับบุคคลในวงการให้เข้ามาเป็นสมาชิกได้ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4) จึงก่อตั้ง “เซียงหวย” ที่แปลว่า สมาคมพ่อค้าจีน กงหวยจึงถูกยุบไป แล้วเซียงหวยจึงเปลี่ยนชื่อมาเป็น “อุบลวานิชสมาคม” (โอวบวงเซียงหวย หรือ Ubon Trader’s Association) แม้ว่าอุบลวานิชสมาคมได้ดำเนินการมาด้วยคนหลายรุ่นแล้ว เมื่อกาลเวลาได้ล่วงไปนาน จึงไม่สามารถจะหาหลักฐานมายืนยันได้ (สมหวัง ศรีทอง, 2525: 42) ทางสมาคมจึงขอให้พระพรพิทักษ์ ซึ่งท่านเป็นนายแพทย์ ดำรงตำแหน่งนายกอุบลวา

นิชสมาคมคนแรก โดยให้การช่วยเหลือข้าราชการและให้ความร่วมมือกับทางการ (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546)

สมหวัง ศรีทอง (2525: 42) ได้กล่าวไว้ในอนุสรณ์ครบรอบ 50 ปี (พ.ศ. 2474-2524) อุบลวานิชสมาคมว่า เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2474 ซึ่งมูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง (2542: 41) ว่าจดทะเบียนวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2474 พระพรพิทักษ์อดีตนายก หลวงพลภักดิ์พานิช นายสวัสดิ์ดิธิพัฒน์ นายทองอินทร์ อุดลเริ่ม จดทะเบียนสมาคมเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย เนื่องจากบุคคลรุ่นก่อนได้มองเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มพ่อค้า เพื่อเป็นแกนกลางของอาชีพเพื่อปรับปรุงมาตรฐานให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม พร้อมทั้งให้ความสงเคราะห์บุคคลรุ่นหลังที่เข้ามาประกอบอาชีพในอุบลราชธานีสมัยนั้น ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งรวมพ่อค้าทุกสาขาและแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพ่อค้าด้วยกันประสานงานร่วมมือกับทางราชการ เพื่อความเจริญของท้องถิ่นและชาติบ้านเมือง ความเป็นพลังร่วมกันของพ่อค้าสมาชิกจึงทำให้สมาคมยืนยงมาถึงปัจจุบัน

อุบลวานิชสมาคม จึงก่อตั้งเป็นสมาคมพ่อค้า เรียกเป็นสมาคมจีนเป็นส่วนใหญ่ (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546) เป็นที่ชุมนุมของพ่อค้า มีอะไรก็ปรึกษาหารือกันได้ ใครตกทุกข์ได้ยาก เชียงหวยก็ให้ความช่วยเหลือทั่วไป เพราะไม่ถือว่าเป็นเฉพาะของจีน ทั้งญวน แขก จีน ไทย หมดเลย (อาแปะเชียมจัว แซ่ไค้ว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) ไม่จำกัดเชื้อชาติ เปิดรับสมาชิกหมดทุกประเภท (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) ดังนั้นจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนความเห็นกันเรื่องการค้า เจ็บไข้ได้ป่วย หรือเวลามีเรื่องมีราวกับทางการ (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546)

เชียงหวย (อุบลวานิชสมาคม) เคยย้ายสถานที่ทำการมาแล้ว 3 ครั้ง (อาแปะเชียมจัว แซ่ไค้ว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) เริ่มแรกอุบลวานิชมีสำนักงานอยู่ที่บ้านหลวงวัฒน์ (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 20 กันยายน 2546) ต่อมาจึงย้ายสำนักงานอุบลวานิชสมาคมมาอยู่ตรงข้ามร้านแข่งพัง (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546) ต่อมาในปี 2511 นายวิชัย โกมลวิชัย เป็นนายก กับนายฮกสูง ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากพ่อค้าสมาชิกซื้อที่ดินบริเวณนี้ก่อสร้างอาคารถาวรของสมาคมเสร็จเมื่อปี 2512 (สมหวัง ศรีทอง, 2525: 42) จึงตั้งเป็นเชียงหวยหรืออุบลวานิชสมาคมขึ้นมา (อาแปะเชียมจัว แซ่ไค้ว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) แต่เดิมนั้นที่ดินของอุบลวานิชสมาคม โรงเรียนจินศาลเจ้า เดิมเป็นของหลวงวัฒน์วิบูลย์ (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546) ผู้เป็นต้นสกุล “โกศลวัตร” (คุณตาบำเพ็ญ ณ อุบล, **สัมภาษณ์**, 20 กันยายน 2546) ต่อมาจึงเกิดสมาคมอื่นๆ ตาม

มา และได้ยึดเอาเชียงหวาย หรืออุบลวานิชสมาคมเป็นแบบอย่าง ต่อมาสมาคมหอการค้าจึงได้เข้าไปอยู่ในที่ของอุบลวานิชสมาคมด้วย (อาแปะเซียมจ้าว แซ่โก้ว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546)

อุบลวานิชสมาคม มีผู้ดำรงตำแหน่งนายกอุบลวานิชสมาคม และมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 2 ปี จึงจะมีการเลือกตั้งครั้งหนึ่ง เมื่อครบวาระแล้วจึงเลือกคณะกรรมการใหม่ (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) ซึ่งมีรายนามดังนี้

1. อำมาตย์พระพรพิทักษ์ เป็นผู้จดทะเบียนคนแรก ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2474-2476 ท่านเป็นคนไทยแท้ เนื่องจากว่า ท่านเป็นหมอชื่อดัง เมื่อออกจากราชการจึงได้ตั้งร้านขายยาชื่อ อุบลโอสถ และเป็นที่เคารพนับหน้าถือตาของคนอุบลฯ รวมทั้งชาวจีนสมัยนั้น มีการศึกษาไม่สูงเท่าที่ควร อีกทั้งชาวจีนเชื่อถือคนไทย และเชื่อถือทางการ จึงได้ให้คุณพระพรพิทักษ์เป็นผู้จดทะเบียนก่อตั้งอุบลวานิชสมาคมอันดับที่หนึ่ง (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546)

2. นายอินลิ่ง แซ่ลิ้ม ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2477-2479 ท่านเป็นชาวจีนคนแรกที่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกอุบลวานิชสมาคม

3. นายเปี่ยน แซ่อึ้ง หรือเถ่าแก่เปี่ยน ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2480-2481 เป็นบิดาของประสิทธิ์ณรงค์เดช (นายห้างเปี่ยน) (คุณตาไสว จังกาจิตต์, **สัมภาษณ์**, 8 ตุลาคม 2546) ท่านได้ร่วมบริจาคเงินช่วยสร้างโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ซึ่งเพิ่งตั้งเมื่อปี 70 กว่าๆ นี้

4. นายเป็งซื่อ แซ่ตั้ง ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2482-2485 ในปี 2484 จังหวัดอุบลราชธานีได้ถูกกำหนดให้เป็นเขตหวงห้ามคนต่างด้าว กิจการของสมาคมได้ซบเซาไปพักหนึ่ง (สมหวัง ศรีทอง, 2525: 42)

5. นายอำพล ตั้งวงษ์ไชย ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2486-2487

6. นายวิทยา อธิรัตน์ ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2488-2489 ในปี 2488 หลังจากทางราชการได้ยกเลิกเขตหวงห้ามต่างด้าว เปิดให้เข้ามาค้าขายได้ปกติ (สมหวัง ศรีทอง, 2525: 42)

7. นายทองดี จังกาจิตต์ ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2490-2495

8. นายเปี้ยะกวง แซ่โก้ว ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2496-2500

9. นายวีระ รมยะรูป ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2501-2507

10. นายวิชัย โกมลวิชัย ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2508-2512 ท่านเป็นผู้ริเริ่มตั้งหนังสือหรือพิมพ์หนังสือและตั้งทำเนียบสมาคมขึ้น มีเรื่องมีราวอะไรก็จะมีหนังสือเวียนไปถึงสมาชิกเพื่อมาประชุมกันตกลงกันเรื่องการค้า (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546)

11. นายสมหวัง ศรีทอง ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2513-2524

12. นายยงศักดิ์ พรวัฒนากุล ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2525-2532

13. นายสมบูรณ์ ไทยมงคล ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2533-2534

14. นายดำรง วารินทร์ศิริกุล ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2535-2538
15. นายไพบุลย์ โหตระไวศยะ ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2539-2542
16. นายเชี่ยวพงษ์ แซ่เตีย ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2543-2544
17. นายสุทิตย์ วสุนธราวัฒน์ ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2545-ปัจจุบัน

อำมาตย์พระพรพิทักษ์

นายย่นลิ่ง แซ่ลิม

นายเปี่ยน แซ่อึ้ง

นายเป็งชื้อ แซ่ต้ง

นายอำพล ตั่งวงษ์ไชย

นายวิทยา อธิธรรณ์

นายทองดี จังกาจิตต์

นายเปี้ยะกวง แซ่ไคว้ว

นายวีระ รมยะรูป

นายวิชัย โกมลวิชญ์

นายสมหวัง ศรีทอง

นายยงศักดิ์ พรวิฒนากุล

รูปที่ 37 การแสดงนายกอบตวานิชสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. 2474-2532 (อุบลวานิชสมาคม, 2525)

นายสมบูรณ์ ไทยมงคล นายดำรง วรินทร์ศิริกุล นายไพบูลย์ โหตระไวศยะ นายเชียวพงษ์ แซ่เตี๋ย

นายสุทิตย์ วสุนธราวัฒน์

รูปที่ 38 การแสดงนายกอบลวานิชสมาคมตั้งแต่ พ.ศ. 2533-ปัจจุบัน (อุบลวานิชสมาคม, ม.ป.ป.)

จังหวัดอุบลราชธานี ไม่ค่อยมีใครอยากขึ้นเป็นหัวหน้าเป็นคณะกรรมการบริหารสมาคม ส่วนมากเพราะแต่ละคนไม่มีเวลา ผู้ที่จะเป็นได้ต้องเป็นผู้เสียสละ มีเวลา ขอมเสียเวลา เสียทั้งเงินทองด้วย และต้องมีเวลาในการบริหารงานในธุรกิจของตัวเองและภายในสมาคมอีกด้วย ซึ่งมีความแตกต่างจากจังหวัดอื่นและที่อื่นๆ กล่าวคือ อย่างเมืองจีนผู้ที่มีความประสงค์ลงสมัครเป็นคณะกรรมการของสมาคม จะต้องมีการหาเสียง (อาแปะเชียวพงษ์ แซ่เตี๋ย, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546)

แม้ว่านายกอบลวานิชสมาคมได้เปลี่ยนไปตามวาระแต่นโยบายของสมาคมก็ได้เปลี่ยนแปลง แต่ก็ยังได้ดำเนินตามวัตถุประสงค์ของสมาคม ให้ร่วมมือกับทางราชการแล้วยังกระชับความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าด้วยกันทุกเชื้อชาติ เพียงมุ่งหวังให้เป็นกลุ่มเดียวกันเพื่อธำรงซึ่งเศรษฐกิจความสามัคคี และการอยู่ดีกินดีของชาวอุบลราชธานียิ่งขึ้น (สมหวัง ศรีทอง, 2525: 42)

5.1.2 สำนักงาน

อุบลวานิชสมาคมตั้งสำนักงานอยู่เลขที่ 23 ถนนพรหมเทพ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โทร. 0-4525-4450

รูปที่ 39 การแสดงอุบลวานิชสมาคม (มีนาคม 2547)

5.1.3 วัตถุประสงค์ (อุบลวานิชสมาคม, ม.ป.ป.: 64)

1. เพื่อส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรมจรรยา และวัฒนธรรมแก่สมาชิก
2. เพื่อส่งเสริมวิชาความรู้ในด้านการค้าและทั่วๆ ไป โดยจัดให้มีห้องสมุดเป็นต้น
3. เพื่อส่งเสริมการกีฬา การอนามัย ทั้งประเภทกลางแจ้ง และในร่ม
4. เพื่อส่งเสริมการดนตรี ให้ความบันเทิง
5. เพื่อส่งเสริมการกุศลสาธารณะ
 - ก. ให้มีการฌาปนกิจสงเคราะห์แก่สมาชิก และคนอนาถา
 - ข. ให้มีการสงเคราะห์ทารกที่เกิดใหม่ของสมาชิกและอนาถา
 - ค. ให้มีการบรรเทาทุกข์แก่สมาชิก หรือแก่บรรดาผู้ที่ประสบภัย จากภัยต่างๆ
 - ง. สงเคราะห์ช่วยเหลือประกอบกิจพิธีมงคลต่างๆ
6. ส่งเสริมการรักษาความสงบและปลอดภัย อาทิ จัดการป้องกันอัคคีภัย รักษาความสงบเรียบร้อย ไกล่เกลี่ยมิให้สมาชิกเกิดถ้อยรื้อยความ

5.1.4 กิจกรรม

กิจกรรมของอุบลวานิชสมาคมที่เกิดขึ้นประจำทุกปี คือ จัดการประชุมปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจการค้าการตลาดของพ่อค้าสมาชิกทำหน้าที่คล้ายสมาคมหอการค้า (อาแปะเขียวพงษ์ แซ่เตีย, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546) การจัดงานเลี้ยงสังสรรค์อุบลวานิชสมาคมประจำปี ซึ่งทาง

สมาคมจะมีการเลี้ยงตามราคาบัตรที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย (คุณลุงอัมพร แซ่มสนธิ, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) การประชุมพบปะสังสรรค์ผู้นำ 8 องค์กรเอกชนเป็นประจำทุกเดือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพูดคุย ปรึกษาหารือเกี่ยวกับสวัสดิการทางสังคมอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม (อุบลวานิชสมาคม, ม.ป.ป.: 19) อีกทั้งเข้าร่วมการสัมมนาเพื่อให้การสนับสนุนโครงการต่างๆ กับทางการ

การให้ความช่วยเหลือกับทางการ นับแต่อดีตเป็นต้นมา อุบลวานิชสมาคมเป็นองค์กรทางการค้าที่ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีน จะเห็นได้ว่า เมื่อทางราชการมีความต้องการจะให้ความช่วยเหลืออะไร หรือมีเรื่องราวต่างๆ ทั้งทหาร ตำรวจ ต่างก็ให้สมาคมเป็นคนจัดการให้ทุกเรื่อง (คุณลุงอัมพร แซ่มสนธิ, สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546) และเมื่อทางการมีงานเฉพาะกิจและงานประจำปีเช่นงานกาชาด งานทุ่งศรีเมือง งานเลี้ยงต้อนรับหรือจัดส่งผู้แทนต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ

การสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีฉาบฉวยแก่สมาชิก พ่อค้าประชาชนทั่วไป พร้อมกับการให้ความช่วยเหลือบริจาคทรัพย์และสิ่งของให้แก่ผู้ประสบอุทกภัย ว่างภัย อัคคีภัย และผู้ด้อยโอกาสต่างๆ อีกทั้งยังให้ความร่วมมือกับองค์กรเอกชนในต่างจังหวัด

รูปที่ 40 การแสดงกิจกรรมการสาธารณกุศลของกลุ่มพ่อค้าในอุบลวานิชสมาคม
ไม่จำกัดเฉพาะชาติพันธุ์จีน ไทย ญวน อินเดีย (อุบลวานิชสมาคม, 2525: 68)

นอกจากนี้อุบลวานิชสมาคม มักได้รับความไว้วางใจขอใช้สถานที่เพื่อจัดงานและกิจกรรมต่างๆ แต่เดิมชาวจีนจะใช้ห้องโถงของอุบลวานิชสมาคมจัดงานแต่งงาน (ปัจจุบันการจัดเลี้ยงงานแต่งงานมักจัดขึ้นที่โรงแรมมากขึ้น) งานสังสรรค์ประจำแซ่ตระกูลต่างๆ งานประจำปีสมาคม การประชุมสัมมนา และงานสังสรรค์ต่างๆ ตามความประสงค์ของผู้ขอใช้ (อาเจ็กนัท แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546)

ต่อมาเมื่อเกิดมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ สมาคมจึงได้ลดบทบาทนี้ลง จากเดิมสมาคมเคยเป็นคนแจกการดำเนินงานต่างๆ มูลนิธิจิตมเกาะจึงได้เข้ามาช่วยเหลือแบ่งเบาหน้าที่นี้ และเป็นคนจัดการทุกอย่างแทนอุบลวานิชสมาคม ทั้งการแจ้งข่าวสารต่างๆ ไม่ว่าเรื่องเป็นเรื่องตาย หากเกิดขึ้นแล้วสมาชิกของสมาคมก็จะได้รับข่าวสารทั่วถึงกัน ไม่จำกัดเฉพาะญาติพี่น้องหรือผู้เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการพิมพ์ชื่อจะพิมพ์โดยไม่ต้องดูโผยแล้ว เพราะแจกให้แก่สมาชิกเป็นประจำและพิมพ์บ่อยกระทั่งรู้และจดจำได้หมดแล้ว อีกทั้งยังมีการจัดเก็บเงินค่าสมาชิกทุกเดือน (คุณลุงอัมพร แซ่มสนิท , **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546)

ดังนั้น จากคำกล่าวของณรงค์ (อ้างในมนทิตรา เตชะมโนดม, 2539: 11-12) ว่า “ชาติไหนมีเชิงหวายของคนในประเทศไทย นั้นย่อมแสดงว่า ชาตินั้นมีกิจการ มีผลประโยชน์ มีนักรธุรกิจจำนวนมากอยู่ในประเทศ” นี้ก็บ่งบอกได้ถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดอุบลราชธานีด้วยเช่นเดียวกัน “เชิงหวายจึงทำหน้าที่ในฐานะเป็นตัวแทนทางการทูตที่สำคัญและเป็นตัวแทนในการคุ้มครอง ส่งเสริมการรวมกลุ่มภาษาพูดต่างๆ ให้เป็นโครงสร้างเดียวกันของชุมชนชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย

5.2 สมาคมฮากกาอุบล

5.2.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

คำว่า ฮากกา เป็นสำเนียงจีนแคะ โดยตรง (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2546: 12) จะเขียนทับศัพท์ภาษาจีนเดียวกันกับสำเนียงแต้จิ๋วว่า แคะนั้ง แปลว่า อาคันตุกะ หรือ แขกผู้มาเยือน ส่วนเคอะเหียน คือ ภาษาจีนกลาง ก็แปลว่า คนที่มาเยี่ยมเรา (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) แต่เนื่องจากอิทธิพลของชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มสำเนียงแต้จิ๋วมีในประเทศไทยและในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นจำนวนมาก จึงมักเรียกชาวจีนฮากกาตามชาวจีนแต้จิ๋วว่า ชาวจีนแคะด้วย

ชาวฮากกาหรือชาวจีนแคะเป็นชุมชนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น มีภาษาของตัวเอง แต่ก่อนอยู่แถวภาคเหนือก่อนมาทางภาคกลางของประเทศจีน (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) คืออยู่ใกล้บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำฮวงโห ต่อมาเกิดความแตกแยกจนนำไปสู่ศึกสงครามตลอดระยะเวลา 254 ปี (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2546: 20-23) ได้อพยพหลบหนาวและหนีภัยสงครามลง ปลายทางใต้ ข้ามแม่น้ำแยง

ซีแถวเมืองนานกิงลงใต้มาเรื่อยๆ จนถึงมณฑลฟูเจี้ยน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 9) หรือแถบมณฑลฮกเกี้ยน เนื่องจากความที่ชาวฮากกาเป็นคนวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมาก่อน ชาวฮากกาจึงมักจะปลูกผัก ทำสวนน้ำ ปลูกสมุนไพรเยอะ ดังนั้นชาวฮากกาจึงเป็นเกษตรกรกันเป็นส่วนมาก (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546)

แม้ชาวจีนและจะอพยพออกมาจากบริเวณลุ่มแม่น้ำฮวงโห แต่ฮากกาก็ได้พกพาเอาวัฒนธรรมบางอย่างจากพื้นเพเดิมของตนติดตัวไปด้วย และวัฒนธรรมนั้นยังคงทิ้งร่องรอยเดิมเอาไว้ให้เห็นแม้ในทุกวันนี้ พูดอีกอย่างก็คือ หากใครต้องการจะรู้ว่าวัฒนธรรมจีนเดิมเมื่อหลายพันปีก่อนเป็นอย่างไรแล้วล่ะก็ ส่วนหนึ่งอาจดูได้จากวัฒนธรรมของฮากกาตัวเอง (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2546: 21)

ส่วนชาวฮากกาอุบลฯ ในช่วงแรกหลังจากการอพยพเข้ามาอุบลราชธานี ได้มาตั้งรกรากตั้งแต่ 80 กว่าปีที่ผ่านมา ประมาณปี พ.ศ. 2478 ชาวฮากกาก็ได้รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มการกุศลชาวฮากกา เพื่อที่ได้ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ในปี พ.ศ. 2499 ท่านนายกสมาคมฮากกาแห่งประเทศไทยท่าน วุฒิก ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทสินค้าตราตาที่เลื่องชื่อในประเทศไทยสมัยนั้น ได้มากเยี่ยมเยือนจังหวัดอุบลฯ ก็ได้เห็นว่ามีชาวฮากกาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งเป็นพ่อค้าและทำสวน จึงได้เชิญชวนชาวฮากกาจังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 9) ขณะนั้นมีชาวฮากกากลุ่มหนึ่งมีประมาณ 40 คน รวมกลุ่มกัน ครั้งแรกก่อตั้งเป็นชมรมและ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการให้ความช่วยเหลือกลุ่มชาวฮากกาด้วยกันเองเป็นพื้นฐาน ใครมีปัญหาเรื่องธุรกิจการค้า ชีวิตความเป็นอยู่ต่างๆ ก็ให้ช่วยเหลือกัน ใครอพยพเข้ามาทีหลังก็ให้ช่วยเหลือกัน (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) มีสำนักงานชั่วคราวที่อุบลวานิชสมาคม และได้บริจาคเงินจำนวน 1 หมื่นบาท สำหรับจัดหาสถานที่ และด้วยความร่วมมือของชาวฮากกาที่บริจาคเงินสมทบ จึงได้ซื้อที่ดินพร้อมบ้านไม้ 3 ห้อง รวมเป็นเงิน 750,000 บาท (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 9) ซึ่งเป็นที่ตั้งสมาคมฮากกาในปัจจุบัน แล้วก่อตั้งสมาคมขึ้นในปี ค.ศ. 1956 (พ.ศ. 2499) โดยสร้างเป็นอาคารชั้นเดียว ภายในปีเดียวกันมีการประชุมครั้งแรกที่โรงแรม เจียวกี ต่อมาจึงเริ่มก่อตั้งเป็นสมาคมฮากกาอุบลราชธานีตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา หลังจากสร้างตัวอาคารแล้ว มีห้างศรีสมไทยและร้านกิมเซียงได้มาชักชวนอาชิงเกมิตรเซียง อนุพรรณสว่าง (เจ้าของร้านกิมเซียงเป็นพี่ชายนายมิตรเซียง) และสมาชิกคนอื่นๆ ให้มาเข้าสมาคมด้วยกัน

อันที่จริงแล้วสมาคมฮากกาเริ่มมีการดำเนินการและก่อสร้างสมาคมฮากกาขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อปี ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) ซึ่งได้รับเงินสนับสนุนจากสมาคมฮากกาแห่งประเทศไทยและสาขาต่างประเทศอื่นๆ รวมเป็นเงินประมาณเกือบ 2 ล้านบาท จึงได้ถูกวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างสำนักงานและห้องประชุมใหม่ ดังที่เห็นในปัจจุบัน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 9) ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1976 (พ.ศ. 2519) ได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการเป็นนิติบุคคลและได้ใบอนุญาตตั้งเป็น สมาคมฮากกา

อุบลราชธานี จนถึงปัจจุบัน โดยทำการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2519 (สมาคมฮากกาอุบลราชธานี, 1977, อาชิงเกมิตรเซียง อนุพรรณสว่าง, ผู้แปล, 1 ตุลาคม 2546) มีนายกสมาคมคนแรกคือ นายคุ้มแดน จงสุวัฒน์ มีสมาชิก 262 คน กรรมการ 24 คน จนกระทั่งมาเป็นตัวอาคารสมาคมฮากกาในปัจจุบัน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 9) ต่อมานายชิน อึ้งสวัสดิ์ ได้เป็นนายกสมาคม นายขงไชยสงพงศ์พันธ์ และนายเฉลิม คุลย์กาญจน์ เป็นเลขานุการสมาคม (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรรมการปกครอง, 2542: 47) และในการรับสมาชิกจะรับแต่ชาวจีนและเท่านั้น (ลุงอัมพร แซ่มสนิท, **สัมภาษณ์**, 22 กันยายน 2546) นายบั๊กเหลียง แซ่หวองเป็นอดีตผู้จัดการ มีหน้าที่ดูแลทุกเรื่องในสมาคมและยังเป็นคนแจกเอกสารต่างๆ ด้วย (อาชิงเกมิตรเซียง อนุพรรณสว่าง, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) วาระเลือกตั้ง 2 ปี ใครเป็นประธานก็อาจเป็นได้ตลอด อาเจ็กเป็นมา 2 วาระแล้ว คนอื่นไม่อยากเป็น ผู้ที่จะเป็นได้ต้องมีความสามารถสูง มีความสามารถในการจูงใจให้กลุ่มมีความสามัคคีได้ ความสามารถในการบริหาร ต้องมีความรับผิดชอบสูง กำลังทรัพย์ต้องมีความสามารถติดต่อกับทางโรงแรม กำลังทรัพย์ก็ต้องสามารถออกก่อนได้ (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546)

ปัจจุบันนี้ก็ยังมีการประชุมกันอยู่เช่นเดิมที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา เมื่ออยู่ในสมาคมก็ยังไม่หมดจำนวนคนและ เพราะคนและที่ ปัจจุบัน สมาคมฮากกาอุบล มีสมาชิก 100 กว่าคน แต่ใช้ว่าจะมีชาวฮากกาเพียงเท่านี้ที่อยู่ในอุบลราชธานี ก็ยังมีชาวฮากกาอีกกลุ่มที่ไม่ได้เข้าสมาคมก็มีอีกเยอะ (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) ในปัจจุบันสมาคมฮากกาอุบลราชธานีก็มีนายกสมาคมมาจนถึงลำดับรุ่นที่ 25 โดยมี นายนพพร อึ้งสายเชื้อ เป็นประธานสมาคมฮากกาคนปัจจุบัน และท่านก็เป็นมาได้ 2 สมัยแล้ว เนื่องจากไม่มีใครอยากจะดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการ ส่วนมากจึงเป็นคณะกรรมการชุดเก่าๆ มาดำเนินงาน นอกจากนี้ท่านยังได้ดำรงตำแหน่งทางสังคมอีกหลายองค์กร ทั้งนี้ท่านก็เป็นกรรมการสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานีอีกด้วย

5.2.2 สำนักงาน

สมาคมฮากกาอุบลตั้งอยู่เลขที่ 166-168-170 ถนนพรหมราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (สมาคมฮากกาอุบล, 2517) โทร. 0-4525-4282

รูปที่ 41 การแสดงสมาคมสภาทนายความ (พฤศจิกายน 2544)

5.2.3 วัตถุประสงค์

เพื่อเสริมสร้างสามัคคีธรรมระหว่างชาวจีนและในประเทศไทย ส่งเคราะห์ผู้อนาถาในเรื่องการศึกษา การรักษาพยาบาล และการอุดหนุนการประกอบสัมมาอาชีพะ ตลอดจนดูแลสวัสดิภาพซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมุ่งรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของจีนและให้ยั่งยืนสถาพรเป็นที่ภูมิใจแก่ลูกหลานสืบไป (คุ่งเถ่น แซ่จ๋อง, 2517) สรุปได้ดังนี้

1. เพื่อเชื่อมสามัคคีธรรมระหว่างชาวจีนฮากกาที่อยู่ในประเทศไทย หรือที่อื่นให้สนิทสนมกัน เพื่ออุดหนุนการประกอบอาชีพให้เกิดประโยชน์และสวัสดิภาพร่วมกัน
2. อนุเคราะห์ผู้ยากจน อนาถา ในเรื่องการรักษาพยาบาล การศึกษาและการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อื่นๆ (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี, 2542: 47) อีกทั้งมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือชาว

จีนและในเขตจังหวัดอุบลราชธานีที่ตกทุกข์ได้ยาก จากสาธารณภัยต่างๆ เช่น อัคคีภัย อุทกภัย และ วาตภัย หรือผู้ที่เสียชีวิตโดยไม่มีญาติพี่น้อง (วิวัฒน์ วรรษพันธ์, 2520)

3. สมาคมฮากกาจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น (อาชิงเกมิตรเชียร อนุพรรณสว่าง, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546)

ฉะนั้นเพื่อให้สมาคมมีบทบาทในการช่วยเหลือสนับสนุนสมาชิกและจังหวัดอุบลราชธานีดีขึ้น นอกจากนั้นคณะกรรมการได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารถาวรของสมาคมเพื่อเป็นแหล่งกลางในการพบปะสังสรรค์และสนับสนุนกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสมาคมที่ได้จดทะเบียนไว้ โดยวางผังการก่อสร้างเป็นอาคาร 4 ชั้น ชั้นล่างเป็นที่จอดรถยนต์เพื่อมิให้เกิดขวางทางจราจร ชั้น 2 จัดทำเป็นห้องประชุมใหญ่ ชั้น 3 จัดเป็นที่รับรองเพื่อพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกและงานพิธีต่างๆ ชั้น 4 จัดเป็นห้องประชุมของคณะกรรมการและห้องสมุด ห้องกีฬาในร่มและอื่นๆ (คุ้งแก่น แซ่จ้อง, 2517)

5.2.4 กิจกรรม

สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทย มีการจัดประชุมสมาคมทั่วประเทศขึ้นทุกปี เช่น ในวันที่ 19-20 พฤศจิกายน 2546 มีการประชุมฮากกาทั่วประเทศ 2 ปี และมีประชุมใหญ่ทั่วประเทศ ครั้งหนึ่งมี 7-8 คนที่จะเป็นตัวแทนของสมาคมฮากกาอุบล เคยมีจัดประชุมที่ อ.เบตง จ.ยะลา เป็นการจัดโปรแกรมเที่ยว เช่น ไปได้สุด อาจดีรดไปภูเก็ตก็ได้ แล้วการประชุมจะมีการหมุนเวียนแต่ละภาค จะมีฮากกาทั่วประเทศอยู่ทั้งหมด 28 สมาคม คือจะเวียนจากภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ซึ่งต้องแล้วแต่จะเวียนจัดประชุมว่าจังหวัดใดจะได้เป็นเจ้าภาพ ต้องมีสมาชิกมาประชุม 2000 คนขึ้นไปจึงจะประชุมได้ จังหวัดใดจะเป็นเจ้าภาพจะต้องมีความพร้อมทางด้านสถานที่และเรื่องเงิน สมาคมฮากกาแห่งประเทศไทยก็มีเงินทุนกองกลางนี้ร่วมสมทบกับการประชุมแต่ละครั้งด้วย ที่อุบลฯ ก็เคยได้จัดระดับประชุมใหญ่คือระดับประเทศเหมือนกัน (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 27 มีนาคม 2547) ที่โรงแรมอุบลรีสอร์ท

นอกจากนี้ สมาคมฮากกาอุบลร่วมอยู่ใน 8 องค์กรที่จับกลุ่มกัน ไม่เฉพาะองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพื่อประกอบกิจกรรมสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์เป็นประจำร่วมกัน โดยจะให้ความช่วยเหลือลูกหลานชาวจีนและบุคคลทั่วไปที่กำลังศึกษา ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบอุทกภัย อัคคีภัย และอุบัติเหตุต่างๆ ด้วยทรัพย์สินและสิ่งของ เช่น การให้ทุนสนับสนุนการศึกษา ต้องไปแจกสิ่งของ แจกอาหาร เครื่องนุ่งห่ม แล้วแต่ทางที่เดือดร้อนจะขอมา (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) คือ ใครเดือดร้อนอะไร ทางสมาคมก็จะเข้าไปช่วย ไม่ว่าจะเป็กรณีญาติพี่น้องเสียชีวิต ส่วนมากก็จะมีการบริจาคเข้าสมาคม มูลนิธิทั้งนั้น (อาเจ็กสมศักดิ์ วิริยะสิทธิวัฒน์, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) ซึ่งอย่างปีที่แล้ว

ไปร่วมกิจกรรมที่อำเภอโขงเจียม ทั้งหมดนี้จะมีการจัดตั้งเงินกองทุนไว้เป็นส่วนหนึ่งเพื่อการนี้โดยเฉพาะ

แต่ละปีจะมีการไปประชุมกันเลี้ยงกันเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งเป็นอาทิตย์ที่ 2 ของทุกเดือน ในช่วงเวลาเช้าถึงเที่ยง ประชุมเหมือนทานเลี้ยงโต๊ะแชร์ คือแล้วแต่ว่าเดือนนี้ใครเป็นเจ้าของก็เวียนกันจัด ใครเปียแชร์ได้ก็ต้องเป็นเจ้าของ หากเงินเหลือก็จะเอาเข้าสมาคม เช่น เดือนนี้อาเจ็กเป็นเจ้าของก็จะจัดเลี้ยง โดยเป็นคนออกทุกอย่างในการจัดเลี้ยงที่ตนเป็นเจ้าของ หรือในบางครั้งก็จะเป็นการเก็บเงินรายเดือน คนละ 1 พัน คนที่เป็นเจ้าภาพจะออกเยอะกว่า เช่น 2 พัน เป็นต้น

ในประชุมเพื่อหาความร่วมมือกันปรึกษาหารือกันหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ นัดแนะกัน หาเงินซึ่งส่วนใหญ่ได้มาจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา อีกทั้งมีการซื้อของจำเป็นเพื่อจะให้ความช่วยเหลือในโอกาสนั้นๆ แต่กิจกรรมไม่ค่อยมีอะไร เพราะต่างคนต่างช่วยกันอยู่แล้ว เมื่อมีงานศพก็เลยได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประกอบกับการได้พบปะญาติสนิทมิตรสหาย และบุคคลในแต่ละองค์กรก็จะต้องมาร่วมพิธีมาเคารพ ส่วนเรื่องบริจาคก็แล้วแต่เจ้าภาพจะบริจาคมาให้ (แล้วแต่เจ้าภาพจะให้หรือไม่ก็ได้ หรือให้แล้วแต่เท่าไรก็ได้) เช่น 10,000 หรือแล้วแต่ 5,000 3,000 เป็นต้น ไม่ว่าจะอย่างไรทั้ง 8 องค์กรชาวเงินเรานี้ก็ต้องช่วยอยู่ดี (อาเจ็กนพพร อึ้งสายเชื้อ, สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) สมาคมสภากาอุบลราชธานีก็เป็น 1 ใน 8 องค์กรหลักของจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งทำงานเกี่ยวกับสาธารณะประโยชน์ และสังคมสงเคราะห์โดยทั่วไปให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนๆ ดีแต่ยากจนและมอบโรงศพแก่ศพไร้ญาติด้วยเช่นกัน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2545: 9)

5.3 มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ

5.3.1 ประวัติการก่อตั้งมูลนิธิ

ภายหลังจากเทพเจ้ากวนอูได้รับสถาปนาเป็นองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าแห่งสวรรค์ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2467 ทรงพระนามว่า “เสียงเมียงเกาเซียงตี้เง็กอ้วงเซียงจ้วยใต้เที่ยงจุง” พระองค์ก็ทรงโปรดสัตว์ในทันที เพื่อรักษาความสงบสุขของโลกไว้ โดยพระองค์ได้ทรงอาราธนาองค์พระบรมศาสดาของทั้งห้าศาสนา พร้อมสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทพดาพระเซียนทั่วทุกชั้นฟ้าได้มาร่วมกันก่อตั้งศูนย์รวมแห่งศาสนาเป็นมหาคุณธรรมสโมสร เรียกว่า “เด็กเด็กเซียง” และสถาปนาขึ้นเป็นสมาคมเผยแผ่คุณธรรม หรือ เด็กก่าตามพระปณิธานพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดแห่งสวรรค์ มุ่งช่วยเหลือสรรพสัตว์ต่างๆ โดยนำคุณธรรมศาสน์เผยแผ่สั่งสอนศาสนา และนำหลักสืบบำเพ็ญและแปดบัญญัติมาอบรมสั่งสอนมนุษย์เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยการประทับทรง และเพื่อให้บรรลุถึงความสำเร็จตามเทวบัญชาแห่งสวรรค์ เง็กเซียงฮ่องเต้ทรงเป็นพระผู้นำสูงสุดแห่งสมาคมเผยแผ่คุณธรรมกับทรงมีพระบัญชาให้พระผู้เป็นเจ้าของผิงเป็นเทพประธานฝ่ายปกครอง

ในปี พ.ศ. 2482 ที่หมู่บ้านเอ็งไซกั้ง ตำบลหัวเพ็ง อำเภอเตี้ยเอี้ย มณฑลกวางตุ้ง ขณะนั้นเกิดสงครามรบราฆ่าฟันกันระหว่างชาวจีนและชาวญี่ปุ่นทั่วประเทศ ทำให้นายซุ่ยเต็ก แซ่เอี้ยและพรรคพวกเห็นสภาพการณ์ดังกล่าว พวกเขาจึงอ่อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้สงครามสงบลง และได้จัดโต๊ะหมู่บูชาสวดอธิษฐานถึงเทพเจ้าด้วยความบริสุทธิ์ใจ อีกทั้งยังได้นำกิ่งหลิวศักดิ์สิทธิ์ที่เคยเก็บไว้มาเตรียมให้เขียนหรือเทพเจ้าที่จะลงมาประทับทรงใช้เขียนคำเทศนาสั่งสอนมนุษย์ การกระทำดังกล่าวจึงได้รับความเมตตาจากเทพเจ้าแห่งสวรรค์ มีองค์ปฐมอาจารย์เอี้ยอึ้งซังกับองค์ปฐมอาจารย์หลิวซุนฮวงมาประทับทรง และบอกวิธีการแก้ไขซึ่งก็มีอยู่หนทางเดียว นั่นคือ ต้องมีการทำบุญให้ทานสร้างกุศลไว้ จึงจะสามารถช่วยตนเองและผู้อื่นได้ และยังได้ตั้งสัจอธิษฐานได้ว่า ยินดีจะใช้บ้านของนายซุ่ยเต็กเป็นสถานเผยแผ่คุณธรรม “เต็กก่า” จีเฮียงเกาะ กับสวดมนต์อัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสด็จลงมาประทับทรงเพื่อเทศนาและเผยแผ่ธรรมโปรดสัตว์ มิให้พากันหลงไหลในสิ่งมิชอบ อีกทั้งยังให้นายซุ่ยเต็กช่วยเยี่ยวยาผู้เจ็บป่วยทั้งในหมู่บ้านและใกล้เคียง และช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ ที่ได้รับความทุกข์ เพื่อเป็นการบรรเทาทุกข์ให้เป็นสาธารณกุศลทั้งปวง จึงนับได้ว่าที่ทำการนี้ เป็นปฐมสถานเผยแผ่คุณธรรม “เต็กก่า” แห่งแรกของโลก

หลังจากที่องค์ปฐมอาจารย์ทั้งสองท่านได้ประทับทรงที่หมู่บ้านเอ็งไซกั้งและแพร่หลายไปทั่วเมืองเตี้ยจิวและซัวเถาแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2488 บรรดาเทพเจ้าต่างๆ ก็ได้ทรงพร้อมหาสังฆกรรมลงสู่ทางใต้ และกำชับสานุศิษย์ให้เผยแผ่คำสอนของศาสนาไปทั่วต่างแดน

สำหรับประเทศไทย เทวบัญชาของท่านเทพอาจารย์เตี้ยเอียงทั้ง ให้อัญเชิญผงรูปศักดิ์สิทธิ์ลงสู่ทางใต้ ทำให้ศิษย์นายเด็กหงอ แซ่ลิ้ม ที่เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ณ สมาคม จีฮวงเกาะ เมืองซัวเถา รีบเดินทางกลับสู่ประเทศไทยพร้อมผงรูปศักดิ์สิทธิ์ แต่เนื่องจากกฎหมายบ้านเมืองขณะนั้น ทำให้ไม่อาจเผยแผ่และพัฒนากิจการของคุณธรรมศาสนาได้สะดวกนัก และไม่สามารถจัดพิธีประทับทรงได้เป็นเวลาเกือบหนึ่งปี แต่ด้วยศรัทธาและอุดมการณ์อันยิ่งใหญ่ของกลุ่มบุคคลผู้อาวุโสต่างๆ ในยุคนั้นหลายท่าน ได้รวมกำลังกันด้วยความลำบาก เพราะรูปแบบของการจัดตั้งสมาคมคุณธรรมศาสนานั้นจำเป็นต้องเปิดกว้างเพื่อเป็นศูนย์รวมของศาสนิกชนสำหรับบำเพ็ญปฏิบัติธรรมประกอบพิธีกรรมต่างๆ โดยทั่วไปซึ่งมักจะถูกทางราชการเพ่งเล็งไปต่างๆ นานา ว่าจะจะเป็นแหล่งรวมพลพรรคก๊กมินตั๋ง หรือไม่ก็เป็นการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ จึงได้เริ่มให้มีพิธีประทับทรงขึ้นอย่างเงียบ และไม่มีสถานที่แน่นอน ผลของการประทับทรงเป็นไปอย่างศักดิ์สิทธิ์ คำเทศน์สอนหรือคำทำนายเหตุการณ์ต่างๆ มักจะปรากฏขึ้นจริงเสมอๆ ทำให้สาธุชนทั่วไปทั้งชาวไทยและชาวจีนต่างปวารณาตัวเข้าเป็นศิษย์อยู่เนืองๆ และในที่สุดเมื่อศรัทธาบรรลุถึงสวรรค์ก็สามารถรวมใจกันก่อตั้งสมาคมเผยแผ่คุณจีจินเกาะได้ เมื่อ พ.ศ. 2494 ต่อมาก็สามารถตั้งมูลนิธิสามัคคีการกุศลสงเคราะห์ (เฮียงซึงเซ็งซึงตั้ง) ขึ้นได้เป็นผลสำเร็จอย่างเป็นทางการ เมื่อ

พ.ศ. 2496 ในเวลาต่อมาจนสามารถยับยั้งขยายออกไปตามสถานที่ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

สำนักคุณธรรมศาสน์แต่ละสำนักต่างก็ดำเนินการสาธารณกุศลต่างๆ โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ประสบภัยในพื้นที่ต่างๆ กัน เช่น การบริจาคข้าวสารช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย และวาตภัย หรือการจัดตั้งหน่วยกู้ภัยเพื่อช่วยเหลืออุบัติเหตุต่างๆ ในแต่ละแห่ง ตลอดจนการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ในเรื่องต่างๆ เช่น การบริจาคผ้าห่มและเสื้อผ้าแก่ผู้ยากไร้ในฤดูหนาว และการบริจาคโรงศพให้แก่ผู้ยากจนทั่วไป หรือการออกช่วยเหลือเก็บศพอนาถาตามที่ต่างๆ หรือการจัดสถานสงเคราะห์ แจกยารักษาโรค ตลอดจนการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการศึกษา หรือการแจกทุนการศึกษาแก่นักเรียนยากจน และนอกจากนั้นตามสำนักคุณธรรมศาสน์บางแห่งที่มีการประทับทรงอัญเชิญปวงเทพอาจารย์มาเทศนาสอนโปรด หรือตอบปัญหาสารทุกข์สุกดิบของเหล่าศาสนิกชนทั่วไปนั้น ในแต่ละแห่งยังได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเพื่อเผยแพร่เทวธรรมบรมธรรมคำสอนของปวงวิสุทธิเทพต่างๆ ออกแจกจ่ายไปทั่วโลก (คณะประทับทรง “เต็กก่า” จิตัมเกาะ อุบลราชธานี, 2542: 74-80)

ในการใช้อักษร “จี” นำหน้าชื่อสถานธรรม แล้วต่อท้ายชื่อด้วยอักษร “เกาะ” นั้นอธิบายได้คือ คำว่า “จี” หมายถึงไอศักดิ์สิทธิ์หรือทิพยธาตุ จีจึงเป็นสุภรังสีของความเป็นสิริมงคล ดังนั้นเมื่อศาสดาแห่งเต้าออกจากด่านห่ากักกวณได้ประพันธ์ธรรมนิพนธ์คัมภีร์เต้าเต็กเก็ง ทว่าทั้งนภางิจปริดาปราโมทย์บังเกิดไปทิพย์เป็นสิรินิมิตรมงคลมาทางทิศตะวันออก เป็นสุภรังสีกรุ่นกระจาย ตรานั้นมาศาสนาเต้าก็สถิตย์มั่นสืบทอดหลักธรรมอริยะะ จึงหมายเอาไอทิพย์จากทิศตะวันออกเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นศักราชใหม่ แสดงถึงคุณธรรมแห่งสุขสงบ

ส่วนคำว่า “เกาะ” หมายถึงหอห้อง รวมความแล้วหมายความถึง ชื่อเรียกของสถานธรรมแห่งเต็กก่า เป็นความจริงนานแห่งไอทิพย์แห่งทิศตะวันออกนั่นเอง (คณะประทับทรง “เต็กก่า” จิตัมเกาะ อุบลราชธานี, 2542: 56)

ในนิยายเต็กหรือเต็กก่า จะยึดถือพระเจ้าหลายพระองค์ มีพระพุทธเจ้าเป็นองค์ประธานที่ใหญ่ที่สุด ทั้งนี้เพราะมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะตั้งอยู่ในประเทศไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ นอกจากนี้ยังมีเจ้าแม่โพธิสัตว์กวนอิม (หรือพระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิม) พระอาจารย์อรหันต์จี้กง พระสังกัจจาย และนับถือพระอาจารย์อีกหลายพระองค์ (อาเจ็กเม้ง, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2545) แต่ไม่รวมเทพเจ้า 8 เซียน ส่วนนิยายเม้งหรือเหม้งจุงจะนับถือเทพเจ้า 8 เซียนนี้ (อาเจ็กเกียรติกุณตรีโรจน์พร, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2546)

“เดิมมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะมีสถานภาพตั้งเป็นชมรม โดยเริ่มจากชาวจีนที่อพยพเข้ามาได้รับความตกทุกข์ได้ยาก เกิดป่วย เกิดตาย ก็เลยมาตั้งเป็นชมรม ต่อมาจึงเปลี่ยนมาตั้งเป็นมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี โดยรวมเข้ากับจิตัมเกาะ ส่วนสังคมสงเคราะห์ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อให้ความช่วยเหลือสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แล้วจึงค่อยๆ ขยายขนาดองค์กรให้ใหญ่ขึ้น” (อาเจ็กจิว, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ตั้งขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1956 (ตรงกับ พ.ศ. 2499) โดยมีเจ้าของร้านตั้งปัก เถ้าแก่นุ่นยังเป็นประธานกรรมการ (อาเจ็กจิว, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) พร้อมด้วยนายสมหวัง ศรีทอง และนายเป๊ะกวง แซ่ไค้ว เป็นผู้ก่อตั้งมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี (อาเจ็กอิวเม้ง, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2545) ได้ซื้อที่ดิน 1 ไร่ ห่างจากตัวเมืองประมาณ 4-5 กิโลเมตร ได้จัดตั้งเป็นสุสานขึ้น เพราะเกรงว่าวัฒนธรรมจีนยังคงามในการเคารพบูชากราบไหว้บรรพบุรุษจะเลือนหายไปในรุ่นลูกหลานจีนรุ่นต่อไป (อาแปะสุรพล ฐานานุศักดิ์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546) แล้วยกให้มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี และได้ขายที่ดินสำหรับฝังศพในสุสาน และได้นำเงินจำนวนนี้ไปบำรุงโรงเรียนจีน ชื่อว่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก เพื่อการศึกษาของลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีน (อาแปะหลงเต่ง แซ่ไหล ผู้แปล, 8 เมษายน 2546)

และในช่วงเดียวกันกับการจัดตั้งมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี โดยมีนายห้างสมหวัง ศรีทอง และนายประชุม จิงวิมุติพันธ์ ได้เป็นผู้วิ่งเต้นจัดหาที่ดินเพื่อขยายพื้นที่ สุสานเดิม ให้เพียงพอกับความ ต้องการ และตั้งขึ้นเป็นสุสานสาธารณะชื่อว่า สุสานฮั่วเฉียวจิวจิง รับฝังศพทั่วไป และศพไร้ญาติ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 4)

ในที่ดินส่วนของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานีฝ่ายสังคมสงเคราะห์ในปัจจุบัน อาแปะเซียมจิว แซ่ไค้ว (สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546) เล่าว่า “จิตัมเกาะตอนหลังๆ นี้ จึงมีคิมหมง ไหล่ยกเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการหาพื้นที่ตั้งมูลนิธิ ครั้งแรกมองที่ตรงข้างบ้านอาแปะไว้ (ปัจจุบันเป็นโรงงานโซคน้ำซึย ซึ่งมีการนำเครื่องจักร โรงสีมาขายทั้งปลีกและส่ง แต่ก็ใกล้กับพื้นที่ด้านหลังของมูลนิธิ) แต่เห็นว่าไม่สามารถขยายพื้นที่ออกไปอีกได้ จึงหาซื้อที่แปลงหนึ่งได้ บริเวณถนนราชวงศ์ (ปัจจุบันคือมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ) เพื่อสร้างมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ฝ่ายสังคมสงเคราะห์”

เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2500 ได้มีการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 16) (ประธานมูลนิธิ คือ นายสุรพล ฐานานุศักดิ์ เลขานุการมูลนิธิ คือ นายสรชัย มธุรุษยานนท์) โดยใช้ชื่อว่า มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ดังนั้นการก่อตั้งมูลนิธิการกุศล

อุบลราชธานี จิตัมเกาะนี้จึงเริ่มต้นที่สุสานก่อน (อาแปะสุรพล ฐานานุศักดิ์, สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546)

8 ปีต่อมา ขณะนั้นตรงกับ พ.ศ. 2497 เพื่อรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม เพื่อให้กิจการสาธารณกุศล ของชาวจีนในจังหวัดอุบลฯ เป็นปึกแผ่น จึงได้เสนอให้จัดตั้งเป็นรูปมูลนิธิขึ้นมา เพื่อรวบรวมทรัพย์สิน และกิจการของโรงเรียนฮั่วเถียวกงฮักเข้าด้วยกันพร้อมทั้งได้รับมอบให้นายสมหวัง ศรีทอง (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวกงฮัก, 2547: 3) พร้อมทั้งได้รับมอบให้เป็นผู้ดำเนินการ ขอจดทะเบียนจัดตั้งต่อกระทรวงวัฒนธรรม และกระทรวงมหาดไทย มีกรรมการบริหาร 9 ท่านรุ่นแรกคือ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวกงฮัก, 2546: 4)

1. นายเปี้ยกวง แซ่ไค้ว	ประธานมูลนิธิ
2. นายตงกี แซ่เปี	รองประธาน
3. นายเต้า แซ่ตั้ง	เลขานุการ
4. นายสมหวัง ศรีทอง	เหรัญญิก
5. นายวีระ รมยะรูป	กรรมการ
6. นายประชุม จิงวิมุตพันธ์	กรรมการ
7. นายเจียซื่อ แซ่ตั้ง	กรรมการ
8. นายยศ วิริยะเสนา	กรรมการ
9. นายดาวเรือง เจียรกุล	กรรมการ

ในการบริหารงานของคณะกรรมการมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จะอยู่วาระคราวละ 2 ปี บุคคลหนึ่งจะสามารถอยู่ 3 วาระรวมระยะเวลาเป็น 6 ปี แต่หากมีความประสงค์จะอยู่เป็นกรรมการต่อ ก็ต้องลาออกจากตำแหน่งก่อน (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิง, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2546) และในการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการแต่ละครั้ง จะไม่ใช้การเลือกตั้ง แต่จะเป็นการประชุม โดยมีการเขียนนโยบายการดำเนินงาน และมอบหมายให้ฝ่ายบริหารเป็นผู้จัดการเรียกว่า กังซื่อโป้ (อาเจ็กเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ขอจดทะเบียนแก้ไขโดยเพิ่มเติมคำ “จิตัมเกาะ” ในชื่อมูลนิธิ จึงได้ชื่อเต็มว่า มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ และมีโรงเรียนฮั่วเถียวกงฮักอุบลราชธานี สุสานฮั่วเซยฮัวจิง และจิตัมเกาะจึงขึ้นอยู่กับมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ (อาแปะหย่งฮี้ แซ่จิง, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2546) และเมื่อไม่นาน ประมาณ 1 ปีที่ผ่านมา โรงเจฮกตึ้งฮักตั้งก็ได้ยกให้อยู่ในความดูแลของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี โดยมีการทำเอกสารมอบให้ คือมีโฉนดเอกสารอย่างชัดเจน และ

เนื่องจากผู้ดูแลโรงเจมีภาพไม่สามรถดูแลได้ ประกอบกับหาคนต่อเองไม่ได้ แม้จะมีผู้มาดูแลแทนก็ตาม (อาเจ็กเกสมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

นอกจากบุคลากรที่เข้ามาทำหน้าที่บริหารมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ ก็ทุกวันจะมีเจ้าหน้าที่รอรับบริจาคเงินตลอดเวลา ใช้เวลาเกือบเหมือนราชการ และมีผู้ดูแลมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ตลอดทั้งวัน ส่วนอาสาสมัครที่เป็นหน่วยกู้ภัย ส่วนมากจะเป็นนักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่เข้ามาทำงานกับส่วนสังคมสงเคราะห์จิตัมเกาะนั้น ก็จะต้องรับการคัดเลือกและให้กระทำการต่างๆ ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับของทางมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ด้วย (อาเจ็กเกสมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

ดังนั้นมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จึงมีหน่วยงานที่ท่านดูแลรับผิดชอบถึง 3 องค์การ คือ

1. สุสานห้วยเขยชั่วจิง
2. มูลนิธิจิตัมเกาะ
3. โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก อุบลราชธานี

โดยมีนายสุรพล ฐานานุศักดิ์ คือท่านดำรงตำแหน่งประธาน หนึ่งในคณะผู้บริหารองค์กรสาธารณประโยชน์มายาวนาน โดยมีผลงานด้วยแนวคิดผสมผสานในการบริหารองค์กรที่มีต่อสังคมด้านสาธารณประโยชน์ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2543: 3)

ในปัจจุบัน มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี นับเป็นองค์กรที่ประชาชนให้ความเลื่อมใส ศรัทธาอย่างล้นหลาม จนถึงปี 2527 คณะกรรมการมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ก็ได้สร้างบุญกุศลอันยิ่งยั่งครั้งอีกครั้งหนึ่งนั่นก็คือ การร่วมก่อตั้งจิตัมเกาะที่สำคัญของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี เพื่อเป็นสถานที่สำหรับดำเนินการเกี่ยวกับสาธารณชน เช่น บริจาคสิ่งของ และจัดให้เป็นที่พักแรมแก่พี่น้องประชาชน โดยทั่วไป (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเจียวกงฮัก, 2546: 4) โดยไม่เกี่ยวกับการเมือง โดยทุกปีจะมีประเพณีเทกระจาด โดยได้แจกข้าวสารถุงละ 5 กิโลกรัมให้แก่ผู้มาขอรับ และได้แจกโรงศพฟรีให้กับชาวบ้านด้วย (หลงเต่ง แซ่ไหล ผู้แปล, 8 เมษายน 2546) ตลอดจนการบริหารงานสาธารณชนของจิตัมเกาะเจริญก้าวหน้ามาจนถึงทุกวันนี้

คณะกรรมการชุดปัจจุบัน โดยมีนายสุรพล ฐานานุศักดิ์ ประธานมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี

1. นายชาญชัย โชติมานนท์	รองประธานกรรมการมูลนิธิฯ
2. นายทาง แซ่ไคว้ว	กรรมการและเหรัญญิก
3. นายสมศักดิ์ วิริยะสิทธิวัฒน์	กรรมการ
4. นายเกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์	กรรมการ

5. นายสงวนชัย ตั่งตระกูล	กรรมการ
6. นายศรชัย มธุรันยานนท์	กรรมการและเลขานุการ
7. นายประวิทย์ แซ่อึ้ง	กรรมการและปลัด
8. นายอนุวัตร ตริโรจน์พร	กรรมการ
9. นายประเสริฐ สีนวัฒน์กุล	กรรมการ
10. นายชุนห์ ปลายวิเศษกุล	กรรมการและผู้ช่วยปลัด
11. นายธีระชัย จิ่งวิวัฒนากรณ์	กรรมการ
12. นายวิรัตน์ จากุพจน์	กรรมการ
13. นายยงยุทธ อนุพรรณสว่าง	กรรมการ

5.3.2 สำนักงาน

สำนักงานของมูลนิธิตั้งอยู่เลขที่ 185 ถนนเขื่อนธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี, ม.ป.ป.: 2)

รูปที่ 42 การแสดงมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ (มีนาคม 2547)

5.3.3 วัดอุปประสงค์ (มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี, ม.ป.ป.: 2-3)

1. จัดตั้งโรงเรียนเพื่อส่งเสริมการศึกษาภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษานิยมและวิชาอื่นๆ ตามกาลสมัยแก่กุลบุตรกุลธิดาทั่วไป โดยมีหวังผลกำไร (โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก อุบลฯ ตั้งอยู่เลขที่ 185 ถนนเขื่อนธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี)
2. จัดตั้งส่วนสังคมสงเคราะห์เพื่อบำเพ็ญทานการกุศลโดยทั่วไป ช่วยเหลือจัดการศพทั่วไป ตามมติคณะกรรมการ โดยมีได้หวังเอามูลค่าตอบแทน (มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานีส่วนสังคมสงเคราะห์จัดตั้งอยู่เลขที่ 1/56 ถนนราชวงศ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี)
3. จัดตั้งสุสานเพื่อทำการช่วยเหลือจัดการงานศพทั่วไป ซึ่งเป็น โดยฝังหรือเผา และจัดฌาปนกิจและสุสาน (สุสานฮวยเซซ ชั่วจิ่ง ตั้งอยู่นนชยางกูร ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี)
4. ทำการช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย วาตภัย และภัยอื่นๆ โดยทั่วไป
5. ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์
6. ไม่ดำเนินการเกี่ยวกับการเมืองแต่ประการใด
7. เพื่อส่งเสริมการปกครองระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขด้วยความเป็นกลาง และไม่สนับสนุนด้านการเงินหรือทรัพย์สินแก่นักการเมือง หรือพรรคการเมืองใด

5.3.4 กิจกรรม

มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จัดตั้งมาเป็นมูลนิธิที่มีความสำคัญกับชาวอุบลราชธานีเป็นอย่างมากองค์หนึ่ง เริ่มจากความเห็นอกเห็นใจในหมู่ชาวจีนด้วยกัน และแผ่ขยายไปสู่คนกลุ่มอื่นๆ มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จัดตั้งมาจึงได้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมชาวจีนในขณะนั้น และได้ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ทางด้านสังคมสงเคราะห์ของอุบลวานิชสมาคมเป็นอย่างดี บทบาทของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จัดตั้งมา ได้เพิ่มความสำคัญขึ้นมาเรื่อยๆ

ไม่ว่าจะเป็นงานด้านการสนับสนุนทางการศึกษาแก่โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลราชธานี ด้วยการให้ทุนอุดหนุนกับเด็กเรียนดี เด็กยากจนแล้วยังมีอุปกรณ์การเรียน และขนมไว้แจกเด็กๆ ในวันเทศกาลต่างๆ แล้ว ทางมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ยังได้ให้ความช่วยเหลือกับทางตำรวจ ทหาร และหน่วยงานอื่นๆ ที่ต้องการขอความช่วยเหลือให้ช่วยจัดการให้ เช่น เมื่อเกิดเหตุด่วนเหตุร้ายอะไร ตำรวจจะโทรศัพท์ติดต่อมาที่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ให้ทางจัดตั้งเป็นฝ่ายจัดการประสานงานเบื้องต้น ทั้งปฐมพยาบาล ถ่ายรูป ห่อผ้า จัดการกับผู้ป่วยหรือศพให้เรียบร้อย จากนั้นการดำเนินคดีจึงเป็นหน้าที่ของตำรวจ มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ช่วยทางการได้เยอะ (อาเจ็กจั่ว, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546)

การกุศลเกี่ยวกับอุบัติเหตุ อุบัติภัยต่างๆ ซึ่งแต่เดิมเคยทำงานร่วมกันกับมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งในสาขาอุบลฯ ซึ่งนิยมในศาสนาพุทธ นิกายเถรวาทเหมือนกัน ปัจจุบันจึงเป็นหน้าที่ของมูลนิธิการกุศล

อุบลราชธานี จิตัมเกาะ แต่ก็เชื่อว่าจะมีแต่จิตัมเกาะเท่านั้น ยังมีมูลนิธิอื่นด้วย เช่น จิ้ง ก็แยกออกมาจากจิตัมเกาะ ที่วารินฯ ก็มีเหม่งจุง (มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน) ต่างก็เป็นมูลนิธิการกุศล ที่บำเพ็ญกิจเพื่อสาธารณประโยชน์ในจังหวัดอุบลฯ (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546)

อากบักเหลียง แซ่หวอง (**สัมภาษณ์**, 18 กรกฎาคม 2546) ผู้ซึ่งเป็นผู้จัดการของสมาคมฮากกาอุบลก็ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมกับมูลนิธิจิตัมเกาะ แสดงให้เห็นถึงความเปิดกว้างของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ท่านได้เล่าถึงอดีตที่ท่านเคยเป็นอาสาสมัครของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี “อายุ 30 กว่าๆ อากก็เก็บศพไ้ญาติมาเรื่อย อากทำกับมูลนิธิจิตัมเกาะ เป็นพวกฮักคือแผนกเก็บศพหาเงิน ปัจจุบันเลิกไม่ได้ทำแล้ว แต่ก่อนจะช่วยทำทุกอย่าง ทั้งแจกเอกสารและงานทั้งในสมาคมและมูลนิธิ”

เมื่อโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี สุสานฮั่วเฉียวฮั่วจิง และจิตัมเกาะอยู่ในความดูแลของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ ในแต่ละปีจะมีการบริจาคเงินไปให้หน่วยงานดังกล่าวทั้ง 3 ส่วน แต่เมื่อโรงเจฮักฮักตั้งได้เข้ามาเป็นส่วนที่ 4 และไม่ค่อยมีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้น มีแต่ทางมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จะมอบเงินบริจาคให้ (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 15 ตุลาคม 2546) ถือเป็นการให้ความสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกันในหน่วยงานย่อยขององค์กรชาวจีนนั้นๆ ทั้งนี้คณะกรรมการมูลนิธิ ได้ลงมติเป็นเอกฉันท์เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม พ.ศ. 2544 แต่งตั้งให้สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานีรับไปพิจารณาดำเนินการจัดหาบุคลากรและบริหารงาน โรงเรียนแห่งใหม่ เป็นรูปแบบโครงสร้างการบริหารครบวงจร (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี, 2547: 6)

ส่วนประเพณีประจำปีที่ได้จัดขึ้นในมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ ได้แก่ เทศกาลเทศกาลจะมีการแจกข้าวสาร 5 กิโลกรัม โดยเริ่มเปิด-ปิดประตูให้คนมารับบริจาคเป็นเวลา ปิดถนนราชวงศ์ช่วงที่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี ตั้งอยู่ ภายในงานมีการแจกบัตร เพื่อป้องกันคนเดินเวียนมารับบริจาคหลายรอบ มากันก็คนก็แจกไปเท่านั้น คนที่มารับบริจาคบางคนก็จะมากันเต็มรถกระบะ รวมกันแล้วมีจำนวนเป็นพันๆ คน แต่ละมูลนิธิฯ จะจัดเทศกาลนี้ไม่ตรงกัน แล้วแต่ศาลเจ้า (อาเจ็กรันท์ แซ่ลือ, **สัมภาษณ์**, 6 ตุลาคม 2546) ส่วนเทศกาลกินเจ ก็จะมีพิธีไหว้ จะต้องนุ่งขาวห่มขาวเข้ามูลนิธิฯ จะถือศีลกินเจกันอยู่ 10 วัน และเทศกาลไหว้พระจันทร์ จะมีคนมาบริจาคโคมไปวางเพื่อประกอบพิธี จากนั้นจะมีการสวดมนต์ด้วย

รูปที่ 43 การแสดงกิจกรรมเทศกาล เทศกาลกินเจ เทศกาลไหว้พระจันทร์ (สิงหาคม-กันยายน 2545)

ดังนั้น มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จึงได้มีมติเป็นศูนย์รวมของชาวจีนในจังหวัด เพราะมีทำงานอยู่ในมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานีเองก็มีประมาณ 90% ส่วนมากใครไปมาอุบลฯ ก็จะรู้จักมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี นี้ก็มักจะเข้ามาทำบุญเยอะมาก (อาเจ็กเกยมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546) นอกจากนี้ ทุกๆ วันอาทิตย์ เวลาประมาณ 10 โมงเช้าจะมีเซียนมาเข้าทรงที่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี เรียกว่าการเผยแผ่เมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ใครต้องการขอความช่วยเหลือจากเซียน ก็มาขอให้ท่านเจิมให้ได้อีกด้วย อีกทั้งมีการโปรดดวงวิญญาณ โดยจะไปตามสี่แยกที่มีวิญญาณเร่ร่อน แล้วทำการช้อนดวงวิญญาณเร่ร่อน ซึ่งเรียกว่า เป็นการเก็บวิญญาณ จากนั้นก็จะนำวิญญาณเหล่านั้นมาสวดบังสุกุลให้ไปเกิดในภพหน้า คนที่ออกปฏิบัติการโปรดวิญญาณจะต้องกินเจด้วย (อาเจ็กเกียรติคุณ ตรีโรจน์พร, สัมภาษณ์, 25 พฤษภาคม 2546)

การล้างป่าช้า 12 ปีทั่วประเทศจะมีครั้งหนึ่ง มีกำหนดการล้างป่าช้าประมาณ 60 กว่าวัน โดยมีกำหนดว่าวันใดจะไปสุสานที่อำเภอใดบ้าง เช่น วันนี้จะไปอำเภอพิบูลมังสาหาร วันนั้นจะไปอำเภอตระการพืชผล เป็นต้น แล้วแต่ทางมูลนิธิฯ จะประกาศ ซึ่งจะมีมูลนิธิต่างๆ ทุกสาขาจะมาช่วยกันล้างป่าช้า เริ่มแรกจะต้องทำพิธีประทับทรงและสวดมนต์จัน แล้วเซียงซื่อ จะไปปักธง จากนั้นจึงมาขุดลอกเนื้อออกจากกระดูก บ้างก็เป็นศพแห้ง บ้างก็เป็นศพใหม่ๆ ที่เพิ่งเสียชีวิตไม่นาน แล้วใส่ผ้าห่อให้ศพนั้นๆ ด้วย คนที่จะมาทำได้ต้องมีใจกุศลพอสมควร ห้ามทำทั้งอะไรทั้งสิ้น จากนั้นเมื่อขุดแล้วก็ทำพิธีสวดมนต์จันทุกคืน มีการเลี้ยงอาหารกันจนถึงวันสุดท้าย แล้วจบด้วยการทำพิธีงเด็ก ซึ่งก็เหมือนกับการทำพิธีสังฆทานให้ศพไร้ญาติ แต่มีข้อห้ามคือ อย่าไปยุ่งกับศพที่มีญาติพี่น้อง สังเกตได้คือ ขวางซ้อยที่ตกแต่งสวยงาม นอกจากนี้ยังช่วยกันบริจาคเงินให้แก่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี อีกด้วย (อาเจ็กธนัท แซ่ลือ, สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546)

5.4 มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษยามรรณสถาน (เหม่งจุง)

5.4.1 ประวัติการก่อตั้งมูลนิธิ

เดิมเคยรวมตัวกันตั้งเฉยๆ แต่ยังไม่ได้จดทะเบียน สำนักงานชั่วคราวเดิมอยู่ที่ศาลเจ้าวารินทร์ (อนงค์ แสงสว่าง, ส.ต., สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2509 นายปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์ เป็นผู้ดำเนินกิจการรถสองแถว รถเมล์ และมีหุ้นส่วนในโรงสีแห่งหนึ่งในอำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งท่านเป็นผู้มีฐานะที่ดีคนหนึ่งในอำเภวารินชำราบ ท่านจึงได้ร่วมกับชาวอำเภวารินชำราบตั้งมูลนิธิการกุศลสามัคคีขึ้น เพื่อประสานกับมูลนิธิสว่างปัญญามรรณสถานชลบุรี ในการจัดพิธีเก็บศพไร้ญาติ แต่สถานการณ์ในขณะนั้นยังไม่เอื้ออำนวย 2534 (สมาคมศิษย์เก่าหัวเฉียวกงฮัก, 2538:

ต่อมามูลนิธิจึงได้ขอจดทะเบียนเมื่อ พ.ศ. 2509 (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง (2542: 22) ว่าจดทะเบียนวันที่ 21 ธันวาคม 2514 โดยมีประธานมูลนิธิ คือ นายปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์ และเลขานุการมูลนิธิ คือ นายมนต์ชัย โควสุรัตน์) ให้ชื่อว่า “มูลนิธิการกุศลสามัคคี” เดิมเคยเป็นศาสนาพุทธสำนักเต๋ากำ เรียกเป็นภาษาจีนว่า “คุณเด็กเซียงตั้ง” หลังจากนั้น มูลนิธิได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมพุทธมามกะสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย องค์ไต้ยี่เขียนโจวชื่อ ได้ประธานนามให้ว่า “สว่างบุชาธรรมสถาน” เรียกเป็นภาษาจีนว่า “เม่งจุงเซียงตั้ง” คณะกรรมการได้มีมติเรื่องชื่อของมูลนิธิให้ใช้ได้ทั้ง 2 ชื่อคือ มูลนิธิการกุศลสามัคคี “คุณเด็กเซียงตั้ง” กับ มูลนิธิสว่างบุชาธรรมสถาน “เม่งจุงเซียงตั้ง” ที่ป้ายชื่อของสำนักงานมูลนิธิให้เขียนว่า มูลนิธิการกุศลสามัคคี สว่างบุชาธรรมสถาน เป็นหนังสือจีนว่า “คุณเด็กเซียงตั้ง เม่งจุงเซียงตั้ง” (มูลนิธิการกุศลสามัคคี สว่างบุชาธรรมสถาน, 2521: 3)

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2515 จึงจัดงานพิธีเก็บศพไว้ญาติครั้งที่ 1 ขึ้น โดยมีมูลนิธิจากบุรีรัมย์เป็นที่เลี้ยง ต่อมาในช่วงที่ท่านขยายกิจการไปต่างจังหวัด ทำให้ท่านห่างเหินจากกิจการของมูลนิธิ จนกระทั่งท่านเกษียณตัวเองจากกิจการส่วนตัว ท่านจึงได้หันมาทุ่มเทให้กับงานสังคม และได้รับเลือกให้เป็นประธานมูลนิธิสว่างบุชาธรรมสถานตั้งแต่วันที่ พ.ศ. 2534 (สมาคมศิษย์เก่าอ้าวเนียวกงฮัก, 2538: 11)

เมื่อจะขอจดทะเบียน ทางมูลนิธิจึงต้องมีการเลือกประธานอยู่ 2 ท่าน คือ ฝ่ายอำนวยการ มีหน้าที่ในการจดทะเบียนกับทางการ โดยมีนายปรีชา เหลืองรุ่งโรจน์ (เจ้าของกิจการเดินรถโดยสารประจำทางหรือเมล์หมพู่ เป็นประธานฝ่ายอำนวยการ และฝ่ายบริหาร คือ นายวิเชียร เหลืองรุ่งโรจน์ เจ้าของโรงสีเทอดไทย จะมีการเลือกคณะกรรมการ 3 ปี 1 ครั้ง โดยทุกๆ 3 ปี จะต้องขอขึ้นเรื่องการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการ (อนงค์ แสงสว่าง, ส.ต., สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546)

ปัจจุบัน มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน สำนักหม่งจุง จึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อสังคมอีกองค์กรหนึ่ง นอกจากจะเป็นองค์กรที่เน้นให้ความสำคัญด้านการธำรงรักษานขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมจีนแล้ว ยังทรงคุณประโยชน์ต่อสังคมไม่เฉพาะชาวอุบลราชธานี แต่ยังแผ่ไปในพื้นที่อื่น ๆ ด้วย

5.4.2 สำนักงาน

612 ถนนสถิตนิมานกาล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 22)

รูปที่ 44 การแสดงมุลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน (เหม่งจุง) (มีนาคม 2547)

5.4.3 วัตถุประสงค์ (มุลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน, 2541)

1. เพื่อรับบริการศพ ไร้ญาติ ศพอนาถา การอุปการะรักษาพยาบาลคนอนาถาที่ป่วยไข้ โดยการจ่ายยา หรือให้สถานที่พักอาศัยในระหว่างป่วยไข้ โดยไม่คิดค่าตอบแทน
2. เพื่อประกอบการกุศลสาธารณประโยชน์ เช่น บริจาคเงินทำบุญให้คนอนาถา หรือช่วยเหลือผู้ประสบอัคคีภัย อุทกภัย และภัยอื่นๆ ทั้งนี้ ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองหรือพรรคการเมืองแต่อย่างใด

5.4.4 กิจกรรม

มุลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถานแห่งนี้เป็น 1 ใน 8 องค์กร ที่เพิ่งจะเริ่มเมื่อ 2-3 ปี คือเพิ่งเริ่มมาได้ไม่เกิน 5 ปีนี้ ในการทำกิจกรรมร่วมกันใน 8 องค์กร เพื่อสร้างประโยชน์ให้แก่ชาวเมืองอุบลราชธานี ทั้งการให้ความช่วยเหลือความเป็นอยู่ ทุกข์ภัยทั้งหลาย ไม่ว่าจะเรื่องเป็นเรื่องตาย ทางฝ่ายมุลนิธิฯ จะให้ความช่วยเหลือร่วมกัน หากมีผู้ประสงค์ต้องการใช้สถานที่ ทางมุลนิธิฯ ก็จะเป็นฝ่ายจัดการสถานที่ตั้งศพ สวดมนต์ ทำพิธีการต่างๆ ให้เรียบร้อย แล้วส่วนที่บริจาคก็แล้วแต่ทางเจ้าภาพจะบริจาคให้กับมุลนิธิหรือไม่ เท่าใดก็แล้วแต่ นอกจากนี้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมแล้ว ยังมีเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีที่มุลนิธิฯ ยังคงรักษาและสืบต่อมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ประเพณีหลักของมุลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน จึงมีดังนี้ (อนงค์ แสงสว่าง, ส.ต., สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546)

1. เทศกาลพะงั่ว คือรับพรปีใหม่ หลังตรุษจีนแล้วจะห่างจากตรุษจีนไปประมาณ 1 เดือน เรียกว่า ชิวอิก (ล่วงหีสัก 1 เดือน) (อนงค์ แสงสว่าง, ส.ต., **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546) จะจัดงานร่วมกับศาลเจ้าพ่อวารินทร์ โดยนำจิวคณะชิงตงเหย่ฮุนเหยียง (บั้งคือคณะ) มาเล่นทุกปี ซึ่งจะทำสัญญาผูกขาดกับจิวคณะนี้ตั้งแต่รุ่นพ่อจนรุ่นลูกบริหารงานถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลาสิบๆ ปีได้แล้ว (อาเจ็กวิเชียร เหลืองรุ่งโรจน์, **สัมภาษณ์**, 8 ธันวาคม 2546)

2. เทศกาลเทศกาลจาด วันชิวอี่ เดือน 7 ของจีน จะไม่ตรงกับมูลนิธิต่างๆ (แล้วแต่ปฏิทินจีน) คือแต่ละมูลนิธิต่างๆ จะจัดไม่ตรงกัน โดยทางมูลนิธิฯ จะแจกใบปลิวไปแล้ว ผู้มารับบริจาคก็จะมารับบริจาค ทั้งนี้ก็แล้วแต่ประชาชนจะมารับ แต่เป็นที่น่าแปลกกว่า ปีนี้มีคนมารับบริจacksonน้อยลง ต่อไปอาจจะมากขึ้น อาจเป็นเพราะของแจกอาจน้อยก็โลกก็เป็นได้ คือ ปีนี้ทางมูลนิธิฯ แจกข้าว 3 กิโลกรัม ปีหน้าก็ตั้งใจจะเพิ่มเป็น 5 กิโลกรัม และเนื่องจากของปีนี้เหลือมาก จึงจะเอาของแจกปีนี้ไปรวมกับของแจกในปีหน้าด้วย ในวันเทศกาลนี้จะปิดประตูตอนบ่ายสองโมง เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีเทศกาล

3. เทศกาลกินเจ จะจัดตรงกันทุกมูลนิธิ คือ จัด 9 วัน (บางมูลนิธิจะจัด 9 หรือ 10 วันก็ได้)

นอกจากนี้ ในวันสำคัญ เช่น วันชิวอิก จับโหงว จะมีคนมาไหว้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวันตรุษจีนจะมีคนมาไหว้มากเป็นพิเศษ ส่วนวันเซ็งเม้ง ก็จะมีไหว้ที่สุสานสว่างบุษยามธรรมสถาน ซึ่งอยู่ข้างโรงสีเทอดไทย อำเภวารินชำราบ ฉะนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นคนเคยมากันแล้วทั้งนั้น อีกอย่างที่มูลนิธิฯ นี้ จะไม่มีการจัดการไหว้พระจันทร์เลย จะมีก็ที่มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จัดมณฑลแห่งเดียว นอกจากนี้ฝ่ายดูแลความเรียบร้อยของมูลนิธิฯ จึงมีการจัดเวรยามตลอด 24 ชั่วโมงทุกวัน (อนงค์ แสงสว่าง, ส.ต., **สัมภาษณ์**, 9 ตุลาคม 2546)

5.5 สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี

5.5.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

องค์กรที่ใหญ่ที่สุดที่เป็นศูนย์รวมของบุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคมเดียวกัน เราชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีกล่าวคือ สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี ซึ่งขยายวงกว้างออกไปสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับจังหวัดและองค์กรต่างๆ มากมาย (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2537: 2) นอกจากนี้สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลฯ ก็คือสายเลือด และลูกหลานซึ่งเป็นทายาทอันแท้จริงของโรงเรียน สมาคมศิษย์เก่าฯ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2516 โดยมีนายเทียน เอื้อนนฤมิตร, นายชินอึ้งสวัสดิ์, นายประชา โกศลวัตร, นายปราโมทย์ เหล่าอยู่คง, นายสุวิทย์ เทพอาภรณ์ และนายสมชัย จันทร์พิทักษ์ชัย เป็นผู้ก่อตั้งสมาคม (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2547: 6)

สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี เป็นสมาคมหนึ่งที่มีบทบาทต่อสังคมส่วนรวมของจังหวัดอุบลราชธานี ในส่วนของด้านการศึกษาหาความรู้สำหรับเยาวชน แม้ว่าเขาเหล่านั้นได้จบการศึกษาออกไปประกอบอาชีพกันแล้ว แต่ก็ยังมีความห่วงใยกับสถาบันการศึกษาเดิมเบื้องต้นประมของสถานการศึกษาแห่งนี้ และก็เหมือนกันกับอีกหลายๆ แห่งที่ได้ให้ความสำคัญในส่วนนี้ได้ร่วมตัวกันขึ้นเกาะกลุ่มกันตั้งเป็นชมรมขึ้นมา ในนามสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนต่างๆ ที่เราได้เห็นกัน (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 14)

คณะผู้บริหารสมาคมจากอดีตจนถึงปัจจุบันรวม 10 สมัย คือ (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 13)

1. นายเกษม เอื้อนนฤมิต
2. นายกษิน อึ้งสวัสดิ์
3. นายวิชัย โควสุรัตน์ (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2546: 5)
4. นายกสุวิทย์ เทพอาภรณ์
5. นายคำรงค์ เจียรกุล
6. นายกอนูวัตร ตรีโรจน์พร
7. นายกประเสริฐ สนิวัฒนากุล
8. นายกยงยุทธ อนุพรรณสว่าง
9. นายกศรชัย มรรุยานนท์
10. นายกวิศาล เจษฎาพาณิชย์
11. นายกธีระพร ฐานานุกัตต์

และสมัยปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2547-2548 คือ นายกประชา กิจตรงศิริ

และช่วงแรกของการก่อตั้งสมาคมนี้ นายเกษม เอื้อนนฤมิต ผู้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมศิษย์เก่าฯ ได้ทำการจดทะเบียนขอจัดตั้งสมาคมเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2517 (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 44) นอกจากนี้ทางสมาคมยังได้รับเกียรติจากศิษย์เก่ามาดำรงตำแหน่งที่ปรึกษา ซึ่งนายกสมาคมฯ ทุกท่านมีวาระ 2 ปี ทุกคนยอมรับการผ่านพ้นจากการดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯ อย่างสง่าและเต็มภูมิ รวมทั้งพร้อมให้การสนับสนุนนายกสมาคมฯ ท่านต่อไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ ที่มีต่อกันคนแล้วคนเล่า ทุกคนต่างไม่ยึดติดกับตำแหน่ง ช่วยกันทำนุบำรุงสมาคมฯ และโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักฯ ให้เจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2547: 8)

สมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี จึงเป็นองค์กรหนึ่งที่มีส่วนในการสืบสานและรักษาประเพณีอันดีงามในสังคมมาโดยตลอดทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะบรรดาศิษย์เก่าที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม ต่างเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมงานประเพณีท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ

และรวมถึงรูปแบบการคืนกำไรสู่สังคม จึงนับเป็นปณิธานที่ชาวฮั่วเถียวยึดมั่นตลอดมา (ธีระพร
ฐานานุศักดิ์ (บรรณาธิการ), 2546: 3)

5.5.2 สำนักงาน

สำนักงานสมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวกงฮักตั้งอยู่เลขที่ 185 ถนนเขื่อนธานี ตำบลในเมือง อำเภอ
เมือง จังหวัดอุบลราชธานี (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 44)

รูปที่ 45 การแสดงสมาคมศิษย์เก่าฮั่วเถียวกงฮัก (มีนาคม 2547)

5.5.3 วัตถุประสงค์ (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 44)

1. เพื่อช่วยอุปถัมภ์โรงเรียนฮั่วเถียวกงฮักอุบลฯ
2. เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างศิษย์เก่าทุกคน
3. เพื่อส่งเสริมวิชาการและวัฒนธรรม และช่วยเหลือสาธารณกุศลอีกด้วย และสมาคมนี้ไม่
เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองหรือเรื่องการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น
4. เพื่อเน้นนโยบายให้ความสำคัญต่อเนื่องในการดำเนินการโรงเรียนแห่งใหม่นี้ให้เจริญรุ่งเรือง
สืบต่อไป (สุเทพ แก้ววรสูตร, 2546: 13)

5.5.4 กิจกรรม

“ฮั่วเฉียวคิ่นเหย้าหงษ์ชาวคิ่นรัง” เป็นงานเลี้ยงพบปะสังสรรค์ทั้งศิษย์เก่าและศิษย์ปัจจุบันของโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี มีการกำหนดขายบัตรตามราคา นอกจากนี้ หากเป็น โอกาสพิเศษก็ จะมีการเชิญวิทยากรชื่อดังมาร่วมกิจกรรมด้วย โดยในระยะหลังมานี้จะให้ความสำคัญกับสถานที่ตั้ง โรงเรียนแห่งใหม่เป็นที่จัดงาน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ศิษย์โรงเรียนฮั่วเฉียวแต่ละรุ่น ได้พบปะสังสรรค์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่างๆ ร่วมกัน ภายในงานจะมีการแสดงจากครูและนักเรียนของโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี และในการสังสรรค์แต่ละปีจะมีการเลือกตั้งนายกสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานีด้วย (หอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี, 2546)

ในการสังสรรค์ศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักทุกรุ่นรวมกันเป็นงานสังสรรค์ที่เรียกว่า ฮั่วเฉียวคิ่นเหย้าหงษ์ชาวคิ่นรังแล้ว ยังมีการสังสรรค์กลุ่มย่อยเฉพาะรุ่นอีกด้วย ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับตัวแทนของแต่ละรุ่น นั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ในบางครั้งงานศิษย์เก่าฮั่วเฉียวยังได้เชิญแขกจากสาธารณรัฐประชาชนลาวมาร่วมสังสรรค์อีก 2 องค์กร คือ สมาคมจีนเมืองปากเซและคณะกรรมการบริหารสมาคมศิษย์เก่าโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักปากเซ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ไมตรีอันดีของพี่น้องอีกด้วย (นาย ก. ชอบตั้ง, 2545: 4)

สมาคมศิษย์เก่ายังได้สนับสนุนโรงเรียนในโครงการต่างๆ อาทิ โครงการก้าวไกลไปกับศิษย์เก่า, โครงการห้องน้ำสะอาด, โครงการหงษ์ขาวแข่งขันบาสเกตบอลกระชับมิตร, โครงการเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยการจัดทัวร์มิตรภาพในหมู่กรรมการและศิษย์เก่า ทัศนศึกษาต่างจังหวัดและประเทศจีน, งานสังสรรค์ประจำปี, โครงการสมทบทุนการศึกษา, โครงการเชิญโค้ชหลิวจากประเทศจีน มาฝึกสอนป้องกันให้กับเยาวชนและบุคคลทั่วไป, กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการการวาดภาพและการใช้ภูกันเงิน (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2547: 8-9) โดยทางสมาคมศิษย์เก่าได้ประกาศรับสอนการเขียนและวาดภูกันเงิน ซึ่งอุปกรณ์การเรียน ทางสมาคมจัดให้ทุกอย่าง (ภูแซว, 2545: 3) ซึ่งเปิดการเรียนการสอนสำหรับผู้สนใจเป็นพิเศษ

ด้วยของสมาคมนี้ แต่เดิมในวารสารฮั่วเฉียวสัมพันธ์ได้มีการฟื้นความทรงจำภาษาจีนด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนภาษาจีน โดยมีการตีพิมพ์คอลัมน์เป็นภาษาจีนเพื่อฝึกฝนภาษาที่เคยเรียนมาก่อน เพื่อเป็นการถ่ายทอดแก่บุตรหลาน ในอนาคตภาษาจีน “แมนคาริน” ต้องเป็นภาษาที่ 3 ของลูกหลานเรา (นาย ก. ชอบตั้ง, 2541: 3) โครงการเยาวชนทัศนศึกษานครปักกิ่ง 2001 โครงการมอบอุปกรณ์การเรียนการสอน และกิจกรรมวันเด็ก (สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก, 2547: 8-9) ก็ล้วนแล้วได้รับการสนับสนุนจากทางสมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักจังหวัดอุบลราชธานีและองค์กรชาวจีนอื่นๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งทางสมาคมศิษย์เก่ายังให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ทางภาครัฐ เอกชน และประชาชนด้วย เพื่อให้สังคมเมืองอุบลราชธานีมีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

5.6 สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี

5.6.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

สมาคมมิตรภาพไทย-จีนแห่งประเทศไทย แต่หากเป็นสมาคมในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน จะมีชื่อสมาคมนี้ว่า สมาคมมิตรภาพจีน-ไทย (อาแปะคુંเถน จงสุ่วฉวน, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2547) สมาคมนี้เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2518 ไทยกับจีนได้ลงนามสัญญาทางการทูต แล้วจึงก่อตั้งสมาคมนี้ขึ้นมาโดยพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ขณะนั้นนายคુંเถน จงสุ่วฉวนเป็นสมาชิกของสมาคม ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 นายคુંเถน จงสุ่วฉวน ได้รับมอบหมายจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ให้ก่อตั้งสาขา และทำหน้าที่ในการประสานงานของสมาคมมิตรภาพไทย-จีน แห่งประเทศไทยและจังหวัด เป็นสำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี แต่คุณพ่อนุญดา หาญวงศ์ (สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2547) ว่าเป็นศูนย์ประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี มีสถานภาพไม่ได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ และมีนายคુંเถน จงสุ่วฉวน เป็นนายกสมาคมนับแต่นั้นเป็นต้นมานับเป็นเวลา 24 ปีมาแล้ว และในโอกาสครบรอบ 24 ปีสำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี ทางสมาคมจึงกำลังดำเนินการจัดทำหนังสืออนุสรณ์ของสมาคมฯ อุบลราชธานีในเร็วๆ นี้ (อาแปะคુંเถน จงสุ่วฉวน, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2547)

ในการจัดตั้งสำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานีนี้ มีความสืบเนื่องมาจากการที่ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวจังหวัดอุบลราชธานีมีความสนใจที่จะมีส่วนร่วมสนับสนุนภาครัฐ ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม โดยทุกคนมีความเห็นพร้อมตรงกันว่า สมควรที่จะได้มีการจัดตั้งสมาคมขึ้นเพื่อดำเนินการในรูปองค์กรเอกชน พัฒนาระบบการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และประสานเครือข่ายการดำเนินงานกับองค์กรเอกชนอื่นๆ

ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวอุบลราชธานีจึงได้ร่วมกันร่างเจตนารมย์ในการจัดตั้งสมาคมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 ก่อตั้งเพื่อกระทำการใดๆ อันมีลักษณะต่อเนื่องร่วมกัน และมีใช้เป็นการหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน ต้องมีข้อบังคับ ฯลฯ และตามมาตรา 78 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

สมาคมจะต้องมีคณะกรรมการบริหารงานของสมาคม เพื่อให้ดำเนินงานของสมาคมบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของสมาคม ประกอบกับมาตรา 80 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 กำหนดให้ยื่นคำขอจัดตั้งสมาคมพร้อมกับบัญชีรายชื่อผู้ที่จะเป็นกรรมการบริหารงานของสมาคม ซึ่งมีมติเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารสมาคมชุดแรกเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2541 ดังนี้ (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2541)

1. นายकुงเถ่น จงสู่วัฒน์	นายกสมาคม
2. นายกมล เจริญศรี	อุปนายก 1
3. นายประวิทย์ ศรีชัยรัตน์	อุปนายก 2
4. นายปราจีน ชำนาญระเบียบกิจ	ประชาสัมพันธ์
5. นายสุรพล ฐานานุกศักดิ์	ปฏิคม
6. นายประศาสน์ ศิริพากเพียร	นายทะเบียน
7. นายวิรัตน์ ไชยยา	เหรียญฉีก
8. นายบุญตา หาญวงศ์	เลขานุการ
9. นายเผ่า ดังคโณบล	ผู้ช่วยเลขานุการ

สมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี ใช้อักษรย่อว่า “สทจ.อบ.” มีชื่อภาษาจีนว่า “อุบลไท่ จงเซี่ยชะฟุ่ย” มีชื่อภาษาอังกฤษว่า “Thai-Chinese Association of Ubolrachatanee” ใช้อักษรย่อว่า “TCA.UB.” ปัจจุบันนี้ สำนักงานประสานงานสมาคมฯ มีคณะกรรมการบริหารงานทั้งหมด 42 ท่าน (อาแปะคุงเถ่น จงสู่วัฒน์, **สัมภาษณ์**, 16 เมษายน 2547) และพยายามยื่นหลักฐานขอจดทะเบียนกับทาง การมาตั้งแต่ พ.ศ. 2541 จนถึงปัจจุบัน (คุณพ่อบุญตา หาญวงศ์, **สัมภาษณ์**, 17 เมษายน 2547)

5.6.2 สำนักงาน

สำนักงานใหญ่ของสมาคม ตั้งอยู่เลขที่ 244 โรงเรียนศรีทองวิไลวิทยา ถนนผาแดง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000 โทรศัพท์ 0-4525-4313 (สำนักงานประสานงานสมาคม มิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2541)

5.6.3 วัตถุประสงค์

1. เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์ และเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรเอกชน (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2541) เพื่อเป็นการส่งเสริมมิตรภาพ ความเข้าใจอันดีและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยและชาวจีนให้แน่นแฟ้น สนับสนุนกันยิ่งขึ้น (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2544)

2. ให้การส่งเสริมและพัฒนาองค์กรเอกชนในด้านต่างๆ

3. ร่วมมือประสานงานกับองค์กรเอกชน และทางราชการจัดกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับงานวัฒนธรรม

4. ศึกษา ค้นคว้า วิจัย เกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรเอกชน

5. ประสานประโยชน์ระหว่างองค์กรเอกชนทั้งในและต่างประเทศ

6. ส่งเสริมวัฒนธรรม (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2541) เพื่อเป็นศูนย์กลางส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ทางวิชาการ แลกเปลี่ยนความรู้ทางขนบธรรมเนียมประเพณี ระหว่างสมาชิกและประชาชนทั่วไป
7. เพื่อจัดให้มีการอบรมทางด้านภาษา การอาชีพ
8. เพื่อจัดให้มีการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกตามโอกาสอันควร
9. เพื่อช่วยเหลือการกุศลสาธารณะและการสังคมสงเคราะห์
10. เพื่อจัดให้มีการกีฬา (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2544)
11. สมาคมนี้นี้ไม่เกี่ยวกับการเมือง และจะไม่ตั้งโต๊ะบิลเลียด (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2541)

5.6.4 กิจกรรม

บทบาทของสมาคมมิตรภาพไทย-จีน คือกระชับความสัมพันธ์ของประเทศไทยและประเทศจีน อีกทั้งยังให้คำแนะนำและเป็นตัวกลางในการติดต่อกับรัฐบาลของจีน หากมีนักธุรกิจไทยคนใดต้องการเข้าไปลงทุนในจีน สมาคมมิตรภาพไทย-จีนจะทำงานร่วมกับอีก 2 สมาคม คือ สมาคมส่งเสริมการลงทุนและการค้าไทยจีน กับหอการค้าไทย-จีน (มนตรีรา เตชะมโนดม, 2539: 1) ส่วนสมาคมมิตรภาพไทย-จีน โดยมีสาขาจังหวัดอุบลราชธานีเป็นสำนักงานประสานงานของสมาคมนี้ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงเปรียบเป็นตัวแทนประสานความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับองค์กรในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน กิจกรรมทั่วไปจึงเริ่มต้นจากการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิกในอุบลราชธานี และขยายการพบปะสังสรรค์เป็นกลุ่มทั่วประเทศของสมาคมมิตรภาพไทย-จีน แห่งประเทศไทยประจำปี

หน้าที่หลักสำคัญของสมาคม คือ การเชื่อมโยงประสานความสัมพันธ์และให้ความช่วยเหลือองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนตามความประสงค์และเจตนารมณ์ จึงเป็นองค์กรที่มีความสำคัญต่อสังคมไทย อีกทั้งยังเป็นเครื่องบ่งชี้แสดงสถานภาพทางสังคมของไทยและจีน ประกอบกับเป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นความสัมพันธ์ให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น สมาคมมิตรภาพระหว่างสองประเทศจึงมีภารกิจในการแลกเปลี่ยนจัดทัศนศึกษาและดูงานที่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน นอกจากนี้ยังมีการจัดทัศนศึกษาและดูงานที่ประเทศอื่นๆ ด้วย

การเป็น “เมืองคู่มิตร” ก็เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเงินตู มณฑลเสฉวน และจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อเป็นการส่งเสริมมิตรภาพอันดีในด้านการค้า การท่องเที่ยว และวัฒนธรรม การเป็น “เมืองคู่มิตร” โดยเริ่มต้นจากนายจุง เหวิน แจ้ จากทางสำนักงานสมาคมวิเทศสัมพันธ์สาธารณรัฐประชาชนจีนสาขาเสฉวน ได้ทำหนังสือเชิญเชิญท่านนายกสมาคมไปเยี่ยมเยือนเมืองเงินตู เพื่อแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเฉินตู และจังหวัดอุบลราชธานีให้เป็น “เมืองคู่มิตร” จึงต้องให้นายกสมาคม คือ นายคุ่งเถน จงสุวัฒน์ เป็นตัวแทนประสานงานกับรัฐบาลจีน โดยมีวัตถุประสงค์เพิ่มเติมจากวัตถุประสงค์หลักของสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี ดังนี้ (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2546)

1. เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ การพาณิชย์
2. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
3. เพื่อส่งเสริมการศึกษา

ในการเป็น “เมืองคู่มิตร” จึงต้องมีการทำหนังสือตอบรับกันระหว่างสำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานีกับสำนักงานสมาคมวิเทศสัมพันธ์สาธารณรัฐประชาชนจีนสาขาเสฉวน จากนั้นทั้งสองฝ่ายจะทำการเยี่ยมชมเยือนตามกำหนดเวลาการเดินทาง ฝ่ายสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี จะมีองค์กรจากภาครัฐ โดยการนำของผู้ว่าราชการจังหวัดและคณะ ส่วนองค์กรจากภาคเอกชน โดยการนำของตัวแทนจาก 8 องค์กรชาวจีนเป็นหลัก และอาจมีตัวแทนจากองค์กรอื่นๆ นักท่องเที่ยวร่วมเดินทางมาทัศนศึกษาด้วย ส่วนค่าใช้จ่ายการเดินทาง และค่าใช้จ่ายขณะพำนัก ฝ่ายที่เป็นเจ้าภาพจะเป็นผู้รับผิดชอบออกค่าใช้จ่ายเป็นการส่วนตัวให้ผู้ถูกเชิญ (อาแปะคุ่งเถน จงสุวัฒน์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2547)

นอกจากนี้ ในวันที่ 16 ของทุกเดือน ทางสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี ได้จัดการประชุมคณะกรรมการทุกคณะ ส่วนงานสาธารณการกุศล มีดังนี้ (สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี, 2544)

1. บริจาคถังขยะให้เทศบาลนครอุบลฯ ผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 200 ถัง
2. มอบจักรยาน 2 ล้อ ให้งานกาชาดจังหวัดทุกปี
3. มอบเครื่องป้อนธูปสื่ออกให้แก่ศาลเยาวชนและครอบครัว จำนวน 1 ชุด
4. มอบข่าวสารให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัย
5. ร่วมกับ 8 องค์กรชาวจีนของจังหวัดอุบลราชธานี ช่วยเหลือชาวอุบลราชธานีผู้ที่ได้รับผลกระทบจากอุทกภัยและภัยพิบัติต่างๆ
6. เยี่ยมทหาร “รวมน้ำใจสู้ชายแดน” ร่วมกับ กอ.รมน.จ.อุบลราชธานีหลายครั้ง
7. เรียนนายกสมาคมจีน-ไทย อดีตทูตจีนและคณะจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ร่วมฉลอง 200 ปี จังหวัดอุบลราชธานี
8. ต้อนรับคณะทูตจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน
9. เลี้ยงต้อนรับคณะจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีนทุกครั้ง

5.7 สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (ผ่งไต้)

5.7.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป จังหวัดอุบลราชธานี หรือที่เรียกกันว่า ผ่งไต้ มีผู้ริเริ่มก่อตั้งสมาคมคือ นายฮ่งเพ็ง แซ่จิ่ง, นายซิงเซี่ย แซ่ตั้ง และคณะ วัดอุประสงค์เริ่มต้นจากความต้องการอยากให้มีศาลเจ้าสาขาผ่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีร้านทวีสินเป็นผู้ขายที่ให้สมาคมในราคาคนกันเอง ถือเป็นการทำบุญไปในตัวด้วย (อาเจ็กอิมเส็ง แซ่เอี้ยว, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547)

สมาคมพุทธศาสตร์ประทีปนี้เป็น 1 ใน 29 สาขาทั่วประเทศ สมาคมเริ่มก่อตั้งและทำกิจกรรมมาได้หลายปีแล้ว คือเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ. 2526 มีการสร้างอาคารชั่วคราวไว้ ซึ่งจากหลักฐานการจดทะเบียนกับกรมการปกครอง (2542: 42) พบว่า นางเกี้ยว ตั้งบัณฑิต เป็นนายกสมาคมคนเดิม และมีนายเสี่ยวลิ้ม แซ่โจ้ว และนายสง่า ตั้งบัณฑิต เป็นเลขานุการสมาคม ซึ่งได้ทำการจดทะเบียนวันที่ 31 สิงหาคม 2526 แต่สร้างเสร็จสมบูรณ์จริงๆ เมื่อประมาณปี พ.ศ. 38-39-40 นี้เอง (อาเจ็กอิมเส็ง แซ่เอี้ยว, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546) และในทะเบียนสมาคมก็พบว่า สมาคมพุทธศาสตร์ประทีปมีการจดทะเบียนเป็นสมาคม เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2538 (สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป, 2538)

ประธานสมาคมคนปัจจุบัน คือ อาเจ็กซัววาลย์ ชันติวาริ มีการเลือกตั้งวาระคราวละ 2 ปี (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี, **สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546) ในการจดทะเบียนเป็นสมาคมเนื่องจากขณะนั้นทางการยังอนุญาตให้จดทะเบียนในรูปแบบสมาคมได้ คณะกรรมการจึงเห็นควรว่าผ่งไต้จะจดทะเบียนในรูปแบบสมาคม แต่ปัจจุบันทางการอนุญาตให้องค์กรอื่นๆ จดทะเบียนในรูปแบบมูลนิธิฯ (อาเจ็กอิมเส็ง แซ่เอี้ยว, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547)

นอกจากนี้ในการสร้างสมาคมพุทธศาสตร์ประทีปนี้ มีผู้คนจากต่างถิ่น เช่น ระยอง ชลบุรี นครปฐม สุรินทร์ เหล่านี้มาช่วยในการสมทบทุนบริจาคสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจุบันนี้ ทางสมาคมกำลังก่อสร้างพระตำหนักเจ้าแม่กวนอิม ก็ยังมีผู้มีจิตศรัทธาช่วยบริจาคอีกด้วย (อาเจ็ก หย่งฮั่ว แซ่โจ้ว, **สัมภาษณ์**, 26 มีนาคม 2547)

5.7.2 สำนักงาน

เลขที่ 212 ถนนศรีณรงค์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี (มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี กรมการปกครอง, 2542: 42)

รูปที่ 46 การแสดงสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (พฤศจิกายน 2544)

5.7.3 วัตถุประสงค์

1. เสริมสร้างความสามัคคีของสมาชิก และส่งเสริมให้สมาชิกอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
2. ส่งเสริมให้สมาคมประพฤติปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา
3. ส่งเสริมวัฒนธรรม ศีลธรรมอันดี และส่งเสริมกิจกรรมของเยาวชนที่เกี่ยวกับด้านพระพุทธศาสนา
4. ให้การสงเคราะห์แก่บุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยาก และดำเนินการและให้การร่วมมือกับราชการ องค์การเอกชนต่างๆ ในด้านการสาธารณกุศล และสาธารณประโยชน์ตลอดจนสงเคราะห์
5. ส่งเสริมและสนับสนุนด้านสวัสดิการต่างๆ แก่สมาชิก ยกเว้น การฉ้อโกงกิจการสงเคราะห์
6. ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านการศึกษา การบันเทิงและสันทนาการของเยาวชน
7. ไม่ดำเนินการใดๆ ที่เกี่ยวกับการเมือง (สมาคมพุทธศาสตร์ประทีป, 2538)

5.7.4 กิจกรรม

กิจกรรมหลักคือการเข้ามาราบไหว้เจ้าทุกวัน ในวันชีวอิก จับโหงวด้วย เป็นประจำเหมือนกัน กับศาลเจ้า มูลนิธิอื่นๆ แต่หากมีเทศกาลที่สำคัญ ได้แก่ เทศกาลเทศกาลทอด สมาชิกร่วมชุมนุมกันมากยิ่งขึ้น ทุกคนจะมาร่วมทำบุญแจกข้าวแจกของแก่ผู้มารับ ซึ่งข้าวของที่นำมาแจกนี้ได้รับเข้ามาจากร้านค้า ซึ่งเป็นของที่เข้ามาจากคนที่มิไจ้นำสิ่งของต่างๆ มาให้ (อาเจ็ชชวัลย์ ชันติวาริ, สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546) แล้วนำมาบริจาค ทุกมูลนิธิก็ทำเทศกาลเทศกาลเหมือนกันหมด เพื่อช่วยเหลือสังคม

ในด้านต่างๆ ถือเป็นการทำงานบูรณาการร่วมกัน (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี, **สัมภาษณ์**, 4 ตุลาคม 2546) ส่วนเทศกาลกินเจ สำหรับปีนี้ตรงกับวันที่ 28 กันยายน-5 ตุลาคม 2546 จะเน้นการกินเพื่อสุขภาพ ทุกมูลนิธิ ไม่ว่าจะป็นจิตตมเกาะ สว่างบุษชาธรรม สมาคมผงได้ ก็จะช่วยเหลือสังคม ผู้ด้อยโอกาส เหมือนกัน สำหรับเรื่องการให้ความช่วยเหลือกับทางการ เมื่อเวลาที่ทางการมีอะไร ก็ให้สมาคมเข้าไปช่วยเหลือ ซึ่งทางสมาคมก็สามารถไปให้ความช่วยเหลือในจังหวัดใกล้เคียงด้วย ถ้าหากเป็นจังหวัดหรืออยู่ที่ไกลๆ ก็ต้องแล้วแต่กำลังของทางสมาคมด้วย (อาเจ็กชัชวาลย์ ขันติวาริ, **สัมภาษณ์**, 1 ตุลาคม 2546)

5.8 สมาคมจีนโพวเล้งจังหวัดอุบลราชธานี

5.8.1 ประวัติการก่อตั้งสมาคม

การก่อตั้งสมาคมจีนโพวเล้งนี้มีคณะกรรมการเปลี่ยนแปลงกันมา 16 รุ่นแล้ว รุ่นนี้เป็นรุ่นที่ 16 (ผู้ศึกษาคำนวณได้ว่าจัดตั้งมาได้ 48 ปีแล้ว หากอยู่ครบวาระ 3 ปีทุกรุ่น) เกณฑ์ในการเลือกตั้งคณะกรรมการจะอยู่วาระละ 3 ปี แล้วจึงมีการเลือกตั้งใหม่ล่วงหน้า 1 ปี ซึ่งบางรุ่นที่อยู่กันวาระ 3-4 ปีก็มีแล้วแต่ประธานลาออก ส่วนการจัดประชุมก็แล้วแต่จะจัดที่ไหน โดยจะมีการประชุมปีละ 1 ครั้ง การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมไม่ต้องเสียค่าสมัครใดๆ (อาแปะเบญจชาย ตรียางกูรศรี, **สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546)

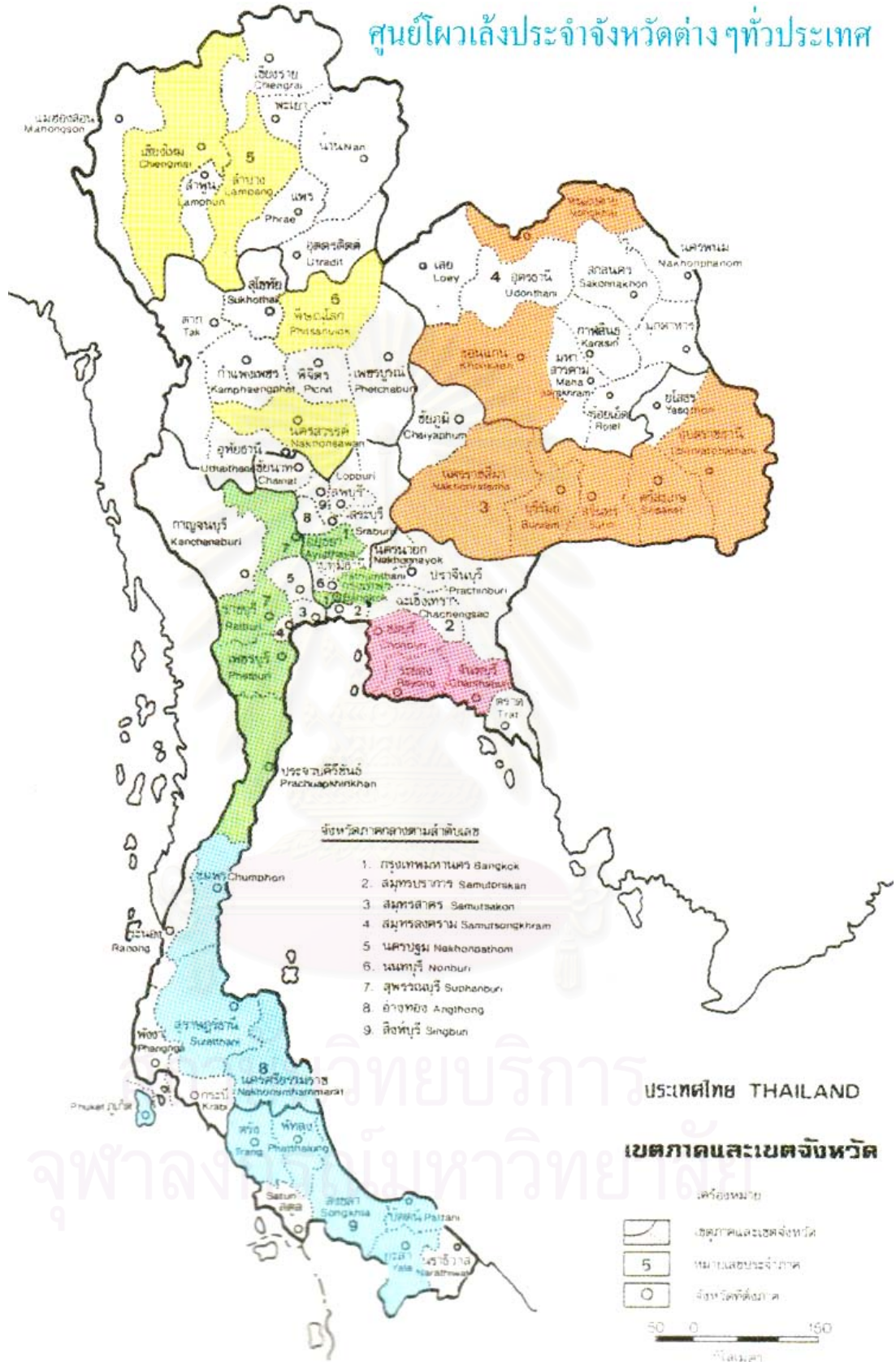
5.8.2 สำนักงาน

มีชื่อสมาคม แต่ไม่มีสำนักงาน ปัจจุบันมีการดำเนินงานที่บ้านพักของประธานสมาคม คือ นายเบญจชาย ตรียางกูรศรี ตั้งอยู่ถนนเลียงเมือง ตำบลจระแม อำเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.8.3 วัตถุประสงค์

สมาคมจีนโพวเล้งจังหวัดอุบลราชธานี เป็นสมาคมหนึ่งที่เป็นศูนย์รวมความเป็นญาติของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นองค์กรหนึ่งที่มีความเข้มแข็งและเสียสละเพื่อสังคมอุบลราชธานี นอกจากนี้ก็เพื่อพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเพื่อประโยชน์ในการสืบทอดมรดกวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิม อันก่อให้เกิดความสมพันธ์และมิตรภาพที่ยั่งยืนตลอดไป (สุริยะ จรุงเรืองกิจ, 2545) อีกทั้งยังเป็นสมาคมชาวจีนที่ดำเนินงานด้านการกุศลและดำเนินกิจกรรมสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบภัย และช่วยเหลือเกื้อกูลหมู่สมาชิกชาวโพวเล้งและสังคม ภายใต้การดำเนินงานเพื่อพัฒนาสังคม และประกอบกิจอันเป็นสาธารณประโยชน์ตามโอกาสอันเหมาะสม โดยร่วมมือกันทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นับว่าเป็นกิจกรรมเพื่อสังคมในทางสร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

ศูนย์ไผ่เลี้ยงประจำจังหวัดต่างๆทั่วประเทศ

รูปที่ 47 การแสดงที่ตั้งของสมาคมจีนไผ่เลี้ยงแห่งประเทศไทย (สมาคมจีนไผ่เลี้ยงจังหวัดพระนครศรีอยุธยา, 2545)

5.8.4 กิจกรรม

สมาคมจีนโพวเล้งจังหวัดอุบลราชธานีจะร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อยืนยันวัตถุประสงค์ในความร่วมมือขององค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้ง 8 องค์กร เพื่อหาแนวทางการให้ความช่วยเหลือทางด้านสวัสดิการสังคม การประกอบกิจกรรมสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์แก่สมาชิกสมาคมจีนโพวเล้งและชาวจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งร่วมมอบทุนการศึกษา บริจาคทรัพย์สินของต่างๆ ช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเด็ก คนชรา คนพิการทุกด้าน รวมถึงผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ และร่วมสืบสานรักษาเอกลักษณ์ วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจีนไว้ นอกจากนี้ยังมีการร่วมประชุมสัมมนากับสมาคมจีนโพวเล้งแห่งประเทศไทย ทุกสาขาทั่วประเทศ โดยมีการประชุมปีละ 1 ครั้ง แล้วแต่ว่าจะจัดที่ไหน เวียนกันเป็นเจ้าภาพในหลายจังหวัด เช่น ในวันที่ 3 ธันวาคม 2546 จะมีการจัดประชุมรำลึก 40 ปี สมาคมจีนโพวเล้งที่ จังหวัดนครราชสีมา และการจะเข้าประชุมจะต้องเสียเงินแล้วแต่เจ้าภาพจังหวัดนั้นๆ จะจัด อย่างที่ราชบุรี ก็เก็บ 2,500 บาทต่อคน ก็คือการ ไปเที่ยวนั่นเอง และสำหรับปีหน้า (พ.ศ. 2547) จังหวัดอุบลราชธานีจะเป็นเจ้าภาพจัดประชุมสมาคมจีนโพวเล้งแห่งประเทศไทยด้วย (อาแปะเบญจชาย ดริยางกูรศรี, **สัมภาษณ์**, 18 พฤศจิกายน 2546)

แม้ว่าชาวจีนโพวเล้งได้เข้ามาอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นเวลาเกือบหนึ่งร้อยปี ก่อนการก่อตั้งองค์กรชาวจีนทุกๆ องค์กรแล้ว ทำให้มองเห็นช่องโหว่พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ขาดความต่อเนื่องของกลุ่มชาติพันธุ์จีน อาจด้วยเพราะเหตุจำเป็นหลายประการ แต่เมื่อพบหลักฐานการรวมกลุ่มเพื่อก่อตั้งองค์กรทั้ง 8 องค์กร ทำให้ได้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยการปกครองภายใต้รัฐไทย เมื่อปี พ.ศ. 2470 จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ จวบจนถึงปัจจุบัน

องค์กรชาวจีนทั้ง 8 องค์กรในจังหวัดอุบลราชธานีเกิดขึ้นจากพื้นฐานในจิตใจของเหล่าพลมนุษย์ที่เริ่มต้นจากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในครอบครัว วงศ์ตระกูล จนกระทั่งขยายมาถึงมนุษยชาติด้วยกัน ศีลธรรมข้อนี้ทำให้สมาชิกในสังคมทั่วโลกสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข องค์กรชาวจีนจึงได้ร่วมมือกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งอันเป็นประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารองค์พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ อย่างไรก็ตาม จุดสำคัญของการจัดตั้งองค์กรประการแรก คือ ด้วยระบบทัศนคติค่านิยมได้สั่งสมและสั่งสอนให้ชาวจีนมีความรักใคร่ปรองดองในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ โดยยึดหลักการถือสัจย์ต่อกัน เมื่อผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก เราก็ต้องช่วยเหลือผู้อื่นที่มีสถานภาพที่ลำบากกว่าหรือเท่าเทียมกัน จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวจีนเกิดความเห็นอกเห็นใจและช่วยเหลือชาวจีนด้วยกันเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงแผ่ขยายความช่วยเหลือโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงเกิดเป็นการบำเพ็ญสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ต่อทุกองค์กร ทุกหน่วยงานของจังหวัด

อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ 8 องค์กรข้างต้นเท่านั้นที่ทำงานเพื่อสังคม ยังหมายรวมถึง 17 องค์กรชาวจีนที่มีอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีอันได้แก่ ศาลเจ้าทั้งหลาย โรงเรียนเด็กกตัญญู โรงเรียนฮั่วเจียวกงฮัก สมาคมหอการค้า ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี้กง และชมรมแซ่ตระกูลต่างๆ นอกจากนี้จะร่วมมือกันทั้ง 26 องค์กรแล้ว ยังร่วมมือกับองค์กรทางภาครัฐ ภาคเอกชนอื่นๆ และภาคประชาชน ด้วยโดยให้ความช่วยเหลือเกื้อหนุนให้สังคมมีความเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ทั้งหมดนี้ทำให้มองเห็นความเชื่อมโยงและกลไกการบริหารงานและปฏิบัติการต่างๆ ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์จีนด้วยกัน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งกลุ่มชาติพันธุ์จีนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้แก่ ไทย ลาว เขมร ญวน อินเดีย เป็นต้น ซึ่งก็จะทำให้มองเห็นพัฒนาการของการชำระอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม จะสร้างความเป็นตัวตนทางกลุ่มชาติพันธุ์ของตัวเองให้มีความชัดเจน แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีน ในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน

6.1 การสร้างบ้านแปงเมืองกับการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเล

ประมาณพุทธศักราช 600 ตรงกับสมัยราชวงศ์ซัน ในประวัติศาสตร์การเดินทางตามเส้นทางสายไหม นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางออกนอกประเทศเพื่อการค้าพาณิชย์และการเจริญสัมพันธไมตรีของชาวจีนกับราชอาณาจักรต่างๆ สินค้าจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสถานภาพทางการเมืองของราชอาณาจักรต่างๆ เนื่องจากมีการแลกเปลี่ยนสินค้ากันเพื่อการค้าและการสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างอาณาจักรต่างๆ ประเทศจีนก็เป็นหนึ่งในหลายราชอาณาจักรที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับอาณาจักรต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงอาณาจักรฟูนัน (ขณะนั้นรวมอาณาจักรจามปาและอาณาจักรศรีโคตรบูรณเข้าด้วยกัน) และอาณาจักรเจนละ (ครอบคลุมอาณาจักรเขตบางส่วนของไทย ลาว เขมร และเวียดนาม) ขณะนั้นจังหวัดอุบลราชธานีอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรเจนละด้วย ช่วงเวลาดังกล่าวจึงอาจมีพ่อค้าชาวจีนที่มำทำการค้าซึ่งปะปนกับกลุ่มคณะทูตที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กันมาช้านาน อาจเป็นไปได้ว่า ชาวจีนเข้ามาและตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ตั้งแต่อาณาจักรฟูนันแล้วก็เป็นได้

รูปที่ 48 การแสดงเมืองอุบลราชธานีในอาณาจักรเจนละ

นอกจากนี้ หากพิจารณาจากแผนที่เจเนละ จะทำให้มองเห็นเส้นทางการเดินทางและแบ่งแยก การพิจารณาได้ 2 เส้นทางดังนี้

1) การคมนาคมทางน้ำ คือ เส้นทางการเดินเรือระหว่างประเทศจีนและอาณาจักรดังกล่าวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จะผ่านทะเลจีนใต้ ลัดเลาะมาตามชายฝั่งอาณาจักรต่างๆ เรือมาตามลำน้ำอ่าวตังเกี๋ย ซึ่งตามเส้นทางก็จะผ่านเวียตนาม ลาว กัมพูชา และไทย ในการเดินทางโดยเรือนี้จะมีการแวะจอดเรือที่ทำเรือต่างๆ เพื่อทำการค้าพาณิชย์ และมีการปะทะสังสรรค์ (Social Action) จึงเกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ (Social Relationship) กับคนพื้นเมืองนั้นๆ

2) การคมนาคมทางบก คือ เส้นทางการเดินเท้า มีความเป็นไปได้ว่า ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพออกนอกประเทศมาด้วยปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดให้ต้องออกมาสู่ดินแดนใหม่ด้วยการเดินเท้าออกมาตามบริเวณชายแดนที่เป็นรอยต่อกับอาณาจักรอื่นๆ และอาจเนื่องจากว่าสมัยก่อนยังมิได้มีการกำหนดเขตราชอาณาจักรอย่างชัดเจน จึงเป็นการง่ายต่อการเข้า-ออกนอกราชอาณาจักร และกระจายตัวไปสู่อาณาจักรอื่นๆ ต่อไปเรื่อยๆ เช่น เวียดนาม ลาว และไทย

ต่อมาเมื่อกลุ่มล่าอาณานิคมชาติตะวันตกเข้ามาในเอเชีย จึงได้มีการให้ความสำคัญกับการกำหนดอาณาเขตและสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้น ส่วนการเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอาณาจักรสยาม จึงอาจเข้ามาได้สองเส้นทางดังข้างต้น แต่เส้นทางการเดินเท้านั้น ชาวจีนจะเดินเข้ามาทางชายแดนด้านตะวันตกของลาว (เดิมเคยเป็นอาณาจักรล้านช้างหรือหลวงพระบาง) เรือยมาจนถึงเวียงจันทน์ ศรีโคตรบูรณ แล้วข้ามลำน้ำโขงมาฝั่งขวา (ขณะนั้นบริเวณฝั่งขวาริมแม่น้ำโขงยังมิได้อยู่ภายใต้การปกครองอาณาจักรสยาม) หากเทียบกับปัจจุบัน ฝั่งขวาลำน้ำโขงจึงหมายถึงจังหวัดทางชายแดน ซึ่งก็คือ จังหวัดหนองคาย นครพนม มุกดาหาร และอุบลราชธานี ซึ่งทางจังหวัดอุบลราชธานีนี้จะข้ามเขตชายแดนทางอำเภอเขมราฐ และอำเภอโขงเจียมเป็นสำคัญ ในเวลานั้นจึงอาจมีการกระจายตัวของชาวจีนไปที่ราชอาณาจักรนั้นๆ แล้วก็เป็นได้

ดังนั้นผู้ศึกษาเห็นว่า หากจะนำการศึกษาเรื่องการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลภูมิภาคอื่นในประเทศไทยมาเปรียบเทียบกับประวัติศาสตร์การเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นที่จะเป็นการยาก เนื่องจากความแตกต่างในเส้นทางการเดินทางและลักษณะภูมิประเทศของแต่ละภาค จึงไม่อาจนำมาเปรียบเทียบการศึกษาเรื่องการเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์จีนได้มากนัก

ข้อค้นพบ

รูปที่ 48 การแสดงการเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีของพ่อค้าชาวจีนที่ผนังหอพระบาท วัดทุ่งศรีเมือง
(มีนาคม 2547)

จากข้อค้นพบของผู้ศึกษาพบว่า แม้จะมีนักวิชาการได้กล่าวถึงหลักฐานชิ้นนี้ แต่มิได้นำมาวิเคราะห์ผนวกกับบทความวิชาการเกี่ยวกับการเข้ามาของชาวจีนครั้งแรก จากการพิจารณาด้วยหลักเหตุและผลของผู้ศึกษาซึ่งเห็นว่า จากหลักฐานภายในหอพระบาทวัดทุ่งศรีเมือง ได้สร้างขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2330-2393 ในสมัยรัชกาลที่ 3 (พระลำลือ ทิภูธรมโฆ และคณะ, 2546: 7) ซึ่งมีจิตรกรรมฝาผนังทุกด้านส่วนใหญ่เน้นภาพพุทธประวัติทศชาติ โดยเฉพาะเรื่องเวสสันดรชาดก จิตรกรได้วาดภาพแทรกวิถีชีวิต

ของผู้คนที่บ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำ ชีวิตผู้คนที่อยู่ในรั้วในวัง ตลอดจนผู้คนที่ป็นราษฎรทั่วไป เป็นอาคารสถาปัตยกรรมแบบจีนและพ่อค้าต่างชาติ (ชาวจีน) (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ, 2542: 142) อีกทั้งเป็นภาพกิจกรรมของชาวต่างชาติทั้งจีน ฝรั่งเศส แคนาดา และญวน ที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีค้าขายในสมัยนั้น (พระสำลี ทิฏฐธมโม และคณะ, 2546: 8) แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่าใครเป็นช่างเขียนภาพเหล่านี้ (สุนัย ณ อุบล ปิยะฉัตร ปิตะวรรณและสุพัฒน์ รักเปี่ยม, 2533: 255) เป็นเพียงภาพจิตรกรรมที่เกิดขึ้น แต่ไม่มีหลักฐานอื่นใดยืนยันการเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในสมัยรัชกาลที่ 3 เลย

จากภาพเขียนข้างต้นปรากฏเป็นภาพเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไทย และชาวต่างประเทศ รวมทั้งชาวจีนที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะติดต่อสัมพันธ์ทางการค้ากับคนไทย ผู้ศึกษาจึงแยกประเด็นการวิเคราะห์ได้ 2 ประเด็น ได้แก่

1) ช่างเขียนภาพภายในหอพระบาทเป็นชาวไทย หรือคนในท้องถิ่น สามารถแยกประเภทช่างเขียนภาพได้อีก 2 กลุ่มย่อยดังนี้

- ช่างชาวพื้นเมือง ผู้ศึกษาอนุมานได้ว่า ช่างวาดภาพผนังภายในหอพระบาทวัดทุ่งศรีเมือง (อุโบสถ) เป็นการวาดภาพตามวิถีชีวิตจริงของคนพื้นเมืองและชาวต่างชาติที่มาทำการค้าขายทั้งโดยเรือสำเภา เรือแจว และวิถีชีวิตการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่พบเห็นได้จริงในท้องถิ่นของช่างวาดภาพ

- ช่างเป็นคนต่างถิ่น ผู้ศึกษามองประเด็นจากความคุ้นเคยจากการได้สัมผัสวิถีชีวิตดังกล่าวของช่างเขียนภาพจากท้องที่อื่นๆ แล้วนำมาจินตนาการที่ตนพบเห็นในสถานที่ต่างๆ ด้วยความเคยชินมาเขียนสื่อออกมาเป็นภาพดังกล่าว กล่าวคือ ช่างเขียนภาพขึ้นมาจากประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในท้องถิ่นอื่นแล้วนำมาประยุกต์วาดบนผนังกำแพงภายในหอพระบาท

2) ช่างเขียนภาพผนังหอพระบาทเป็นชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนั้น จากหลักฐานงานก่อสร้างต่างๆ ส่วนมากจะเป็นช่างชาวจีนและช่างชาวญวน จึงอาจเป็นไปได้ว่า ภาพที่ปรากฏบนผนังภายในหอพระบาทนั้นเป็นฝีมือของช่างชาวจีนและ/หรือช่างชาวญวนก็เป็นได้

ดังนั้นหากการสังเคราะห์และวิเคราะห์ของผู้ศึกษาเป็นเหตุเป็นผลในข้อหนึ่งข้อใด จึงอนุมานได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งได้มีการติดต่อสัมพันธ์ทางการพาณิชย์กับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่าง

ยังชาวจีน จึงน่าที่จะพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนมาตั้งแต่สมัยนั้น แต่ในช่วงเวลาก่อนหน้าจึงไม่มีหลักฐานในการยืนยันข้อเท็จจริงดังกล่าวได้

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2396 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ปรากฏหลักฐานการเข้ามาของชาวจีนจากพระราชประสงค์ให้มีการสร้างวัดสุปัฏนารามวรวิหาร โดยช่างชาวจีนและช่างชาวญวนก่อสร้างร่วมกัน ศิลปะการตกแต่งวัดจึงมีทั้งศิลปะตะวันตก จีน และญวน ช่างชาวจีนกลุ่มนี้จึงน่าจะเป็นชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานี (หากไม่นับรวมจากการวิเคราะห์ของผู้ศึกษาข้างต้น) แต่ก็ไม่พบว่าช่างชาวจีนกลุ่มนี้ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อนนายอากรบ่อนเบี้ยหรือไม่ อย่างไร อย่างหลวงศรีโกศา ก่อนได้รับการแต่งตั้งจากเจ้าเมืองอุบลราชธานีเมื่อปี พ.ศ. 2409 ก็เป็นผู้มีฐานะดี และเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวจีนเมืองอุบลราชธานีในสมัยนั้น คำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานก่อนปี พ.ศ. 2409 ของชาวจีนในเมืองอุบลราชธานีได้อย่างชัดเจนแล้ว

นอกจากนี้ได้นำหลักฐานการก่อสร้างศาลเจ้าพุททัง บริเวณถนนพรหมเทพ เมื่อปี พ.ศ. 2403 มาประกอบการวิเคราะห์ด้วยแล้ว ยิ่งทำให้ประเด็นการตั้งถิ่นฐานบริเวณย่านชุมชนแห่งแรกของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีความน่าเชื่อถือและชัดเจนยิ่งขึ้น ประกอบกับช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกันจึงมีความเป็นไปได้สูง ฉะนั้นผู้ศึกษาจึงแยกประเด็นการพิจารณาได้ดังนี้

ประเด็นแรก คือ นายจู้ย แซ่เต้ หรือหลวงศรีโกศานี้เป็นชาวจีนที่มีการสร้างฐานะจากที่อื่นก่อนหรือมาสร้างหลักปักฐานในเมืองอุบลราชธานีมาช้านานแล้ว และสามารถสร้างฐานะของตนให้ดีขึ้นได้จนเป็นที่ยอมรับนับถือของชาวจีนในเมืองอุบลราชธานีขณะนั้น จะต้องใช้เวลาในระยะหนึ่งก่อนหน้าที่จะได้รับการแต่งตั้งในปี พ.ศ. 2409 หรืออีกประเด็นหนึ่งก็คือ นายจู้ย แซ่เต้เป็นผู้มีฐานะอยู่ก่อนแล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองอุบลราชธานีสมัยนั้นก็เป็นที่

ฉะนั้นจากการนำประเด็นประวัติศาสตร์การสร้างบ้านแปงเมือง การสร้างวัดต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดทุ่งศรีเมือง และวัดสุปัฏนารามวรวิหารมาผนวกกับอัตชีวประวัติของหลวงศรีโกศาแล้วนำมาวิเคราะห์ถึงชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาในเมืองอุบลราชธานี ผู้ศึกษาสามารถคาดการณ์ได้ว่า

- 1) ประเด็นประวัติศาสตร์อาณาจักรฟูนัน และอาณาจักรเจนละ อาจมีชาวจีนจำนวนหนึ่งกระจ่ายตัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่อาณาจักรดังกล่าว
- 2) ประเด็นการสร้างวัด ช่างก่อสร้างชาวจีนอาจเป็นชาวจีนกลุ่มที่สอง (หากพิจารณาร่วมกับประเด็นประวัติศาสตร์อาณาจักรฟูนัน และอาณาจักรเจนละ) และ/หรืออาจเป็นชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาเมืองอุบลราชธานีในขณะนั้น

3) ประเด็นอัตชีวประวัติของหลวงศรีโกศา เน่นอนที่ทางการคงไม่ส่งชาวจีนซึ่งเป็นคนต่างถิ่นไปปกครองคนพื้นเมือง แต่หากจะส่งชาวจีนไปดูแลเรื่องอากรต่างถิ่นก็คงต้องพิจารณากันอีกครั้ง หรือแต่งตั้งให้หลวงศรีโกศามารับตำแหน่งโดยไม่มีวัตถุประสงค์อะไรที่สำคัญไปกว่าให้ชาวจีนมาปกครองชาวจีนด้วยกันเอง จากเหตุผลนี้ทำให้เห็นว่าจะต้องมีชาวจีนอาศัยอยู่ที่เมืองอุบลราชธานีอยู่ก่อนแล้วในระยะเวลาหนึ่ง และท่านก็อาจเป็นชาวจีนกลุ่มที่สองหรือสามหรือกลุ่มต่อๆ มาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานและสร้างฐานะได้ ณ ท้องที่นี้ จนได้รับความไว้วางใจจากทางการไทย

คั้งนั้นชาวจีนกลุ่มแรกที่เข้ามาในเมืองอุบลราชธานีที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรสยามในขณะนั้น ชาวจีนกลุ่มแรกจึงน่าจะเป็นช่างก่อสร้างชาวจีน ส่วนกลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานกลุ่มแรกจึงน่าจะเป็นกลุ่มพ่อค้าชาวจีนนั่นเอง และย่านชุมชนชาวจีนบริเวณถนนพรหมราช ถนนพรหมเทพ และถนนหลวงจึงน่าจะเป็นชุมชนแรกที่ชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพเข้ามาแล้วตั้งถิ่นฐานกันบริเวณดังกล่าว เนื่องจากพบศาลเจ้าที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งสามารถหาหลักฐานได้ และศาลเจ้าแห่งนี้ได้สร้างขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ. 2403 ซึ่งศาลเจ้าแห่งนี้ถือเป็นสัญลักษณ์ที่อยู่เคียงคู่กับชุมชนชาวจีนมาตั้งแต่อดีตกาล ผู้ศึกษาเห็นว่า ชุมชนใดมีศาลเจ้า คาคการณ์ ได้เลยชาชุมชนนั้นก็ย่อมเป็นชุมชนของชาวจีนด้วย คงไม่มีคำกล่าวใดปฏิเสธข้อสังเกตนี้ได้

ส่วนจากหลักฐานการปลูกสร้างบ้านเรือนยุคแรกในชุมชนดังกล่าว (ก่อนปี พ.ศ. 2403 ที่ผู้ศึกษาใช้เกณฑ์นี้เนื่องจากไม่น่าจะมีความเป็นไปได้หากชาวจีนปลูกสร้างศาลเจ้าก่อนสร้างบ้านเรือนของตน หรืออาจเป็นกรณีที่สร้างศาลเจ้าขึ้นมาอย่างง่ายก่อน หากมีโอกาสจึงบูรณะศาลเจ้าอีกครั้งก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตามหากชาวจีนโพ้นทะเลยังไม่ทำมาหาเลี้ยงชีพแล้วจะมีโอกาสนำสิ่งใดมาสนับสนุนการปลูกสร้างศาลเจ้า หากคนไม่มีความพร้อมใดๆ ก่อน กล่าวคือ สิ่งแรกที่ทำหลังจากการอพยพเข้ามาแล้วก็ต้องเริ่มจากการประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงปากท้องของตนและครอบครัว จากนั้นจึงค่อยเก็บหอมรอมริบเพื่อสร้างฐานะและสร้างที่อยู่ให้ตนเอง ต่อมาเมื่อมีโอกาสที่เหมาะสมจึงสร้างศาลเจ้าซึ่งเป็นสถานที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นจีนประการแรก ถือเป็นระบบความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ติดตัวชาวจีนมาแต่กำเนิดสิ่งหนึ่ง) บ้านเรือนอาจถูกทำลายไปด้วยมหาอัคคีภัยเมืองอุบลราชธานี เมื่อปี พ.ศ. 2503 และ 2513 จึงส่งผลให้บ้านเรือนในชุมชนชาวจีน ชาวไทย ชาวยวน และชาวอินเดียที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นในยุคแรกๆ ถูกเผาไหม้วอดวายกลายเป็นตอตะโก โดยไม่เหลือเค้าโครงบ้านเรือนและตึกรามบ้านช่องให้เห็นกันเลย

อีกทั้งประกอบกับความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนตามยุคสมัยใหม่ที่เข้ามา จึงไม่อาจสืบสาวราวเรื่องและยืนยันได้ว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนอันเป็นที่ตั้งถิ่น

ฐานแห่งแรกของชาวจีนหรือไม่ แต่เนื่องจากด้วยเหตุและผลของการวิเคราะห์ข้างต้น น่าจะเป็นที่เชื่อถือได้ว่าชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนแห่งแรกของชาวจีนโพ้นทะเลนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ยังเป็นความโชคดีที่ยังคงมีตึกดินจีนแบบเก่าให้พบเห็นกันอยู่ ทำให้มองเห็นพัฒนาการการสร้างบ้านแปงเมืองที่มีความหลากหลายทางศิลปะและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาติพันธุ์จีน เนื่องจากตึกดินก็เป็นสัญลักษณ์รูปธรรมอีกอย่างหนึ่งที่บ่งบอกถึงการอัตลักษณ์และการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนไว้ได้อย่างคงามและชัดเจน

นอกจากนี้ องค์ประกอบอีกอย่างหนึ่งของการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเล สืบเนื่องมาจากบริเวณดังกล่าวเป็นชุมชนติดแม่น้ำมูล มีท่าเรือมากมาย ทั้งท่าขุนพงษ์ หรือท่าตลาดหลวง, ท่าควางตุ้ง หรือท่าวัดหลวง, ท่าจวน และท่าหาดสวนยา นับเป็นการคมนาคมที่สะดวกที่สุดในสมัยนั้น จึงเป็นการสะดวกต่อการทำการค้าพาณิชย์เพื่อขนส่งสินค้าและการตั้งถิ่นฐาน ทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งชุมชนของชาวจีนที่สำคัญอีกด้วย

6.2 การธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวจีนโพ้นทะเลและชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี

การที่มนุษย์จะทราบในจุดยืนของตนเองว่าตนเป็นใคร มาจากไหน แตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร คนกลุ่มนั้นจะต้องอยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม จึงจะสามารถสร้างความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมของตนขึ้นมาได้อย่างชัดเจน ความเป็นตัวตนดังกล่าวอาจถูกสร้างขึ้นมาจากมุมมองหรือทัศนคติหรือการตีตราอย่างใดอย่างหนึ่งของคนกลุ่มอื่น สิ่งนี้จึงเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่อาจเป็นการแฝงเร้นข้อจำกัดเรื่องสิทธิเสรีภาพบางประการของกลุ่มผู้อยู่ภายใต้การปกครองของคนกลุ่มหลัก (Dominant Groups) อำนาจจึงเป็นสิ่งสำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องกำหนดให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้ตระหนักถึงการสร้างความเป็นตัวตนเพื่อการธำรงอัตลักษณ์ที่สื่อต่อให้บรรพชนรุ่นต่อไปได้ด้วยการทรงคุณค่าอันดีงามของตนไว้ ซึ่งอาจทำให้เกิดผลกระทบ 2 ประการดังนี้

1) ผลกระทบในทางบวก คือ เนื่องจากการธำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity) อาจเป็นอำนาจในการต่อรองสิทธิเสรีภาพกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้ หากกลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีอัตลักษณ์ที่อยู่ในฐานะอันเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มชาติพันธุ์คู่ต่อรอง

2) ผลกระทบในทางลบ คือ โดยมากแล้ว จะเกิดจากทัศนคติมุมมองของคนนอกกลุ่มชาติพันธุ์ ในทางมานุษยวิทยาจะนำเอาแนวความคิดเรื่อง in-group และ out-group มาพิจารณา อีกทั้งยังมีการนำ

เอามโนทัศน์ Stereotype มามองคนอื่นในฐานะที่แตกต่างจากตัวเอง จนเกิดเป็นอคติทางชาติพันธุ์ (Ethnocentrism) โดยยึดหลักวัฒนธรรมของตนไปตัดสินวัฒนธรรมผู้อื่น โดยจะมองภาพของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ ว่ามีลักษณะเช่นนั้นเช่นนี้ หากได้มีโอกาสพบบุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวก็จะมอง Stereotype ของบุคคลนั้นตามลักษณะของกลุ่มชาติพันธุ์นั้นทันที ส่วนมากจึงเกิดเป็นภาพลบ จึงทำให้บุคคลในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีสถานภาพด้อยในสายตาของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ได้พยายามปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนให้อ้างอิงหรือใกล้เคียงกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ได้รับการยกย่องจากสังคม

ดังนั้นความเป็นตัวตนที่แท้จริงจึงมีลักษณะที่คงอยู่ได้ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ถูกบังคับหรือกดทับไว้ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม อย่างไรก็ตามนักวิชาการหลายท่านจึงให้ความเห็นว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic Identity) จะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

ชาวจีนก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีความภาคภูมิใจในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนได้อย่างมั่นคงที่สุดชาติหนึ่ง แม้ว่าจากประวัติศาสตร์จะได้กล่าวถึงการอพยพออกนอกประเทศของชาวจีนตั้งแต่อดีต ซึ่งชาวจีนได้กระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ทั่วโลก จนมีคำกล่าวจากคุณอมร อภิชนาฤกษ์ (2547) นายกษมาคมชาวจีนโพ้นทะเลแห่งประเทศไทยว่า “ที่ไหนมีแผ่นดิน ที่ไหนมีแสงอาทิตย์ ที่นั่นก็มีชาวจีน” ไม่เพียงแต่การอพยพของชาวจีนโพ้นทะเลด้วยเชื้อพื้นหมอนใบ หรือเกี้ยวเกี้ยวอะไรก็แล้วแต่ ชาวจีนก็ไม่ลืมที่จะนำเอาขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมที่ติดตัวมาแต่กำเนิดถ่ายทอดและสั่งสอนให้ลูกหลานได้สืบทอดปฏิบัติเรื่อยมา แม้ว่าชาวจีนจะอยู่ท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาวจีนก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในสังคมนั้นได้อย่างดีเยี่ยม ด้วยการไม่ละทิ้งอัตลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากชาวจีนที่มีญาติมิตรกระจายตัวห่างไกลกันมากเท่าไร ก็จะไม่มีลืมความเป็นญาติพี่น้องของคนในหมู่บ้านซึ่งมีแซ่ตระกูลเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น อาจมีการนัดพบปะสังสรรค์กันปีหนึ่งครั้งหนึ่ง หรือนานปีครั้งหนึ่ง เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้ทำให้ชาวจีนมีความสมัครสมานผูกพันกันด้วยพื้นฐานทางครอบครัวนี้สูงมาก สังเกตได้จากงานสังสรรค์แซ่ตระกูลต่างๆ อีกทั้งการเคารพนับถือผู้อาวุโสเป็นหลัก และหลักการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งหมายรวมถึงการไหว้เจ้า เคารพเหล่าบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการให้ความสำคัญกับครอบครัวและผู้อาวุโสเป็นสำคัญ

ดังนั้นไม่ว่าชาวจีนจะอยู่ในที่ที่แตกต่างกันกว้างไกลกันเพียงใด ชาวจีนจะไม่มีวันลืมถิ่นกำเนิดและความเป็นจีนในสายเลือดเสมอ การธำรงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวจีนก็ไม่เคยเปลี่ยน แม้จะ

ต้องปรับให้ตอบรับกับบริบทแวดล้อมนั้นๆ แต่ก็ยังคงรักษาหลักปฏิบัติที่สำคัญเพื่อสืบทอดแก่นขนุนหลังได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ในการศึกษาความเป็นชาติพันธุ์ในฐานะเป็นรากเหง้าดั้งเดิม (Primordialist View) ด้วยความเข้าใจในเชิงวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยยึดหลักความเป็นญาติพี่น้องกันในชุมชน ชมรม สมาคมแซ่ตระกูลของชาวจีนในประเทศไทย สำหรับจังหวัดอุบลราชธานีก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีการจัดตั้งรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นองค์กรดังกล่าวได้ จุดเริ่มต้นคือ ความเป็นญาติพี่น้องในหมู่บ้านเดียวกัน ภาษาพูดสำเนียงเดียวกัน ประกอบกับการมีระบบความเชื่อในจุดกำเนิดร่วมกัน แม้ว่าในตระกูลหนึ่งๆ จะมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนหลายแซ่ หลายระดับชั้น แต่ต่อมาก็สามารถมารวมกันเป็นหนึ่งแซ่ตระกูลได้

ความเป็นชาติพันธุ์ จึงสามารถถูกปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ของบ้านเมือง ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดสถานภาพและความสัมพันธ์ทางสังคมได้เป็นอย่างดีอีกด้วย ในช่วงสมัยหนึ่ง เมื่อชาวจีนได้เข้ามาทำมาหากินและตั้งหลักปักฐานในประเทศไทย ทางรัฐไทย สมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ดำเนินการบริหารประเทศด้วยนโยบายการสร้างรัฐชาติ มีการกีดกันสิทธิต่างๆ ของคนต่างด้าว ผู้ศึกษาจึงแบ่งการเปลี่ยนแปลงตามเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองได้ดังนี้

ช่วงที่หนึ่ง คือ ช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เนื่องจากชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีนับเป็นเวลาเกือบร้อยปีแล้ว ชาวจีนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มักมีอุปนิสัยในการรวมกลุ่มเป็นขั้นพื้นฐาน ด้วยการตอบสนองความต้องการทางจิตใจ มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นเป็นสังคมเพื่อให้ความเกื้อหนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นภายใต้บริบทความเป็นหมู่พวกเดียวกัน ทั้งคนชาติเดียวกัน ชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน ตระกูลแซ่เดียวกัน ภาษาพูดเดียวกัน และหน้าตา การแต่งกายที่คล้ายคลึงกัน องค์กรชาวจีนจึงเกิดขึ้นทั้งองค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยเริ่มจากการรวมกลุ่มพบปะสังสรรค์กันภายในคนรู้จักกลุ่มเล็กๆ โดยอาศัยองค์กรประกอบระบบความเชื่อเดียวกัน ด้วยการได้ถามสารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน เมื่อผู้หนึ่งผู้ใดเกิดปัญหา เพื่อนร่วมอุดมการณ์นั้นๆ จะยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือกันด้วยความเต็มใจ เมื่อกลุ่มพัฒนารูปแบบความสัมพันธ์ที่ขยายในวงกว้างขวาง จึงเริ่มมีการรวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมาณช่วงหลังปี พ.ศ. 2470

จากการศึกษา ผู้ศึกษาสังเกตพบว่า องค์กรชาวจีนที่สำคัญองค์กรหนึ่งที่ชาวจีนจะไม่ทำหน้าที่ละเลยสืบทอดให้แก่ลูกหลาน นั่นคือ องค์กรทางการศึกษา ในอดีตเป็น โรงเรียนเจียมั่ง ปัจจุบันเป็นโรงเรียนฮั่วเถียวกงฮัก รวมโรงเรียนอื่นๆ ที่เกิดขึ้นแต่ปัจจุบันได้ปิดทำการไปหมดแล้ว ซึ่งก็เหมือนกับรูป

แบบของโรงเรียนจีนในจังหวัดอื่นๆ เช่นเดียวกัน โดยมีการสอนภาษาจีนในศาลเจ้า ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้น ทำการสอนโดยผู้มีใจในการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน ต่อมาจึงมีการว่าจ้างครูผู้สอนที่มีความรู้ อย่างเสมือนร้านค้าต่างๆ ให้มาสอนบุตรหลานของตน ถือเป็น การปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม และการสร้างความหมาย (Constructivist Theories) ให้ลูกหลานจีนมีความตระหนักว่าตนเป็นลูกหลานจีนอย่าง สมบูรณ์ทั้งกายและใจ ภาษาจึงเป็นตัวแทนในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนอย่างหนึ่งได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดรูปแบบวัฒนธรรมออกมากับภาษา วรรณคดีต่างๆ ทำให้ผู้เรียน ได้ซึมซับรับเอาความเป็นจีนไว้ในสายเลือดอีกด้วย

ศาลเจ้าจึงเป็นจุดศูนย์รวมที่สำคัญแห่งหนึ่งในชุมชนชาวจีน และพัฒนาการรวมกลุ่มชาวจีนขึ้นมาเป็นองค์กรชาวจีนอื่นๆ ซึ่งเกิดขึ้นตามมาทีหลัง ได้แก่ อุบลวานิชสมาคม เกิดในช่วงรอยต่อประวัติศาสตร์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นอกจากนี้องค์กรต่างๆ เริ่มทยอยเกิดขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก แต่ยังเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากแนวร่วมของคนมีอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งก็เป็นผลพวงมาจากการลดความขัดแย้งและการเปิดโอกาสให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยได้แสดงสิทธิเสรีภาพในการแสดงตัวตนทางวัฒนธรรมมากขึ้น

ช่วงที่สอง คือ ช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2493 เมื่อประชาธิปไตยเบ่งบานเป็นช่วงที่มีการเปิดกว้างให้องค์กรชาวจีนมีความเป็นอิสระมากขึ้น ไม่เป็นที่พึงรังของรัฐบาลในสมัยนั้นมากนัก อย่างไรก็ตาม ชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีก็มีเคยสร้างความเดือดร้อนให้ผู้เป็นเจ้าของพื้นที่และผู้อื่น มีแต่สร้างความสมานฉันท์ให้บังเกิด วิถีชีวิตของชาวจีนและความเคลื่อนไหวในองค์กรชาวจีนดำรงอยู่อย่างเรียบง่ายด้วยการพึ่งพาการสนับสนุนกำลังทรัพย์ส่วนหนึ่งจากผู้มีเมตตาจิต ซึ่งเมื่อชาวจีนหลายคนประสบความสำเร็จ ประกอบกับความมีใจเมตตาเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกันอย่างที่เคยประสบมาก่อน จึงให้ความช่วยเหลือแก่ชาวจีนผู้ตกทุกข์ได้ยาก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เหล่านั้นได้แผ่ขยายไปสู่บุคคลกลุ่มอื่นๆ ทั้งไทย ลาว เขมร ญวน อินเดี๋ย ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ไม่มีข้อยกเว้นใดๆ

องค์กรชาวจีนสามารถธำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง ประกอบกับสวัสดิการทางสังคมที่รัฐจัดหาให้ไม่มีความเพียงพอต่อความต้องการของจำนวนและความต้องการของประชาชน สถานภาพขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์หรือองค์กรชาวจีนจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดสวัสดิการสังคมให้แก่ประชาชน ซึ่งเป็นการอธิบายตามทฤษฎีรัฐสวัสดิการ (Welfare State Theory) ของ Quadagno นอกจากนี้ สังคมใดที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจสูง การจัดสวัสดิการรัฐแก่ประชาชนก็จะแปรผันไปตามบริบทนั้นด้วย องค์กรประชาสังคมก็จะถูกลดบทบาทลงตามไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามองค์กรที่เกิดขึ้นก็พยายามตอบสนองความต้องการของตนเองด้วย

องค์กรชาวจีนที่เกิดขึ้นจากช่องรอยต่อระหว่างการขาดสวัสดิการและความต้องการการตอบสนองในช่วงเวลานี้องค์กรอย่างวานิชสมาคม จึงมีโอกาสดำเนินการได้แสดงบทบาทหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการดังกล่าวให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนให้มากที่สุดเต็มกำลังสามารถ อุบลวานิชสมาคมจึงดำรงอยู่ได้เสมือนเป็นส่วนเติมเต็มสิ่งที่ขาดหายไปจากบริการของรัฐ เนื่องจากใครต้องการความช่วยเหลืออะไร ใครเดือดร้อนอะไร ก็ต้องเข้าหาตัวแทนสมาคมเพื่อขอให้ช่วยเหลือในเรื่องนั้นๆ ประกอบกับบทบาทหน้าที่ของสมาคม ไม่เพียงแต่มีบทบาทด้านสาธารณประโยชน์แล้ว ยังเป็นที่ปรึกษาด้านการประกอบธุรกิจของสมาชิกที่เปิดกว้างให้คนทุกหมู่เหล่า ไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นชาวจีนเท่านั้น ชาวไทย ชาวลาว ชาวลาวเวียง ชาวอินเดียนก็ยังสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้

บทบาทของอุบลวานิชสมาคมจึงเป็นทุกอย่างที่ให้การช่วยเหลือ และเป็นสื่อกลางประสานงานระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน ดังนั้นงานจิตอาสาทุกอย่างก็อยู่ในส่วนรับผิดชอบของสมาคมด้วย ประกอบกับเป็นสมาคมที่มีความพร้อมทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์สิ่งของต่างๆ เมื่อเกิดภาวะใด สมาคมเป็นผู้จัดการให้หมด ในขณะที่ชื่อของอุบลวานิชสมาคมจึงเป็นสมาคมเดียวกับชาวเมืองอุบลราชธานี คู่หนุนและรู้จักกันไปทั่วว่าเป็นองค์กรชาวจีนที่ช่วยเหลือคนตกทุกข์ได้ยาก

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2481-2493 เป็นช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และการแพร่เข้ามาของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีชาวจีนเป็นเป้าหมายสำคัญ ขณะนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีของไทยจึงได้พยายามสร้างความเป็นรัฐชาติขึ้น โดยสร้างลัทธิชาตินิยมไทยเพื่อต่อต้านชาวต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวจีนที่มีทัศนคตินิยมจีน หรือมีความเป็นชาตินิยมจีนสูง รัฐไทยจึงมองว่าชาวจีนอาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และได้ออกนโยบายกีดกันสิทธิเสรีภาพต่างๆ ของชาวจีน ประกอบกับในขณะนั้นก็มีทหารญี่ปุ่นจำนวนมากจะจัดกระจายอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานีด้วย เป็นที่เกรงกลัวว่าชาวจีนจะเป็นภัย คิดแก้แค้น และก่อการร้ายต่อกองทัพญี่ปุ่น จึงกำหนดเขตคนต่างด้าวขึ้น โดยให้คนต่างด้าวอพยพย้ายถิ่นฐานออกไปอยู่นอกเขตทหารเป็นระยะทางอย่างน้อย 30 กิโลเมตร จังหวัดอุบลราชธานีก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ถูกเสนอชื่อให้มีการกำหนดเขตคนต่างด้าวขึ้นด้วย

ช่วงเวลานั้นชาวจีน โพนทะเลได้อพยพพาครอบครัวย้ายไปอยู่ต่างอำเภอในระยะเวลาหนึ่งหรือบางครั้งครอบครัวก็อพยพออกอย่างถาวรก็มี จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เมื่อรัฐไทยกำหนดนโยบายกีดกันคนต่างด้าว ทำให้ชาวจีนที่เคยมีสถานภาพเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อเมืองอุบลราชธานีและสังคมไทยได้กลายสภาพไปเป็นคนชายขอบในระยะเวลาหนึ่ง นโยบายดังกล่าวเป็นเหมือนกระบวนการทำให้เป็นคนชายขอบ (Marginality) ด้วยการนำเอาความเป็นตัวตน “in-group” และ “out-group” มาเป็นเกณฑ์ตัดสิน ซึ่งเป็นการกำหนดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวจีน โดยเอาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นมาใช้

เป็นเครื่องมือในการกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม เมื่อชาวจีนถูกทำให้ความเป็นตัวตนเปลี่ยนสถานภาพไปเป็น “out-group” ชาวจีนจึงต้องพยายามสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด จึงถูกมองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะทวิลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Double Identity) โดยเลือกธำรงอัตลักษณ์สองฝ่าย ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์ด้วย

โรงเรียนจีนหรือโรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี ก็ถูกสั่งปิดทำการลงเป็นการชั่วคราว นับเป็นระยะเวลา 2 ปี ส่วนโรงเรียนจีนแห่งอื่นก็คาดว่าจะปิดทำการไปในช่วงเวลาเดียวกันอย่างถาวร ส่วนอุบลวานิชสมาคมแม้จะไม่พบว่ามีกิจการปิดทำการ แต่กิจการของสมาคมก็มีความซบเซาไปในช่วงเวลาเดียวกัน การต่อต้านที่รุนแรงแม้จะไม่เกิดขึ้นกับชาวจีนโพ้นทะเลและองค์กรชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี สถานการณ์เช่นนี้จะทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลมีความตระหนกในความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์และความเป็นคนต่างด้าวเป็นอย่างมาก ความสำนึกร่วมในความเป็นพวกเดียวกันจึงบังเกิดขึ้นท่ามกลางความผันผวนทางการเมือง ชาวจีนยังมีความผูกพันและสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น ยังผลไปสู่การรวมกลุ่มเป็นองค์กร แม้จะไม่มีรูปแบบอย่างเป็นทางการก็ตาม

อัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานี ได้ถูกสร้างขึ้นจากความเป็นคนอื่นในประเทศโดยทัศนะของรัฐไทย ซึ่งเป็นการส่งผลกระทบต่อชาวจีนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงและเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ผู้ศึกษาวิเคราะห์ได้จากการเกิดองค์กรชาวจีนใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ด้วยมีวัตถุประสงค์ในการประกอบกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์และสาธารณกุศล ซึ่งรัฐไม่สามารถจะเข้าใจและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง องค์กรเหล่านี้จึงก่อตั้งขึ้นมาในอีกรูปแบบหนึ่งโดยมีการตั้งวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

ดังนั้นในภาวะสงคราม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมจึงตกอยู่ในภาวะลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ดังที่ Weisbrod ได้กล่าวไว้ว่าทั้งกลไกรัฐและกลไกตลาดเกิดภาวะผันผวน อุบลวานิชสมาคมซึ่งเป็นสมาคมที่ให้ความช่วยเหลือทุกคน ทุกอาชีพ เกิดความซบเซาลงด้วยข้อจำกัดทางชาติพันธุ์ การต้องการความช่วยเหลือของประชาชนมีมากและแตกต่างกัน องค์กรทางสังคมจึงเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการเพื่อวัตถุประสงค์ใดหนึ่งเท่านั้น องค์กรประเภทนี้จึงเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ก็มีหลากหลายที่แตกต่างกันในหลักการ ส่วนหลักปฏิบัติจึงมุ่งบรรลุผลสำเร็จเดียวกัน

องค์กรประชาสังคมได้เข้ามาช่วยตอบสนองความต้องการทางสังคมเป็นอย่างดี องค์กรชาวจีนก็เช่นเดียวกัน และเมื่อชาวจีนรวมก่อตั้งองค์กรนั้นๆ ในรูปแบบการประกอบกิจกรรมด้านสาธารณกุศลแล้ว รัฐบาลในช่วงนี้ย่อมมีความยินยอมให้ชาวจีนดำเนินการได้ และในช่วงก่อนสิ้นสุดภาวะสงคราม ชาวจีนต่างค้าส่วนหนึ่งได้กลับเข้ามาในจังหวัดอุบลราชธานีอีกครั้ง สถานภาพทางสังคมของชาวจีนโดยมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นตัวบ่งชี้จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง

ช่วงที่สาม คือ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พ.ศ. 2493 จนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาขององค์กรชาวจีนในจังหวัดพบว่า องค์กรชาวจีนที่มีวัตถุประสงค์หลักคือการดำเนินการด้านสาธารณกุศล โดยไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองแต่อย่างใดได้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เพื่อต้องการมิให้เป็นที่ยึดตามองจากรัฐ องค์กรชาวจีนที่สำคัญได้ก่อตั้งขึ้นมาและจดทะเบียนกับทางราชการอย่างถูกต้อง ได้แก่ มูลนิธิกรกุศลอุบลราชธานี, มูลนิธิกรกุศลสามัคคีสว่างบุษชาธรรมสถาน (เหม่งจุง) และสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป (ผ่งไถ้) จะเห็นได้ว่ามูลนิธิทั้งสามจะเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวจีนภายหลังสงครามหรือผู้ศึกษาอาจประมาณการณ์ว่า มีการรวมกลุ่มกันมานานแล้ว อาจจะเริ่มตั้งแต่ระหว่างสงครามเกิดขึ้น เนื่องจากภาวะความกดดันจากการเป็นคนต่างด้าว ความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวจีนจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ขึ้น

องค์กรชาวจีนดังกล่าว นอกจากจะมีวัตถุประสงค์หลักในการประกอบกิจกรรมด้านสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์แล้ว องค์กรยังมีหน้าที่ในการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนในการสืบทอดปฏิบัติประเพณี กิจกรรมต่างๆ ทางศาสนา ทั้งเทศกาลตรุษจีน สารทจีน เทกระจาด กินเจ ไหว้พระจันทร์ ประกอบกับการไหว้เทพเจ้าตามวันเกิด การล้างป่าช้า การช้อนวิญญาณสัมพะเวสีเหล่านี้ องค์กรชาวจีนดังกล่าวจึงเป็นวัดจีนที่ชาวจีนมักเข้ามาทำบุญตามหลักความเชื่อของสำนักต่างๆ ที่แตกต่างกัน ทั้งศาสนาพุทธสำนักเต๋ก้า เหม่งจุง และผ่งไถ้

องค์กรชาวจีนอื่นๆ อย่างสมาคมฮากกา และชมรมชาวจีน โฟวเล้งแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดอุบลราชธานี แม้จะการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรมานานแล้ว แต่มีการจดทะเบียนกับทางราชการในระยะต่อมา แต่การดำเนินงานก็เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ส่วนสมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานีก็เช่นเดียวกัน แต่โดยมากแล้วจะเน้นให้การสนับสนุนและปลุกจิตสำนึกของชาวฮั่วเฉียวหรือชาวหงษ์ขาวให้ชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้านภาษาจีนและวัฒนธรรมจีนต่างๆ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาให้อยู่จนถึงปัจจุบัน

ผู้ศึกษาพบข้อสังเกตว่า องค์กรชาวจีนทั้ง 8 องค์กรนี้มีการกำหนดวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งที่เหมือนกัน นั่นคือ การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทางการเมืองแต่อย่างใด จุดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงถึง

สถานภาพทางสังคมในการชำระอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวจีนเมืองอุบลราชธานีในแง่พัฒนาการขององค์กรและการแสดงตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์จีน ซึ่งเป็นทางเลือกให้ชาวจีนเลือกชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีน และในช่วงเวลาหนึ่งที่ทางการให้คนต่างด้าวเลือกสัญชาติ มีชาวจีนบางคนเลือกชำระสัญชาติไทย บางคนเลือกสัญชาติจีน เป็นการแสดงให้เห็นจุดยืนของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวจีน และแม้ว่าบางคนเลือกสัญชาติไทย แต่หลักปฏิบัติวิถีชีวิตกลับยังมีความผูกพันกับความเป็นจีนอยู่ไม่น้อย ทำให้ผู้ศึกษามองว่า ในการศึกษาอัตลักษณ์จึงไม่ควรที่จะกำหนดขอบเขตทางชาติพันธุ์เพียงแง่มุมของประวัติศาสตร์ ลักษณะทางชีวภาพ จิตสำนึก ทักษะคติ ค่านิยม อุดมการณ์ หลักความเชื่อ ประกอบกับลักษณะภาพลักษณ์ที่พบเห็น ทั้ง การแต่งกาย การรับประทานอาหาร ภาษา การประพฤติปฏิบัติในพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและพิธีกรรมต่างๆ ในรอบปี เป็นต้น

การศึกษาดังกล่าวจึงควรที่จะนำมโนทัศน์เรื่องอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นประเด็นในการวิเคราะห์ด้วย เพื่อเชื่อมโยงเรื่องราวต่างๆ ให้เห็นภาพรวมและสร้างความเข้าใจในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ฉะนั้นการศึกษาเรื่องนี้ ผู้ศึกษานำเอามโนทัศน์เรื่อง พัฒนาการขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนมาร่วมวิเคราะห์เพื่อให้เห็นการสร้างความเป็นตัวตนของชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่เมื่อครั้งก่อตั้งเมืองอุบลราชธานี ซึ่งในการรวมกลุ่มก่อตั้งองค์กรชาวจีนย่อมต้องมีการสร้างจิตสำนึกในความเป็นพวกเดียวกันก่อน จากนั้นจึงเริ่มทำการกำหนดขอบเขตทางชาติพันธุ์ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในองค์กรนั้นๆ จากนั้นความเป็นอัตลักษณ์ก็จะถูกสร้างขึ้นมาโดยตัวเอง และหลายๆ กลุ่มก็อาจมีการสร้างสัญลักษณ์ตัวแทนของกลุ่มเพื่อแยกความเป็นอัตลักษณ์ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้นภายในองค์กรชาวจีน จะมีการสร้างความสัมพันธ์กันภายในองค์กรทุกรูปแบบ องค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน หรือองค์กรชาวจีนในจังหวัดอุบลราชธานีจึงเป็นวาทกรรม (Discourse) ซึ่งเป็นผลผลิตจากความเป็นจริง ความรู้ อำนาจ และอัตลักษณ์ อีกทั้งยังทำหน้าที่ให้องค์กรชาวจีนเป็นที่ยอมรับจากสังคมและชำระอยู่ได้อย่างมั่นคง

นอกจากภายในองค์กรต่างๆ จะต้องมีผู้บริหารงานที่เข้มแข็งจึงจะมีบทบาทต่อการชำระและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามทิศทางอันสมควรได้ ในจังหวัดอุบลราชธานีจะเห็นได้ว่าผู้นำและคณะผู้บริหารองค์กรต่างๆ มักจะเป็นบุคคลผู้มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับนับถือของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ด้วย อีกทั้งยังเป็นบุคคลที่ดำรงผู้บริหารในหลายองค์กรในขณะเดียวกันด้วย สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์จะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ และมีการสร้างจิตสำนึกของสมาชิกในความเป็นจีนมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำองค์กรด้วย

อย่างไรก็ตาม องค์กรชาวจีนในฐานะที่เป็นวาทกรรมหนึ่งก็อาจถูกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยบริบททางสังคม ซึ่งจะสามารถดำรงอยู่หรือดับไปก็ได้แล้วแต่การแสดงฐานะความเป็นตัวตนด้วยอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จีนด้วย

นอกจากองค์กรชาวจีนทั้ง 8 องค์กรแล้ว ผู้ศึกษายังนำองค์กรที่สำรวจได้ทั้งหมดมาช่วยวิเคราะห์ให้เห็นภาพในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม โดยเริ่มต้นจากศาลเจ้าซึ่งเป็นแหล่งรวมชาวจีนที่มาทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการประกอบพิธีกรรม และก็มีอีกสิ่งหนึ่งที่ชาวจีนไม่ลืมที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมจีนให้กับลูกหลานโดยผ่านตัวหนังสือในระบบการศึกษา สังเกตได้จากในสมัยก่อนชาวจีนให้ความสำคัญกับลูกหลานด้วยการสนับสนุนเป็นแรงใจช่วยในการสอบจอหงวน โรงเรียนจีนในสมัยนั้นก็ไม่ได้ต่างกัน และถูกเปิดสอนในศาลเจ้า และครูผู้สอนก็ต้องหาคนที่มีความรู้และมีศิลปะในการถ่ายทอดอีกด้วย ศาลเจ้าและการศึกษาจึงเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

จิวก็เป็นสัญลักษณ์เชื่อมโยงระหว่างเทพเจ้ากับมนุษย์ และยังสามารถบ่งบอกถึงความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ความเป็นจีนได้ ผู้ศึกษาพบความแตกต่างในงานเทศกาลจิวประจำปีช่วงประมาณปลายเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนธันวาคม ศาลเจ้าในเมืองอุบลราชธานี และต่างอำเภอพบความแตกต่างอย่างชัดเจน เนื่องจากเทศกาลจิวที่ศาลเจ้าพุทธกังจะมีผู้คนให้ความสนใจน้อยมาก แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความนิยมการชมอุปรากรจีนเช่นนี้อยู่จำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นอาอ่า มา อาแปะ อาอ้อม อาซิม ล้วนแล้วแต่เป็นผู้สูงอายุที่มักจะจับจองที่นั่งด้านหน้ามาชมจิวโดยเฉพาะ ซึ่งลูกหลานจะพามา และจากการสังเกตจึงพบว่า คนรุ่นหลังให้ความสำคัญกับจิวน้อยลง ทั้งนี้อาจเพราะความไม่เข้าใจในภาษาและการไม่ให้ความสำคัญกับจิวเท่าที่ควร เนื่องจากเห็นมาตั้งแต่เล็กๆ เป็นความเคยชินก็เป็นได้ ซึ่งแตกต่างกับสมัย

ส่วนที่ศาลเจ้าวารินทร์จะเป็นความประสงค์ให้คนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เข้ามาร่วมกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง เกิดเป็นการสร้างความสมานฉันท์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ บางท่านจึงอาจมองเทศกาลจิวนี้ว่าเข้าข่ายลักษณะจ้างให้คนมาดูจิวมากกว่า เนื่องจากมีการจับสลากรับโชคจากคณะกรรมการศาลเจ้าอยู่เป็นประจำทุกคืน เมื่อเสร็จสิ้นการแจกรางวัลจะพบปรากฏการณ์ไม่เหลือผู้ดูอยู่ถึง 5 คน ทุกคืนจะเป็นเช่นนี้ ส่วนศาลเจ้าในต่างอำเภอกลับพบจำนวนผู้คนให้ความสนใจมาชมจิวในเทศกาลนี้มาก บรรยากาศของงานจึงมีความคึกคักมากกว่า ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในอำเภอเมืองมีทางเลือกให้ผู้คนได้สรรหาความบันเทิงจากสิ่งต่างๆ ได้แตกต่างกัน ในอำเภอเมืองจะมีสถานบันเทิงให้เลือกพักผ่อนหย่อนใจได้มากกว่า ทั้งโรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า ผับ คาราโอเกะ ร้านอาหารที่มีความทันสมัยซึ่งมีผู้ชอบมานั่งสังสรรค์กับเพื่อนฝูงที่มีอยู่คายนชายกันตามที่ต่างๆ จนคำมีดึกดื่น มีอยู่เป็นกิจวัตร ซึ่งมี

ความแตกต่างกับต่างอำเภอ ผู้คนไม่มีสิ่งต่างๆ มาอำนวยความสะดวกให้ถึงที่บ้าน แต่เมื่อนานปีจะมีเทศกาลสำคัญๆ เช่นนี้ปีละหนึ่งครั้งเท่านั้น ทำให้เทศกาลนี้มีผู้คนออกมาเดินเที่ยวกันเป็นจำนวนมาก ประกอบกับเป็นการเดินตลาดเพื่อซื้อหาอาหารของทานเล่นยามค่ำคืน การแสดงจึงเป็นการแสดงที่หาชมได้ยาก มีความอยากรู้อยากเห็น และแตกต่างจากการแสดงพื้นบ้านในงานเทศกาลแบบไทยทั่วไป ผู้คนจึงไปมุงดูอยู่รอบเวทีกันมากกว่างานเทศกาลในเมือง

นอกจากนี้ศาลเจ้ายังมีส่วนในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนเรื่องการไหว้เจ้าอีกด้วย และชาวจีนที่เคร่งครัดในขนบธรรมเนียมจะนิยมพาลูกหลานปฏิบัติสืบทอดต่อไป แม้หลักการจะถูกเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมบ้างก็ตาม แต่ก็สามารถธำรงรักษาไว้ซึ่งความหมายได้เป็นอย่างดี ส่วนองค์กรอื่นๆ ทั้งโรงเรียน ชมรมศิษย์พระอรหันต์จี๊ก ชมรมแข่งตระกูลต่างๆ และสมาคมหอการค้าต่างก็มีส่วนผลักดันและสนับสนุนให้มีการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้านวัฒนธรรมจีนได้เป็นอย่างดี และแม้ว่าโรงเรียนเด็กก๊กตึ้งจะอยู่ในความดูแลของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมิกะ ทางมูลนิธิฯ จึงมีหน้าที่ในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนด้วย

ดังนั้นองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนต่างก็มีส่วนในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนทั้งด้วยหลักการและหลักปฏิบัติได้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน โดยให้การสนับสนุนสมาชิกและองค์กรให้เกิดความหวงแหนอัตลักษณ์ความเป็นจีนตั้งแต่ยังเด็ก โรงเรียนจีนจึงเป็นบ่อเกิดและเป็นแหล่งปลูกฝังทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรมจีนที่สำคัญมาก ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างประเทศ เช่น จีน ไต้หวัน ฮองกง ซึ่งเป็นประเทศที่มีการใช้ภาษาจีนเป็นสื่อกลางสำคัญ ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลักดันให้ชาวไทยเชื้อสายจีนยึดหลักบรรทัดฐานเป็นสำคัญ ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนเองก็เป็นแรงผลักดันให้องค์กรนั้นเกิดกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ ก็ยังมีส่วนในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนให้คงอยู่แต่ต้องขึ้นกับบริบทแวดล้อมต่างๆ ด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ชาวจีนโพ้นทะเล เมื่ออพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในที่ใด สิ่งหนึ่งที่ไม่ลืมนำติดตัวมาด้วยเสมอ นั่นก็คือ ความเป็นจีน ซึ่งเป็นผลจากความนึกคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ขึ้นด้วยหลักพื้นฐานทางจิตใจ โดยจะเริ่มต้นจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวขยายไปสู่คนรอบข้าง และมวลหมู่เพื่อนมนุษย์ทั้งผอง การรวมกลุ่มจึงเป็นลักษณะสำคัญของการอยู่ร่วมกัน อันเกิดขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

องค์กรชาวจีนจึงเกิดขึ้นมาท่ามกลางความบีบคั้นในจิตใจ บีบคั้นในความสงสาร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น บีบคั้นจากแรงกดดันจากสถานการณ์ที่ผันเปลี่ยนของสังคม ในสมัยภาวะสงครามก็เช่นเดียวกัน เมื่อผู้ใดเป็นฝ่ายตรงข้ามของอีกฝ่ายหนึ่งที่ถูกปกครอง ฝ่ายนั้นย่อมถูกเพ่งเล็งเกรงจะเป็นภัยต่อสังคม ชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหลายต้องเผชิญอยู่ในสภาพดังกล่าวนี้เช่นเดียวกัน ด้วยการตอบสนองของชาวจีนจึงเป็นการรวมกลุ่มกันขึ้น เพื่ออำนาจในการต่อรองสิทธิของตน

จากการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่าตั้งแต่ก่อนการสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานีจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 ไม่มีนักวิชาการท่านใดกล่าวถึงและยืนยันการอพยพเข้ามาของชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงเวลาดังกล่าว จากการศึกษาค้นคว้า นำไปสู่การตั้งประเด็นคำถามและค้นหาคำตอบ ผู้ศึกษาจึงพบหลักฐานภาพผนังภายในหอพระบาทหรืออุโบสถ ณ วัดทุ่งศรีเมือง และนำมาวิเคราะห์หาคำตอบเป็นเพียงความเป็นไปได้เท่านั้น นักวิชาการจึงมักอ้างถึงชาวจีนว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพเข้ามาจังหวัดอุบลราชธานีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

ชาวจีนตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณใกล้แม่น้ำมูล ซึ่งเป็นย่านการค้าที่สำคัญของจังหวัดในขณะนั้น ต่อมาเมื่อเกิดการปฏิรูปการเมืองการปกครอง สภาพบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนา เช่น ตึกรามบ้านช่อง เนื่องจากที่ดินไม่สามารถต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมด้านต่างๆ ได้ ทั้งในด้านวัสดุเทคโนโลยี ความต้องการประโยชน์ใช้สอย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจที่เส้นทางถนนตัดใหม่ในภายหลังที่ทำให้มีการย้ายไปตั้งชุมชนย่านการค้าใหม่ตามริมถนน จนทำให้การค้าแถวตึกดินเดิมต้องซบเซาลงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สมชาย นิลอาชี, 2533: 217-218)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคมนาคมทางบก ถนนหนทาง โดยมีการสร้างการคมนาคมขนส่งทางรถไฟสายอุบลราชธานีเสร็จเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2475 ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านจำนวนและกลุ่มประชากร ชาวจีนได้ทยอยกันอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก นับเป็นการอพยพพระลอกใหญ่ที่สุด ซึ่งก็ไม่เฉพาะเพียงชาวจีนเท่านั้น ชาวญวนก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่อพยพเข้ามาในระลอกเดียวกัน ชาวจีนจึงกระจายกันอยู่ตามแหล่งความเจริญบริเวณใกล้สถานีรถไฟที่อำเภอวารินชำราบเป็นจำนวนมาก เกิดเป็นชุมชนและแหล่งเศรษฐกิจอีกแห่งหนึ่งของชาวจีนในจังหวัด

ในการอพยพเข้ามาชาวจีนไม่ลืมที่จะนำเอาวัฒนธรรมจีนเข้ามาด้วย ด้วยความศรัทธาชาวจีนจึงได้ร่วมกันสร้างศาลเจ้าเพื่อกราบไหว้เคารพบูชาเทพเจ้าที่นับถือซึ่งเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญ และช่วยคุ้มครองเราชาวจีนโพ้นทะเลให้มีความปลอดภัยตลอดการเดินทางจากจีนแผ่นดินใหญ่สู่เมืองอุบลราชธานี ฉะนั้นศาลเจ้าจึงเป็นองค์กรแรกที่เป็นศูนย์รวมปะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันของชาวจีนโพ้นทะเล ซึ่งบนแผ่นดินจีนเมื่อชาวจีนเลิกจากการทำงาน ก็มักจะมานั่งรวมกลุ่มทำกิจกรรม พูดคุยปรึกษาหารือกัน จึงเป็นอุปนิสัยของชาวจีนที่ติดตัวมาตลอด

โรงเรียนจีนจึงเกิดขึ้นมาด้วยอุดมการณ์ของผู้มองเห็นไกล และมองว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ ที่ลูกหลานเราจะต้องได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมนี้เช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาจีน ซึ่งเป็นบ่อเกิดวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ที่สุด ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างศาลเจ้ากับโรงเรียนจีนจึงเป็นความสัมพันธ์อันแนบแน่นที่ต้องพบในทุกสังคม ก็เปรียบเหมือนกับการศึกษาที่เกิดขึ้นในวัดของสังคมไทยเช่นเดียวกัน

การก่อตั้งองค์กรจึงเกิดขึ้นมาจากรูปร่างการรวมกลุ่มในศาลเจ้า ทำให้มองเห็นพัฒนาการบ้านเมืองแต่ละยุคสมัย ศาลเจ้าในต่างอำเภอก็ยังเป็นเครื่องบ่งชี้การกระจายตัวของกลุ่มชาติพันธุ์จีน และความเข้มข้นในการธำรงรักษาอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้วย กล่าวคือถ้าระยะห่างจากศูนย์รวมวัฒนธรรมมากเท่าใด การธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนก็จะมีความเข้มข้นน้อยลงไปเท่านั้น เห็นจะเป็นความจริง ผู้ศึกษาสังเกตได้จากการทำกิจกรรมในเทศกาลประจำปีในอำเภอเขมราฐ และอำเภอโขงเจียม ทั้งสองอำเภอนี้มีระยะห่างจากเมืองอุบลราชธานีเป็นระยะ 80-100 กิโลเมตร ไม่เหมือนกับตำบลห้วยขะยุง ซึ่งมีระยะห่างประมาณ 20 กิโลเมตร ส่วนอำเภอเดชอุดม อำเภอพิบูลมังสาหาร และอำเภอตระการพืชผลมีระยะห่างประมาณ 40 กิโลเมตร เมื่อประมาณ 10 ปีมาแล้ว ทั้งอำเภอเขมราฐและอำเภอโขงเจียม ชาวไทยเชื้อสายจีนยังมีงานฉลองร่วมกันที่ศาล แต่ปัจจุบันกลับไม่มีการจัดกิจกรรมดังกล่าว เนื่องจากไม่มีผู้รู้อย่างชาวจีนสมัยก่อนอย่างแท้จริงในการสืบทอดประเพณีอันดีงาม

ปัจจุบันชนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ชาวไทยเชื้อสายจีนทั้งหลายต่างก็พยายามรักษาเอาไว้ให้คงอยู่มากที่สุด แม้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างก็ตามที ทั้งนี้ก็ย่อมขึ้นกับผู้นำครอบครัว ผู้นำองค์กรต่างๆ ด้วยว่าแต่ละท่านจะให้ความสำคัญกับ “ความเป็นจีน” ที่นำไปสู่แนวโน้มการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนมากน้อยเพียงใดด้วย

ฉะนั้นในการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานี จึงเกิดขึ้นด้วยพื้นฐานอัตลักษณ์ความเป็นจีน จากการสืบทอดชนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมจีน ประกอบด้วยอุปนิสัยการรวมกลุ่ม และความมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เพื่อนมนุษย์ผู้มีชะตากรรมเดียวกัน กลุ่มทางสังคมของชาวจีนจึงเกิดขึ้น อุบลวานิชสมาคมจึงเป็นองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์องค์กรแรกในจังหวัดอุบลราชธานีที่ทำหน้าที่เป็นองค์กรทางการค้า และองค์กรสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนอย่างแท้จริง ส่งผลให้ชาวจีนและองค์กรชาวจีนนี้มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในจังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อเหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากภาวะปกติสู่ภาวะสงคราม สถานภาพของชาวจีนและองค์กรชาวจีนก็ถูกแปรไปตามบริบทนั้นๆ แม้แต่โรงเรียนก็ยังคงปิดไปจากความเกรงกลัวต่อการช่งสูมของชาวจีนที่นิยมระบอบคอมมิวนิสต์ ด้วยการถูกผลักดันให้มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นคนนอก “out-group” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยภาวะการบีบคั้นดังกล่าว ชาวจีนเหล่านี้มีความรู้สึกว่าเขาต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในยามทุจริ้อน ความรู้สึกเช่นนี้คือ การประกันสังคมทางหนึ่งซึ่งมีกำเนิดมาจากความกลมเกลียวภายในครอบครัว โดยถือว่าผู้ที่พูดภาษาเดียวกัน ก็คือพี่น้องครอบครัวเดียวกันนั่นเอง (กรรชัง โชติกเสถียร, 2504: 12) การรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นอีกครั้ง และมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ถ้าหากมีการขอจัดตั้งองค์กรจะต้องมีวัตถุประสงค์ด้านการสาธารณประโยชน์และสาธารณกุศลอย่างชัดเจน ชาวจีนจึงรวมตัวกันก่อตั้งองค์กรขึ้นเป็นจำนวนมากอย่างเป็นทางการด้วยการขอจดทะเบียนให้ถูกต้อง ทั้งสมาคมฮากกาอุบลราชธานี, มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตมเกาะ, มูลนิธิการกุศลสว่างบุษยามธรรมสถาน เหม่งจุง, สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮักอุบลราชธานี และสมาคมพุทธศาสตร์ประทีป ผ่งไถ่ และแม้แต่ศาลเจ้าพุทธกั๋งก็ยังคงอยู่ในสังกัดกระทรวงมหาดไทยด้วย

ดังนั้นจากการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี สามารถนำมาเขียนสรุปได้ดังนี้

ตารางสรุปองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี 26 องค์กร

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
1	ศาลเจ้าพุทธกัง	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
2	ศาลเจ้าพ่อกวอนอู	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
3	ศาลเจ้าพ่อวารินทร์	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
4	ศาลเจ้าพ่อเมืองเดช	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
5	ศาลเจ้าพ่อพละงุม	ศาลเจ้า		เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
6	ศาลเจ้าปู่	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
7	ศาลเจ้าปึงเต่ากงม่า	ศาลเจ้า	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
8	โรงเจฮกเด็กฮกตั้ง	โรงเจฮกเด็ก	-	เป็นสถานที่เคารพสักการะเทพเจ้า เป็นสถานที่สวดมนต์	เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
9	มูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ	จิตัมเกาะ		จัดตั้งโรงเรียนส่งเสริมการศึกษา / ภาษา จัดตั้งส่วนสังคมสงเคราะห์ จัดตั้งสุสาน ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์ ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	วัดจีน สำนักเต็กก่า เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร
10	มูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรมสถาน	เหม่งจุง		อนุเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์	วัดจีน สำนักเหม่งจุง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
11	สมาคมพุทธศาสตร์ประจำปี	ผ่งไถ่	-	ส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรมของสมาชิก ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักพุทธศาสนา ส่งเสริมวัฒนธรรม และเยาวชนด้านพุทธฯ ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์ ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนสวัสดิการยกเว้นการ ฉ้อโกงกิจกรรม ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	วัดจีน สำนักผ่งไถ่ เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร
12	ชมรมศิษย์พระอรหันต์จีกง	จีกง	-	จัดกิจกรรมสังคมสงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์ ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	ช่วยเหลือผู้ประสบภัย / ภัย
13	สมาคมโผวเล้งแห่งประเทศไทย สาขา จังหวัดอุบลราชธานี	โผวเล้ง		จัดการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน สืบทอดวัฒนธรรม ส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรมของสมาชิก ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์	สนับสนุนและช่วยเหลือชาวโผวเล้ง เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
14	สมาคมฮากกาอุบลราชธานี	ฮากกา	-	ส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรม วัฒนธรรม อนุเคราะห์ผู้ตกทุกข์ได้ยาก ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	สนับสนุนและช่วยเหลือชาวฮากกา เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร
15	สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพ ไทย-จีน อุบลราชธานี	มิตรภาพ ไทย-จีน		ส่งเสริมการศึกษาทุกแง่มุม ส่งเสริมพัฒนาองค์กรเอกชน ประสานงานกับองค์กรเอกชนและราชการ ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีน ประสานประโยชน์และสัมพันธ์กับองค์กร ส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมภาษา และอาชีพ จัดการพบปะสังสรรค์ระหว่างสมาชิก ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์ ส่งเสริมการกีฬา ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	ส่งเสริมความสัมพันธ์ไทย-จีนทุกๆ ด้าน เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
16	อุบลวานิชสมาคม	อุบลวานิช		ส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรม วัฒนธรรม ส่งเสริมวิชาการความรู้ด้านการค้าทั่วไป ส่งเสริมการกีฬา ส่งเสริมการดนตรี ส่งเสริมการกุศลสาธารณะ ส่งเสริมรักษาความสงบและปลอดภัย	ปรึกษาธุรกิจการค้า เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร
17	สมาคมหอการค้าอุบลราชธานี	หอการค้า		ส่งเสริมสามัคคี ศีลธรรม วัฒนธรรม ส่งเสริมวิชาการความรู้ด้านการค้าทั่วไป ส่งเสริมการกีฬา ส่งเสริมการดนตรี ส่งเสริมการกุศลสาธารณะ ส่งเสริมรักษาความสงบและปลอดภัย	ปรึกษาธุรกิจการค้า

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
18	โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี	โรงเรียนจีน		ให้การศึกษานักเรียนอนุบาลถึงประถมฯ เพิ่มพูนและส่งเสริมภาษาต่างประเทศ (จีน) ส่งเสริมการธำรงรักษาวัฒนธรรม ให้เด็กมีโอกาสดูแลเรียนในระดับสูงขึ้น	ส่งเสริมการศึกษา
19	สมาคมศิษย์เก่าฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี	หงส์ขาว		ช่วยอุปถัมภ์โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์ทุกคน ส่งเสริมวิชาการและวัฒนธรรม ดำเนินการสาธารณกุศลและประโยชน์ ดำเนินการตามนโยบายให้โรงเรียนรุ่งเรือง ไม่เกี่ยวข้องกับทางการเมือง	ส่งเสริมการศึกษา เป็นหนึ่งใน 8 องค์กร
20	ชมรมตระกูลตั้ง	-		พบปะสังสรรค์ชาวแซ่ตั้ง ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลตั้ง

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
21	ชมรมตระกูลเต๋	-	-	พบปะสังสรรค์ชาวแซ่เต๋ ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลเต๋
22	ชมรมตระกูลเตี้ย	-	-	พบปะสังสรรค์ชาวแซ่เตี้ย ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลเตี้ย
23	ชมรมตระกูลหวาง (อิง)	-		พบปะสังสรรค์ชาวแซ่อิง ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลอิง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลำดับ	องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีน	ชื่อย่อ	เครื่องหมายขององค์กร	วัตถุประสงค์	บทบาท / หน้าที่หลักขององค์กร
24	ชมรมตระกูลจิ้งเจียะเจียม	-		พบปะสังสรรค์ชาวแซ่จิ้ง ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลจิ้ง
25	ชมรมตระกูลลิ้ม	-		พบปะสังสรรค์ชาวแซ่ลิ้ม ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลลิ้ม
26	ชมรมตระกูลโหล่วหล่อไหน	-	-	พบปะสังสรรค์ชาวแซ่โหล่วหล่อไหน ส่งเสริมสามัคคี วัฒนธรรมของสมาชิก ส่งเสริม แลกเปลี่ยน ให้คำปรึกษาด้านธุรกิจ สนับสนุนทุนการศึกษา	สนับสนุนชาวตระกูลโหล่วหล่อ ไหน

จากตารางสรุปได้ว่า องค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานีมีทั้งหมด 26 องค์กร มีเพียง 8 องค์กรเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากเป็นองค์กรที่มีความหมายตรงกับการศึกษาครั้งนี้ แม้ว่าองค์กรทางธุรกิจจะมีวัตถุประสงค์หลักในการให้คำปรึกษาทางธุรกิจแก่สมาชิก แต่เนื่องจากองค์กรดังกล่าวจะทำหน้าที่ด้านการสาธารณกุศลร่วมกับองค์กรอื่นๆ อย่างเข้มแข็ง กับ 7 องค์กรที่ให้ความร่วมมือช่วยเหลือชาวอุบลราชธานี ผู้ศึกษาได้ศึกษาองค์กรทั้ง 8 องค์กรแบบเจาะลึก อีกทั้งยังเป็นองค์กรประชาสังคมที่มีวัตถุประสงค์และการดำเนินงานด้านสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์เป็นหลัก โดยมีได้หวังผลประโยชน์ทางธุรกิจตอบแทนแต่อย่างใด อีกทั้งยังเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงการประสานงานระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน

เครื่องหมายขององค์กรต่างๆ จึงมีลักษณะสำคัญอย่างน้อย ประการได้แก่

- 1) อักษร ภาพ และ / หรือสัญลักษณ์โดยย่อที่มีความหมายของแต่ละองค์กร
- 2) สัญลักษณ์จังหวัดอุบลราชธานี ได้แก่ ดอกบัว
- 3) ชื่ออย่างเป็นทางการของแต่ละองค์กรเป็นภาษาไทย
- 4) ชื่ออย่างเป็นทางการของแต่ละองค์กรเป็นภาษาจีน

นอกจากนั้น อาจเพิ่มอักษรย่อขององค์กรนั้น หรือเขียนชื่ออย่างเป็นทางการขององค์กรเป็นภาษาอังกฤษเพื่อความเป็นสากล ส่วนภาพวาดก็จะสื่อถึงความหมายของวัตถุประสงค์หลักขององค์กรนั้นๆ เช่น สมาคมโผวเล้งแห่งประเทศไทย สาขาจังหวัดอุบลราชธานี จะเป็นภาพน้ำ ภูเขา และต้นข้าวที่สื่อถึงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดโผวเล้ง ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้านการเพาะปลูก และเขียนชื่อ ระบุสาขาจังหวัดอย่างเป็นทางการทั้งภาษาไทยและภาษาจีน

หรือหากเป็นอุบลวานิชสมาคม จะสื่อความหมายขององค์กรทางการค้าของกลุ่มชาติพันธุ์จีน โดยมีเรือสำเภาแทนสัญลักษณ์การค้าเรือสำเภาโดยชาวจีน และมีดอกบัวติดที่กลางสำเภา แสดงถึงการค้าเรือสำเภาโดยกลุ่มชาติพันธุ์จีนในจังหวัดอุบลราชธานี

องค์กรชาวจีนทั้ง 8 องค์กรเริ่มต้นจากนายอุบลวานิชสมาคมคนที่ 14 คือนายดำรง วารินทร์ศิริกุล และนายคุ้มเถน จงสุวัฒน์ เมื่อปี พ.ศ. 2535 ท่านทั้งสองได้เล็งเห็นความสำคัญของกิจกรรมต่างๆ ที่องค์กรชาวจีนทั้ง 8 องค์กรได้ดำเนินการเนื่องจากการมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งไปสู่วิชาชีพเดียวกัน คือ เพื่อชาวอุบลราชธานีและเพื่อการพบปะสังสรรค์กันของทุกองค์กร อีกทั้งยังเพื่อส่งเสริมความสมัครสมานสามัคคี เมื่อเกิดเรื่องราวใดๆ ทั้ง 8 องค์กรจะต้องยื่นมือเข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นขั้นต้นทั้งด้านเงินทุน และอื่นๆ ต่อมานายอุบลวานิชสมาคมจึงได้จัดประชุมปรึกษา

หรือในการรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือสังคมในทุกด้าน โดยมีได้หวังผลตอบแทนนับแต่นั้นเป็นต้นมา

นอกจากนี้ในการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันแล้ว องค์กรชาวจีนทั้ง 8 ได้มีส่วนผลักดันให้การชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง แต่อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาติพันธุ์จีนถูกบังคับให้เปลี่ยนด้วยนโยบายของรัฐ ชาวจีนจึงต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อยู่ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์

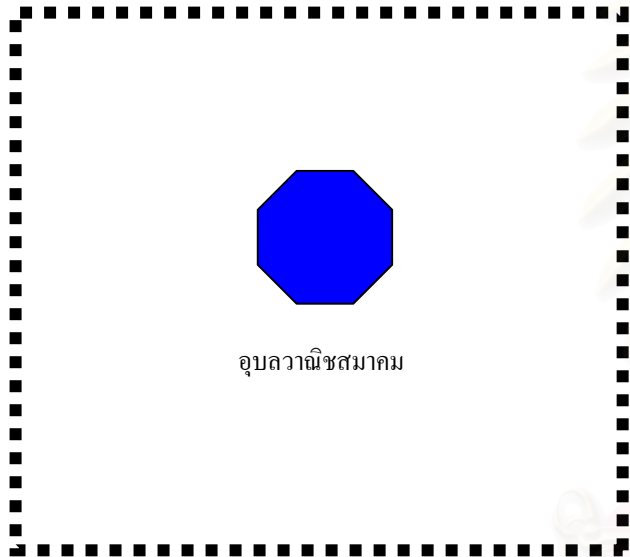
แต่อย่างไรก็ตาม องค์กรจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น งานแต่งงาน งานแซยิด แต่จะเข้าไปเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานศพ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ขั้นพื้นฐานจากการก่อตั้งองค์กรต่างๆ เลยกี่เดียว แม้ว่าองค์กรชาวจีนทั้ง 8 จะไม่มีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมดังกล่าว ยกเว้นงานศพ แต่บุคคลในองค์กรก็มักจะได้รับบริการเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างหนึ่งอย่างใดในพิธีกรรมนั้นๆ อาจเพราะความสัมพันธ์ส่วนบุคคลในฐานะใดๆ ก็เป็นได้ ส่วนอีก 18 องค์กรดังกล่าว แม้จะไม่มีภารกิจกรรมในส่วนของประเทศสังคม แต่องค์กรเหล่านั้นก็มีส่วนสนับสนุนให้มีการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนเช่นเดียวกัน เห็นได้จากกิจกรรมเทศกาลงิ้วของแต่ละอำเภอ แม้บางที่จะมีการจัดกิจกรรมเทศกาลงิ้วเพียงปีละ 1 ครั้ง ในการจัดงานแต่ละครั้งก็มีการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีน ทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีการไหว้เจ้าในการคงความหมายของสิ่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี แม้อาจเปลี่ยนไปบ้างตามบริบทก็ตาม

เมื่อความเปลี่ยนแปลงตามกระแสการเปลี่ยนผันของโลก องค์กรชาวจีนแม้จะถูกเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ด้วยปัจจัยทางการเมือง หรือการเกิดขึ้นขององค์กรใหม่ๆ แต่วัตถุประสงค์หลักที่ให้การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จึงยังคงเป็นหลักการที่ไม่เปลี่ยนแปลง

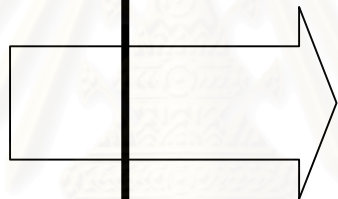
จากการศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของชาวไทยเชื้อสายจีนในบริบทขององค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน : ศึกษากรณีองค์กรในจังหวัดอุบลราชธานี จึงพบว่า นอกจากองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจะมีผลต่อการชำระอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนแล้วยังส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดอุบลราชธานีด้วยบริบททางสังคมอีกด้วย ผู้ศึกษาสามารถเขียนสรุปเป็นแผนผังได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1

อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนก่อนปี พ.ศ. 2475

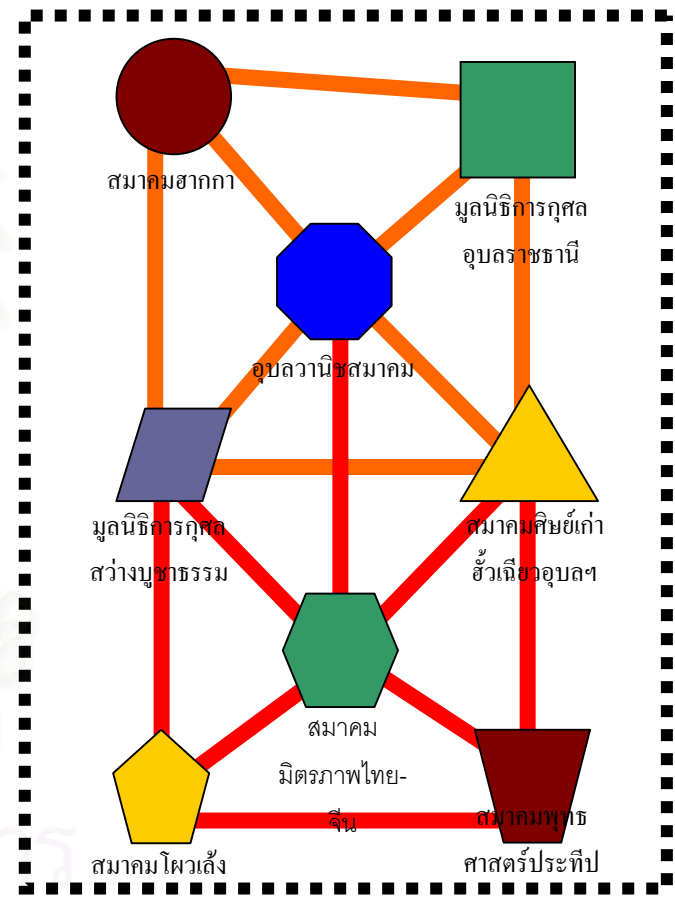

พ.ศ. 2475

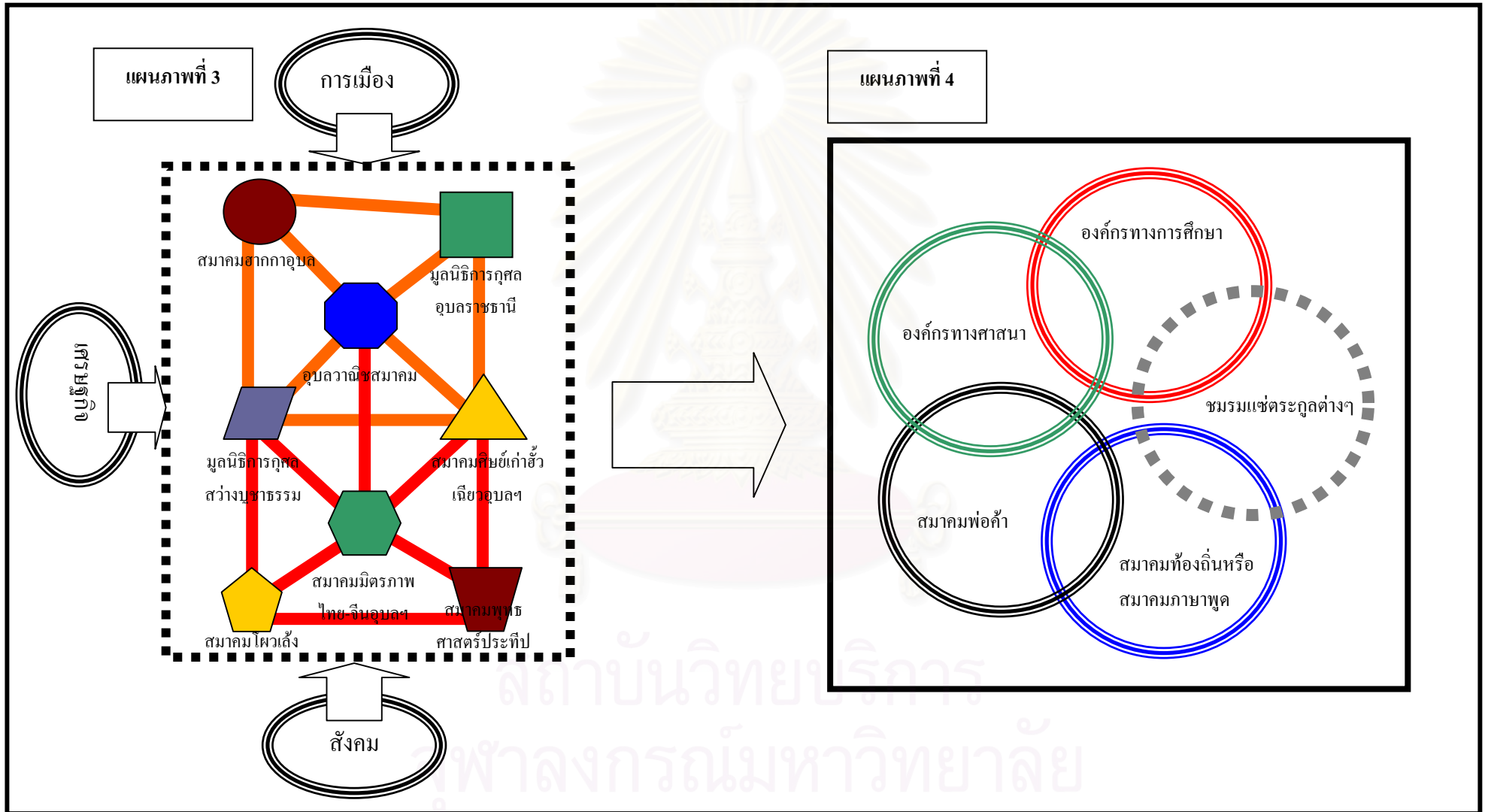
แผนภาพที่ 2

อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนหลังปี พ.ศ. 2475

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3-4 อัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนหลังสงครามโลกครั้งที่สองและปัจจุบัน

แผนภาพที่ 1 เป็นช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 ผู้ศึกษาใช้เป็นเกณฑ์การแบ่งช่วงตามเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง อุบลวานิชสมาคมจึงเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2470 โดยเริ่มต้นการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นจีนด้วยการรวมกลุ่มของชาวจีน ขณะนั้นอุบลวานิชสมาคมเกิดขึ้นเพื่อให้ความช่วยเหลือชาวจีนโพ้นทะเลเป็นสำคัญในทุกด้าน ทั้งการประกอบธุรกิจ และสาธารณประโยชน์ต่างๆ แก่ผู้ตกทุกข์ได้ยาก

แผนภาพที่ 2 หลังจากปี พ.ศ. 2475 เกิดองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนขึ้นเป็นจำนวนมาก ทั้งที่รวมกลุ่มกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

แผนภาพที่ 3 เป็นช่วงที่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภาวะสงครามโลกครั้งที่สอง ชาวจีนได้มีสถานภาพเปลี่ยนแปลงไปจากชนกลุ่มน้อยที่มีบทบาททางสังคมที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจจากมุมมองของรัฐไทย อัตลักษณ์ของชาวจีนได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นภาพลบ ทำให้ชาวจีนมีการปรับตัวสร้างอัตลักษณ์ที่มีความเข้มแข็งขึ้น จึงมีการรวมกลุ่มกันด้วยความเชื่อมั่นทางสังคม

แผนภาพที่ 4 เป็นช่วงหลังสงครามโลกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นเป็นการรวมกลุ่มให้ความช่วยเหลือสาธารณกุศลและสาธารณประโยชน์ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์จีน รวมทั้งชมรมตระกูลแซ่ต่างๆ ก็เริ่มมีบทบาทที่สำคัญนี้ด้วย ดังนั้นองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นสถาบันทางสังคมที่เกิดขึ้นมาจากความเป็นจริงทางสังคมที่มีกลุ่มชาติพันธุ์จีนเป็นผู้สร้างองค์กรขึ้นมาจากความต้องการขั้นพื้นฐานที่พัฒนารูปแบบมาเป็นองค์กรการกุศลและสาธารณประโยชน์

ไม่เพียงแต่อัตลักษณ์ความเป็นจีนจะเป็นตัวสร้างและสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มกันเท่านั้น เป็นปฏิกิริยาตอบสนองซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การรวมกลุ่มกันเป็นองค์กรของกลุ่มชาติพันธุ์จีนยังมีปฏิกิริยาโต้ตอบการธำรงอัตลักษณ์ความเป็นจีนได้อย่างแข็งแกร่งเช่นเดียวกัน ทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือคงอยู่ได้ด้วยความเข้มแข็งขององค์กรนั้นๆ ด้วย ดังนั้นองค์กรประชาสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนจึงมีบทบาทต่อการธำรงและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ความเป็นจีนของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีน แต่ต่างกันในช่วงของเวลาเท่านั้น อย่างไรก็ตามทั้งนี้ก็ย่อมขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมต่างๆ ดังที่กล่าวแล้ว

ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาลักษณะการรวมกลุ่มองค์กรของชาติพันธุ์อื่นที่มีบทบาทต่อสังคมไทย
2. นำอัตลักษณ์มาศึกษาร่วมกับวาทกรรมในสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรรชิง โชติเสถียร. ชาวจีนในประเทศไทยหรือชนสองสัญชาติ. ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายกรรชิง โชติเสถียร ค.ช., หน้า 1-39. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเกษม, 2504.
- กรรณิการ์ ตันประเสริฐ, บรรณาธิการ. 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย: ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท คำนวณสุทธาการพิมพ์ จำกัด, 2543.
- การกุศลสามัคคี สว่างบุชาธรรมสถาน, มูลนิธิ. วัตถุประสงค์และข้อบังคับของมูลนิธิการกุศลสามัคคี สว่างบุชาธรรมสถาน จังหวัดอุบลราชธานี พุทธศักราช 2521. อุบลราชธานี: อำนวยการพิมพ์, 2521.
- การกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ, มูลนิธิ. ข้อบังคับที่ขอแก้ไขเพิ่มเติมของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2542. อุบลราชธานี: อำนวยการพิมพ์, (ม.ป.ป.).
- กุ่มแหว. การเขียนพู่กันจีน. ใน วารสารอัญญิวสัมพันธ์ 10 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2545): 1 และ 3. คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ. ใน วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดอุบลราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ 1. (ม.ป.ท.), 2542.
- คณะประتب์ทรง “เต็กก่า” จิตัมเกาะ อุบลราชธานี. บทธรรมคำสอน 5 ร้อยกึ่งหลิว. พิมพ์ครั้งที่ 1. (ม.ป.ท.), 2542.
- จางเอียนชิว. การอพยพมาประเทศไทยของชาวเจียงห่าย. แปลโดย ไสว วิศวานันท์ และสันติ ตั้งรพีพากร ผู้แปล. ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่นๆ สมัยที่ 1 ท่าเรือจางหลิน (2310-2393), หน้า 27-35. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- จามะรี เชียงทอง. วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI), 2543.
- จิตรา ก่อนันทเกียรติ. ตั้งหนั่งเกี้ย. พิมพ์ครั้งที่ 26. กรุงเทพฯ: บริษัททอมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2546.
- จินต์ รัตนสิน. ต้นสกุลรัตนสิน และเครือญาติ. ใน โอกาสคุณเพชรูรัตนสิน และบุตร นำผ้ากฐินไปถวาย ณ วัดกลาง อุบลราชธานี, หน้า 33-46. 21 ตุลาคม 2533.
- จินต์ รัตนสิน. ทำเนียบบุคคลในตระกูลศรีรัตนัน และเครือญาติ. (ม.ป.ท.), 2532.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. แนวความคิดทางชาติพันธุ์. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. เอกสารแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ 3 สมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยา
สิรินธร, 2546.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะและวัลย์วิภา บุรุษรัตนพันธ์. จีนและมุสลิมในสังคมไทย. ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรม, หน้า 523-591. พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2525.

ชุมพล แนวจำปา. บทที่ 2 การปกครองอุบลราชธานียุคหลังสถาปนา-ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปก
ครอง (พ.ศ. 2335-2475). ใน อุบลราชธานี 200 ปี, หน้า 19-44. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์,
2535.

ชูชัย สุภวงค์, นายแพทย์. แนวคิด พัฒนาการและข้อพิจารณาเกี่ยวกับประชาสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540. (จุลสาร)

ชูชัย สุภวงค์, นายแพทย์ และยุวดี คาคการณ์ไกล, บรรณาธิการ. ประชาสังคม : วรรณชนะนักคิดใน
สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2540.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา, 2543.

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. ชาวจีนในอำเภอสองแห่งของจังหวัดยโสธร: การ
ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

ตระกูลจิ่งเจี๋ยเจี่ยมอุบลราชธานี, ชมรม. รู้จักอุบลราชธานี. ใน หนังสืออนุสรณ์จิ่งตระกูลอุบลราชธานี
, หน้า 267-272. 22-23 พฤศจิกายน 2545.

ตี๋ เชิงคอย. อาม่า. วารสารฮั่วเจียวสัมพันธ์ 10 (กันยายน 2546): 10.

ด้วน ลีเซิง. การค้นคว้าขั้นตอนเกี่ยวกับเรื่องเมืองท่าจากหลักฐานของอำเภอเมืองท่ายเรือหัวแดง และการ
อพยพไปอยู่สยามของคนจีนแต่จิว. แปลโดย สันติ ตั้งรพีพากร ผู้แปล. ใน ชาวจีนแต่จิวใน
ประเทศไทยและในภูมิภาคเดนมาร์กที่เฉาซัน สมัยที่ 1 ท่าเรือจากหลักฐาน (2310-2393), หน้า 19-26.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ด้วน ลีเซิง และบุญยิ่ง ไร่สุขศิริ. ความเป็นมาของวัดจีนและศาลเจ้าจีนในประเทศไทย.
กรุงเทพมหานคร: ส่องสยาม, 2543.

ทวิช จตุรพฤกษ์. เสียงจากคนชายขอบ. พิมพ์ครั้งแรก. เชียงใหม่: เครือข่ายชาติพันธุ์ศึกษา ศูนย์ภูมิ
ภาคเพื่อการศึกษาสังคมศาสตร์และการพัฒนาที่ยั่งยืน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2541.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. ประชาสังคม : พัฒนาการและนัยยะแห่งอนาคต. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา,
2540. (จุลสาร)

ธมลวรรณ ตั้งวงษ์เจริญ. เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในชุมชนฮ่อมใหญ่. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชามานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2541.

- ธิดา สารระยา. ความสำคัญของอุบลราชธานีในประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์โบราณ (ถอดเทป). ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 41-75. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.
- ธิดา สารระยา. รัฐโบราณ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : กำเนิดและพัฒนาการ. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2537.
- ธีรยุทธ บุญมี. ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, 2546.
- ธีระพร ฐานานุกิติ์. บทบรรณาธิการ. ใน ธีระพร ฐานานุกิติ์ (บรรณาธิการ), วารสารอัฐเจิวสัมพันธ์ 10 (กันยายน 2546): 3.
- นาย ก. ชอบตั้ง. อัฐเจิวคินเหย้าหงษ์ขาวคินรัง. วารสารอัฐเจิวสัมพันธ์ 5, 1 (สิงหาคม 2541): 3.
- นาย ก. ชอบตั้ง. อัฐเจิวคินเหย้าหงษ์ขาวคินรัง. ใน อุบล หลายประเสริฐ (บรรณาธิการ), วารสารอัฐเจิวสัมพันธ์ 9 (พฤศจิกายน 2543): 4-5.
- นาย ก. ชอบตั้ง. อัฐเจิวคินเหย้าหงษ์ขาวคินรัง. ใน อุบล หลายประเสริฐ (บรรณาธิการ), วารสารอัฐเจิวสัมพันธ์ 10 (มีนาคม 2545): 4.
- นาย ก. ชอบตั้ง. อัฐเจิวคินเหย้าหงษ์ขาวคินรัง 46. ใน วารสารข่าวหอการค้า จังหวัดอุบลราชธานี 18 (มีนาคม 2546): พิเศษ ง.
- บำเพ็ญ ณ อุบล. เล่าเรื่อง...เมืองอุบลราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ 1. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2545.
- บำเพ็ญ ณ อุบล และคณินนิตย์ จันทบุตร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. ประวัติศาสตร์อุบลราชธานียุคต้น (พ.ศ. 2329-2432). ใน อุบลราชธานี 200 ปี, หน้า 5-18. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, 2535.
- บำเพ็ญ ณ อุบล และอรรด นันทจักร. ความสัมพันธ์ระหว่างอุบลราชธานีกับจำปาสัก. ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 76-114. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.
- ประจักษ์ บุญอารีย์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์. บทที่ 1 อุบลราชธานีปัจจุบัน. ใน อุบลราชธานี 200 ปี, หน้า 299-322. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, 2535.
- ปรารธนา โกเมน. สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2488. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533.
- ปรีชา พิณทอง. ประวัติเมืองอุบลราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2535.
- พรชัย ตระกูลวรานนท์. ความสัมพันธ์ไทย-จีน ด้านสังคมและวัฒนธรรม. ใน ความสัมพันธ์ไทย-จีน : 20 ปี แห่งมิตรภาพ. กรุงเทพฯ: โครงการจีนศึกษา สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

- พรพรรณ เตียรักษ์กิจสกุล. พัฒนาการบทบาทของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่มีต่อคนไทยเชื้อสายจีน (พ.ศ. 2485-2535). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2536.
- พิทยา ว่องกุล, บรรณาธิการ. ธรรมรัฐ: จุดเปลี่ยนประเทศไทย?. กรุงเทพมหานคร: โครงการ วิถีทรรศน์, 2541.
- พุทธกัณฑ์, ศาสตราจารย์. ประวัติความเป็นมาของศาลเจ้าพุทธกัณฑ์. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.). (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- ม.ป.ศ. การต่อเรือกลไฟเป็นพาหนะขนส่ง. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 15 (2542): 5305.
- ม.ป.ศ. กุลา. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 1 (2542): 263.
- ม.ป.ศ. งานสังสรรค์. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 2, 10 (มีนาคม 2537): 2.
- ม.ป.ศ. เงินฮาง : เงินตรา. สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน 3 (2542): 838.
- ม.ป.ศ. เทศกาลทำบุญที่กระจาด. ใน ชีระพร ฐานานุกิตต์ (บรรณาธิการ), วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 10 (กันยายน 2546): 2.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 2, 5 (พฤษภาคม 2536): 6.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 2, 6 (กรกฎาคม 2536): 6.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 2, 7 (กันยายน 2536): 6.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 2, 10 (มีนาคม 2537): 6.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 12 (กันยายน 2537): 6.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 14 (กันยายน 2538): 1 และ 11.
- ม.ป.ศ. พลิกเพิ่มมังกรฮั่วเจียว. ใน อุบล หลายประเสริฐ (บรรณาธิการ), วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 9 (พฤศจิกายน 2543): 3.
- ม.ป.ศ. ประวัติโรงเรียนฮั่วเจียวกงฮักอุบลฯ. ใน ชีระพร ฐานานุกิตต์ (บรรณาธิการ), วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 10 (ธันวาคม 2546): 4 และ 12.
- ม.ป.ศ. เปิดตำนาน “พันธมิตร 8 องค์การ สมาคมฮากกา”. ใน อุบล หลายประเสริฐ (บรรณาธิการ), วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 10 (มีนาคม 2545): 1 และ 9.
- ม.ป.ศ. มอportun. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 14 (กันยายน 2538): 1 และ 5.
- ม.ป.ศ. โรงเรียนหันเจียง ปีนัง มาเลเซีย. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 10 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2545): 1 และ 11.
- ม.ป.ศ. วาดฝัน. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 5, 1 (สิงหาคม 2541): 1 และ 21.
- ม.ป.ศ. หงษ์ขาวคืนเหย้า. ใน อุบล หลายประเสริฐ (บรรณาธิการ), วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 14 (พฤศจิกายน 2543): 5.
- ม.ป.ศ. หลั่งผ่านไม้ไผ่. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 14 (กันยายน 2538): 12.
- ม.ป.ศ. ศิษย์เก่าคนเก่ง. ใน วารสารฮั่วเจียวซัมพันธ์ 3, 13 (กุมภาพันธ์ 2538): 5.

- ม.ป.ศ. สโมสรรหงษ์ขาว. ใน วารสารอัฐเจียวสัมพันธ์ 9 (พฤศจิกายน 2543): 1 และ 7.
- ม.ป.ศ. อัฐเจียว...อาลัย นายนิวัฒน์ ถาวรยุติการต์ (อิวเม้ง). ใน ธีระพร ฐานานุศักดิ์ (บรรณาธิการ), วารสารอัฐเจียวสัมพันธ์ 10 (ธันวาคม 2546): 5.
- มนตรี เตชะมนาคม. เชียงหวย: การก่อตัวขององค์กรนำชาวจีนในสังคมไทย (พ.ศ. 2452-2460). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2539.
- การปกครอง, กรม. มูลนิธิ-สมาคมจังหวัดอุบลราชธานี. (ม.ป.ท.), 2542. (เอกสารอัดสำเนา)
- คณะกรรมการการศึกษาเอกชน, สังกัดสำนักงาน. แผนปฏิบัติงาน โรงเรียนอัฐเจียวกงฮัก อุบลราชธานี ประจำปีการศึกษา 2545. (ม.ป.ท.), 2545. (เอกสารอัดสำเนา)
- กวอดล ทรงประเสริฐ. บูรณาการแห่งชาติและการดำรงความเป็น "จีน" : ในบริบทของประวัติศาสตร์ภาคใต้. ใน รศ.ดร.กุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (บรรณาธิการ), รอยร้าวในสังคมไทย? บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ, หน้า 177-208. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, 2531.
- ยวดี ต้นสกุลรุ่งเรือง. จากอาสาร่างถึงหย่าร้าง: ตำนานคนกวางตั้งกรุงสยาม. กรุงเทพมหานคร: ร้านนายอินทร์, 2543.
- รดพร ปัทมเจริญ. บทบาทของศาลเจ้าจีนในการชำระอัตลักษณ์ชาติพันธุ์: ศึกษากรณีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขามานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2544.
- ระลึก ธานี. อุบลราชธานี. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- รักษา ศรีภา. ทิศทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอัฐเจียวกงฮัก. ใน ธีระพร ฐานานุศักดิ์ (บรรณาธิการ), วารสารอัฐเจียวสัมพันธ์ 10 (กันยายน 2546): 2.
- ลำดวน สุขพันธ์. บทที่ 3 สถาปัตยกรรมเมืองอุบลราชธานี. ใน อุบลราชธานี 200 ปี, หน้า 85-102. กรุงเทพมหานคร: ชวนพิมพ์, 2535.
- วรตลย์ ตูลารักษ์. ประชาสังคมแท้คือธรรมรัฐ: วิสัยทัศน์ ดร. อเนก เหล่าธรรมทัศน์. ใน พิทยา ว่องกุล (บรรณาธิการ), ธรรมรัฐ: จุดเปลี่ยนประเทศไทย? กรุงเทพฯ: โครงการวิถิธรรม, 2541.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. คือ "ฮากกา" คือ "จีนและ". พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- วินิจ สุรพงษ์ชัย. อนุสรณ์งานศึกษาสัมพันธ์และกีฬามิตรภาพระหว่างโรงเรียนราษฎร์ภาษาจีน ครั้งที่ 5. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).
- วิภารัตน์ พันธุ์ฤทธิ์คำ. วัยรุ่น: อัตลักษณ์. (ม.ป.ท.), 2545. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- วัลภา บุรุษพัฒน์. ความเป็นมาของชาวจีนในประเทศไทย. ใน ชาวจีนในประเทศไทย, หน้า 1-42. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2517.

วัลย์วิภา บุรุษพัฒน์และสุภาวศ์ จันทวานิช. ชาวจีนแต่จิวในสภาพสังคมไทยสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น. ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน สมัยที่ 1 ทำเรื่องจิว (2310-2393), หน้า 88-113. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ศรีชัยรัตน์และเครือญาติ, มุลนิธิ. ทำเนียบบุคคลในตระกูลศรีชัยรัตน์ และเครือญาติ. (ม.ป.ท.), 2532.

ศิษย์เก่าอัฐเฉียงวงอักษ อุดรราชธานี, สมาคม. สคริป : ประวัติโรงเรียนอัฐเฉียงวงอักษ. อุดรราชธานี: สิริธรรมออฟเซ็ท, 2547. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

ศิษย์รุ่น 12. ถ้อยแถลงจากนายก, ใน วารสารอัฐเฉียงวงอักษ 5, 1 (สิงหาคม 2541): 3.

ศิวะ แสงมณี. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกถลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดอุดรราชธานี. พิมพ์ครั้งที่ 1. (ม.ป.ท.), 2542.

ศิลปชัย. สถาปัตยกรรมอุดรราชธานี (ถอดเทป). ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุดรราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 276-304. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุดรราชธานี จังหวัดอุดรราชธานี.

ศุภรัตน์ เลิศพานิชย์กุล. ควบคุมชาวจีนในสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการปกครอง (พ.ศ. 2325-2435). ศิลปวัฒนธรรม 13 (กุมภาพันธ์ 2535): 180-198.

ศุภวัลย์ พลายน้อย, บรรณาธิการ. การตอบสนองต่อภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของภาคประชาสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: หจก.วศินการพิมพ์, 2545.

สกินเนอร์, วิลเลียม. สังคมจีนในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2529.

สวีสาวหลิน. นโยบายชาวจีนโพ้นทะเลของราชวงศ์ชิง. แปลโดย ไสว วิสวานันท์ ผู้แปล. ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอาเซียน สมัยที่ 1 ทำเรื่องจิว (2310-2393), หน้า 36-87. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

สมชาย นิลอาธิ. ตีคดีในอีสาน : สถาปัตยกรรมย่านการค้า. ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุดรราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 204-225. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุดรราชธานี จังหวัดอุดรราชธานี.

สมหวัง ศรีทอง. ขอชื่นชมยินดี เนื่องในโอกาสจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก 50 ปีอุบลวานิชสมาคม. ใน อนุสรณ์ ครบรอบ 50 ปี (พ.ศ. 2474-2524) อุบลวานิชสมาคม, หน้า 42. ธันวาคม 2525 (1982).

สายชล สัตยานุรักษ์. พ่อค้าและชาวจีนในทัศนะของสมเด็จพระยาเจ้าราชานุภาพ. ศิลปวัฒนธรรม 24 (กรกฎาคม 2546): 154-161.

สุนัย ณ อุบล, เรือตรี และคณะ. สถาปัตยกรรมอุดรราชธานี. ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุดรราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 226-257. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุดรราชธานี จังหวัดอุดรราชธานี.

- สุพัฒน์ รักเปี่ยม. สถาปัตยกรรมอุบลราชธานี (ถอดเทป). ใน การสัมมนาประวัติศาสตร์และโบราณคดีอุบลราชธานี ครั้งที่ 3, หน้า 276-304. 3-5 กันยายน 2533 ณ หอประชุมอาคารหอสมุด วิทยาลัยครูอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี.
- สุภางค์ จันทวานิช. ถิ่นกำเนิดของชาวจีนแต่จิวในประเทศไทย. ใน ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและในภูมิภาคอื่น สมัยที่ 1 ท่าเรือจากหลิน (2310-2393), หน้า 1-18. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- สุภางค์ จันทวานิช. ลัทธิชาตินิยมกับเอกลักษณ์ของชาวจีนสยามในตอนต้นศตวรรษที่ 20. ใน ประชุมพร วัชรเสถียร และไชยวัฒน์ คำชู (บรรณาธิการ), จีนในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลง, หน้า 425-463. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา, 2542.
- สุริยะ จรุงเรืองกิจ. ที่ระลึกงานประชุมใหญ่ชาวโผวเลี้ยงทั่วประเทศ ครั้งที่ 18 ประจำปี 2545 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา, (ม.ป.ป.).
- สุวิทย์ สุทธานุกุล. ชนกลุ่มน้อยกับความมั่นคงของชาติ. ใน รศ.ดร.กฤษมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (บรรณาธิการ), รอยร้าวในสังคมไทย? บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ, หน้า 1-36. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, 2531.
- สุเทพ แก้ววรสูตร. เปิดตำนานเล่าขาน. ใน วารสารข่าวหอการค้า จังหวัดอุบลราชธานี. 18 (เมษายน 2546): 13.
- แสวง รัตนมงคลมาส. การบริหารงานของสมาคมจีน: บทศึกษาเฉพาะกรณีสมาคมแต่จิวแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2509.
- แสวง รัตนมงคลมาส. บูรณาการชาติ : กรณีชาวจีนในประเทศไทย. ใน รศ.ดร.กฤษมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา (บรรณาธิการ), รอยร้าวในสังคมไทย? บูรณาการกับปัญหาความมั่นคงของชาติ, หน้า 161-176. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์, 2531.
- สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. ข้อบังคับศูนย์ประสานงานสมาคมไทย-จีน อุบลราชธานี พ.ศ. 2541. (ม.ป.ท.), 2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. คำขอจดทะเบียนสมาคม. (ม.ป.ท.), 2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. งานสังสรรค์ประจำปี 2544. (ม.ป.ท.), 2544. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. รายงานการประชุมคณะผู้เริ่มการจัดตั้งสมาคมไทย-จีน อุบลราชธานี ครั้งที่ 1/2541. (ม.ป.ท.), 2541. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)
- สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. เรื่องการเป็น “เมืองคู่มิตร”. (ม.ป.ท.), 2546. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

สำนักงานประสานงานสมาคมมิตรภาพไทย-จีน อุบลราชธานี. เรื่องอุบลราชธานี-เงินตู “เมืองคู่มิตร”. (ม.ป.ท.), 2546. (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

คำลี ทิภูธรโม, พระ และคณะ. อุโบสถ (หอพระบาท). ใน อนุสรณ์งานสถาปนากิจศพ คุณแม่แพนพณีย์ ศรีภา (เต็ม), หน้า 7-9. อุบลฯ: แดงการพิมพ์, 2546.

อ.อรุโณทัย. ดร.ซุนยัตเซ็น อ้างตนเป็นคนอเมริกันที่กรุงเทพฯ. ศิลปวัฒนธรรม 23 (กุมภาพันธ์ 2535): 38-43.

อนุชาติ พวงคำลี และวีรบูรณ์ วิสารทสกุล, บรรณาธิการ. ประชาสังคม : คำ ความคิด และความหมาย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2540. (จุลสาร)

อภิญา เพ็องฟูสกุล. อัตลักษณ์ (Identity) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา, 2543.

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม : กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อมรา พงศาพิชญ์. ปัญหาชนกลุ่มน้อยในเอเชีย. ใน วารสารเอเชียปริทัศน์ 14 (มกราคม-เมษายน 2536): 1-13.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อมรา พงศาพิชญ์ และนิตยา กัทลิตระพันธ์, บรรณาธิการ. องค์กรให้ทุนเพื่อประชาสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

อรรถพล สาตุ้ม. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ชาวจีนกับผู้ปกครอง ความเชื่อ พิธีกรรมในศาลเจ้าเงินจังหวัดเชียงใหม่. ศิลปวัฒนธรรม 23 (กุมภาพันธ์ 2545): 44-50.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. กรอบความคิดทฤษฎี. ในรายงานการประชุมการทะเลาะรอบคอบคิดของทฤษฎีและวิธีวิทยาของการทะเลาะรอบคอบคิด: มิติใหม่ในมานุษยวิทยาไทย?. 27-29 มีนาคม 2545 ณ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) จังหวัดกรุงเทพมหานคร.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. ความเป็นชาติพันธุ์. ใน แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม, หน้า 187-196. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

อุบลวานิชสมาคม. อุบลวานิชสมาคม รายงานกิจกรรมประจำปี 2537. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

ภาษาอังกฤษ

Boonsanong Punyodyana. Chinese – Thai Differential Assimilation in Bangkok : An Exploratory Study. Ithaca: Cornell University, New York, 1971.

Hall, John A. In Search of Civil Society. “Civil Society” Theory, History, Comparison. First published. Polity Press in Association with Blackwell Publishes, 1995.

Somers Heidhues, Mary F. **Southeast Asia's Chinese Minorities**. First published. Dai Nippon Printing Co., Hong Kong, 1974.

Coughlin, Richard J. **Double Identity : The Chinese in Modern Thailand**. Hong Kong University Press, Hong Kong, 1960.

Sudipta Kaviraj and Sunil Khilnani, Edited. **Civil Society : History and Possibilities**. Cambridge University Press, United Kingdom, 2001.

ภาษาจีน

การกุศลอุบลราชธานี จิตต์มเกาะ, มูลนิธิ. ความเป็นมาของมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตต์มเกาะ. แปลโดย หล่งเต่ง แซ่ไหล ผู้แปล. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.). (เอกสารไม่ตีพิมพ์)

คુંงถ่่น แซ่จ้อง. อนุสรณ์สมาคมฮากกา 1977. แปลโดย มิตรเชียง อนุพรรณสว่าง ผู้แปล. กรุงเทพฯ: บริษัทไทยวิสิ่นการพิมพ์จำกัด, (ม.ป.ป.).

ตั้งฮั่วฮุน. ประวัติเมืองอุบลราชธานี. (ม.ป.ท.), 1982.

ฮั่วเฉียวกฮัก อุบลราชธานี, โรงเรียน. ระเบียบการรับสมัครนักเรียน. แปลโดย เกียเม็ง แซ่ตั้ง ผู้แปล. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.). (จุลสาร)

ฮากกา, สมาคม. อนุสรณ์สมาคมฮากกา 1977. แปลโดย มิตรเชียง อนุพรรณสว่าง ผู้แปล. กรุงเทพฯ: บริษัทไทยวิสิ่นการพิมพ์จำกัด, (ม.ป.ป.).

แหล่งที่มา : <http://www.guideubon.com>

รายการสัมภาษณ์

ก่าว. คณะกรรมการศาลเจ้าพ่อพละงุม. สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2546.

เกษมศักดิ์ วงศ์สว่างพานิชย์. เจ้าของปืมน้ำมัน ปตท.เลียงเมือง. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546.

เกียเม็ง แซ่ตั้ง. เจ้าของรถปรับอากาศสองอุบลฯ-กรุงเทพฯ 25-44. สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม 2545, 9 สิงหาคม 2545, 10 ธันวาคม 2546.

เกียรติกุณ ตรีโรจน์พร. เจ้าของร้านอุบลมอเตอร์. สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2546, 25 พฤษภาคม 2546, 4 กุมภาพันธ์ 2547.

โกศล สงวนตระกูล. นายกเทศมนตรี ตำบลห้วยชะยุง. สัมภาษณ์, 18 ธันวาคม 2546.

จิ๋ว (นามสมมุติ). แม่ค้าขายซาลาเปาเลิศรสที่อร่อยที่สุดในอำเภอพิบูลมังสาหาร. สัมภาษณ์, 26

จ้าว. เจ้าของร้านหลิ่งวัน. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546.

ซัซวาลย์ ชันติวาริ. เจ้าของร้านผาแดงเฟอร์นิเจอร์. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546, 13 กุมภาพันธ์ 2547, 26 มีนาคม 2547.

- ชาญชัย โชติमानนท์. ผู้อำนวยการโรงเรียนอัสสัมชัญอัครราชธานี. สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2545.
- ชวนชัย เทียมสุวรรณ. พ่อดีเด่น. สัมภาษณ์, 24 มิถุนายน 2546.
- ชวนพิศ ทวีสิทธิ์. แม่บ้าน. สัมภาษณ์, 3 มกราคม 2546, 8 ตุลาคม 2546.
- ซัง (นามสมมุติ). ผู้ขายผักหมีจีน. สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2547.
- เชียมจิว แซ่ไคว้. เจ้าของร้านโชคนำชัย. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546.
- เชียวพงษ์ แซ่เตีย. อดีตนายกอบตวานิชสมาคม. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2546.
- เพชรศรี จันทร์โรจน์นานนท์. ชิงแซ่โรงเรียนอัสสัมชัญอัครราชธานี. สัมภาษณ์, 21 พฤศจิกายน 2546.
- ณี. ผู้จัดการธนาคารกรุงศรีอยุธยา สาขาเดชอุดม. สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546.
- ตั้ง (นามสมมุติ). นักแสดงจิว. สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2546.
- ชนัท แซ่ลือ. ผู้เฝ้าศาลเจ้าพุทธท่ง. สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2546, 26 มีนาคม 2547.
- นงค์ (นามสมมุติ). ผู้เฝ้าศาลเจ้าพ่อพละงุม. สัมภาษณ์, 23 มีนาคม 2546.
- นพพร อึ้งสายเชื้อ. เจ้าของร้านกิมเชียงจักรเย็บ. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546, 27 มีนาคม 2547.
- นิต (นามสมมุติ). แม่ค้าขายอาหารประเภทยำที่อำเภอพิบูลมังสาหาร. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.
พฤศจิกายน 2546.
- เบญจชาย ตรียางกูรศรี. เจ้าของห้างหุ้นส่วนจำกัดก้าวน้ำไก่อสดโกลกัณฑ์. สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2546,
18 พฤศจิกายน 2546.
- บำเพ็ญ ณ อุบล. ครูภูมิปัญญาไทย รุ่น 2 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎา
มนตรี แผนกปรัชญา ศาสนาและประเพณี. สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2546, 9 ตุลาคม 2546, 24
ตุลาคม 2546.
- บั๊กเหลียง แซ่หวอง. อดีตผู้จัดการสมาคมฮากกา. สัมภาษณ์, 18 กรกฎาคม 2546, 9 ธันวาคม 2546.
- ประสงค์ มากนวล. ศึกษานิเทศก์. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2546.
- ประเสริฐ สีนวัฒนกุล. อดีตนายกสมาคมศิษย์เก่าอัสสัมชัญอัครราชธานี. สัมภาษณ์, 26 มีนาคม
2547.
- มนต์ชัย กวินัญยานนท์. เจ้าของโรงสีเนรมิตร. สัมภาษณ์, 24 พฤศจิกายน 2546.
- มิตรเชียง อนุพรรณสว่าง. เจ้าของห้างรวมสินไทยจำกัด. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546.
- ไพบูลย์ ศรีธัญรัตน์. อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อำเภอเขมราฐ. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2546.
- ยงยุทธ อนุพรรณสว่าง. เจ้าของห้างรวมสินไทย สาขาในเมือง. สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2547.
- เรื่อง (นามสมมุติ). ผู้เฝ้าศาลเจ้าพ่อวารินทร์. สัมภาษณ์, 17 มกราคม 2546.
- เล็ง แซ่ตั้ง. ทำเปิดไก่อในวันไหว้เจ้า. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม 2546.
- เล่าเตียว. อดีตผู้ขายผักหมีจีนเจ้าเตียวในจังหวัดอุบลราชธานี. แปลโดย เกียเม็ง แซ่ตั้ง ผู้แปล.
สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2546.
- เลี้ยวป่วยเฮง. อดีตผู้ขายขนมกุยช่าย. สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2546.

- วิเชียร เหลืองรุ่งโรจน์. คณะกรรมการมูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรม. สัมภาษณ์, 4,7,8 ธันวาคม 2546.
- วิรุฬ ตรียางกูรศรี. เจ้าของร้านสะเซียงฮวด. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546.
- สงวนชัย ตั้งตระกูล. เจ้าของกิจการสายยนต์เดินรถ สายอุบลฯ-อุดรฯ และอุบลฯ-กรุงเทพฯ. สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2546.
- สมศักดิ์ วิริยะสิทธิวัฒน์. เจ้าของร้านตัวแทนจำหน่ายยาคุงที่จังหวัดอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2546.
- สุนันทา สาครวงศ์วัฒนา. ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอพิบูลมังสาหาร. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546.
- สุรพล ฐานานุกศักดิ์. เจ้าของอู่ชูชู่ตั้งปึกอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 25 พฤศจิกายน 2546.
- ไสว จังกาจิตต์. อดีตผู้จัดการธนาคารกรุงเทพ สาขาเมืองอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546.
- เสี่ยวจ่าง. ครูใหญ่ฝ่ายจีน โรงเรียนฮั่วเฉียวกงฮัก อุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2545.
- หย่งฮี้ แซ่จิ่ง. บุคลากรอาวุโสที่สำคัญในมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานีและเป็นหนึ่งผู้ร่วมก่อตั้งชมรมจิ้งเจียะเจียมอุบลราชธานี. สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2546, 25 พฤษภาคม 2546, 26 มีนาคม 2547.
- หย่งฮั่ว แซ่โจ้ว. เจ้าของกิจการร้านค้าเนื้อหมูที่ตลาด. สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2547.
- หล่งเต่ง แซ่ไหล. ผู้ประกอบพิธีกรรมในมูลนิธิการกุศลอุบลราชธานี จิตัมเกาะ. สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2546.
- หลวงปู่จันทร์หา สุมงคลโร. อดีตเคยคลุกคลีอยู่ร่วมกับชาวจีน ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของอาวาสวัดศรีบุญเรือง. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2546.
- หุย. เจ้าของมินิมาร์ท. สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546.
- อดิศักดิ์ ลิ้มปิติปรการ. หนึ่งในกองบรรณาธิการวารสารฮั่วเฉียวสัมพันธ์. สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2547.
- อนงค์ แสงสว่าง, ศ.ต.. คณะกรรมการมูลนิธิการกุศลสามัคคีสว่างบุชาธรรม. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2546.
- อัมพร แซ่มสนิท. อดีตผู้จัดการอุบลวานิชสมาคม. สัมภาษณ์, 22 กันยายน 2546.
- อึ้งเต็ง แซ่เอียว. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2546, 26 มีนาคม 2547.
- อิวมั่ง. ปัจจุบันเสียชีวิตแล้วเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2546. สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2545.
- เอ็ง. ลูกสะใภ้อาเตี้ยชวนชัย เทียมสุวรรณ. สัมภาษณ์, 18 พฤศจิกายน 2546.
- อากงร้านแข่งฟัง. เจ้าของร้านแข่งฟัง. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546.
- อาม่าร้านแข่งฟัง. เจ้าของร้านแข่งฟัง. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2546.
- อาม่า แซ่ห้วง. ภรรยาของอากงบักเหลียง แซ่ห้วง. สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2546.
- เฮง (นามสมมุติ). เจ้าของคณะโจ้ว. สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2546, 18 ธันวาคม 2546.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววิมลรัตน์ ทวีสิทธิ์ เกิดวันอาทิตย์ที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2520 เกิดที่จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จการศึกษาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในปีการศึกษา 2542 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรมานุษยวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สาขาวิชามานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2543

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย